ΗΛ. Δ. ΜΑΡΙΟΛΑΚΟΣ
ΧΡ. Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

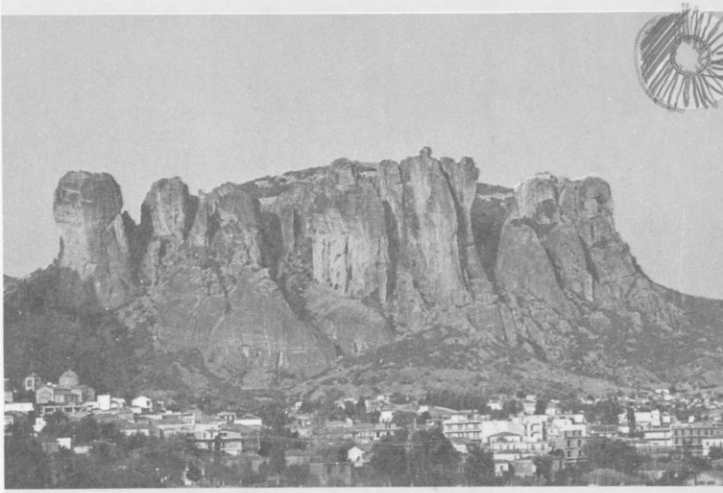

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1982

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

19625

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

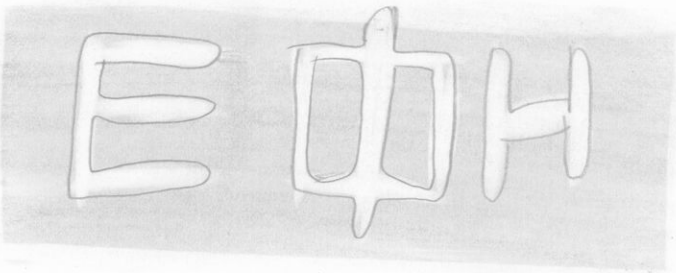

Μέ ἀπόφαση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τά διδακτικά βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ, Γυμνασίου καί Λυκείου τυπώνονται ἀπό τόν Ὀργανισμό Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων καί μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΗΛ. Δ. ΜΑΡΙΟΛΑΚΟΣ
Ἐντ. Ὑφηγητὴς Γεωλογίας
Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΧΡ. Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ
Βοηθὸς Ἐργ. Γεωλογίας
καὶ Παλαιοντολογίας
Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΕΥΤΥΧΙΑ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
Γ5

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1982

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

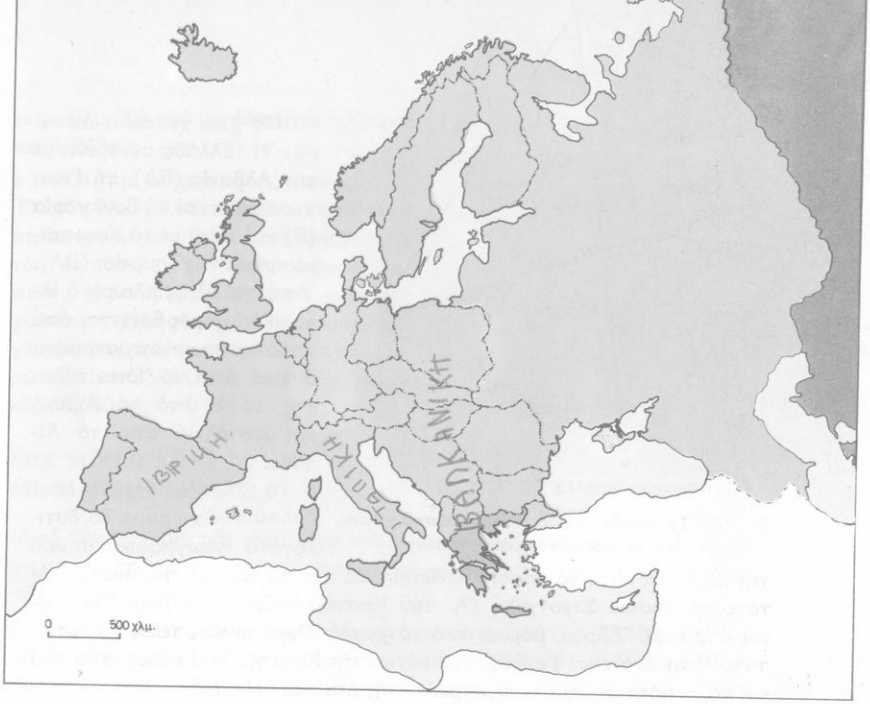

Εἰκ. 1.1. Ἡ Ἑλλάδα βρίσκεται στό Ν ἄκρο τῆς εὐρωπαϊκῆς ἠπείρου

1 ΜΙΑ ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ

27-9-82

Η ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

• **Στό νότιο τμῆμα τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου:** Στά νότια τῆς εὐρωπαϊκῆς ἠπείρου σχηματίζονται τρεῖς μεγάλες χερσόνησοι. Ἡ δυτικότερη ἀπό αὐτές εἶναι ἡ Ἰβηρική, ἡ μεσαία εἶναι ἡ Ἰταλική καί ἡ ἀνατολικότερη εἶναι ἡ Βαλκανική (ἤ χερσόνησος τοῦ Αἵμου ἤ Ἑλληνική). Στό νότιο τμῆμα αὐτῆς τῆς χερσονήσου βρίσκεται ἡ Ἑλλάδα, ἡ πατρίδα μας *(εἰκ. 1.1)*.

• **Στό Ν ἄκρο τῆς Εὐρώπης:** Ἄν δοῦμε τή γεωγραφική θέση τῆς Ἑλλάδας συνολικά μέσα στόν εὐρωπαϊκό χῶρο, λέμε ὅτι εἶναι μιά χώρα πού βρίσκεται στό νότιο ἄκρο τῆς Εὐρώπης.

• **Γεωγραφική σχέση μέ ἄλλα κράτη.** Ἄν ἐπιχειρήσουμε, μέ κριτήρια γεωγραφικά, νά ἐντάξουμε τήν Ἑλλάδα σέ εὐρύτερες ὁμάδες κρατῶν, μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι ἡ πατρίδα μας ἀνήκει στή μεγάλη οἰκογένεια τῶν 33 εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, στήν οἰκογένεια τῶν 17 παραμεσογείων κρατῶν (αὐτῶν δηλ. πού βρέχονται ἀπό τή Μεσόγειο) καί τέλος στή μικρότερη οἰκογένεια τῶν βαλκανικῶν κρατῶν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

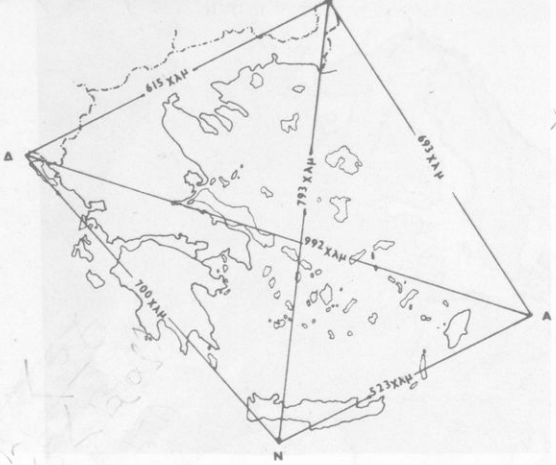

Εἰκ. 1.2. Τά ἀκραῖα σημεῖα τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου καί οἱ μεταξύ τους ἀποστάσεις

• **1.200 χλμ. χερσαῖα σύνορα:** Ἡ Ἑλλάδα συνορεύει μέ τήν Ἀλβανία (ΒΔ), τή Γιουγκοσλαβία καί τή Βουλγαρία (Β) καί τέλος μέ τό εὐρωπαϊκό τμῆμα τῆς Τουρκίας (ΒΑ). Ἀπό τίς ἄλλες πλευρές ὁ ἑλλαδικός χῶρος βρέχεται ἀπό τή θάλασσα καί συγκεκριμένα δυτικά ἀπό τό Ἰόνιο πέλαγος, νότια ἀπό τό Λιβυκό καί ἀνατολικά ἀπό τό Αἰγαῖο.

• **Τά ἀκραῖα σημεῖα τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου:** Τό δυτικότατο γεωγραφικό σημεῖο τῆς Ἑλλάδας εἶναι τό νησάκι **Ὀθωνοί** (ΒΔ τῆς Κέρκυρας), τό ἀνατολικότατο τό νησάκι **Στρογγυλή** (Α. τοῦ Καστελλόριζου). Τό βορειότατο εἶναι στό νομό Ἔβρου, βόρεια ἀπό τό χωριό **Ὀρμένιο** καί τέλος τό νοτιότατο εἶναι στό νησί **Γαῦδος,** στά νότια τῆς Κρήτης. Ἡ Γαῦδος ἀποτελεῖ καί τό νοτιότατο σημεῖο τῆς εὐρωπαϊκῆς ἠπείρου *(εἰκ. 1.2)*.

• **Μέση τιμή τῶν συντεταγμένων** τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου εἶναι: 38° βόρειο πλάτος καί 24° ἀνατολικό μῆκος (ἀπό Γκρήνουϊτς).

ΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

• **Περίπου 132.000 τετρ. χλμ.** εἶναι ἡ ἔκταση τῆς Ἑλλάδας σήμερα.

• **Σέ παγκόσμια κλίμακα: μιά πολύ μικρή χώρα.** Ἡ ἔκταση τῆς Ἑλλάδας ἀντιστοιχεῖ σέ λιγότερο ἀπό τό 1/1000 τῆς συνολικῆς ἐπιφάνειας τῶν ἠπείρων. Εἶναι 126 φορές μικρότερη ἀπό τή Σοβιετική Ἕνωση, 70 περίπου φορές μικρότερη ἀπό τίς Η.Π.Α., 65 φορές μικρότερη ἀπό τή Βραζιλία.

• **Σέ εὐρωπαϊκή κλίμακα: ἡ 13η χώρα σέ ἔκταση.** Ἡ συνολική ἔκταση τῆς εὐρωπαϊκῆς ἠπείρου ξεπερνάει τά 10.000.000 τετρ. χλμ. Παραπάνω ἀπό τό μισό αὐτῆς τῆς ἐπιφάνειας κατέχει τό εὐρωπαϊκό τμῆμα τῆς Σοβ. Ἕνωσης. Τό ἄλλο μισό τό διαμοιράζονται, μέ διάφορες ἀναλογίες, τά 32 ἄλλα εὐρωπαϊκά κράτη. Ἡ Ἑλλάδα κατέχει περίπου τό 1/80 τῆς συνολικῆς ἔκτασης τῆς Εὐρώπης καί εἶναι ἡ 13η σέ ἔκταση χώρα της.

ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΑ

• **Μιά χώρα μέ 1.000 νησιά:** Ὅπως φαίνεται καί στό χάρτη, ἡ Ἑλλάδα ἔχει πολλά νησιά — περισσότερα ἀπό 1.000 —, τά πιό πολλά ὅμως ἔχουν μικρή ἔκταση. Ἀπό τά ἑλληνικά νησιά μόνο 50 ἔχουν ἔκταση μεγαλύτερη ἀπό 40

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τετρ. χλμ. Τά πιό μεγάλα εἶναι ἡ Κρήτη καί ἡ Εὔβοια.

● **15.000 χλμ. τό μῆκος τῶν ἀκτῶν:** Ἡ Ἑλλάδα ἔχει πολύ ἐκτεταμένη παραλιακή περίμετρο λόγω τῆς πολύπλοκης μορφῆς τῶν ἀκτῶν καί τῶν πολυάριθμων νησιῶν. Ἡ Γαλλία, μέ ἔκταση 4 φορές μεγαλύτερη, ἔχει μῆκος ἀκτῶν μόνο 3.100 χλμ., ἐνῶ τό σύνολο τῶν ἀκτῶν τῆς Εὐρώπης εἶναι 38.000 χλμ. καί τῆς Ἀφρικῆς 30.000 χλμ.

Εἰκ. 1.3. Ἡ Ἑλλάδα σταυροδρόμι 3 ἠπείρων

ΜΙΑ ΜΙΚΡΗ ΧΩΡΑ ΜΕ ΜΕΓΑΛΗ ΣΗΜΑΣΙΑ

Ἀπό τήν Ἱστορία μᾶς εἶναι λίγο πολύ γνωστό πόσο ἔντονα ἔχει ἐπηρεάσει τήν πορεία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους μέσα στούς αἰῶνες ἡ γεωγραφική θέση τῆς χώρας.

● **Σταυροδρόμι τριῶν ἠπείρων** ἔχουν χαρακτηρίσει τήν Ἑλλάδα καί ὄχι ἄδικα. Πράγματι μιά ματιά στό χάρτη μᾶς πείθει πώς στό χῶρο αὐτό συναντιοῦνται τρεῖς ἤπειροι: ἡ Εὐρώπη, ἡ Ἀσία καί ἡ Ἀφρική *(εἰκ. 1.3)*.

● **Μιά καίρια γεωπολιτική θέση.** Μελετώντας τό χάρτη μποροῦμε ἀκόμη νά κάνουμε τίς ἀκόλουθες παρατηρήσεις:

α. Τό ἑλληνικό ἀρχιπέλαγος, δηλ. τό νησιωτικό σύμπλεγμα τοῦ Αἰγαίου, ἐλέγχει ἄμεσα τή θαλάσσια ἐπικοινωνία τοῦ Εὔξεινου Πόντου μέ τή Μεσόγειο.

β. Ἡ Κρήτη δεσπόζει στό θαλάσσιο σταυροδρόμι τῶν ὑγρῶν λεωφόρων Γιβραλτάρ - Ἀνατ. Μεσογείου καί Εὔξεινου Πόντου - διώρυγας Σουέζ.

γ. Ἡ Κέρκυρα βρίσκεται πάνω περίπου στά στενά τοῦ Ὀτράντο πού ἑνώνουν τήν Ἀδριατική μέ τήν ὑπόλοιπη Μεσόγειο.

● **Ἐμπορική πύλη:** Μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου ἐνισχύεται ὅλο καί πιό πολύ ὁ ρόλος τῆς Ἑλλάδας σάν «πύλης», πού φέρνει σέ ἐπικοινωνία τά τεράστια βιομηχανικά κέντρα τῆς Εὐρώπης μέ τίς γοργά ἀναπτυσσόμενες καταναλωτικές ἀγορές τῶν πλούσιων πετρελαιοπαραγωγῶν ἀραβικῶν κρατῶν.

ΜΙΑ ΧΩΡΑ ΜΕ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΚΤΙΝΟΒΟΛΙΑ

● Ὅσο μικρή σέ ἔκταση εἶναι ἡ Ἑλλάδα, τόσο σπουδαία καί μεγάλη εἶναι ἡ πνευματική ἀκτινοβολία της, γιατί ἀπό τή γωνιά αὐτή τοῦ κόσμου ἐκπορεύτηκε ὁ ἀνώτερος ἀνθρώπινος πολιτισμός πού ὑπῆρξε ποτέ. Οἱ θεσμοί, ἡ ὀργάνωση, οἱ τέχνες, τά γράμματα καί οἱ ἐπιστῆμες καί ὅλα τά

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εἰκ. 1.4. Ὁ Παρθενώνας (5ος π.Χ. αἰώνας) προβάλλει, πέρα ἀπό τόν τόπο καί τό χρόνο, σύμβολο τοῦ Δυτικοῦ πολιτισμοῦ

ἄλλα στοιχεῖα πού συναπαρτίζουν σήμερα τό λεγόμενο Δυτικό Πολιτισμό, ἔχουν τίς ρίζες τους στήν ἀρχαία Ἑλλάδα *(εἰκ. 1.4)*. Γιά τό λόγο αὐτό ἡ Ἑλλάδα ποτέ δέν ἔλειψε ἀπό τό προσκήνιο τοῦ παγκόσμιου ἐνδιαφέροντος.

Ο ΔΙΕΘΝΗΣ ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

• **Διεθνεῖς Ὀργανισμοί:** Ἡ Ἑλλάδα συμμετέχει σέ πολλούς διεθνεῖς ὀργανισμούς, παγκόσμιους καί εὐρωπαϊκούς. Οἱ πιό γνωστοί ἀπό αὐτούς εἶναι ὁ ΟΗΕ, ἡ ΟΥΝΕΣΚΟ, ὁ ΟΟΣΑ, τό Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης κ.ἄ. Ἐπίσης ἀποτελεῖ τό 10ο μέλος τῆς ΕΟΚ.

• **Ὁ ρόλος τῆς Ἑλλάδας στήν παγκόσμια οἰκονομία:** Ἡ ἑλληνική οἰκονομία δέν ἔχει γενικά νά ἐπιδείξει μεγέθη τέτοια πού νά διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στήν παγκόσμια οἰκονομία. Ἔχει ὅμως νά παρουσιάσει ἕναν ἀπό τούς μεγαλύτερους ἐμπορικούς στόλους τοῦ κόσμου. Ἄν μάλιστα στά ἐμπορικά πλοῖα μέ ἑλληνική σημαία προστεθοῦν καί τά ἑλληνικῆς ἰδιοκτησίας μέ ξένες σημαῖες, τότε ὁ ἑλληνικός ἐμπορικός στόλος γίνεται ὁ πρῶτος στόν κόσμο. Ἐπίσης στόν τομέα τοῦ τουρισμοῦ ἡ Ἑλλάδα θεωρεῖται μιά ἀπό τίς πιό ἀναπτυγμένες χῶρες τοῦ κόσμου.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ:

Ἡ Ἑλλάδα βρίσκεται στό νότιο τμῆμα τῆς Βαλκανικῆς καί στό ΝΑ ἄκρο τῆς Εὐρώπης. Τά ἀκραῖα σημεῖα τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου εἶναι: οἱ Ὀθωνοί (Δ), ἡ Στρογγυλή (Α), τό Ὀρμένιο (Β) καί ἡ Γαῦδος (Ν). Ἡ Ἑλλάδα, ἄν καί μικρή χώρα, ἔχει τεράστιο ἀνάπτυγμα ἀκτῶν (15.000 χλμ.) πού ὀφείλεται κυρίως στά πολυάριθμα νησιά (πάνω ἀπό 1.000). Κατέχει μιά καίρια γεωπολιτική θέση, ἐνῶ ἡ πνευματική της ἀκτινοβολία εἶναι παγκόσμια.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Μέ ποιό ἀπό τά γειτονικά κράτη ἔχει ἡ Ἑλλάδα τό μεγαλύτερο μῆκος συνόρων; Ποιοί ἑλληνικοί νομοί συνορεύουν μέ τό κράτος αὐτό;
2. Ποιά εἶναι τά ἀκραῖα σημεῖα τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου;
3. Νά βρεῖτε ἀπό τό χάρτη τίς περιοχές τῆς Ἑλλάδας πού εἶναι οἱ πιό ἀπομακρυσμένες ἀπό τή θάλασσα.
4. Νά ἀναφέρετε μερικά στοιχεῖα πού νά ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ Ἑλλάδα κατέχει καίρια γεωπολιτική θέση.
5. Ποιές χῶρες τῆς Εὐρώπης ἔχουν παραπλήσια μεγέθη μέ τήν Ἑλλάδα: (ι) ἀπό πλευρᾶς πληθυσμοῦ; (ιι) ἀπό πλευρᾶς ἔκτασης;
6. Νά βρεῖτε στό χάρτη τά ὄρη ἀπό τά ὁποῖα διέρχονται τά βόρεια σύνορά μας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

30-9-82

2 ΧΟΡΙΣΜΕΝΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΓΕΩΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΜΙΑ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΑ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ

• **Προσανατολισμένοι ὀρεινοί ὄγκοι:** Τά ἑλληνικά ὄρη δέν ξεπροβάλλουν ἄτακτα καί σέ τυχαῖες διευθύνσεις. Ἀπεναντίας – καί παρά τίς κάποιες ἐξαιρέσεις – παρουσιάζουν μιά «προτίμηση» ἀνάπτυξης σέ ὁρισμένη διεύθυνση. Ἔτσι τό ὀρεινό συγκρότημα τῆς Πίνδου, τά ὄρη τῆς Πελοποννήσου, τά ὄρη τῆς Εὔβοιας καί τῆς Δυτικῆς καί Κεντρικῆς Μακεδονίας παρουσιάζουν ἀνάπτυξη σέ διεύθυνση Β.ΒΔ - Ν.ΝΑ. Στήν Κρήτη ὅμως ἡ εἰκόνα ἀλλάζει καί τά ὄρη διατάσσονται σέ διεύθυνση Α-Δ *(εἰκ. 2.1)*.

• **Προσανατολισμένες ἀκτογραμμές:** Τόν ἴδιο προσανατολισμό μέ τούς ὀρεινούς ὄγκους παρουσιάζουν καί οἱ γραμμές ἀκτῶν. Οἱ τρεῖς χερσόνησοι τῆς νότιας Πελοποννήσου, ἡ Ἀργολίδα, ἡ Ἀττική, ἡ Εὔβοια, ὁ Θερμαϊκός, οἱ τρεῖς χερσόνησοι τῆς Χαλκιδικῆς κτλ. παρουσιάζουν ἀνάπτυξη σέ διεύθυνση Β.ΒΔ - Ν.ΝΑ. Βασική ἐξαίρεση στόν ἠπειρωτικό κορμό ἀποτελεῖ ὁ Κορινθιακός κόλπος. Στήν Κρήτη ὁ προσανατολισμός τῶν ἀκτῶν συμφωνεῖ μέ τόν προσανατολισμό τῶν ὀρεινῶν ὄγκων (Α-Δ). Ἀλλά καί στό σύνολό της ἡ Ἑλλάδα καί τά νησιά παρουσιάζουν μιά **τοξοειδή διάταξη** μέ τό κυρτό μέρος στό νοτιοδυτικό τμῆμα τοῦ τόξου. Εἶναι ἄραγε τυχαῖα ὅλα αὐτά; Ἄς ἀφήσουμε ὅμως πρός τό παρόν τά προηγούμενα καί ξεκινώντας ἀπ' τή βασική γνώση πώς ἡ ἑλληνική γῆ ἀποτελεῖται ἀπό πετρώματα ἄς μιλήσουμε λίγο γι' αὐτά.

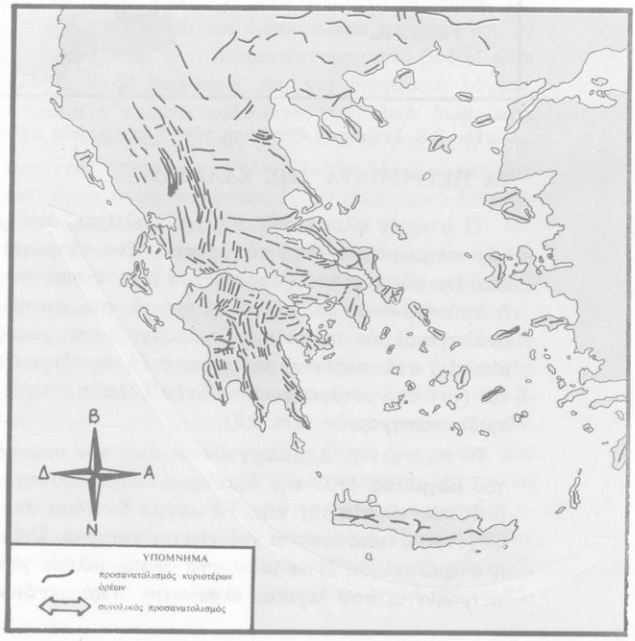

Εἰκ. 2.1. Προσανατολισμένοι ὀρεινοί ὄγκοι καί ἀκτογραμμές

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εἰκ. 2.2. Σχηματική ἐξάπλωση τῶν 3 κατηγοριῶν πετρωμάτων στήν Ἑλλάδα

ΤΑ ΠΕΤΡΩΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

• Ὁ στερεός φλοιός τῆς γῆς ἀποτελεῖται ἀπό **πετρώματα.** Συστατικά τῶν πετρωμάτων εἶναι τά **ὀρυκτά.** Ἕνα πέτρωμα μπορεῖ νά συνίσταται ἀπό ἕνα μόνο ὀρυκτό (παράδειγμα ἑνός τέτοιου πετρώματος: τό μάρμαρο) ἤ ἀπό περισσότερα, πού εἶναι καί τό πιό συνηθισμένο. Τά πετρώματα, ἀνάλογα μέ τόν τρόπο πού δημιουργήθηκαν, χωρίζονται σέ τρεῖς κατηγορίες: (ι) στά πυριγενή πετρώματα (ἤ ἐκρηξιγενή), (ιι) στά ἱζηματογενή καί (ιιι) στά μεταμορφωμένα. Στήν Ἑλλάδα ἀπαντοῦν πετρώματα καί τῶν τριῶν κατηγοριῶν *(εἰκ. 2.2)*.

• **Τά πυριγενή:** Δημιουργοῦνται ἀπό τήν κρυστάλλωση (στεροποίηση) τοῦ **μάγματος,** δηλ. τῆς διάπυρης παχύρρευστης μάζας πού βρίσκεται σέ βαθύτερα σημεῖα τῆς γῆς. Τό μάγμα διεισδύει στό στερεό φλοιό κι ἐπειδή ψύχεται, στερεοποιεῖται καί γίνεται «πέτρα». Στήν περίπτωση αὐτή, πού ἡ στερεοποίηση ἔγινε μέσα στό φλοιό, μιλᾶμε γιά ἕναν τύπο πυριγενοῦς πετρώματος πού λέγεται **πλουτώνιο.** Ὑπάρχει ὅμως περίπτωση τό μάγμα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

↑ Εἰκ. 2.4. Ἰζηματογενή πετρώματα (Μάταλα Κρήτης) Διακρίνεται καθαρά ἡ στρώση τῶν πετρωμάτων

← Εἰκ. 2.3. Ἡφαιστειακά πετρώματα (Σαντορίνη)

νά συναντήσει ἕνα βαθύ σπάσιμο (μεγάλο ρῆγμα) τοῦ φλοιοῦ. Τότε, ἐπειδή δέ συναντάει δυσκολίες, εἶναι πιθανό νά ξεχυθεῖ στήν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, μέ τή μορφή **λάβας,** σχηματίζοντας **ἡφαίστεια.** Στήν περίπτωση αὐτή, πού ἡ στερεοποίηση γίνεται πάνω στήν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, τά πετρώματα λέγονται **ἡφαιστειακά** *(εἰκ. 2.3)*. Στή σημερινή ἐπιφάνεια τῆς γῆς μποροῦμε νά δοῦμε καί πλουτώνια καί ἡφαιστειακά πετρώματα. Τά παλιά πλουτώνια πετρώματα, παρ' ὅ,τι σχηματίστηκαν στό βάθος, εἶναι δυνατό νά παρουσιάζονται στήν ἐπιφάνεια, ἄν, γιά διάφορους λόγους, καταστράφηκαν τά πετρώματα πού τά κάλυπταν, π.χ. ἀπό διάβρωση. Τά πιό πολλά ὅμως δέν τά βλέπουμε. Ὅπως φαίνεται στό χάρτη, ἡ ἔκταση πού κατέχουν τά πυριγενή πετρώματα στήν Ἑλλάδα δέν εἶναι μεγάλη. Οἱ σχετικά περιορισμένες ὅμως αὐτές ἐμφανίσεις ἔχουν οἰκονομικό ἐνδιαφέρον, γιατί συνδέονται μέ ὁρισμένα μεταλλεύματα.

• **Τά ἰζηματογενή:** Εἶναι τά πετρώματα πού παρουσιάζουν τή μεγαλύτερη ἐξάπλωση στήν Ἑλλάδα. Ἀπό τά ἰζηματογενή *(εἰκ. 2.4)* μᾶς ἐνδιαφέρουν ἐδῶ κυρίως τά **μηχανικά** καί τά **βιοχημικά.** Τά μηχανικά δημιουργήθηκαν ἀπό ὑλικά πού προῆλθαν ἀπό τήν ἀποσάθρωση πετρωμάτων κάθε κατηγορίας. Τά ὑλικά αὐτά, πού τό μέγεθός τους ποικίλλει ἀπό πολύ πολύ μικρό (σάν ἀλεύρι) μέχρι ἀρκετῶν ἑκατοστῶν, μεταφέρθηκαν ἀπό τόν ἄνεμο ἤ τά νερά καί ἀποτέθηκαν στή στεριά, σέ λίμνες καί κυρίως στίς θάλασσες. Ἐκεῖ γιά διάφορους λόγους καί μέ φυσικοχημικές διεργασίες πού μπορεῖ νά κράτησαν πολύ χρόνο, τά χαλαρά ἰζήματα μετατράπηκαν σέ συμπαγή πετρώματα (π.χ. ἡ ἄμμος ἔγινε ψαμμίτης). Τά βιοχημικά ἰζηματογενή πετρώματα δημιουργήθηκαν μέσα σέ θάλασσες ἤ λίμνες ἀπό τήν καθίζηση τῶν διάφορων οὐσιῶν πού ὑπάρχουν πάντα διαλυμένα στά νερά, μέ τή συμμετοχή τῶν ὀργανισμῶν πού ζοῦσαν τότε στίς λίμνες καί τίς θάλασσες.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εἰκ. 2.5. Ἀπολιθωμένοι ἀμμωνίτες. Οἱ ἀμμωνίτες ἐξαφανίστηκαν πρίν 65 περίπου ἑκατομ. χρόνια

Εἰκ. 2.6. Πτυχή σέ μεταμορφωμένα πετρώματα (Νάξος)

● **Τά ἀπολιθώματα: μιά φωνή ἀπό τό μακρινό παρελθόν.** Μέσα στά ἰζηματογενή πετρώματα πολύ συχνά βρίσκουμε **ἀπολιθώματα,** δηλ. λιθοποιημένα λείψανα ἀπό διάφορους ὀργανισμούς (κελύφη πρωτοζώων, ὄστρακα, ὀστά ἀπό σπονδυλωτά, φύλλα καί καρπούς ἀπό διάφορα δέντρα κ.ἄ.) πού ἔζησαν σέ παλαιότερες γεωλογικές ἐποχές *(εἰκ. 2.5)*.

Εἰκ. 2.7. Ρῆγμα σέ ἰζηματογενή πετρώματα (περιοχή τῆς Ἀρκαδίας)

● **Τά μεταμορφωμένα:** Εἶναι αὐτό ἀκριβῶς πού λέει τό ὄνομά τους, δηλ. πετρώματα (ἐκρηξιγενή ἤ ἰζηματογενή) πού ἄλλαξαν μορφή (μεταμορφώθηκαν), γιατί βρέθηκαν, γιά διάφορους λόγους, σέ βαθύτερα τμήματα τοῦ φλοιοῦ. Ἐπειδή ἐκεῖ ἡ θερμοκρασία καί ἡ πίεση εἶναι μεγάλες, τά πετρώματα αὐτά ἔπαθαν τόσες ἀλλοιώσεις, ὥστε ἔχασαν τούς ἀρχικούς τους χαρακτῆρες καί ἀπόκτησαν καινούργιους. Τό φαινόμενο αὐτό λέγεται **μεταμόρφωση.** Ἕνα τέτοιο γνωστό πέτρωμα εἶναι τό μάρμαρο, πού πρίν μεταμορφωθεῖ ἦταν ἀσβεστόλιθος, δηλ. ἰζηματογενές πέτρωμα. Στά μεταμορφωμένα πού προέρχονται ἀπό τά ἰζηματογενή σπάνια βρίσκουμε ἀπολιθώματα, γιατί καταστρέφονται κατά τή μεταμόρφωση.

ΠΤΥΧΕΣ ΚΑΙ ΡΗΓΜΑΤΑ

● Κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση τῶν τεράστιων δυνάμεων πού προέρχονται ἀπό τό ἐσωτερικό τῆς γῆς καί πού ὀνομάζονται **τεκτονικές δυνάμεις,** τά πετρώματα κάμπτονται (πτυχώνονται), ὅπως τά φύλλα ἑνός βιβλίου ὅταν τό λυγίζουμε. Τίς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κάμψεις αὐτές τίς ὀνομάζουμε **πτυχές** *(εἰκ. 2.6)*. Ἄλλα πετρώματα πτυχώνονται περισσότερο καί ἄλλα λιγότερο, ὅπως π.χ. ἕνα περιοδικό κάμπτεται πολύ πιό εὔκολα ἀπ' ὅ,τι ἕνα χοντρό λεξικό. Ἕνα πέτρωμα ὅμως εἶναι δυνατό νά διαρραγεῖ, δηλ. νά σπάσει σέ μεγάλα κομμάτια (τεκτονικά τεμάχη). Τά σπασίματα αὐτά λέγονται **ρήγματα** *(εἰκ. 2.7)*. Κάθε ρῆγμα συνοδεύεται ἀπό μετακίνηση τῶν δύο ἐπιμέρους τεμαχῶν πού μπορεῖ νά εἶναι ἀνοδική, καθοδική ἤ περιστροφική. Οἱ πτυχές καί τά ρήγματα εἶναι πολύ συνηθισμένα γεωλογικά φαινόμενα στόν ἑλλαδικό χῶρο.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ:

Οἱ ὀρεινοί ὄγκοι καί οἱ ἀκτογραμμές τῆς Ἑλλάδας παρουσιάζουν γενικά ὁρισμένο προσανατολισμό. Στήν Ἑλλάδα ἐμφανίζονται πετρώματα καί τῶν 3 κατηγοριῶν, πιό συνηθισμένα ὅμως εἶναι τά ἰζηματογενή. Οἱ πτυχές καί τά ρήγματα εἶναι πολύ συνηθισμένα γεωλογικά φαινόμενα στόν ἑλλαδικό χῶρο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Σέ τί διαφέρουν τά πλουτώνια ἀπό τά ἡφαιστειακά πυριγενή πετρώματα;
2. Ποιά πετρώματα ἐμφανίζουν τή μεγαλύτερη ἐξάπλωση στήν Ἑλλάδα καί τί γνωρίζετε συνοπτικά γι' αὐτά;
3. Ποιά πετρώματα λέγονται μεταμορφωμένα;
4. Τί εἶναι: (ι) οἱ πτυχές, (ιι) τά ρήγματα;
5. Πάνω σέ ποιᾶς κατηγορίας πετρώματα εἶναι χτισμένο τό σχολεῖο σας;
6. Προσπαθῆστε νά σχεδιάσετε μιά πτυχή σέ πρώτη εὐκαιρία πού θά τύχει νά συναντήσετε στό ὕπαιθρο.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

1-10-82.

3 Η ΓΕΩΛΟΓΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΕΛΛΑΔΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

ΗΛΙΚΙΑ ΤΩΝ ΠΕΤΡΩΜΑΤΩΝ

Ὁ προσδιορισμός τῆς ἡλικίας ἑνός πετρώματος γίνεται κυρίως μέ τά ἀπολιθώματα καί μέ φυσικές μεθόδους.

- **Ἡ σχετική ἡλικία τῶν πετρωμάτων:** Μέ βάση τά ἀπολιθώματα *(εἰκ. 3.1)* τό παρελθόν τῆς γῆς ἔχει διαιρεθεῖ σέ **γεωλογικούς αἰῶνες, γεωλογικές περιόδους** κτλ. Ἔτσι, ἄν μέσα σ' ἕνα πέτρωμα βροῦμε ἀπολιθώματα ἀπό

α

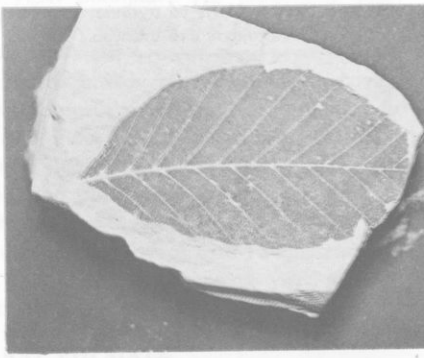

β

γ

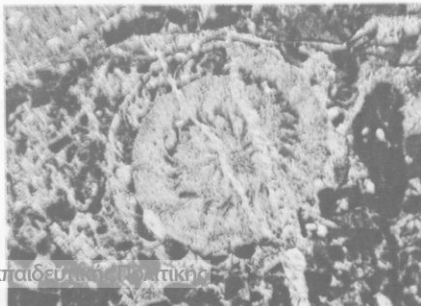

δ

Εἰκ. 3.1. Ἀπολιθώματα ἀπό τόν ἑλλαδικό χῶρο:
α. Ψάρι, πού ἔζησε πρίν 9-10 ἑκατ. χρόνια (Ἱεράπετρα)
β. Φύλλο ὀξιᾶς ἡλικίας 5-6 ἑκατ. ἐτῶν (Φλώρινα)
γ. Ἀσβεστόλιθος γεμάτος μέ νουμμουλίτες (πρωτόζωα) ἡλικίας περίπου 40 ἑκατ. ἐτῶν (περιοχή Τρίπολης)
δ. Πολλά ἀπολιθώματα φαίνονται μόνο στό μικροσκόπιο (μικροαπολιθώματα)

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

οργανισμούς πού ξέρουμε πώς ἔζησαν μόνο σέ μιά συγκεκριμένη γεωλογική περίοδο — π.χ. τήν Κρητιδική —, τότε μποροῦμε ἀμέσως νά ποῦμε ὅτι τό πέτρωμα αὐτό σχηματίστηκε κατά τήν περίοδο αὐτή, δηλ. τήν Κρητιδική. Μέ ἄλλα λόγια, λέμε πώς ἡ **σχετική ἡλικία** τοῦ πετρώματος εἶναι Κρητιδική. Ἡ ἡλικία αὐτή χαρακτηρίζεται σάν σχετική, ἀκριβῶς διότι δέν ἀναφέρουμε μέ ἀριθμούς πρίν πόσα χρόνια σχηματίστηκε τό πέτρωμα.

● **Ἡ ἀπόλυτη ἡλικία τῶν πετρωμάτων:** Γιά νά προσδιορίσουμε πόσα περίπου χρόνια ἔχουν περάσει ἀπό τότε πού σχηματίστηκε ἕνα πέτρωμα, δηλ. τήν **ἀπόλυτη ἡλικία,** δέ χρησιμοποιοῦμε πιά τά ἀπολιθώματα, ἀλλά ἐκμεταλλευόμαστε ὁρισμένες ἰδιότητες πού παρουσιάζουν μερικά στοιχεῖα πού λέγονται ραδιενεργά (π.χ. τό οὐράνιο) καί πού εἶναι δυνατό νά ὑπάρχουν σέ ὁρισμένα ὀρυκτά τοῦ πετρώματος. Ἡ μέθοδος ὅμως αὐτή δέν εἶναι εὔχρηστη.

● **Οἱ γεωλογικοί αἰῶνες:** Σύμφωνα μέ ὅλα τά παραπάνω, ἡ ἱστορία τῆς γῆς, πού εἶναι μεγαλύτερη ἀπό 4,5 δισεκατομμύρια χρόνια, διακρίνεται σέ: **Προκάμβριο,** πού ἀρχίζει ἀπό τότε πού δημιουργήθηκε ὁ στερεός φλοιός τῆς γῆς καί καλύπτει τό 85% περίπου τῆς ἱστορίας της. Οἱ γνώσεις μας γιά τό Προκάμβριο εἶναι ἐλάχιστες. Στή συνέχεια ἀκολουθοῦν ὁ **Παλαιοζωικός** αἰώνας, ὁ **Μεσοζωικός** καί ὁ **Καινοζωικός** αἰώνας *(εἰκ. 3.2)*. Ὁ ἑλλαδικός χῶρος μᾶς προσφέρει λίγα στοιχεῖα γιά τόν Παλαιοζωικό αἰώνα καί πολλά γιά τούς δύο τελευταίους αἰῶνες.

● **Στή Χίο καί τήν Κῶ τά πιό παλιά πετρώματα τῆς Ἑλλάδας:** Πετρώματα μέ ἀπολιθώματα Παλαιοζωικῆς ἡλικίας ἐμφανίζονται σέ λίγες περιοχές τῆς Ἑλλάδας καί γι' αὐτό οἱ γνώσεις μας γιά τόν αἰώνα αὐτό δέν εἶναι πολλές. Τά πιό παλιά ἀπ' αὐτά, πού ταυτόχρονα εἶναι καί τά παλαιότερα πετρώματα τῆς Ἑλλάδας μέ ἀπολιθώματα, βρίσκονται στή

Εἰκ. 3.2. Πίνακας γεωλογικῶν αἰώνων καί ἡ ἀπόλυτη ἡλικία τους (σέ ἑκατομ. χρόνια ἀπό σήμερα)

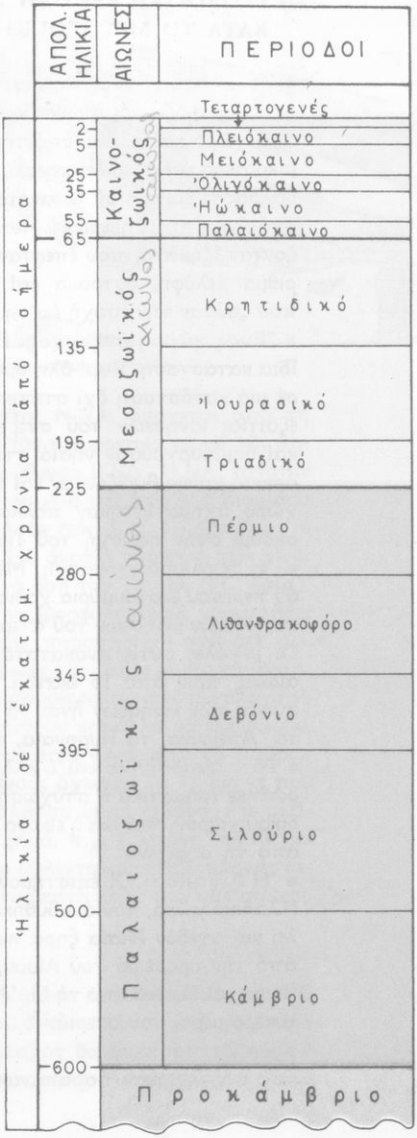

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Χίο καί τήν Κῶ. Αὐτό φυσικά δέν ἀποκλείει νά ὑπάρχουν καί ἀκόμη παλαιότερα πετρώματα στόν ἑλλαδικό χῶρο.

Η ΓΕΩΛΟΓΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΕΛΛΑΔΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟ ΜΕΣΟΖΩΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΖΩΙΚΟ ΑΙΩΝΑ

• **Ἡ Ἑλλάδα βυθός θάλασσας:** Πρίν 225 περίπου ἑκατομ. χρόνια τέλειωσε ὁ Παλαιοζωικός αἰώνας καί ὁ ἐρχομός τοῦ Μεσοζωικοῦ βρῆκε τόν ἑλλαδικό χῶρο καλυμμένο ἀπό τήν **Τηθύ** θάλασσα, πού σ' ἄλλες περιοχές εἶχε μικρότερο καί σ' ἄλλες μεγαλύτερο βάθος. Ἡ Τηθύς ἦταν μιά παλιά μεγάλη θαλάσσια ζώνη πού ἐκτεινόταν παράλληλα περίπου πρός τόν Ἰσημερινό, στό ὕψος τῆς σημερινῆς Μεσογείου. Στό θαλάσσιο αὐτό χῶρο σχηματίζονταν ἰζήματα, πού ἔπεφταν στό βυθό. Μέσα σ' αὐτά θάβονταν πολυάριθμα κελύφη, ὄστρακα καί σκελετοί διάφορων θαλάσσιων ὀργανισμῶν πού ζοῦσαν τήν ἐποχή ἐκείνη, ὅταν αὐτοί πέθαιναν.

• **Ἕνας χῶρος ἀνήσυχος:** Γιά πολλά ἑκατομμύρια χρόνια συνεχιζόταν ἡ ἴδια κατάσταση. Παρ' ὅλη ὅμως τή φαινομενική ἠρεμία ὁ χῶρος βρισκόταν σέ μιά κατάσταση ὄχι στατική ἀλλά δυναμική. Ἔτσι ἀπό καιρό σέ καιρό, ἐξαιτίας κινήσεων τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ, ὁρισμένες περιοχές ἀναδύονταν καί δημιουργοῦσαν νησιά στήν Τηθύ θάλασσα. Τά νησιά αὐτά μετά ἀπό ἀρκετό χρόνο βυθίζονταν καί πάλι. Κατά τίς ἀναδύσεις αὐτές στόν ἑλλαδικό χῶρο σχηματίστηκαν πολλά κοιτάσματα βωξίτη, πού σήμερα τά βρίσκουμε στήν περιοχή τοῦ Παρνασσοῦ, τῆς Γκιώνας κ.ἀ.

• **Ἡ μεγάλη ἀναταραχή:** Μέ τό τέλος τοῦ Μεσοζωικοῦ αἰώνα, δηλ. πρίν 65 περίπου ἑκατομμύρια χρόνια ἀπό σήμερα, ἄρχισε μιά περίοδος μεγάλων τεκτονικῶν κινήσεων τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ σ' ὁλόκληρο τό χῶρο τῆς Τηθύος. Οἱ μεγάλες αὐτές ἀνακατατάξεις ὁλοκληρώθηκαν μέσα στόν Καινοζωικό αἰώνα, πρίν ἀπό 15 ἑκατομ. χρόνια περίπου ἀπό σήμερα. Ἀποτέλεσμα αὐτῶν τῶν κινήσεων ἦταν νά ἀναδυθοῦν καί νά δημιουργηθοῦν οἱ Ἄλπεις, τά Ἀπέννινα, τά Πυρηναῖα, τά Καρπάθια, ὁ Καύκασος, τά Ἰμαλάια κ.ἄ.

• **Τότε ἀναδύθηκε καί ὁ ἑλλαδικός χῶρος:** Τήν περίοδο αὐτή ὁλοκληρώθηκε τμηματικά ἡ πτύχωση καί ἡ ἀνάδυση ὁλόκληρου σχεδόν τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου. Φυσικά ἡ εἰκόνα πού παρουσίαζε τότε ἦταν πολύ διαφορετική ἀπό τή σημερινή.

• **Ἡ Αἰγαιίδα:** Οἱ ἐπιστήμονες ἔχουν καθορίσει γεωγραφικά τόν εὐρύτερο ἑλλαδικό χῶρο, πού ἀναδύθηκε τότε, μέ τόν ὅρο **Αἰγαιίδα.** Σ' αὐτή τή μεγάλη καί σχεδόν ἐνιαία ξηρά περιλαμβανόταν ὁ χῶρος πού βρίσκεται νότια ἀπό τήν ἐροσειρά τοῦ Αἵμου, βόρεια ἀπό τήν Κρήτη, ἀνατολικά ἀπό τό Ἰόνιο καί δυτικά ἀπό τή Μ. Ἀσία. Τό Αἰγαῖο ἦταν λοιπόν τότε στό μεγαλύτερο μέρος του στεριά.

• **Τό Διναροταυρικό τόξο:** Ἀποτέλεσμα τῶν μεγάλων ἀνακατατάξεων πού ἀναφέρθηκαν παραπάνω ἦταν καί ἡ δημιουργία τοῦ ὀρεινοῦ κλάδου

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

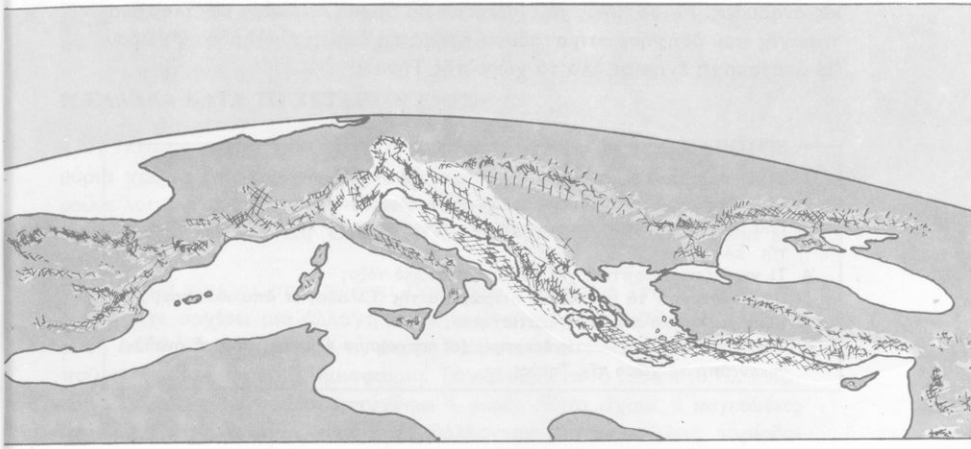

Εἰκ. 3.3. Σχηματική ἀπεικόνιση τοῦ Διναροταυρικοῦ τόξου

πού ξεκινώντας ἀπό τίς Ἄλπεις κατευθύνεται Ν.ΝΑ, διέρχεται ἀπό τή Γιουγκοσλαβία καί τήν Ἀλβανία, διασχίζει τόν ἠπειρωτικό κορμό τῆς σημερινῆς Ἑλλάδας καί τήν Πελοπόννησο μέ διεύθυνση Β.ΒΔ - Ν.ΝΑ, κατόπιν κάμπτεται καί περνᾶ στήν Κρήτη μέ διεύθυνση Α-Δ καί ἀπό ἐκεῖ, διαμέσου τῆς Καρπάθου καί Ρόδου, μπαίνει στή Μ. Ἀσία *(εἰκ. 3.3)*. Τό ὀρεινό αὐτό τόξο ὀνομάστηκε **Διναροταυρικό,** γιατί τά δυό ἄκραῖα τμήματά του εἶναι οἱ Διναρικές Ἄλπεις (Γιουγκοσλαβία) καί τά ὄρη τοῦ Ταύρου (Μ. Ἀσία). Τό τόξο αὐτό ἐπηρεάζει καθοριστικά τούς γεωμορφολογικούς χαρακτῆρες τῶν περιοχῶν ἀπ' ὅπου διέρχεται (βλ. τήν παρατήρηση στή σελ. 9).

• **Τό τέλος τῆς Αἰγαιίδας καί ἡ διαμόρφωση τῆς σημερινῆς εἰκόνας:** Ἡ Αἰγαιίδα κατόπιν κατακερματίστηκε σέ διάφορες φάσεις ἀπό μεγάλα ρήγματα, μέ ἀποτέλεσμα ἄλλα τμήματα νά ἀνυψωθοῦν καί ἄλλα νά βυθιστοῦν. Οἱ περιοχές πού ἀνυψώθηκαν διαμορφώθηκαν σιγά σιγά, ἀπό τή διάβρωση πού ἀκολούθησε, στούς σημερινούς ὀρεινούς ὄγκους. Τά τμήματα πού βυθίστηκαν, εἴτε κατακλύστηκαν ἀπό τή θάλασσα μέχρι σήμερα, εἴτε μετέπεσαν σέ λίμνες πού ἀργότερα ἔγιναν πάλι ξηρά, π.χ. ἡ λεκάνη τῆς Μεγαλόπολης (Ἀρκαδία), εἴτε ἔγιναν λεκάνες πού ἐξελίχτηκαν στίς σημερινές πεδιάδες. Φυσικά ἡ ἐξέλιξη εἶναι στήν πραγματικότητα πολύ πιό πολύπλοκη.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ:

Μέ τά ἀπολιθώματα βρίσκουμε τή σχετική ἡλικία τῶν πετρωμάτων, ἐνῶ ὁ προσδιορισμός τῆς ἀπόλυτης ἡλικίας, πού εἶναι πιό δύσκολος, γίνεται μέ φυσικές μεθόδους. Ὁ ἑλλαδικός χῶρος σέ ὅλη τή διάρκεια τοῦ Μεσοζωικοῦ καλυπτόταν ἀπό τήν Τηθύ θάλασσα, κατά καιρούς ὅμως εἴχαμε τοπι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κές ἀναδύσεις. Μέ τό τέλος τοῦ Μεσοζωικοῦ ἄρχισε περίοδος μεγάλης ἀναταραχῆς πού ὁδήγησε στή σταδιακή χέρσευση ὅλου τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου. Ἡ ἀναταραχή ἔγινε σέ ὅλο τό χῶρο τῆς Τηθύος.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Τί εἶναι τά ἀπολιθώματα, ποῦ βρίσκονται καί σέ τί χρησιμεύουν;
2. Σέ τί διαφέρει ἡ σχετική ἀπό τήν ἀπόλυτη ἡλικία τῶν πετρωμάτων;
3. Ποῦ ὀφείλεται ὁ προσανατολισμός τῶν ὀρεινῶν ὄγκων καί τῶν ἀκτογραμμῶν τῆς Ἑλλάδας;
4. Τί γνωρίζετε συνοπτικά γιά τό Διναροταυρικό τόξο;
5. Ποῦ βρίσκονται τά πιό παλιά πετρώματα τῆς Ἑλλάδας μέ ἀπολιθώματα; Σέ ποιό γεωλογικό αἰώνα σχηματίστηκαν;
6. Ἀναφέρετε μερικές γνωστές ὀροσειρές (σέ παγκόσμια κλίμακα) πού νά ἀναδύθηκαν ἀπό τό χῶρο τῆς Τηθύος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

7-10-82

4 ΤΟ ΠΡΟΣΦΑΤΟ ΓΕΩΛΟΓΙΚΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΤΟΥ ΕΛΛΑΔΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟΓΕΝΕΣ

• **Ἡ Τεταρτογενής γεωλογική περίοδος** ἄρχισε πρίν 2 περίπου ἑκατομμύρια χρόνια ἀπό σήμερα. Μέ τά κριτήρια τοῦ γεωλογικοῦ χρόνου μποροῦμε λοιπόν νά μιλᾶμε γιά πρόσφατο γεωλογικό παρελθόν. Ὑποδιαιρεῖται σέ **Πλειστόκαινο** καί **Ὁλόκαινο** πού ἄρχισε πρίν 10.000 χρόνια καί συνεχίζεται.

• **Τό κλίμα γίνεται παγετῶδες:** Πρίν ἀκόμα ἀρχίσει ἡ Τεταρτογενής περίοδος εἶχε ἀρχίσει μιά ἀλλαγή τοῦ κλίματος πρός παγετῶδες. Ἡ ἀλλαγή αὐτή ἐκδηλώθηκε τελικά μέ τή μορφή ἑνός τεράστιου καλύμματος πάγου, πού κάλυψε κυρίως τό Β. ἡμισφαίριο. Τό κάλυμμα αὐτό μέσα στό Πλειστόκαινο ἀναπτύχθηκε καί συμπτύχθηκε 4 φορές. Ἔτσι εἴχαμε 4 **παγετώδεις** περιόδους πού ἀνάμεσά τους παρεμβάλλονταν **μεσοπαγετώδεις** περίοδοι κατά τίς ὁποῖες τό κλίμα ἦταν, γενικά, ἀρκετά θερμότερο ἀπό τό σημερινό. Εἶναι εὐνόητο πώς αὐτές οἱ κλιματικές μεταβολές ἐπέδρασαν καί στόν ἑλλαδικό χῶρο. Ἡ ἐμφάνιση τοῦ φαινομένου τῶν παγετώνων εἶχε σημαντικές συνέπειες, ὅπως π.χ. μεταβολές στή στάθμη τῆς θάλασσας, ἐπίδραση στά ζῶα καί τή βλάστηση, ἀνάπτυξη τῆς σπηλαιόβιας διαβίωσης λόγω τῶν ἀντίξοων καιρικῶν συνθηκῶν κ.ἄ.

• **Ἀπολιθωμένα κόκαλα ἀπό σπονδυλωτά ζῶα** πού ἔζησαν τόσο στίς μεσοπαγετώδεις (θερμές) περιόδους ὅσο καί στίς παγετώδεις περιόδους (ἐλαφοειδή, ἱπποπόταμους, βίσωνες, μαμούθ κ.ἄ.) ἔχουν βρεθεῖ σέ διάφορες περιοχές τῆς Ἑλλάδας (Μεγαλόπολη, Πτολεμαΐδα κ.ἀ.). Κατά τή διάρκεια τοῦ Πλειστοκαίνου ὁλοκληρώθηκε ἐπίσης ὁ κατατεμαχισμός τῆς ξηρᾶς, ἡ ὁποία ὑπῆρχε στό χῶρο τοῦ Αἰγαίου, καί διαμορφώθηκε ἡ σημερινή περίπου εἰκόνα τῶν νησιῶν.

• **Ἡ ἐμφάνιση καί ραγδαία ἐξάπλωση τοῦ ἀνθρώπου:** Τό πιό σημαντικό πάντως γεγονός τοῦ Πλειστοκαίνου ὑπῆρξε ἡ ἐμφάνιση τοῦ προϊστορικοῦ ἀνθρώπου. Φυσικά δέν εἶναι εὔκολη ἡ ἀνεύρεση ἀπολιθωμένων ἀνθρώπινων ὀστῶν,

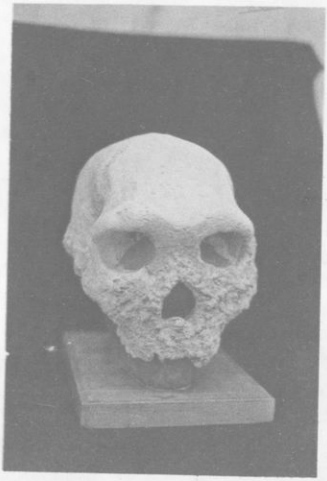

Εἰκ. 4.1. Ἐκμαγεῖο τοῦ κρανίου τοῦ προϊστορικοῦ ἀνθρώπου πού βρέθηκε στά Πετράλωνα τῆς Χαλκιδικῆς (Παλαιοντολογικό Μουσεῖο Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν)

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀκριβῶς λόγω τοῦ τρόπου ζωῆς του. Βρίσκονται ὅμως δείγματα τοῦ πολιτισμοῦ του, ὅπως σχέδια σέ τοίχους σπηλαίων, ἐργαλεῖα, ὅπλα κτλ.

• **Μιά σημαντική ἀνακάλυψη στή Χαλκιδική:** Σέ μιά σπηλιά κοντά στό χωριό Πετράλωνα τῆς Χαλκιδικῆς βρέθηκαν πολλά ἀπολιθωμένα ὀστά ἀπό θηλαστικά (ἀρκοῦδες, ὕαινες, πάνθηρες, ρινόκερους κ.ἄ.) πού ἔζησαν στίς δυό τελευταῖες παγετώδεις περιόδους καί στά ἐνδιάμεσα θερμά διαστήματα. Μέσα στή σπηλιά αὐτή βρέθηκε ὅμως ἀνάμεσα στά ἄλλα καί ἕνα ἀπολιθωμένο κρανίο πού ἀνήκει μᾶλλον στόν **ἄνθρωπο τοῦ Νεάντερταλ,** δηλ. στόν πρόγονο τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἡλικία τοῦ πολύ σημαντικοῦ αὐτοῦ εὑρήματος ὑπολογίζεται σέ 250.000 χρόνια *(εἰκ. 4.1)*.

Η ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΑΔΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Γεωλογικές ἐκδηλώσεις τῶν ἱστορικῶν χρόνων στόν ἑλλαδικό χῶρο, πού τίς ξέρουμε εἴτε γιατί καταγράφηκαν στήν ἱστορία, εἴτε γιατί βλέπουμε τά ἀποτελέσματά τους, εἴτε τέλος γιατί ἐμεῖς οἱ ἴδιοι τίς ζοῦμε, εἶναι καί οἱ παρακάτω:

• **Ἐνεργά ἡφαίστεια στόν ἑλλαδικό χῶρο,** δηλ. πού νά ἔδρασαν σέ ἱστορικούς χρόνους, ὑπάρχουν στά Μέθανα, τή Νίσυρο *(εἰκ. 4.2)* καί τή Σαντορίνη (τελευταία ἔκρηξη τό 1950). Τά **ἐνεργά** ἡφαίστεια μαζί μέ τά **σβησμένα** ἡφαίστεια, αὐτά δηλ. πού ἔδρασαν σέ προϊστορικούς χρόνους, ἐντο-

Εἰκ. 4.2. Ὁ μεγαλύτερος κρατήρας τοῦ ἐνεργοῦ ἡφαιστείου τῆς Νισύρου (διάμετρος 500 μ.). Ἡ ἀτμιδική δραστηριότητα τοῦ ἡφαιστείου συνεχίζεται

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πίζονται στίς ἀνατολικές περιοχές τῆς χώρας καί μάλιστα κατά μῆκος καθορισμένων γραμμῶν, μέ πιό χαρακτηριστική περίπτωση τά ἡφαίστεια τοῦ νότιου Αἰγαίου. Τά πιό σημαντικά ἀπό αὐτά βρίσκονται στό Σουσάκι, τήν Αἴγινα, τά Μέθανα, τόν Πόρο, τή Μῆλο, τήν Κίμωλο, τή Σαντορίνη, τήν Κῶ, τή Νίσυρο καί τήν Πάτμο καί διατάσσονται σέ μιά τοξοειδή ζώνη πού λέγεται **ἡφαιστειακό τόξο τοῦ νότιου Αἰγαίου.**

Εἰκ. 4.3. Ρωγμή ἀπό τούς τελευταίους σεισμούς στήν περιοχή τῆς Θεσσαλονίκης (Ἰούνιος 1978)

• **Πολυάριθμες καί σημαντικές θερμές πηγές:** Ἡ Ἑλλάδα εἶναι πλούσια σέ θερμές πηγές, πράγμα πού συνδέεται μέ τή γενικότερη γεωλογική δομή της. Οἱ πηγές αὐτές συνδέονται εἴτε μέ τό ἡφαιστειακό τόξο εἴτε μέ μεγάλα ρήγματα. Τό νερό τῶν πηγῶν αὐτῶν προέρχεται συνήθως ἀπό μεγάλα βάθη καί περιέχει κατά κανόνα διαλυμένες ἑνώσεις διάφορων μετάλλων (**θερμομεταλλικές** πηγές). Αὐτές χαρακτηρίζονται καί σάν **ἰαματικές,** ὅταν τό νερό τους, ἐξαιτίας τῆς ὑψηλῆς θερμοκρασίας καί τῶν συστατικῶν πού περιέχει, παρουσιάζει ἰαματικές ἰδιότητες.

• **Ἡ μισή σεισμική ἐνέργεια τῆς Εὐρώπης ἐκλύεται στόν ἑλλαδικό χῶρο:** Τό φυσικό φαινόμενο τοῦ **σεισμοῦ** εἶναι πολύ συνηθισμένο στή χώρα μας, γιατί ἡ Ἑλλάδα βρίσκεται πάνω σέ μιά γεωλογικά πολύ ἀνήσυχη περιοχή τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. Οἱ σεισμοί πού παρατηροῦνται στόν ἑλλαδικό χῶρο εἶναι **τεκτονικοί,** δηλ. ὀφείλονται σέ ἀπότομες μετακινήσεις τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ. Σεισμόπληκτες περιοχές εἶναι κυρίως τά Ἰόνια νησιά καί γενικότερα ἡ Δυτική Ἑλλάδα, ἡ Κρήτη, οἱ περιοχές γύρω ἀπό τόν Κορινθιακό, ἡ Θεσσαλία, οἱ Σποράδες, ἡ Κεντρική Μακεδονία *(εἰκ. 4.3)* καί ἡ περιοχή τοῦ ΝΑ Αἰγαίου. Ἀντίθετα, περιοχές φτωχές σέ σεισμούς μποροῦν νά χαρακτηριστοῦν ἡ Ἀττική, οἱ Κυκλάδες, ἡ νότια Εὔβοια, ἡ δυτική Μακεδονία καί ἡ Θράκη. Τό φαινόμενο τοῦ σεισμοῦ δέν μπορεῖ νά προβλεφτεῖ, ἀντιμετωπίζεται ὅμως ἀποτελεσματικά μέ σωστή ἀντισεισμική κατασκευή τῶν οἰκοδομῶν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ:

Τά δυό σημαντικότερα στοιχεῖα τοῦ Πλειστοκαίνου εἶναι ἡ ἐμφάνιση τοῦ ἀνθρώπου καί τό φαινόμενο τῶν παγετώνων. Γεγονότα τοῦ 'Ολοκαίνου, δηλ. τῆς ἱστορικῆς περιόδου, πού ἀποδεικνύουν ὅτι οἱ γεωλογικές διεργασίες συνεχίζονται ἀδιάκοπα εἶναι τά ἡφαίστεια, οἱ θερμές πηγές, οἱ σεισμοί κ.ἄ.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Ποιά ἡφαίστεια ὀνομάζονται ἐνεργά καί ποιά σβησμένα; 'Αναφέρετε δυό ἐνεργά καί δυό σβησμένα ἡφαίστεια τῆς 'Ελλάδας.
2. Τί ἀποκαλοῦμε ἡφαιστειακό τόξο τοῦ Ν. Αἰγαίου; Δεῖξτε τήν περίπου θέση του στό σχολικό σας χάρτη.
3. 'Αναφέρετε μερικές περιοχές τῆς 'Ελλάδας ὅπου βρέθηκαν ἀπολιθωμένα ὀστά ἀπό σπονδυλωτά τοῦ Τεταρτογενοῦς.
4. Γιατί βρέθηκαν τόσα πολλά ἀπολιθωμένα ὀστά στή σπηλιά τῶν Πετραλώνων τῆς Χαλκιδικῆς;
5. Γιατί ἡ 'Ελλάδα εἶναι πλούσια σέ σεισμούς; 'Αναφέρετε περιοχές της φτωχές σέ σεισμούς καθώς καί μερικές σεισμόπληκτες.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

5 ΦΥΣΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΟΣ ΔΙΑΜΕΛΙΣΜΟΣ

• **Μιά χώρα ὀρεινή:** Τά 4/5 τοῦ ἐδάφους τῆς Ἑλλάδας εἶναι ὄρη καί βουνά, ἐνῶ οἱ πεδινές ἐκτάσεις καλύπτουν μόλις τό 1/5 τῆς συνολικῆς ἐπιφάνειας *(εἰκ. 5.1)*. Τό μέσο ὕψος ὑπολογίζεται γύρω στά 500 μ., ἐνῶ ὁλόκληρης τῆς εὐρωπαϊκῆς ἠπείρου εἶναι περίπου 350 μ.

• **Οἱ «Ἑλληνίδες ὀροσειρές»:** Μέ τόν ὅρο αὐτό χαρακτηρίζουμε τό τμῆμα τοῦ Διναροταυρικοῦ τόξου πού διασχίζει τόν ἑλλαδικό χῶρο. Οἱ Ἑλληνίδες ὀροσειρές τοῦ ἠπειρωτικοῦ κορμοῦ, διακόπτονται ἀπό τό βύθισμα τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, συνεχίζονται στήν Πελοπόννησο (Παναχαϊκό, Ἐρύμανθος, Ζήρεια, Χελμός, Μαίναλο, Ταΰγετος, Πάρνωνας κ.ἄ.), διακόπτονται πάλι καί ἐμφανίζονται πλέον στήν Κρήτη (Λευκά ὄρη, Ἴδη, Δίκτη).

• **Πίνδος, ἡ ραχοκοκαλιά τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδας.** Τό τμῆμα τῶν Ἑλληνίδων ὀροσειρῶν ἀπό τά ἑλληνοαλβανικά σύνορα ὡς τόν Κορινθιακό εἶναι

Εἰκ. 5.1. Ὑψομετρικός χάρτης τῆς Ἑλλάδας

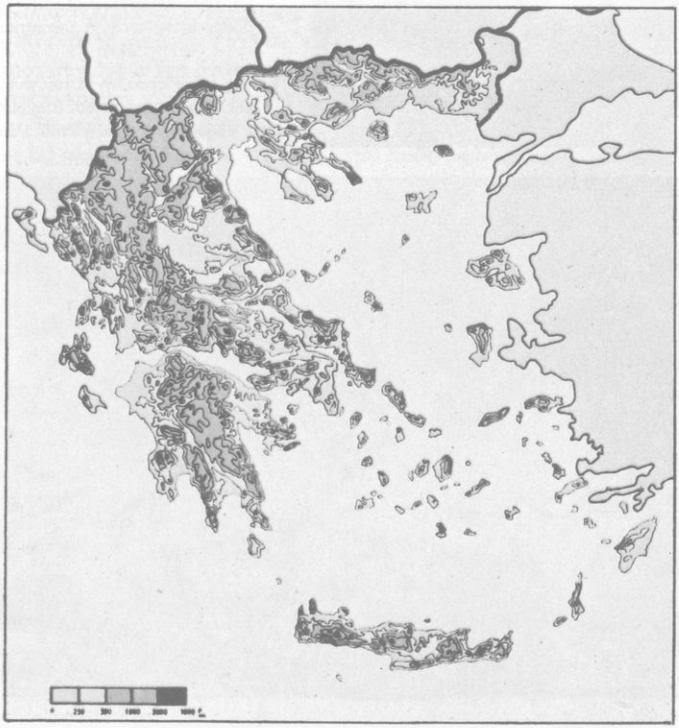

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

↑ Εἰκ. 5.2. Ὄλυμπος: Τό ψηλότερο ἑλληνικό ὄρος. Τήν πάντα χιονοσκέπαστη κορυφή του τήν εἶχαν διαλέξει οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες γιά κατοικία τῶν θεῶν τους

← Εἰκ. 5.3. Ἡ παραθαλάσσια πεδιάδα τοῦ Πυθαγόρειου (Σάμος). Στό βάθος διακρίνεται ἡ μικρασιατική ἀκτή

↓ Εἰκ. 5.4. Μορφολογία τοῦ πυθμένα τῆς Ἀνατ. Μεσογείου. Διακρίνεται ἡ τοξοειδής διάταξη τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τό γνωστό ὀρεινό συγκρότημα τῆς Πίνδου. Ἡ Πίνδος ἀποτελεῖται ἀπό περισσότερες, περίπου παράλληλες, ὀρεινές σειρές μέ διακλαδώσεις καί ἔχει πάνω ἀπό 200 κορυφές. Τό βορειότερο μέλος τοῦ συγκροτήματος εἶναι ὁ Γράμμος, στά νοτιοανατολικά τοῦ ὁποίου ὑψώνεται ὁ Σμόλικας (2.637 μ.), πού εἶναι ἡ πιό ψηλή κορυφή τῆς Πίνδου καί τό δεύτερο στήν Ἑλλάδα ὄρος μετά τόν Ὄλυμπο (2.917 μ.) *(εἰκ. 5.2)*. Τά νοτιότερα μέλη τοῦ συγκροτήματος εἶναι τά ὄρη τῆς Ναυπακτίας καί τοῦ Λιδορικιοῦ. Τό ὀρεινό συγκρότημα τῆς Πίνδου διαχωρίζει τόν ἠπειρωτικό κορμό σέ δυτικό τμῆμα **(Δυτική Ἑλλάδα)** καί ἀνατολικό **(Ἀνατολική Ἑλλάδα).**

• **Οἱ πεδιάδες.** Διακρίνονται σέ **παραθαλάσσιες** πεδιάδες *(εἰκ. 5.3)*, πού ἔχουν ἄνοιγμα πρός τή θάλασσα (Θεσσαλονίκης, Ἀργολίδας, Μεσσηνίας, Λακωνίας κ.ἄ.) καί σέ **ἠπειρωτικές** πεδιάδες, πού εἶναι ἐσωτερικές. Μερικές ἀπό τίς ἠπειρωτικές πεδιάδες ἔχουν προέλθει ἀπό ἀποξήρανση λιμνῶν ὕστερα ἀπό μεγάλα ἀποστραγγιστικά ἔργα (π.χ. Κωπαΐδας, Κάρλας).

ΟΡΙΖΟΝΤΙΟΣ ΔΙΑΜΕΛΙΣΜΟΣ

• **Ἀκτές ἑλληνικοῦ τύπου:** Οἱ ἑλληνικές ἀκτές παρουσιάζουν ἰδιόμορφη ἀνάπτυξη μέ κύρια χαρακτηριστικά τή μεγάλη πολυπλοκότητα καί τήν ποικιλία τῶν μορφῶν, καθώς καί τό γεγονός ὅτι τό τεράστιο συνολικό μῆκος τῆς ἀκτογραμμῆς (15.000 χλμ.) ὀφείλεται κυρίως στά πολυάριθμα νησιά, πού ἔχουν ἕνα ἀνάπτυγμα 11.000 χλμ., καί ὄχι στίς ἀκτές τοῦ ἠπειρωτικοῦ κορμοῦ καί τῆς Πελοποννήσου, πού ἔχουν ἀνάπτυγμα μόλις 4.000 χλμ. Τά στοιχεῖα αὐτά δέ μᾶς ἐπιτρέπουν νά ἐντάξουμε τή γενική μορφή τῶν ἑλληνικῶν ἀκτῶν σέ κάποιον ἀπό τούς ὑφιστάμενους τύπους. Ἔτσι μιλᾶμε γιά ἀκτές **ἑλληνικοῦ τύπου.**

• **Ἀκτές πολύπλοκες καί πολύμορφες:** Οἱ ἀκτές, ὅπου εἶναι παράλληλες πρός τούς ὀρεινούς ὄγκους, ἔχουν δημιουργηθεῖ κυρίως ἀπό ρήγματα παράλληλα πρός τόν ἐπιμήκη ἄξονα τῶν Ἑλληνίδων ὀροσειρῶν. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις αὐτῆς τῆς κατηγορίας εἶναι οἱ ἀκτές τῆς Χαλκιδικῆς, τῆς δυτικῆς καί τῆς ἀνατολικῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδας, τῆς ἀνατολικῆς καί νότιας Πελοποννήσου, οἱ ἀκτές τῆς Κρήτης καί τῶν Ἰόνιων νησιῶν κ.ἄ. Ἀλλοῦ πάλι εἶναι κάθετες σχεδόν πρός τόν ἄξονα τῶν Ἑλληνίδων, ὁπότε ἔχουν δημιουργηθεῖ ἀπό ρήγματα πού ἔκοψαν ἐγκάρσια τίς ὀροσειρές (Κορινθιακός, Ἀμβρακικός, Μαλιακός κ.ἄ.). Ὅλα αὐτά φανερώνουν ὅτι ὁ διαμελισμός τῶν ἑλληνικῶν ἀκτῶν εἶναι συνέπεια μιᾶς σειρᾶς πολύπλοκων γεωλογικῶν διεργασιῶν.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΘΑΛΑΣΣΕΣ

• **Μεσόγειος: μιά ἠπειρωτική θάλασσα** *(εἰκ. 5.4)*. Ἡ Μεσόγειος, μέ μιά ὑδάτινη ἐπιφάνεια περίπου ἴση μέ τό 1/3 τῆς Εὐρώπης, εἶναι μιά θάλασσα ἠπειρωτική, δηλ. ἀπομονωμένη, πού ἐπικοινωνεῖ μέ τόν Ἀτλαντικό μέσα ἀπό

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

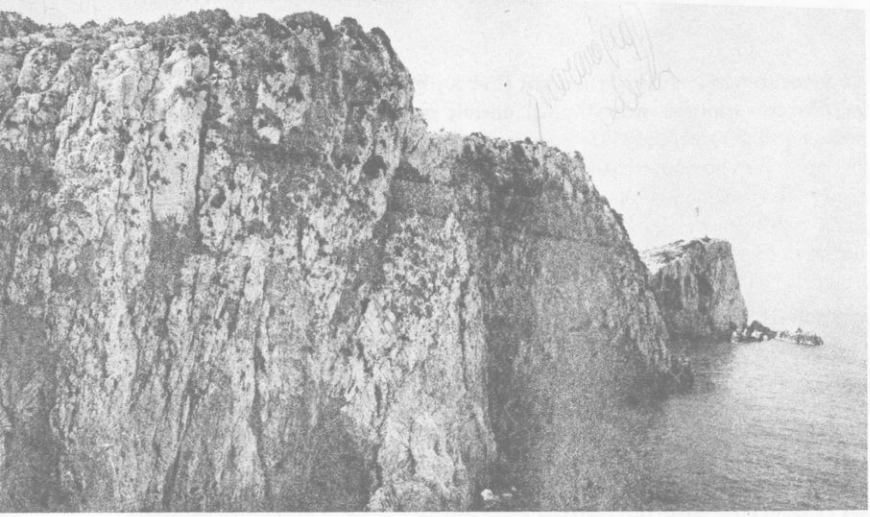

Εἰκ. 5.5. Χαρακτηριστική εἰκόνα τῶν ἀπότομων δυτικῶν ἀκτῶν τῶν 'Ιόνιων νησιῶν (Λευκάδα)

τά στενά τοῦ Γιβραλτάρ (πού ἔχουν βάθος λιγότερο ἀπό 200 μ.) Βρέχει 17 χῶρες, ἀλλά ἀναμφισβήτητα τή μεγαλύτερη σύνδεση τήν παρουσιάζει μέ τήν 'Ελλάδα.

● **Τά μεγάλα 'Ελληνικά πελάγη:** Τό **'Ιόνιο** εἶναι ἕνα βαθύ καί ἀνοιχτό πρός τό νότο πέλαγος. 'Ο θαλάσσιος χῶρος μεταξύ τῶν 'Ιόνιων νησιῶν καί τῶν ἀπέναντί τους ἀκτῶν τῆς Δυτ. 'Ελλάδας καί Δυτ. Πελοποννήσου ἔχει ἕνα βάθος σχετικά μικρό. Οἱ δυτικές ἀκτές ὅμως τῶν 'Ιόνιων νησιῶν εἶναι κομμένες ἀπό μεγάλα ρήγματα καί γι' αὐτό εἶναι ἀπόκρημνες καί βυθίζονται σχεδόν κατακόρυφα μέσα στή θάλασσα *(εἰκ. 5.5)*. Γι' αὐτό σέ μικρή ἀπόσταση ἀπό τίς Δ. ἀκτές, τό 'Ιόνιο ἔχει πολύ μεγάλα βάθη. 'Αντίθετα, τό **Αἰγαῖο** εἶναι μιά σχεδόν κλειστή καί σχετικά ρηχή θάλασσα. Μέσα στό θαλάσσιο χῶρο του διαφοροποιοῦνται μικρότερα πελάγη, ὅπως τό Κρητικό στά βόρεια τῆς Κρήτης, τό Μυρτῶο νοτιοανατολικά τῆς Πελοποννήσου, τό Καρπάθιο δυτικά τῆς Ρόδου καί Καρπάθου, τό 'Ικάριο στά νότια τῆς 'Ικαρίας καί τό Θρακικό πού βρέχει τίς ἀκτές τῆς Θράκης.

● **Τό μέγιστο βάθος τῆς Μεσογείου:** Στό λεγόμενο **φρέαρ τῶν Οἰνουσσῶν,** πού βρίσκεται 40 ναυτικά μίλια ΝΔ τῆς Πύλου, παρατηρεῖται τό βαθύτερο σημεῖο τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν, πού ταυτόχρονα εἶναι καί τό μέγιστο βάθος τῆς Μεσογείου (5.210 μ.).

● **Τά ἑλληνικά νησιά:** Τό Αἰγαῖο, ἀκριβῶς ἐπειδή εἶναι μιά ἀβαθής θάλασσα, εἶναι διάσπαρτο ἀπό πολυάριθμα νησιά, πού δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά τά κορυφαῖα τμήματα τῶν ὀροσειρῶν τῆς Αἰγαιίδας, πού ἀπόμειναν μετά τήν κάλυψη τῆς ξηρᾶς ἀπό τή θάλασσα. Στό 'Ιόνιο ὑπάρχουν πολύ λιγό-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τερα νησιά, πού διατάσσονται παράλληλα πρός τήν ἠπειρωτική ἀκτογραμμή. Στό θαλάσσιο ὅμως χῶρο μεταξύ Λευκάδας καί ἀκαρνανικῆς ἀκτῆς, τό βάθος εἶναι μικρό καί ξεπροβάλλουν ἀρκετά μικρά νησιά.

Τά πιό ὑψηλά ἑλληνικά ὄρη	Ὕψος
Ὄλυμπος	2.917 μ.
Σμόλικας	2.637 μ.
Βόρας	2.524 μ.
Γράμμος	2.520 μ.
Γκιώνα	2.510 μ.
Τύμφη	2.497 μ.
Ἀθαμάνων Ὄρη	2.469 μ.
Παρνασσός	2.457 μ.
Ἴδη (Ψηλορείτης)	2.456 μ.
Λευκά Ὄρη	2.452 μ.
Βαρδούσια	2.437 μ.
Ταΰγετος	2.407 μ.

Πηγή: Γεωγραφική Ὑπηρεσία Στρατοῦ

Τά πιό μεγάλα ἑλληνικά νησιά	Ἐπιφάνεια
Κρήτη	8.259 τ. χλμ.
Εὔβοια	3.654 τ. χλμ.
Λέσβος	1.630 τ. χλμ.
Ρόδος	1.398 τ. χλμ.
Χίος	842 τ. χλμ.
Κεφαλληνία	781 τ. χλμ.
Κέρκυρα	592 τ. χλμ.
Λῆμνος	476 τ. χλμ.
Σάμος	476 τ. χλμ.
Νάξος	428 τ. χλμ.

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ:

Ἡ Ἑλλάδα εἶναι χώρα ὀρεινή. Οἱ Ἑλληνίδες ὀροσειρές — δηλ. τό ἑλληνικό τμῆμα τοῦ Διναροταυρικοῦ τόξου — ἀποτελοῦν τό μεγαλύτερο ποσοστό τοῦ ὀρεινοῦ ἐδάφους τῆς χώρας. Τό ὀρεινό συγκρότημα τῆς Πίνδου ἀποτελεῖ τή ραχοκοκαλιά τοῦ ἠπειρωτικοῦ κορμοῦ. Οἱ πεδιάδες εἶναι λίγες (τό 1/5 τῆς συνολικῆς ἐπιφάνειας) καί διακρίνονται σέ παραθαλάσσιες καί ἠπειρωτικές. Οἱ ἀκτές εἶναι πολύπλοκες καί πολύμορφες, γι' αὐτό χαρακτηρίζονται σάν ἀκτές ἑλληνικοῦ τύπου. Τά δυό μεγάλα ἑλληνικά πελάγη (Ἰόνιο — Αἰγαῖο) παρουσιάζουν διαφορετικούς χαρακτῆρες.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Τί ἐννοοῦμε ὅταν λέμε «Ἑλληνίδες ὀροσειρές»; Ἀναφέρετε μερικά μέλη τους.
2. Κατά τί διαφέρουν οἱ παραθαλάσσιες ἀπό τίς ἠπειρωτικές πεδιάδες; Ἀναφέρετε 3 παραθαλάσσιες καί 3 ἠπειρωτικές.
3. Ἀναφέρετε μερικές βασικές διαφορές στούς χαρακτῆρες τοῦ Αἰγαίου καί τοῦ Ἰονίου πελάγους.
4. Ποιές ἰδιομορφίες μᾶς ἐπιβάλλουν τό χαρακτηρισμό «ἀκτές ἑλληνικοῦ τύπου»;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

22-10-82

6 ΟΡΙΣΜΕΝΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΚΛΙΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

• **Ποικιλία κλιματικῶν τύπων:** Ἡ Ἑλλάδα στό σύνολό της ἐμφανίζει τά γνωστά χαρακτηριστικά τοῦ κλίματος μεσογειακοῦ τύπου. Τό ἔντονο ὅμως καί πολύμορφο ἀνάγλυφο ἐπηρεάζει τόσο ἀποφασιστικά τήν ἔνταση μέ τήν ὁποία ἐκδηλώνονται τά μετεωρολογικά φαινόμενα *(εἰκ. 6.1)* στίς διάφορες περιοχές τῆς χώρας, ὥστε νά μήν μποροῦμε νά μιλᾶμε γιά ἕναν ἑνιαῖο τύπο κλίματος. Αὐτή ἡ ποικιλία τῶν κλιματικῶν τύπων ἀποτελεῖ ἕνα ἀπό τά πιό χαρακτηριστικά στοιχεῖα τοῦ κλίματος τῆς Ἑλλάδας.

• **Ὁ ρόλος τῆς Πίνδου ὡς κλιματικοῦ παράγοντα:** Τό ὀρεινό συγκρότημα τῆς Πίνδου δέν ἀποτελεῖ μόνο μορφολογικό ὅριο μεταξύ Δυτικῆς καί Ἀνατολικῆς Ἑλλάδας, ἀλλά ταυτόχρονα εἶναι καί κλιματικό ὅριο. Ἔτσι ἐξαιτίας τῆς Πίνδου τό κλίμα τῆς Δ. Ἑλλάδας χαρακτηρίζεται ἀπό μεγαλύτερη συχνότητα καί ἔνταση βροχῶν καί εἶναι γλυκύτερο ἀπ' ὅ,τι τό κλίμα τῆς Ἀν. Ἑλλάδας. Ἡ ἐξήγηση σχετικά μέ τίς βροχές εἶναι ὅτι τό ὀρεινό αὐτό συγκρότημα ἀποτελεῖ ἕνα φυσικό φράγμα πού ἐξαναγκάζει σέ ἀνοδική κίνηση τούς ὑγρούς ΝΔ ἀνέμους, ὁπότε αὐτοί ψύχονται καί δίνουν βροχές στήν Δ. Ἑλλάδα *(εἰκ. 6.2)*. Ἔτσι ἡ Ἄρτα π.χ. ἔχει πενταπλάσιο ἐτήσιο ὕψος βροχῆς ἀπ' ὅσο ὁ Ἀλμυρός Μαγνησίας, ἄν καί βρίσκονται περίπου στό ἴδιο γεωγραφικό πλάτος.

Γενικά οἱ βροχές στόν ἑλλαδικό χῶρο εἶναι πλουσιότερες: (ι) στή Δ. Ἑλλάδα καί στά ἀκριτικά νησιά τοῦ Αἰγαίου, (ιι) στίς περιοχές μεγάλου ὑψόμετρου καί (ιιι) ἐποχιακά κατά τήν περίοδο τοῦ χειμώνα.

• **Ἡ μεγάλη ἡλιοφάνεια** εἶναι ἕνα ἄλλο χαρακτηριστικό τοῦ κλίματος τῆς Ἑλλάδας *(εἰκ. 6.3)*.

Εἰκ. 6.1. Μετεωρολογικός σταθμός μέ διάφορα ὄργανα

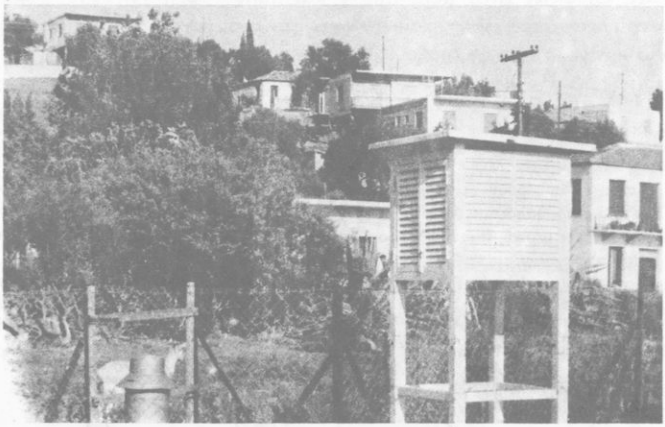

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εἰκ. 6.2. Χάρτης τῶν βροχοπτώσεων στόν ἑλλαδικό χῶρο (1901 - 1940)

Εἰκ. 6.3. Δεῖγμα προσαρμογῆς τῆς λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς στίς τοπικές κλιματικές συνθῆκες ἀποτελοῦν τά κυκλαδίτικα σπίτια (λευκό χρῶμα, μικρά παράθυρα κ.ἄ.)

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

• **Οἱ ἄνεμοι:** Ἡ Ἑλλάδα χαρακτηρίζεται σάν χώρα μέ πολλούς ἀνέμους. Η ἔνταση καί ἡ διεύθυνσή τους παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές ἀπό περιοχή σέ περιοχή. Συχνότεροι πάντως εἶναι πρῶτα οἱ Β. καί ὕστερα οἱ Ν.

• **Τά μελτέμια:** Ἀποτελοῦν σημαντικό καιρικό φαινόμενο τῆς καλοκαιρινῆς περιόδου στήν περιοχή τοῦ Αἰγαίου. Εἶναι ἄνεμοι πού πνέουν ἀπό ΒΑ μέχρι ΒΔ διευθύνσεις καί παρουσιάζουν μεγάλη ἔνταση ἀπό τά μέσα Ἰουλίου ὥς τά μέσα Σεπτεμβρίου. Τό φαινόμενο παρατηρεῖται καί στό Ἰόνιο ἀλλά πολύ ἀσθενέστερο.

• **Βαρδάρης καί Λίβας: δυό τοπικοί ἄνεμοι ἰδιαίτερης σημασίας.** Ὁ **Βαρδάρης** εἶναι ἕνας παγερός καί χιονοβόλος ἄνεμος πού πλήττει κατά τό χειμώνα τήν Κεντρική Μακεδονία. Ἔρχεται ἀπό τή Γιουγκοσλαβία ἀκολουθώντας τήν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ (Βαρδάρη). Ὁ **Λίβας,** θερμός καί ξηρός, εἶναι πολύ βλαβερός γιά τή γεωργία καί παρατηρεῖται κυρίως στή Θεσσαλική πεδιάδα, Ἀνατολική Βοιωτία, Μεσσηνία κ.ἀ.

• **Οἱ 4 βασικοί κλιματικοί τύποι** πού διαμορφώνονται στόν ἑλλαδικό χῶρο, μέ βάση ὅσα προαναφέραμε ἀλλά καί ἄλλα στοιχεῖα, εἶναι:

(ι) κλίμα μέ ἀλπικούς χαρακτῆρες[1] πού ἐμφανίζεται στίς περιοχές μεγάλου ὑψομέτρου

(ιι) κλίμα ἐνδιάμεσο μεσευρωπαϊκό-μεσογειακό[2] πού ἔχουν οἱ περιοχές τῆς Β. Ἑλλάδας καί τό ἐσωτερικό τῆς Ἠπείρου καί Θεσσαλίας

(ιιι) κλίμα θαλάσσιο μεσογειακό[3] πού ἔχουν τά Ἰόνια νησιά, ἡ Δυτική Ἑλλάδα καί ἡ ΒΔ Πελοπόννησος

(ιν) κλίμα εὔκρατο θαλάσσιο[4] πού ἐμφανίζεται στό χῶρο τοῦ Αἰγαίου, τήν Ἀττική καί τίς ὑπόλοιπες περιοχές.

ΓΕΝΙΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ:

1. δριμεῖς χειμῶνες μέ συχνές χιονοθύελλες, δροσερά καλοκαίρια
2. μακροί χειμῶνες, χιόνια, παγετοί, σχετικά σύντομα ζεστά καλοκαίρια, μεγάλο ἐτήσιο θερμομετρικό εὖρος
3. ἤπιοι, βροχεροί χειμῶνες, μεγάλη ὑγρασία, ζεστά καλοκαίρια
4. ἤπιοι χειμῶνες, μᾶλλον ξηροί, δροσερά εὐχάριστα καλοκαίρια

ΤΑ ΕΣΩΤΕΡΙΚΑ ΝΕΡΑ (ΠΟΤΑΜΙΑ - ΛΙΜΝΕΣ)

• **Περισσότερα στίς δυτικές περιοχές:** Τό γεγονός ὅτι τά ἐτήσια ὕψη βροχῶν εἶναι κατά πολύ μεγαλύτερα στίς δυτικές περιοχές τῆς χώρας ἀπ' ὅ,τι στίς ἀνατολικές ἔχει σάν φυσιολογική συνέπεια τό δυτικό καί βορειοδυτικό τμῆμα τῆς χώρας νά ἔχουν πλούσια βλάστηση, πολλά ρέοντα νερά ἀκόμα καί κατά τήν περίοδο τοῦ καλοκαιριοῦ καί πιό πολλές λίμνες ἀπ' ὅ,τι οἱ ἀνατολικές καί νοτιοανατολικές περιοχές, ὅπου οἱ πιό πολλοί ὀρει-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εἰκ. 6.4. Τά 13 ὑδατικά διαμερίσματα τῆς χώρας

νοί ὄγκοι εἶναι γυμνοί καί τά περισσότερα ποτάμια σχεδόν ξεραίνονται τό καλοκαίρι.

• **Τά ἑλληνικά ποτάμια:** Ἡ ἠπειρωτική χώρα ἔχει χωριστεῖ μέ μορφολογικά κριτήρια σέ 13 **ὑδατικά διαμερίσματα,** καθένα ἀπό τά ὁποῖα διασχίζεται ἀπό ἕναν ἤ περισσότερους ἀπό τούς 40 περίπου σημαντικότερους ποταμούς τῆς Ἑλλάδας *(εἰκ. 6.4)*. Ἀπό τούς ποταμούς αὐτούς ὁ Ἕβρος, ὁ Ἄρδας, ὁ Στρυμόνας, ὁ Ἀξιός καί ὁ Ἀῶος εἶναι διεθνεῖς. Ὅλοι προέρχονται ἀπό τίς βόρειες γειτονικές χῶρες πλήν τοῦ Ἀώου πού ρέει πρός τήν Ἀλβανία. Στή Δυτική Ἑλλάδα ὁ Β.ΒΔ-Ν.ΝΑ προσανατολισμός τοῦ ὀρεινοῦ συγκροτήματος τῆς Πίνδου δέν ἐπιτρέπει τή δημιουργία σχετικά μεγάλων ποταμῶν πού νά χύνονται στό Ἰόνιο, δηλ. νά ρέουν σέ διεύθυνση Α-Δ. Ἀντίθετα δημιουργοῦνται κοιλάδες μέ διεύθυνση περίπου Β-Ν (Ἀχελῶος, Λοῦρος, Ἄραχθος κ.ἄ.). Ὁ Ἀχελῶος εἶναι ὁ πιό πλούσιος σέ νερά ποταμός τῆς Ἑλλάδας, πράγμα πού ἐκμεταλλεύτηκε ἡ ΔΕΗ γιά τή δημιουργία ὑδροηλεκτρικῶν σταθμῶν. Σέ ὁρισμένες περιοχές τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδας ἡ μορφολογία βοηθάει στή δημιουργία ποταμῶν μεγάλου μήκους κι ἔτσι, παρά τό χαμηλό ὕψος βροχῶν, ὑπάρχουν ἐκεῖ ὁ Ἁλιάκμονας, πού εἶναι ὁ πιό μεγάλος σέ μῆκος ποταμός τῆς Ἑλλάδας, καί ὁ Πηνειός *(εἰκ. 6.5)*, πού εἶναι ὁ τρίτος σέ μῆκος. Ἡ Β. Ἑλλάδα διασχίζεται ἀπό τούς μεγάλους διεθνεῖς ποταμούς πού ἀκολουθοῦν τίς μεγάλες κοιλάδες διευθ. Β-Ν καί χύνονται στό Αἰγαῖο. Ἡ Δυτική καί ἡ Νότια Πελοπόννησος τέλος παρουσιάζει μερικά σημαντικά ποτάμια (Ἀλφειό, Πηνειό, Εὐρώτα), ἐνῶ ἡ Ἀνατολική μόνο χείμαρρους χωρίς ἰδιαίτερη σημασία.

• **Λίγες λίμνες:** Οἱ φυσικές λίμνες ἀναπτύσσονται κυρίως στή Δ. Ἑλλάδα καί στή Μακεδονία. Ἡ σημερινή κατάσταση πού ἐπικρατεῖ στόν ἑλλαδικό χῶρο ἀπό πλευρᾶς λιμνῶν ἔχει ἔκδηλη τή σφραγίδα τοῦ ἀνθρώπινου παράγοντα, πού ἀλλοῦ ἀποξήρανε λίμνες, ὅπως τήν Κωπαΐδα, τήν Κάρλα, τήν Ἀγουλινίτσα κ.ἄ., καί ἀλλοῦ δημιούργησε καινούργιες τεχνητές (Καστράκι, Κρεμαστά, Ταυρωπό, Μόρνο κ.ἄ.).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Οἱ πιό σημαντικές φυσικές λίμνες τῆς Ἑλλάδας	Ἐπιφάνεια
Τριχωνίδα	96,513 τ. χλμ.
Βόλβη	75,600 τ. χλμ.
Βεγορίτιδα	72,488 τ. χλμ.
Κορώνεια	47,938 τ. χλμ.
Βιστονίδα	45,625 τ. χλμ.
Πρέσπα Μικρή	43,122 τ. χλμ.*
Πρέσπα Μεγάλη	38,325 τ. χλμ.*
Καστοριᾶς	28,563 τ. χλμ.
Ὑλίκη	22,731 τ. χλμ.

* τό ἑλληνικό τμῆμα

Πηγή: Γεωγρ. Ὑπηρεσία Στρατοῦ

Τά πιό μεγάλα ἑλληνικά ποτάμια	Μῆκος
Ἀλιάκμονας	297 χλμ.
Ἀχελῶος	220 χλμ.
Πηνειός (Θεσσαλίας)	205 χλμ.
Ἕβρος	204 χλμ.*
Νέστος	130 χλμ.*
Στρυμόνας	118 χλμ.*
Θύαμις	115 χλμ.
Ἀλφειός	110 χλμ.
Ἄραχθος	110 χλμ.
Ἐνιπέας	84 χλμ.

* τό ἑλληνικό τμῆμα

Πηγή: Γεωγρ. Ὑπηρεσία Στρατοῦ

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ:

Ἡ ποικιλία τῶν κλιματικῶν τύπων, ἡ μεγάλη ἡλιοφάνεια καί οἱ συχνοί ἄνεμοι εἶναι μερικά ἀπό τά χαρακτηριστικά τοῦ κλίματος τῆς Ἑλλάδας, πού στό σύνολό της ὅμως παρουσιάζει τά γενικά χαρακτηριστικά τοῦ μεσογειακοῦ τύπου. Ἡ Πίνδος ἀποτελεῖ σημαντικό κλιματικό παράγοντα πού συντελεῖ στή διαμόρφωση διαφορετικῶν κλιματικῶν τύπων στή Δυτική καί τήν Ἀνατολική Ἑλλάδα. Ἔτσι οἱ δυτικές περιοχές χαρακτηρίζονται ἀπό ἤπιους χειμῶνες καί δέχονται πολύ περισσότερες βροχές ἀπ' ὅ,τι οἱ ἀνατολικές. Ὅλα αὐτά ἔχουν ἀνάλογες συνέπειες στή βλάστηση, στά ἐσωτερικά νερά κτλ.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Τί ἐννοοῦμε ὅταν λέμε πώς ἡ Ἑλλάδα χαρακτηρίζεται ἀπό ποικιλία κλιματικῶν τύπων;
2. Σέ ποιό κλιματικό τύπο ἀνήκουν: (ι) ἡ Λευκάδα, (ιι) ἡ Πάρος, (ιιι) ἡ Φλώρινα, (ιν) ἡ περιοχή πού κατοικεῖτε;
3. Ποιός εἶναι ὁ ρόλος τῆς Πίνδου ὡς κλιματικοῦ παράγοντα καί ποιές οἱ συνέπειες στή βλάστηση, τά ἐσωτερικά νερά κτλ.;
4. Γιατί ὁ Βαρδάρης πλήττει τίς περιοχές τῆς Κεντρ. Μακεδονίας καί ὄχι τή Δυτική Μακεδονία;
5. Ἀναφέρετε 3 ποταμούς πού νά χύνονται στό Ἰόνιο καί 3 στό Αἰγαῖο.
6. Γιατί ἡ Ἤπειρος, ἀφοῦ δέχεται τόσες πολλές βροχές, δέν ἐμφανίζει μεγάλα ποτάμια;
7. Μέ βάση τό χάρτη τῆς εἰκ. 6.4 νά βρεῖτε τό πιό σημαντικό ποτάμι κάθε ὑδατικοῦ διαμερίσματος.

← Εἰκ. 6.5. Ἡ κοιλάδα τῶν Τεμπῶν πού διαρρέεται ἀπό τό Θεσσαλικό Πηνειό

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

7 Ο ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ*

Ὁ πληθυσμός τῆς Ἑλλάδας	
1962	8.448.233
1963	8.479.625
1964	8.510.429
1965	8.550.333
1966	8.613.651
1967	8.716.441
1968	8.740.765
1969	8.772.764
1970	8.792.806
1971	8.831.036
1972	8.888.628
1973	8.929.086
1974	8.962.023
1975	9.046.542
1976	9.167.190
1977	9.268.478
1978	9.359.960
1979	9.449.259

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

• **Σέ 9.600.000 κατοίκους** περίπου ὑπολογίζεται ὁ πληθυσμός τῆς Ἑλλάδας (1980), ἀπό τούς ὁποίους τό 49% εἶναι ἄντρες καί τό 51% γυναῖκες.

• **Πάνω ἀπό 70 κάτοικοι σέ κάθε τετρ. χιλιόμετρο** εἶναι ἡ μέση πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ. Στήν περιφέρεια τῆς πρωτεύουσας ὅμως, ὅπου συγκεντρώνεται τό 1/3 περίπου τοῦ πληθυσμοῦ, ἡ μέση πυκνότητα εἶναι 100 φορές μεγαλύτερη.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

• **Οἱ πιό πυκνοκατοικημένες περιοχές** τῆς χώρας, ἐκτός ἀπό τήν περιφέρεια τῆς πρωτεύουσας, εἶναι οἱ νομοί Θεσσαλονίκης, Κέρκυρας, Ἡρακλείου, Ἀττικῆς (ὑπόλοιπο), Λευκάδας καί Ἀχαΐας.

• **Οἱ πιό ἀραιοκατοικημένες περιοχές** εἶναι οἱ νομοί Εὐρυτανίας, Γρεβενῶν καί Φωκίδας.

Τή μεγαλύτερη αὔξηση πληθυσμοῦ μέσα στή 10ετία 1961 – 1971 τήν παρουσίασαν ἡ περιφέρεια τῆς πρωτεύουσας, ἡ περιφέρεια Θεσσαλονίκης καί ἡ ὑπόλοιπη Ἀττική.

Πάνω ἀπό 40 νομοί παρουσίασαν μείωση τοῦ πληθυσμοῦ τους στή 10ετία 1961-1971. Τά μεγαλύτερα ποσοστά μείωσης τά παρουσίασαν οἱ νομοί Εὐρυτανίας, Δράμας καί Φλώρινας (βλέπε καί εἰκ. 8.2).

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ *(εἰκ. 7.1)*

• **Αὐξάνεται ἀλματωδῶς ὁ ἀστικός πληθυσμός:** Τό 1971 ὁ **ἀστικός πληθυσμός,** αὐτός δηλ. πού ζεῖ σέ πόλεις μέ πάνω ἀπό 10.000 κατοίκους, ἀποτελοῦσε τό 53% τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ἡ αὔξηση τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ εἶναι συνεχής καί ραγδαία.

• **Σχεδόν στάσιμος ὁ ἡμιαστικός πληθυσμός:** Περίπου τό 12% τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ (1971) τό ἀντιπροσωπεύει ὁ **ἡμιαστικός πληθυσμός,** δηλ. αὐτός πού διαμένει σέ δήμους καί κοινότητες ἀπό 2.000 – 10.000 κατοίκους. Ἄν σκεφτεῖ κανείς ὅτι τό 1920 τό ποσοστό ἦταν 15%, βλέπει ὅτι ὁ ἡμιαστικός πληθυσμός παραμένει σχεδόν στάσιμος.

* Χρησιμοποιοῦνται τά ἐπίσημα στοιχεῖα τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1971 γιατί δέν ὑπάρχουν ἀκόμη τά ἐπίσημα στοιχεῖα τῆς πρόσφατης ἀπογραφῆς (1981).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

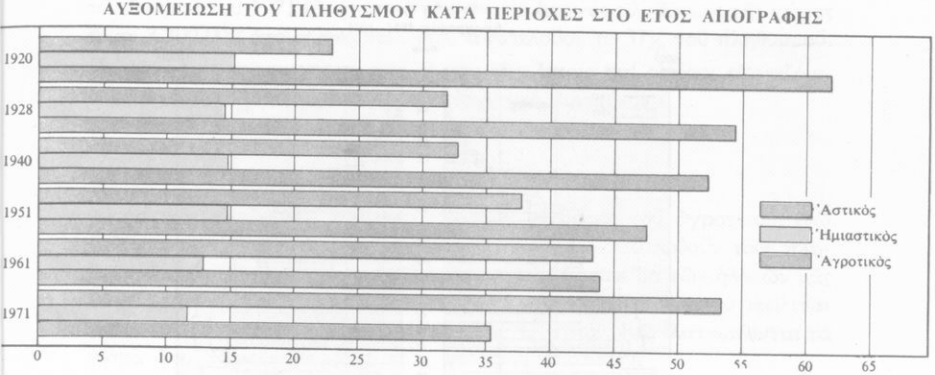

Εἰκ. 7.1. Γραφική ἀπεικόνιση τῶν μεταβολῶν τοῦ ἀστικοῦ, ἡμιαστικοῦ καί ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ

• **Μεγάλη ἡ ἐλάττωση τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ:** Ἀπό 63% τό 1920 ὁ **ἀγροτικός πληθυσμός** ἔπεσε μόλις στό 35% τό 1971. Εἶναι φανερό ὅτι ὁ κόσμος ἀπό τίς ἀγροτικές περιοχές κατευθύνεται στά ἀστικά κέντρα.

• **Οἱ 7 στούς 10 Ἕλληνες ζοῦν στά πεδινά:** **Πεδινός πληθυσμός** εἶναι ἐκεῖνος πού ζεῖ σέ οἰκισμούς χτισμένους σέ ἐπίπεδο ἔδαφος καί σέ ὑψόμετρο κάτω ἀπό 800 μ., ἐνῶ **ἡμιορεινός** ἐκεῖνος πού ζεῖ σέ οἰκισμούς χτισμένους σέ πλαγιές ὀρεινῶν ὄγκων, ἀλλά πάλι σέ ὑψόμετρο κάτω ἀπό 800 μ. Τέλος **ὀρεινός πληθυσμός** εἶναι αὐτός πού ζεῖ σέ ὑψόμετρα μεγαλύτερα ἀπό 800 μ. Ἡ ἀπογραφή τοῦ 1971 ἔδειξε ὅτι ὁ πεδινός πληθυσμός ἀντιπροσωπεύει περίπου τό 70% καί ὁ ὀρεινός μόνο τό 10%. Ἡ ἀναλογία αὐτή ἀποκτᾶ μεγαλύτερη σημασία, ἄν λάβουμε ὑπόψη ὅτι τά 80% τῆς χώρας μας εἶναι ὄρη καί βουνά. Οἱ περιοχές μέ τά μεγαλύτερα ποσοστά ὀρεινοῦ πληθυσμοῦ εἶναι: ὁ ν. Εὐρυτανίας (100%, δηλ. ὅλος ὁ πληθυσμός του εἶναι ὀρεινός), Φωκίδας (83%), Σάμου, Ἰωαννίνων καί Θεσπρωτίας. Εἶναι ἀξιοπρόσεκτο ὅτι ὅλες οἱ ὀρεινές περιοχές παρουσιάζουν συνεχή ἐλάττωση τοῦ πληθυσμοῦ τους. Περιοχές μέ τά μεγαλύτερα ποσοστά πεδινοῦ πληθυσμοῦ εἶναι ὁ ν. Θεσσαλονίκης (96% τοῦ πληθυσμοῦ του πεδινός), Ἕβρου καί Κιλκίς.

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΕΣ

• **Ἡ πυραμίδα τῶν ἡλικιῶν:** Στήν *εἰκ. 7.2* φαίνεται ἡ κατανομή τοῦ πληθυσμοῦ κατά ἡλικίες, σύμφωνα μέ τήν ἀπογραφή τοῦ 1971. Ἄν συσχετίσουμε τά δεδομένα αὐτά μέ τά ἀντίστοιχα τοῦ 1961 (μαύρη γραμμή), βλέπουμε ὅτι τό 1961 εἴχαμε περισσότερους νέους ἀνθρώπους (δηλ. ὡς τήν ἡλικία 35 ἐτῶν) καί λιγότερα ἄτομα μεγαλύτερων ἡλικιῶν, σέ σχέση μέ τό 1971. Δηλ. ἡ πυραμίδα μετατοπίζεται πρός τίς ἀνώτερες ἡλικίες, ἤ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

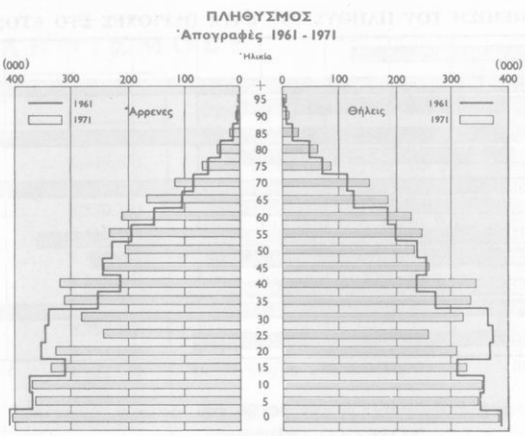

Εἰκ. 7.2. Πυραμίδα τῶν ἡλικιῶν

πιό ἁπλά ἐλαττώνονται τά ἄτομα μικρῆς ἡλικίας καί αὐξάνονται τά ἄτομα μεγαλύτερων ἡλικιῶν.

● **Αὐξάνεται συνέχεια ὁ μέσος ὅρος ζωῆς:** Τό 1970 ὑπολογίστηκε πώς ὁ μέσος ὅρος ζωῆς τοῦ Ἕλληνα ἦταν 70 χρόνια καί τῆς Ἑλληνίδας 73,5 χρόνια. Αὐτό σημαίνει ὅτι, ἀνεξάρτητα ἀπό φύλο, οἱ Ἕλληνες ζοῦν κατά μέσο ὅρο περίπου 72 χρόνια. Ἄν σκεφτεῖ κανείς πώς τό 1879 ὁ μέσος ὅρος ζωῆς τῶν Ἑλλήνων ἦταν 36 χρόνια, βγαίνει τό συμπέρασμα πώς μέσα σέ 100 χρόνια ὁ μέσος ὅρος ζωῆς διπλασιάστηκε. Τό γεγονός ὀφείλεται στήν καταπολέμηση τῆς παιδικῆς θνησιμότητας καί στή μεγάλη βελτίωση τῶν συνθηκῶν διατροφῆς, διαβίωσης καί περίθαλψης τῶν Ἑλλήνων. Τέλος τά σχετικά στοιχεῖα ἀναφέρουν πώς οἱ κάτοικοι τῶν ἀστικῶν περιοχῶν ζοῦν (κατά μέσο ὅρο) κατά τι περισσότερο ἀπό τόν ἡμιαστικό καί ἀγροτικό πληθυσμό.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

Στήν κατηγορία αὐτή περιλαμβάνονται συνήθως τά ἄτομα πού ἀσκοῦν κάποιο βιοποριστικό ἐπάγγελμα εἴτε σάν ἐργοδότες, εἴτε σάν μισθωτοί ὑπάλληλοι, εἴτε σάν ἐλεύθεροι ἐπαγγελματίες, καθώς ἐπίσης καί αὐτοί πού ἐργάζονται στίς οἰκογενειακές τους ἐπιχειρήσεις, ἔστω καί ἄν δέν ἀμείβονται. Τέλος στόν οἰκονομικά ἐνεργό πληθυσμό ὑπολογίζονται καί οἱ ἄνεργοι, δηλ. τά ἄτομα ἐκεῖνα πού δέ δούλευαν τήν ἡμέρα τῆς ἀπογραφῆς, ἀλλά δήλωσαν πώς ψάχνουν γιά δουλειά. Οἱ νοικοκυρές πού ἀσχολοῦνται μόνο μέ τίς οἰκιακές ἐργασίες, οἱ σπουδαστές, οἱ συνταξιοῦχοι κτλ., δέν περιλαμβάνονται στόν οἰκονομικά ἐνεργό πληθυσμό. Ἡ τελευταία ἀπογραφή

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πληθυσμοῦ τοῦ 1971 ἔδειξε ὅτι ὁ οἰκονομικά ἐνεργός πληθυσμός τῆς χώρας ἦταν 3.300.000 ἄτομα περίπου, δηλ. ἀποτελοῦσε τό 37% τοῦ πληθυσμοῦ. Πολλές φορές χρησιμοποιοῦνται μέ τήν ἴδια ἔννοια καί οἱ ὅροι «ἐργαζόμενος πληθυσμός» καθώς ἐπίσης καί «ἐργατικό δυναμικό».

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ:

Ὁ ἀστικός πληθυσμός αὐξάνεται συνεχῶς σέ βάρος τοῦ ἀγροτικοῦ, ἐνῶ ὁ ἡμιαστικός μένει σχεδόν στάσιμος. Οἱ ὀρεινοί ὄγκοι ἀπωθοῦν τούς πληθυσμούς, πού συγκεντρώνονται στά πεδινά. Ἡ πυραμίδα τῶν ἡλικιῶν μᾶς δείχνει ὅτι αὐξάνονται τά ἄτομα μεγάλης ἡλικίας, πράγμα πού ὀφείλεται στήν αὔξηση τοῦ μέσου ὅρου ζωῆς τῶν Ἑλλήνων, ἐνῶ ἐλαττώνονται τά νεαρά ἄτομα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Μέ τά στοιχεῖα πού δίνονται στό βιβλίο σας ποιός προβλέπετε πώς θά εἶναι ὁ πληθυσμός τῆς Ἑλλάδας τό 2000, ἐφόσον διατηρηθεῖ ὁ ἴδιος ρυθμός αὔξησης;
2. Γιατί, κατά τή γνώμη σας, ὁ ἀγροτικός πληθυσμός ἀπό τίς ἀγροτικές περιοχές κατευθύνεται πρός τά ἀστικά κέντρα κι ὄχι τά ἡμιαστικά, πού εἶναι καί πιό κοντά;
3. Τί ἐννοοῦμε ὅταν λέμε «οἰκονομικά ἐνεργός πληθυσμός»;
4. Ποῦ ὀφείλεται ἡ μεγάλη αὔξηση τοῦ μέσου ὅρου ζωῆς τῶν Ἑλλήνων τά τελευταῖα χρόνια;
5. Ἀφοῦ ὅλοι μας πιστεύουμε πώς ἡ ζωή στό ὕπαιθρο εἶναι πιό ὑγιεινή, ποῦ νομίζετε ὅτι ὀφείλεται τό γεγονός πώς ὁ ἀστικός πληθυσμός ζεῖ κατά μέσο ὅρο κατά τι περισσότερο ἀπό τόν ἀγροτικό;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

8 ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Θα χράψω ειδικό

Μέ βάση τά στατιστικά στοιχεῖα γιά τίς γεννήσεις ἀπό τή μιά καί τούς θανάτους ἀπό τήν ἄλλη *(εἰκ. 8.1)* μποροῦν νά γίνουν μερικές σκέψεις γιά τή μέχρι σήμερα ἐξέλιξη τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδας καί συγχρόνως ὁρισμένες προβλέψεις γιά τή μελλοντική του πορεία.

ΟΙ ΓΕΝΝΗΣΕΙΣ

● **Μιά γενική παρατήρηση:** Στίς φτωχές καί ὑπανάπτυκτες χῶρες τά ποσοστά γεννήσεων εἶναι μεγάλα. Ὁρισμένοι πιστεύουν πώς αὐτό εἶναι μιά πρόνοια τῆς φύσης, μιά καί στίς χῶρες αὐτές εἶναι ἐπίσης μεγάλα τά ποσοστά τῶν παιδιῶν πού πεθαίνουν ἀπό κακές συνθῆκες διαβίωσης καί περίθαλψης. Ἀντίθετα στίς οἰκονομικά ἀναπτυγμένες χῶρες τά ποσοστά γεννήσεων εἶναι σχετικά μικρά. Στίς χῶρες αὐτές ὅμως ὅλα σχεδόν τά παιδιά πού γεννιοῦνται ζοῦν.

● **Ἡ ὑπογεννητικότητα: ἕνα ἀνησυχητικό δημογραφικό φαινόμενο.** Τό 1976 στήν Ἑλλάδα τό ποσοστό γεννήσεων ἦταν 16‰. Τό ποσοστό ἦταν πιό μεγάλο στίς λιγότερο ἀναπτυγμένες περιοχές τῆς χώρας. Τό μέγεθος αὐτό, ἄν καί εἶναι μεγαλύτερο ἀπό τά ἀντίστοιχα τῶν πλούσιων εὐρωπαϊκῶν χωρῶν (π.χ. στή Δυτ. Γερμανία περίπου 10‰), θεωρεῖται γενικά πολύ χαμηλό καί εἶναι ἀνησυχητικό τό γεγονός ὅτι ὑπάρχει τάση μεγαλύτερης ἐλάττωσης. Ἀρκεῖ νά σκεφτεῖ κανείς ὅτι τό 1930 ὁ μέσος ὅρος γιά τίς περισσότερες οἰκογένειες ἦταν 4 παιδιά, ἐνῶ σήμερα 2 μέ 3. Καί ὅλα αὐτά παρά τό γεγονός ὅτι σήμερα οἱ Ἕλληνες παντρεύονται σέ σχετικά μικρότερη ἡλικία, πού φυσιολογικά θά ἔπρεπε νά σημαίνει πληθυσμιακή ἀναζωογόνηση. Ὅλα δείχνουν πώς τά νέα ζευγάρια δέ θέλουν νά φτιάξουν πολυμελεῖς οἰκογένειες.

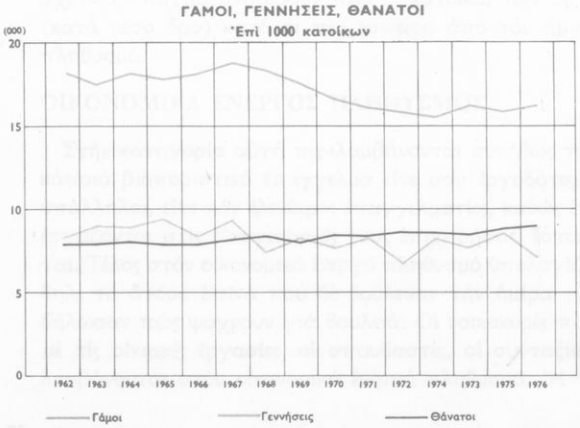

Εἰκ. 8.1. Γραφική παράσταση τῶν γεννήσεων, γάμων καί θανάτων τά τελευταῖα χρόνια

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

• **Ἕνα πρόβλημα μέ κοινωνικές καί ἐθνικές προεκτάσεις:** Οἱ μειωμένες γεννήσεις, σέ συνδυασμό μέ τό ὅτι οἱ Ἕλληνες ζοῦν κατά μέσο ὅρο ὅλο καί περισσότερο, ὁδηγοῦν στή διαπίστωση ὅτι ὁ ἑλληνικός πληθυσμός στό σύνολό του γερνάει, ἀφοῦ ἀναλογικά οἱ ἡλικιωμένοι γίνονται συνεχῶς περισσότεροι καί τά παιδιά συνεχῶς λιγότερα. Μέ ἄλλα λόγια αὐξάνει ἡ μέση ἡλικία τοῦ λαοῦ. Ὁ κίνδυνος ἀπ' αὐτή τήν κατάσταση εἶναι κοινωνικός καί σέ βαθύτερη ἀνάλυση ἐθνικός. Κοινωνικός, γιατί μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου θά αὐξάνεται συνέχεια τό ποσοστό τοῦ οἰκονομικά μή ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ (συνταξιοῦχοι) καί θά μειώνεται συνέχεια τό ποσοστό τοῦ οἰκονομικά ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ (ἐργαζόμενοι). Πιό ἁπλά ὅλο καί πιό λίγοι θά πρέπει νά συντηροῦν ὅλο καί πιό πολλούς. Δημιουργοῦνται ὅμως καί ἐθνικοί κίνδυνοι. Μιά χώρα δέ ζεῖ μόνη της στόν κόσμο. Θά πρέπει νά ὑπάρχει μιά πληθυσμιακή ἰσορροπία μεταξύ αὐτῆς καί τῶν γειτονικῶν της χωρῶν. Ὅταν οἱ γείτονες αὐξάνονται μέ μεγαλύτερους ρυθμούς, ὑπάρχει περίπτωση νά ἀνατραπεῖ ἡ πληθυσμιακή ἰσορροπία, πράγμα πού κάτω ἀπό ὁρισμένες συνθῆκες θά μποροῦσε νά δημιουργήσει κινδύνους στό μέλλον. Ὅλα αὐτά πού προαναφέρθηκαν συνθέτουν τό πολύ σοβαρό δημογραφικό πρόβλημα τῆς Ἑλλάδας, πού μιά ἀπό τίς βασικές του αἰτίες εἶναι καί ἡ ἐλαττωμένη γεννητικότητα.

Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

• **Γιά ἀναζήτηση καλύτερης τύχης:** Μέ τόν ὅρο **μετανάστευση** περιγράφουμε τό φαινόμενο τῆς μετακίνησης τοῦ πληθυσμοῦ ἀπό τήν πατρική γῆ ἤ σέ ξένες χῶρες - **ἐξωτερική** μετανάστευση — ἤ σέ ἄλλο τόπο τῆς ἴδιας χώρας — **ἐσωτερική** μετανάστευση — μέ σκοπό τήν ἀναζήτηση καλύτερης τύχης. Εἶναι δυνατό νά ὑποστηριχτεῖ γενικά ὅτι μετακίνηση πληθυσμοῦ ἐμφανίζεται, ὅταν τό περιβάλλον (κοινωνικό, οἰκονομικό κτλ.) μέσα στό ὁποῖο ζεῖ τό ἄτομο δέν τοῦ παρέχει τή δυνατότητα νά ἐκπληρώσει τίς ἐπιδιώξεις του.

• **1975: Ἕνας σταθμός στήν ἱστορία τῆς ἐξωτερικῆς μετανάστευσης.** Ἀπό τό 1970 καί μετά ὁ ἀριθμός τῶν Ἑλλήνων πού ζητᾶνε καλύτερη τύχη στήν ξενιτιά ὅλο καί λιγοστεύει, ἐνῶ συγχρόνως αὐξάνει ὁ ἀριθμός τῶν Ἑλλήνων πού ξαναγυρίζουν στήν πατρίδα. Τό 1974 ὁ ἀριθμός αὐτῶν πού ἔφυγαν ἦταν περίπου ἴδιος μέ τόν

Οἱ μεταναστεύοντες καί παλιννοστοῦντες Ἕλληνες

ΕΤΟΣ	ΕΦΥΓΑΝ	ΗΛΘΑΝ
1968	50.866	18.882
1969	91.552	18.132
1970	92.681	22.665
1971	61.745	24.709
1972	43.397	27.522
1973	27.525	22.285
1974	24.448	24.476
1975	20.330	34.214
1976	20.374	32.067

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

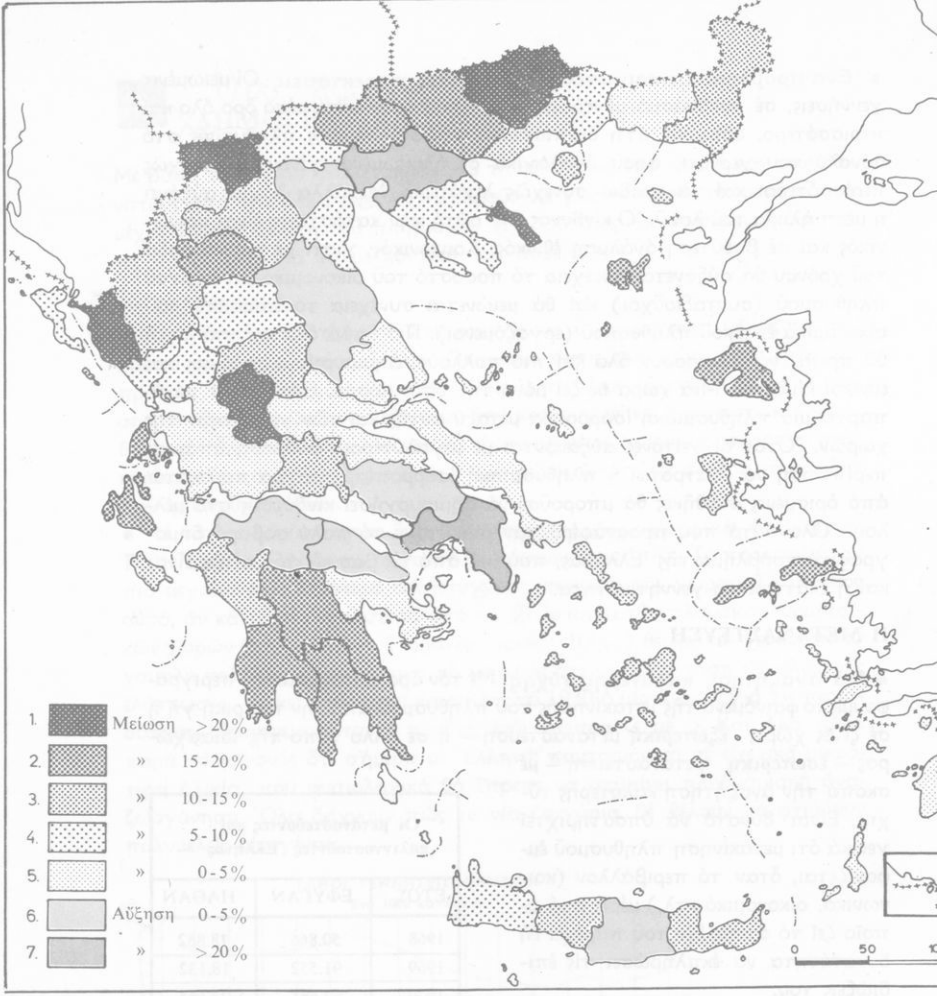

Εἰκ. 8.2. Χάρτης πού δείχνει τίς μεταβολές πληθυσμοῦ γιά κάθε νομό μεταξύ 1961-1971

ἀριθμό αὐτῶν πού γύρισαν, ἐνῶ ἀπό τό 1975 καί μετά, γιά πρώτη φορά στήν ἱστορία τῆς νεώτερης Ἑλλάδας, αὐτοί πού ἐπιστρέφουν εἶναι περισσότεροι ἀπ' αὐτούς πού φεύγουν. Τό γεγονός αὐτό εἶναι ἱστορικῆς σημασίας καί δημιουργεῖ μεγάλη αἰσιοδοξία γιά τό μέλλον. Ἡ Ἑλλάδα σήμερα δέν αἱμορραγεῖ πληθυσμιακά. Ἀντίθετα δέχεται μετάγγιση ἀνθρώπινου δυναμικοῦ ἐξαιρετικῆς ποιότητας, γιατί οἱ συμπατριῶτες μας πού γυρίζουν: εἶναι ἄτομα παραγωγικά ἀπό ἄποψη ἡλικίας, εἶναι φορεῖς προηγμένης

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

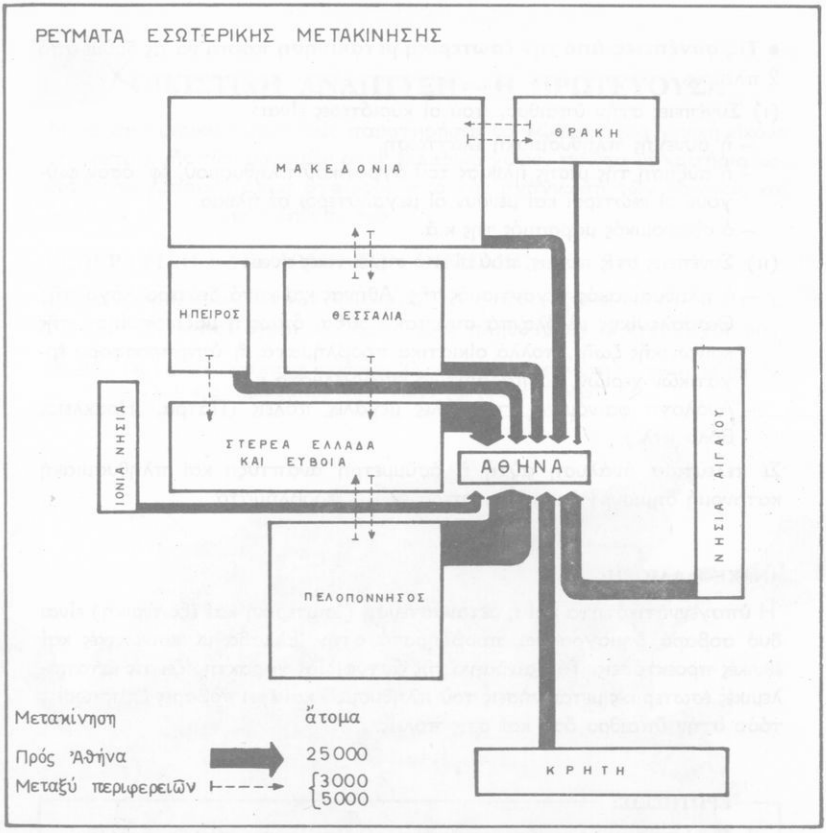

Εἰκ. 8.3. Σχηματική παράσταση τῶν ρευμάτων ἐσωτερικῆς μετακίνησης γιά τήν περίοδο 1955 — 1961

τεχνολογίας, ἔχουν εἰδικότητες ἀπαραίτητες στή γοργά ἀναπτυσσόμενη ἑλληνική οἰκονομία καί ἐγκαθίστανται σέ ἀναλογία ἕνας στούς τρεῖς σέ ἀγροτικές περιοχές.

• **Ἡ ἐσωτερική μετανάστευση:** Ἡ μετακίνηση τοῦ πληθυσμοῦ στό ἐσωτερικό τῆς χώρας ἐμφανίζεται κυρίως μεταπολεμικά καί παίρνει μεγάλες διαστάσεις ἀπό τό 1960 καί μετά *(εἰκ. 8.2)*. Τό ρεῦμα τῆς μετακίνησης κατευθύνεται ἀπό τίς ἀγροτικές περιοχές πρός τίς ἀστικές καί ἰδιαίτερα πρός τά πολεοδομικά συγκροτήματα τῆς Ἀθήνας καί τῆς Θεσσαλονίκης *(εἰκ. 8.3)*. Τό φαινόμενο λέγεται γενικά **ἀστυφιλία,** καί ὥς ἕνα σημεῖο εἶναι παγκόσμιο.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

• **Τίς συνέπειες ἀπό τήν ἐσωτερική μετακίνηση** πρέπει νά τίς δοῦμε ἀπό 2 πλευρές.

(ι) Συνέπειες στήν ὕπαιθρο, πού οἱ κυριότερες εἶναι:

– ἡ συνεχής πληθυσμιακή ἐλάττωση,
– ἡ αὔξηση τῆς μέσης ἡλικίας τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ, ἐφ' ὅσον φεύγουν οἱ νεώτεροι καί μένουν οἱ μεγαλύτεροι σέ ἡλικία,
– ὁ οἰκονομικός μαρασμός της κ.ἄ.

(ιι) Συνέπειες στίς πόλεις, πού οἱ πιό σημαντικές εἶναι:

– ὁ πληθυσμιακός γιγαντισμός τῆς Ἀθήνας καί κατά δεύτερο λόγο τῆς Θεσσαλονίκης μέ ὅλα τά συνεπακόλουθα, ὅπως ἡ μαζικοποίηση τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, πολλά οἰκιστικά προβλήματα, ἡ ὑπερπροσφορά ἐργατικῶν χεριῶν, τά παρασιτικά ἐπαγγέλματα κ.ἄ.
– Ἀνάλογα φαινόμενα στίς ἄλλες μεγάλες πόλεις (Πάτρα, Ἡράκλειο, Βόλο κτλ.).

Σέ τελευταία ἀνάλυση αὐτή ἡ ἀσύμμετρη ἀνάπτυξη καί πληθυσμιακή κατανομή δημιουργεῖ καί γενικότερα ἐθνικά προβλήματα.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ:

Ἡ ὑπογεννητικότητα καί ἡ μετανάστευση (ἐσωτερική καί ἐξωτερική) εἶναι δυό σοβαρά δημογραφικά προβλήματα στήν Ἑλλάδα μέ κοινωνικές καί ἐθνικές προεκτάσεις. Τό φαινόμενο τῆς ἀστυφιλίας χαρακτηρίζει τίς μεταπολεμικές ἐσωτερικές μετακινήσεις τοῦ πληθυσμοῦ καί ἔχει σοβαρές ἐπιπτώσεις τόσο στήν ὕπαιθρο ὅσο καί στίς πόλεις.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Ποιοί παράγοντες νομίζετε πώς ἔπαιξαν ρόλο στό συνεχή περιορισμό τῆς ἐξωτερικῆς μετανάστευσης τά τελευταῖα χρόνια;
2. Ποιές κοινωνικές καί ἐθνικές προεκτάσεις ἔχει τό φαινόμενο τῆς ὑπογεννητικότητας στόν τόπο μας;
3. Γιατί τό 1975 χαρακτηρίζεται ἔτος-σταθμός στά χρόνια τῆς ἐξωτερικῆς μετανάστευσης;
4. Τί εἶναι ἀστυφιλία; Ποῦ ὀφείλεται συνοπτικά; Ἀναφέρετε μερικές ἀπό τίς συνέπειες τοῦ φαινομένου.
5. Τί ἐννοοῦμε ὅταν λέμε «μαζικοποίηση» τῆς κοινωνικῆς ζωῆς; Ἔχει μόνο μειονεκτήματα, μόνο πλεονεκτήματα ἤ καί τά δύο; Ποιά εἶναι αὐτά;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

9 ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ — Η ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ

Μέσα ἀπό μερικές συνοπτικές παρατηρήσεις θά δώσουμε μιά γενική εἰκόνα τῆς κατανομῆς τῶν οἰκισμῶν στόν ἑλλαδικό χῶρο, πρῶτα μέ κριτήρια καθαρά γεωγραφικά, ὅπως βγαίνουν ἀπό τήν ἀνάγνωση τῶν χαρτῶν, καί κατόπιν μέ κριτήρια πληθυσμιακά.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ *(εἰκ. 9.1)*.

- **Οἱ οἰκισμοί ἀναπτύσσονται κυρίως στίς πεδινές καί τίς παραλιακές ζῶνες.** Οἱ ὀρεινοί ὄγκοι ἀπωθοῦν τούς πληθυσμούς κι ἔτσι λίγοι οἰκι-

Εἰκ. 9.1. Γεωγραφική κατανομή οἰκισμῶν. Ὁ μεγάλος κύκλος δείχνει τίς πόλεις μέ πληθυσμό περισσότερο ἀπό 10.000 (ἀστικό πληθυσμό)

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

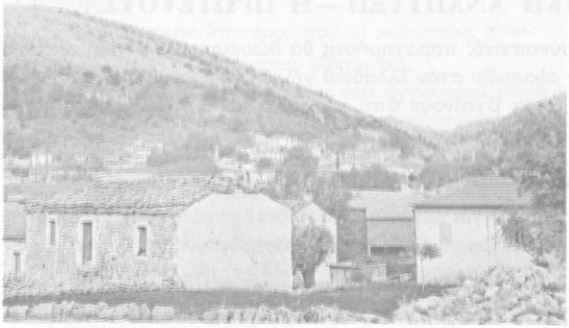

Εἰκ. 9.2. Βέρβενα Ἀρκαδίας: Χτισμένα σέ ὑψόμετρο 1160 μ. ἐγκαταλείπονται ἐντελῶς ἀπό τούς κατοίκους τους κατά τό χειμώνα. Πολλά τέτοια χωριά ὑπάρχουν στή χώρα μας

σμοί ἀναπτύσσονται σέ ὑψόμετρα μεγαλύτερα ἀπό 800 μέτρα *(εἰκ. 9.2)*.

● **Κανονική γεωγραφική κατανομή τῶν πόλεων:** Ὑπάρχει μιά σχετική ἁρμονία στήν κατανομή τῶν πόλεων, πού γενικά ἀπέχει ἡ μιά ἀπό τήν ἄλλη γύρω στά 50 χλμ. Ἡ εἰκόνα αὐτή ὅμως διαταράσσεται, ἄν ληφθοῦν ὑπόψη καί τά ἀντίστοιχα πληθυσμιακά μεγέθη.

● **Κεντρική ἡ θέση τῆς πρωτεύουσας:** Εἶναι χαρακτηριστικό πώς, ἄν μέ κέντρο τήν Ἀθήνα χαράξουμε μιά νοητή περιφέρεια κύκλου ἀκτίνας 400 χλμ., τότε μέσα σ' αὐτό τόν κύκλο θά κλεινόταν ὁλόκληρος σχεδόν ὁ ἑλλαδικός χῶρος.

● **Πελοπόννησος: περιφερειακές καί παράλιες οἱ πόλεις** *(εἰκ. 9.3)*. Ἐξαίρεση ἀποτελεῖ ἡ Τρίπολη, πού βρίσκεται στό κέντρο, καί ἡ Σπάρτη.

● **Δυτική Ἑλλάδα: 6 πόλεις** ἀναπτύσσονται μέ μιά κανονική γεωγραφική τοποθέτηση στό χῶρο αὐτό.

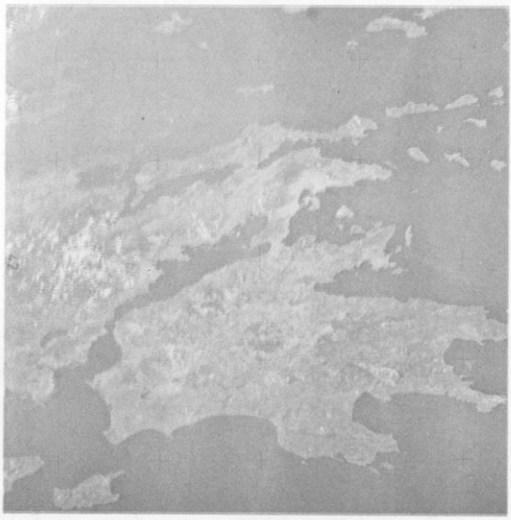

Εἰκ. 9.3. Ἡ Πελοπόννησος καθώς καί ἕνα τμῆμα τῆς Στ. Ἑλλάδας καί τῆς Θεσσαλίας, ὅπως φαίνεται ἀπό δορυφόρο

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

• **Ἀνατολική Στερεά: δεσπόζει ἡ Ἀθήνα.** Ἄν ἐξαιρέσουμε τό συγκρότημα τῆς πρωτεύουσας καί τίς δορυφόρες πόλεις (Μέγαρα, Ἐλευσίνα, Σαλαμίνα), ὁ χῶρος παρουσιάζει σχετικά περιορισμένη γεωγραφικά οἰκιστική ἀνάπτυξη μέ 4 μόνο πόλεις (Λαμία, Λειβαδιά, Θήβα, Χαλκίδα).

• **Θεσσαλία: 4 πόλεις,** δύο μεγάλου καί δύο μέσου μεγέθους ἀναπτύσσονται σέ ἕνα σχετικά περιορισμένο ἀλλά πλούσιο γεωγραφικό χῶρο.

• **Β. Ἑλλάδα: πολλές ἠπειρωτικές πόλεις.** Δυτικά ἀπό τή Θεσσαλονίκη ὑπάρχουν πολλές πόλεις μικροῦ μέχρι μέσου μεγέθους. Ἀνατολικά ὑπάρχουν μεγαλύτερες ἀλλά περιορισμένες σέ ἀριθμό πόλεις.

• **Τά νησιά:** Ἡ Κρήτη παρουσιάζει πυκνή οἰκιστική ἀνάπτυξη στό βόρειο τμῆμα, ὅπου ὑπάρχουν καί οἱ ἕδρες τῶν νομῶν της. Τά παραμεθόρια νησιά τοῦ Αἰγαίου ἐμφανίζουν πυκνότητα οἰκισμῶν κυρίως στίς περιοχές πού εἶναι ἀπέναντι στίς μικρασιατικές ἀκτές. Οἱ Κυκλάδες παρουσιάζουν πολύ μικρή οἰκιστική ἀνάπτυξη, ἐνῶ στά Ἰόνια νησιά ἡ μεγαλύτερη πυκνότητα οἰκισμῶν παρατηρεῖται κοντά στήν πρωτεύουσα κάθε νησιοῦ.

ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

• **Μιά παράλογη εἰκόνα:** Ἄν λάβουμε ὑπόψη καί τόν πληθυσμιακό παράγοντα, ἡ γεωγραφική ἁρμονία καταστρέφεται. Ἄν θελήσουμε νά παρομοιάσουμε τήν Ἑλλάδα μέ τό ἀνθρώπινο σῶμα, διαπιστώνουμε ὅτι παρουσιάζει ἕνα ὑπερτροφικό κεφάλι (δηλ. τήν πρωτεύουσα), ἕνα ἰσχνό καί ἀδύνατο κορμό (δηλ. λίγες συγκριτικά πόλεις μέσου μεγέθους) καί ἀτροφικά ἄκρα (δηλ. πολλούς καί διάσπαρτους μικρούς οἰκισμούς).

ΤΟ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑΣ

• **Τί περιλαμβάνει:** Τό πολεοδομικό συγκρότημα τῆς πρωτεύουσας περιλαμβάνει τούς δήμους Ἀθηναίων καί Πειραιᾶ καθώς ἐπίσης καί τούς περιφερειακούς δήμους (35) καί κοινότητες (19).

• **Ποῦ ἀναπτύσσεται:** Ἡ περιοχή ὅπου ἀναπτύσσεται εἶναι τό λεκανοπέδιο τῆς Ἀθήνας, γιά τό ὁποῖο θά μπορούσαμε νά ποῦμε πώς κατέχει μιά προνομιοῦχο θέση στόν εὐρύτερο χῶρο.

• **428 τετρ. χλμ.** εἶναι ἡ συνολική ἔκταση τοῦ λεκανοπεδίου πού περιορίζεται στά βόρεια ἀπό τήν Πάρνηθα, στά ἀνατολικά ἀπό τήν Πεντέλη καί τόν Ὑμηττό καί στά δυτικά ἀπό τό Αἰγάλεω, ἐνῶ νότια βρέχεται ἀπό τό Σαρωνικό.

• **Πάνω ἀπό 2.500.000 κάτοικοι** ἦταν ὁ πληθυσμός πού κατοικοῦσε στό χῶρο τῶν 428 τετρ. χλμ. τό 1971. Τό 1978 ὑπολογίζεται πώς εἶχε ξεπεράσει τά 3.500.000, δηλ. μέσα σέ 7 χρόνια αὐξήθηκε κατά 1 ἑκατομμύριο. Γιά νά φανεῖ τό μέγεθος τῆς εἰσροῆς πληθυσμοῦ τήν τελευταία 10ετία, μποροῦμε νά ποῦμε πώς μιά Πάτρα ἐγκαθίσταται στήν Ἀθήνα κάθε χρόνο.

• **Τό 1/3 τοῦ πληθυσμοῦ στό 0,3% τῆς ἐπιφάνειας:** Μέ βάση τά παραπάνω στοιχεῖα βγαίνει τό συμπέρασμα ὅτι στό λεκανοπέδιο τῆς Ἀθήνας,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

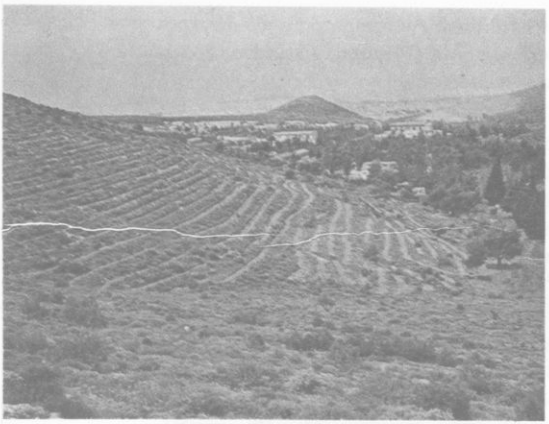

Εἰκ. 9.4. Δενδροφύτευση στόν Ὑμηττό

Εἰκ. 9.5. Τό φεστιβάλ Ἀθηνῶν ἀποτελεῖ σημαντικό καλλιτεχνικό γεγονός σέ παγκόσμια κλίμακα (Ἡρώδειο)

δηλ. στό 0,3% τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, ζεῖ τό 1/3 τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδας. Ἡ τεράστια αὐτή πληθυσμιακή συγκέντρωση ξεπερνάει κατά πολύ τίς δυνατότητες τοῦ συγκεκριμένου χώρου καί δημιουργεῖ προβλήματα.

• **Τά μισά αὐτοκίνητα τῆς χώρας κινοῦνται στούς δρόμους τῆς Ἀθήνας.** Σ' ἕνα ὁπωσδήποτε περιορισμένο καί ἀνεπαρκές ὁδικό δίκτυο προσπαθοῦν νά κινηθοῦν μισό ἑκατομμύριο τροχοφόρα (αὐτοκίνητα καί μοτοσικλέτες). Εἶναι φυσικό νά συναντοῦν ὁρισμένες δυσκολίες... Τό κυκλοφοριακό πρόβλημα εἶναι ἕνα ἀπό τά μεγαλύτερα καί τά δυσκολότερα πού ἀντιμετωπίζει ἡ πρωτεύουσα.

• **Ἄλλα προβλήματα:** Ἡ πρωτεύουσα δέν εἶχε τήν κατάλληλη ὑποδομή, γιά νά μπορέσει νά ὑποδεχτεῖ καί νά ἐξυπηρετήσει τόσο πολύ πληθυσμό. Ἔτσι ἡ Πολιτεία εἶναι ἀναγκασμένη νά ἀντιμετωπίσει προβλήματα συσσωρευμένα πού ὀξύνονται περισσότερο μέ τή συνεχή ραγδαία αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ. Τό ἀνεπαρκές ἀποχετευτικό δίκτυο εἶναι ἕνα χαρακτηριστικό πρόβλημα. Ἡ ἔλλειψη ἐλεύθερων χώρων γιά πράσινο ἀντιμετωπίζεται μέ τή δενδροφύτευση τῶν γύρω ὀρεινῶν ὄγκων *(εἰκ. 9.4)*.

• **Ὕδρευση: ἕνα πρόβλημα πού βρῆκε τή λύση του.** Ἡ πρωτεύουσα ἀντιμετώπισε πρό-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βλημα ὕδρευσης, γιατί ἡ λίμνη τοῦ Μαραθώνα καί ἡ Ὑλίκη δέν μποροῦσαν νά καλύψουν τίς ὑδρευτικές ἀνάγκες. Τό πρόβλημα ἀντιμετωπίστηκε μ' ἕνα κολοσσιαῖο τεχνικό ἔργο : τεχνητό φράγμα δεσμεύει τά νερά τοῦ ποταμοῦ Μόρνου πού διοχετεύονται στήν πρωτεύουσα. Τό ἔργο ἔχει σχεδόν ὁλοκληρωθεῖ καί μ' αὐτό λύνεται τό θέμα τῆς ὕδρευσης τῆς πρωτεύουσας.

• **Ἔξω καί πέρα ἀπ' αὐτά: μιά εὐρωπαϊκή μεγαλούπολη.** Ἀνεξάρτητα μέ τό τί θά μποροῦσε νά εἶχε γίνει καί τίς βελτιώσεις πού μποροῦν νά γίνουν, ἡ Ἀθήνα εἶναι σήμερα μιά εὐρωπαϊκή μεγαλούπολη, πού κατέχει μιά ἀπό τίς πρῶτες θέσεις σέ ὅλες τίς ἐκδηλώσεις καί δραστηριότητες (πνευματικές, πολιτιστικές, οἰκονομικές κτλ.) μέσα στόν εὐρωπαϊκό χῶρο *(εἰκ. 9.5)*. Τέλος, τό ἐπίνειό της — ὁ Πειραιάς — ἀποτελεῖ ἕνα ἀπό τά μεγαλύτερα ναυτιλιακά κέντρα τῆς Εὐρώπης. Ὁ συνολικός ἀριθμός ἀφίξεων πλοίων κάθε κατηγορίας στό λιμάνι τοῦ Πειραιᾶ τό 1977 ξεπέρασε τίς 25.000.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ:

Οἱ οἰκισμοί ἀναπτύσσονται κυρίως στίς πεδινές καί παράλιες περιοχές. Οἱ πόλεις παρουσιάζουν μιά κανονική γεωγραφική κατανομή, ἐνῶ ἡ θέση τῆς πρωτεύουσας εἶναι κεντρική. Ἄν λάβουμε ὑπόψη καί τά πληθυσμιακά μεγέθη, ἡ κανονικότητα αὐτή καταστρέφεται. Ἡ Ἀθήνα, κτισμένη σέ μιά προνομιοῦχο θέση συγκεντρώνει τό 1/3 τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ τεράστια αὐτή συγκέντρωση πληθυσμοῦ δημιουργεῖ οἰκιστικά προβλήματα (κυκλοφοριακό, ἀποχετευτικό, ρύπανση, ἔλλειψη πράσινου κ.ἄ.).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Γιατί ἡ Κρήτη παρουσιάζει οἰκιστική ἀνάπτυξη στό βόρειο μέρος καί ὄχι στό νότιο;
2. Γιατί οἱ πόλεις τῆς Πελοποννήσου ἀναπτύσσονται περιφερειακά καί τῆς Θεσσαλίας κεντρικά;
3. Πῶς ἀντιμετωπίστηκε τό πρόβλημα τῆς ὕδρευσης τῆς πρωτεύουσας;
4. Γιατί τό κυκλοφοριακό πρόβλημα εἶναι τόσο ἔντονο στήν Ἀθήνα;
5. Τί ἐννοοῦμε ὅταν λέμε πώς ἡ τεράστια πληθυσμιακή συγκέντρωση στήν πρωτεύουσα ξεπερνάει τίς δυνατότητες τοῦ συγκεκριμένου χώρου;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

10 Η ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ — ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

1 ΤΟ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

α • **Τί περιλαμβάνει:** Τό πολεοδομικό συγκρότημα τῆς Θεσσαλονίκης περιλαμβάνει τό δῆμο Θεσσαλονίκης ~~καί~~ τ5ς περιφερειακούς δήμους (5) καί 9κοινότητες (9).

β • **Μιά ἔξοχη γεωγραφική θέση:** Κτισμένη στούς πρόποδες τοῦ Χορτιάτη καί στό μυχό τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου, ἡ Θεσσαλονίκη κατέχει μιά καίρια γεωγραφική θέση, μέ εὐρύτατα περιθώρια οἰκιστικῆς ἀνάπτυξης.

γ • **Τό πιό μεγάλο σέ ἔκταση ἐμπορικό λιμάνι:** Περίπου 2,5 τετρ. χλμ. εἶναι ἡ ἔκτασή του καί κατέχει τή 2η θέση ἀπό πλευρᾶς ἐμπορικῆς κίνησης μετά τόν Πειραιά. Στό λιμάνι ὑπάρχει μιά **ἐλεύθερη ζώνη** πού ἐξυπηρετεῖ ἐμπορικές ἀνάγκες τῆς Γιουγκοσλαβίας.

δ • **Σπουδαῖος συγκοινωνιακός κόμβος:** Ἡ Θεσσαλονίκη ἀνέκαθεν ἦταν κόμβος συγκοινωνιῶν. Σήμερα ἀποτελεῖ τή σιδηροδρομική καί ὁδική πύλη πού ἑνώνει τήν Ἑλλάδα μέ τήν ὑπόλοιπη Εὐρώπη. Μετά ἀπό μερικά χρόνια, ἐφόσον ὑλοποιηθοῦν τά σχέδια γιά τή διαμόρφωση τῆς μεγάλης πλω-

Εἰκ. 10.1. Σχηματική ἀπεικόνιση τῆς ὑδάτινης ὁδοῦ πού θά συνδέει τόν Εὔξεινο Πόντο μέ τή Β. Θάλασσα. Μία διακλάδωσή της θά ὁδηγεῖ στό Αἰγαῖο, διαμέσου τῶν ποταμῶν Μοράβα καί Ἀξιοῦ

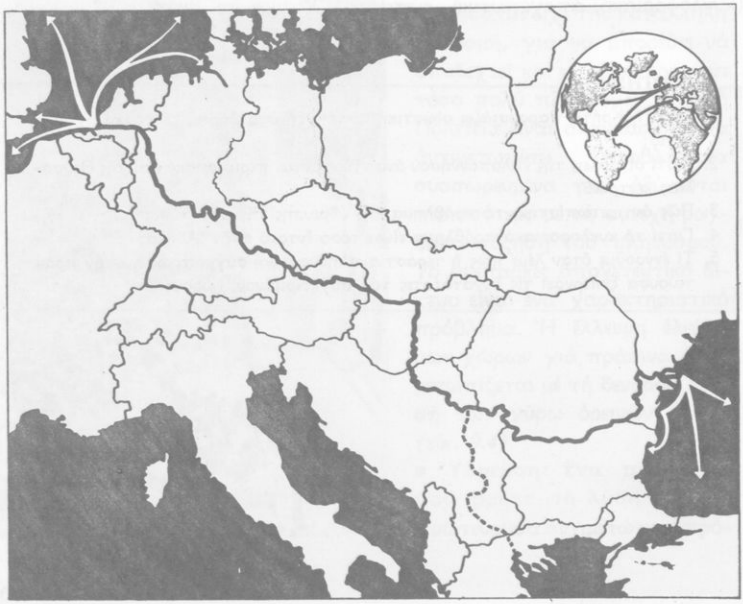

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τῆς ὑδάτινης ὁδοῦ, πού θά ἑνώνει τό Θερμαϊκό μέ τή Βόρεια θάλασσα (διαμέσου τῶν ποταμῶν Ἀξιοῦ, Μοράβα, Δούναβη, Μάιν καί Ρήνου), ἡ Θεσσαλονίκη θά γίνει καί ὑδάτινη πύλη *(εἰκ. 10.1)*.

• **Μιά μεγαλούπολη 26 αἰώνων** *(εἰκ. 10.2)*: Ἡ συμπρωτεύουσα ἔχει ἱστορία 26 αἰώνων. Μέσα σ' αὐτό τό μεγάλο χρονικό διάστημα ποτέ δέν ἔπεσε σέ παρακμή. Εἶναι χαρακτηριστικό πώς σέ ὅλη τή διάρκεια τῆς ἱστορίας της ὑπῆρξε εἴτε πρωτεύουσα εἴτε συμπρωτεύουσα τῆς ἐπικράτειας στήν ὁποία ἀνῆκε.

Εἰκ. 10.2. Θεσσαλονίκη: Ἡ περιοχή τοῦ Λευκοῦ Πύργου

• **Περίπου 600.000 κάτοικοι** ἦταν ὁ πληθυσμός τοῦ πολεοδομικοῦ συγκροτήματος τῆς Θεσσαλονίκης τό 1971, ἐνῶ σήμερα ὑπολογίζεται ὅτι ξεπερνάει τίς 700.000 κατοίκους.

• **Μιά ἐντυπωσιακή οἰκονομική ἀνάπτυξη**: Κέντρο τοῦ ἑλληνικοῦ βορρᾶ, δηλ. μιᾶς ἀπό τίς πιό δυναμικές καί πλούσιες περιοχές τῆς χώρας, ἡ Θεσσαλονίκη γνωρίζει μεγάλη οἰκονομική ἀνάπτυξη. Στήν ὀργανωμένη βιομηχανική περιοχή της συντελεῖται ἕνα τεράστιο μεταποιητικό ἔργο. Ἡ ἐμπορική δραστηριότητα, πάντοτε ὑψηλή, κορυφώνεται στήν περίοδο τῆς Διεθνοῦς Ἔκθεσης. Ἡ τουριστική ἀνάπτυξη αὐξάνεται καί οἱ ἐκπληκτικές ἀρχαιολογικές ἀνακαλύψεις τῆς Βεργίνας δημιουργοῦν ἕναν πρόσθετο πόλο ἕλξης γιά τή Θεσσαλονίκη.

• **Πολιτιστική κίνηση ὑψηλῆς στάθμης**: Ἕδρα ἑνός σύγχρονου καί μεγάλου Πανεπιστημίου ἀλλά καί ἄλλων ἀνώτατων σχολῶν, ἕδρα τοῦ Κρατικοῦ Θεάτρου Βορείου Ἑλλάδος καί τόπος διοργάνωσης καλλιτεχνικῶν ἐκδηλώσεων ὑψηλοῦ ἐπιπέδου, ἡ Θεσσαλονίκη ἐξελίσσεται σέ ἕνα πνευματικό καί πολιτιστικό ἀντίβαρο τῆς πρωτεύουσας.

• **Μεγάλες προοπτικές**: Ἡ Θεσσαλονίκη ἔχει μεγάλες προοπτικές γιά παραπέρα ἀνάπτυξη καί ὁπωσδήποτε λιγότερα προβλήματα ἀπό τήν Ἀθήνα, πού ἐπιπλέον ἐμφανίζεται κορεσμένη.

ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

• **Ἀναπτυσσόμενα ἀστικά κέντρα**: Ἐδῶ κατατάσσονται οἱ πόλεις ἐκεῖνες πού παρουσιάζουν, μεταπολεμικά, συνεχή καί σημαντική αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ τους, γεγονός πού δείχνει ὅτι ἡ πληθυσμιακή ἕλξη πού ἀσκοῦν ξεπερνάει τά ὅρια τοῦ νομοῦ τους. Τέτοιες πόλεις εἶναι βασικά ἡ Λάρισα, τό Ἡράκλειο, ἡ Πάτρα καί αὐτές πού βρίσκονται κοντά στήν Ἀθήνα (Λαμία, Χαλκίδα, Κόρινθος, Ἐλευσίνα κ.ἄ.).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

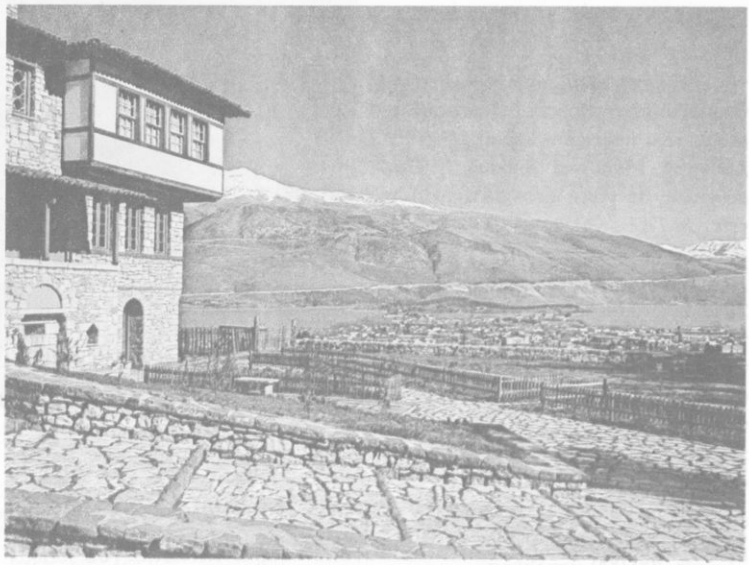

Εἰκ. 10.3. Ἄποψη τῶν Ἰωαννίνων στίς ὄχθες τῆς λίμνης. Στό βάθος τό Μιτσικέλι (1810 μ.)

β • **Ἡ Πάτρα.** Ἀσκεῖ πληθυσμιακή ἕλξη στή Δυτική καί Κεντρική Πελοπόννησο, ἀφοῦ ἡ Καλαμάτα, ὁ Πύργος, ἡ Ἀμαλιάδα ἔμειναν πληθυσμιακά στάσιμες στή 10ετία 1961-71. Ἐπίσης προσελκύει πληθυσμό καί ἀπό τά Ἰόνια νησιά καί τή Δυτική Ἑλλάδα, ὅπου ὅμως ἐμφανίζονται δυό ἄλλοι μικρότεροι πόλοι ἕλξεως, δηλ. τό Ἀγρίνιο καί τά Γιάννενα *(εἰκ. 10.3)*.

γ • **Στή Βόρειο Ἑλλάδα ἡ Θεσσαλονίκη** ἐπωφελεῖται σχεδόν ἐξολοκλήρου ἀπό τή μετακίνηση τοῦ πληθυσμοῦ καί δέν ἐπιτρέπει τήν ἐμφάνιση ἀξιοσημείωτης αὔξησης πληθυσμοῦ σέ ἄλλες πόλεις. Δυό περιπτώσεις πού θά μποροῦσαν νά ἐπισημανθοῦν εἶναι: ἡ ἀνάπτυξη τῆς Καστοριᾶς, ἐξαιτίας τῆς βιοτεχνίας τῆς γούνας, καί τῆς Πτολεμαΐδας, πού ἐξελίσσεται σέ μεγάλο βιομηχανικό κέντρο, ἐξαιτίας τῶν λιγνιτῶν. Ὁπωσδήποτε ἡ ἔναρξη ἐκμετάλλευσης τῶν πετρελαίων τῆς Θάσου θά ὁδηγήσει τήν Καβάλα σέ μιά ταχύτατη οἰκονομική καί πληθυσμιακή ἀνάπτυξη.

δ • **Ἡ Λάρισα καί ὁ Βόλος.** Οἱ δυό μεγάλες καί γειτονικές πόλεις τῆς Θεσσαλίας παρουσιάζουν μεγάλο πληθυσμιακό ἀνταγωνισμό. Παρά τό γεγονός ὅτι ὁ Βόλος εἶναι τό 4ο σέ πληθυσμό πολεοδομικό συγκρότημα τῆς Ἑλλάδας καί συγχρόνως λιμάνι, ὑστερεῖ σημαντικά σέ πληθυσμιακή ἀνάπτυξη σέ σχέση μέ τή Λάρισα. Εἶναι ὅμως φανερό πώς καί οἱ δυό πόλεις προσελκύουν κατοίκους τόσο ἀπό τή Στερεά ὅσο καί ἀπό τή Μακεδονία. Πληθυσμιακή αὔξηση παρουσιάζουν ἐπίσης τά Τρίκαλα καί ἡ Καρδίτσα ἀλλά σέ μικρότερα ποσοστά.

ε • **Οἱ κοντινές στήν Ἀθήνα πόλεις:** Ἡ μεγάλη βιομηχανική ἀνάπτυξη στόν εὐρύτερο χῶρο τῆς πρωτεύουσας καί κυρίως κατά μῆκος τῶν ἐθνικῶν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὁδῶν πρός Κόρινθο καί Λαμία ὁδήγησαν πολλούς ἐργαζόμενους νά ἐγκατασταθοῦν στή Λαμία, τή Χαλκίδα, τή Θήβα, τήν Κόρινθο καί τήν περιοχή τῆς Ἐλευσίνας, μέ ἀποτέλεσμα νά παρατηρεῖται μεγάλη πληθυσμιακή ἀνάπτυξη στίς πόλεις αὐτές.

- **Στήν Κρήτη, τό Ἡράκλειο** ἀναπτύσσεται μέ πολύ ταχύ ρυθμό, ἐνῶ ἡ πληθυσμιακή αὔξηση τῶν Χανίων εἶναι πολύ μικρότερη. Αὐτό συμβαίνει, γιατί τό Ἡράκλειο ἀσκεῖ πληθυσμιακή ἕλξη σ' ὁλόκληρο τό νησί, ἐνῶ τά Χανιά παρουσιάζουν μιά φυσιολογική αὔξηση τοῦ δικοῦ τους μόνο πληθυσμοῦ.
- Τέλος πληθυσμιακή ἕλξη ἀσκεῖ ἡ Ρόδος, λόγω τῆς μεγάλης τουριστικῆς ἀνάπτυξης, ἐνῶ ἄλλες πόλεις πού ἀσκοῦν τοπική πληθυσμιακή ἕλξη εἶναι ἡ Βέροια, ἡ Κέρκυρα, ἡ Ἀλεξανδρούπολη, ἡ Ἄρτα κ.ἄ.

3 ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ

- **Ἡ ὑπερβολική διασπορά τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ** σέ πολυάριθμους (πάνω ἀπό 11.000) μικρούς οἰκισμούς ἀποτελεῖ ἕνα μεγάλο πρόβλημα, γιατί πολλοί ἀπ' αὐτούς δέν εἶναι βιώσιμοι (π.χ. σέ μεγάλα ὑψόμετρα μέ ἐλάχιστους κατοίκους). Ἡ προσπάθεια τῆς Πολιτείας κατευθύνεται στήν ἐνίσχυση τῆς δημιουργίας μεγάλων οἰκισμῶν, πού θά ἔχει σάν συνέπεια τή βελτίωση τῆς προσφορᾶς ὁρισμένων δημόσιων ἀγαθῶν, ὅπως δρόμων, ἠλεκτροφωτισμοῦ, ἀποχέτευσης, ὕδρευσης, ὑγειονομικῆς περίθαλψης κτλ. Μιά τέτοια ἐξέλιξη θά βοηθήσει στήν αὔξηση τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου καί κατά συνέπεια στήν ἀνάσχεση τοῦ μεταναστευτικοῦ ρεύματος πρός τά ἀστικά κέντρα.

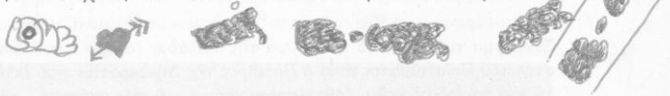

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ:

Ἡ Θεσσαλονίκη, μιά μεγαλούπολη 26 αἰώνων εἶναι κτισμένη σέ μιά ἔξοχη γεωγραφική θέση. Ἀποτελεῖ σπουδαῖο συγκοινωνιακό κόμβο καί ταυτόχρονα μεγάλο ἐμπορικό, βιομηχανικό, τουριστικό καί πνευματικό κέντρο. Ἀπό τά ὑπόλοιπα ἀστικά κέντρα τῆς χώρας τή μεγαλύτερη ἀνάπτυξη παρουσιάζουν ἡ Λάρισα, τό Ἡράκλειο, ἡ Πάτρα καί οἱ κοντινές στήν Ἀθήνα πόλεις.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Ποιό ὑπουργεῖο εἶναι ἁρμόδιο γιά τά εἰδικότερα προβλήματα τῆς Μακεδονίας καί τῆς Θράκης;
2. Ποῦ ὀφείλεται ἡ μεγάλη οἰκονομική ἀνάπτυξη τῆς Θεσσαλονίκης;
3. Ποιό ἀστικό κέντρο ἐπωφελεῖται ἀπό τήν ἐσωτερική μετακίνηση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Δυτικῆς καί τῆς Κεντρικῆς Πελοποννήσου; Πῶς ἀποδεικνύεται τό γεγονός;
4. Ποῦ ὀφείλεται ἡ ἀνάπτυξη τῆς Καστοριᾶς, τῆς Πτολεμαΐδας, τῆς Κορίνθου καί τῆς Ρόδου;
5. Γιατί ἡ διασπορά τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ ἀποτελεῖ πρόβλημα; Ποιά εἶναι κατά τή γνώμη σας ἡ ἐνδεικνυόμενη λύση;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

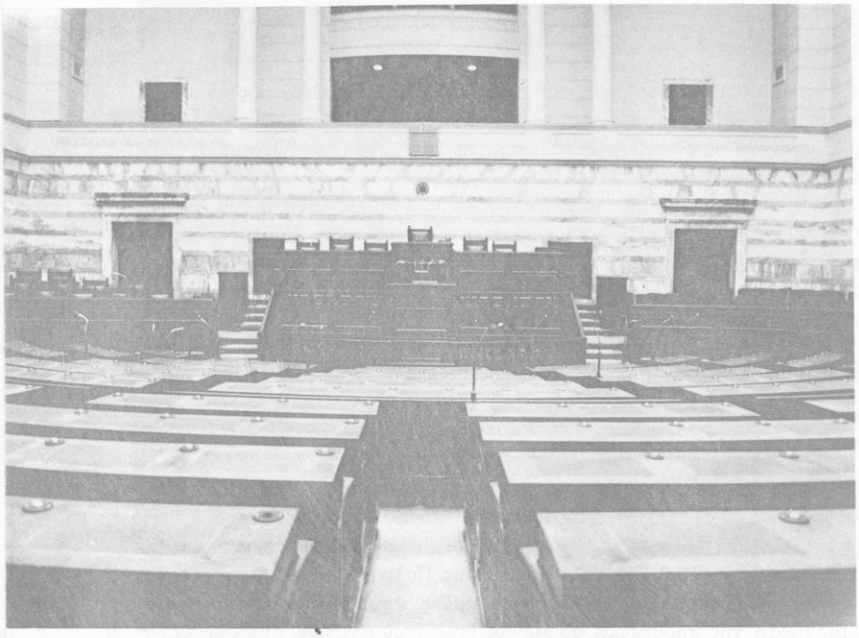

Ἡ αἴθουσα τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων

ΠΟΛΙΤΕΙΑΚΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ — ΠΑΙΔΕΙΑ *

• **Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία** εἶναι, σύμφωνα μέ τό πρόσφατο Σύνταγμα τοῦ 1975, τό πολίτευμα τῆς Ἑλλάδας (ἄρθρο 1 τοῦ Συντάγματος). Ρυθμιστής τοῦ Πολιτεύματος εἶναι ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας πού ἐκλέγεται ἀπό τή Βουλή γιά περίοδο 5 ἐτῶν. Κάθε τέσσερα χρόνια — ἤ συντομότερα — γίνονται γενικές ἐκλογές μέ καθολική μυστική ψηφοφορία, στήν ὁποία παίρνουν μέρος ἄντρες καί γυναῖκες ποί συμπλήρωσαν τό 20ό ἔτος τῆς ἡλικίας τους. Τό **ἐκλογικό σῶμα,** ὅσοι δηλ. ἔχουν τό δικαίωμα νά ψηφίζουν, ἀναδεικνύει 300 βουλευτές πού ἀποτελοῦν τή **Βουλή τῶν Ἑλλήνων.** Στήν Ἑλλάδα ἰσχύει πολυκομματικό σύστημα.

• **Ἡ Διοικητική ὀργάνωση.** Ἀπό διοικητική ἄποψη ἡ χώρα διαιρεῖται σέ 52 νομούς. Ἐκπρόσωπος τοῦ κράτους σέ κάθε νομό εἶναι ὁ Νομάρχης, ὁ ὁποῖος ἐφαρμόζει τήν κυβερνητική πολιτική. Τίς τοπικές συλλογικές ὑποθέσεις τῶν 264 δήμων καί τῶν 5.759 κοινοτήτων τίς χειρίζονται ἀντίστοιχα τά δημοτικά καί κοινοτικά συμβούλια. Οἱ ἀρχές τῆς **τοπικῆς αὐτοδιοίκησης** ἐκλέγονται ἀπευθείας ἀπό τό λαό κάθε 4 χρόνια.

Η ΠΑΙΔΕΙΑ

• **9χρονη ὑποχρεωτική ἐκπαίδευση:** Ἡ ἐκπαίδευση κατά τό Σύνταγμα τελεῖ ὑπό τήν ἐποπτεία τοῦ κράτους καί διακρίνεται σέ δημόσια καί ἰδιωτική. Ἡ ὑποχρεωτική ἐκπαίδευση εἶναι ἐννεάχρονη καί παρέχεται δωρεάν ἀπό τό κράτος στά δημόσια σχολεῖα. Περιλαμβάνει τίς 6 τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου καί τίς 3 τάξεις τοῦ Γυμνασίου. Μετά τό τέλος τῶν γυμνασιακῶν σπουδῶν οἱ νέοι μποροῦν νά ἐπιλέξουν ἐάν θά συνε-

* Τό κείμενο αὐτό δίνεται πληροφοριακά.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Χάρτης νομῶν τῆς Ἑλλάδας

χίσουν τή φοίτησή τους ἤ ὄχι. Στήν πρώτη περίπτωση μποροῦν νά κατευθυνθοῦν, σέ ἕναν ἀπό τούς ὑπάρχοντες τύπους Λυκείων, ὅπου ἡ φοίτηση εἶναι τριετής. Οἱ ἀπόφοιτοι τῶν Λυκείων, μέ κριτήριο τή βαθμολογία τους, μποροῦν νά εἰσαχθοῦν χωρίς ἐξετάσεις στά Ἀνώτερα (ΚΑΤΕΕ) καί τά Ἀνώτατα Ἐκπαιδευτικά Ἱδρύματα τῆς χώρας.

● **Ἀνεβαίνει συνέχεια τό μορφωτικό ἐπίπεδο τοῦ λαοῦ μας.** Μεταπολεμικά ἐκδηλώθηκε ἐντυπωσιακά ἡ ἐπιθυμία τῆς νεολαίας νά ἀποκτήσει πληρέστερη μόρφωση. Εἶναι χαρακτηριστικό πώς μέσα σέ 40 χρόνια οἱ μαθητές τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως καί οἱ σπουδαστές τῶν τεχνικῶν καί ἐπαγγελματικῶν σχολῶν καθώς καί οἱ φοιτητές τῶν Ἀνώτερων καί Ἀνώτατων Σχολῶν ἐξαπλασιάστηκαν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

11 ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ

ΓΕΝΙΚΑ

• **Βιόσφαιρα: τό ζωντανό περίβλημα τῆς Γῆς.** Χῶρος κατοικίας καί τοῦ ἀνθρώπου καί ὅλων τῶν ἄλλων ὀργανισμῶν εἶναι ἡ βιόσφαιρα, δηλ. τά τμήματα τῆς ἀτμόσφαιρας, τῆς ὑδρόσφαιρας καί τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ μέσα στά ὁποῖα ὑπάρχει ζωή. Ἡ βιόσφαιρα περιβάλλει τή Γῆ σάν μιά λεπτή ἐπιδερμίδα.

• **Περιβάλλον τοῦ ἀνθρώπου** εἶναι ὁ χῶρος μέσα στόν ὁποῖο ζεῖ καί ἀναπτύσσεται. Μπορεῖ νά διακριθεῖ: (ι) σέ **φυσικό** περιβάλλον πού περιλαμβάνει τόν ἀέρα, τά νερά καί τό ἔδαφος καθώς καί τά ζῶα καί φυτά πού ζοῦν στόν ἴδιο χῶρο, καί (ιι) σέ **ἀνθρωπογενές** περιβάλλον, πού ἀναφέρεται σέ καθετί πού ἀφορᾶ ἀνθρώπινη δραστηριότητα ἀπό τά πολύ παλιά χρόνια μέχρι σήμερα, π.χ. τά μνημεῖα, τούς παραδοσιακούς οἰκισμούς, τίς βιομηχανικές περιοχές κτλ. Κατ' ἀναλογία μποροῦμε νά μιλήσουμε γιά ἑλληνικό φυσικό καί ἀνθρωπογενές περιβάλλον.

• **Ἡ ἑλληνική χλωρίδα: 6.000 εἴδη.** Ἡ ποικιλία τῶν κλιματικῶν τύπων τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου συνεπάγεται καί ποικιλία στίς μορφές βλάστησης. Ἡ ἑλληνική χλωρίδα θεωρεῖται ὡς μία ἀπό τίς πλουσιότερες τοῦ κόσμου. Ἔχουν ἐπισημανθεῖ 6.000 εἴδη ἀπό τά ὁποῖα τά 600 εἶναι **ἐνδημικά,** δηλ. φυτρώνουν μονάχα στόν ἑλλαδικό χῶρο. Ἡ ἑλληνική χλωρίδα παρουσιάζει ἰδιαίτερους χαρακτῆρες στίς διάφορες ὑψομετρικές ζῶνες. Σέ χαμηλά ὑψόμετρα ἀναπτύσσονται ἀειθαλή καί σκληρόφυλλα δέντρα. Μεγάλες ἐκτάσεις ἐπίσης καταλαμβάνουν οἱ θαμνοσυστάδες μέ μικρά καί ἀγκαθερά φύλλα π.χ. πουρνάρια, μυρτιές, κουμαριές, σχίνα κ.ἄ. Ὁ τύπος αὐτός τῆς θαμνώδους βλάστησης ὀνομάζεται **μακί** καί εἶναι πολύ συνηθισμένος στόν ἑλλαδικό χῶρο. Σέ μεγαλύτερα ὑψόμετρα ἀναπτύσσονται οἱ καστανιές καί ἀκόμα ψηλότερα τά ἔλατα. Τέλος στά πολύ μεγάλα ὑψόμετρα, δηλ. στήν ἀλπική ζώνη, ἐπικρατεῖ βλάστηση στεπική. Ἐκεῖ δέν ὑπάρχουν δέντρα ἀλλά θάμνοι καί ποώδης βλάστηση μέ βαθύ ρίζωμα καθώς καί λειχῆνες.

• **Τήν ἑλληνική πανίδα** μποροῦμε νά τή διακρίνουμε: (ι) Σέ ζῶα πού ζοῦν μέσα στό νερό. Τό κυριότερο ὑδάτινο περιβάλλον εἶναι γιά τή χώρα μας ἡ θάλασσα. Ἡ ἐξάπλωση τῶν θαλάσσιων ὀργανισμῶν ἐξαρτᾶται ἀπό τό βάθος τῆς θάλασσας, τό φῶς, τήν ἁλμυρότητα, τή θερμοκρασία, τά ρεύματα κτλ. Τά ζῶα πού ζοῦν σέ γλυκά νερά (ποτάμια, λίμνες, ἕλη κτλ.) εἶναι ἀρκετά καί ἐνδιαφέροντα. (ιι) Σέ ζῶα πού ζοῦν στήν ξηρά. Ἡ ἐξάπλωση τῶν ζώων ἐξαρτᾶται ἀπό διάφορους παράγοντες, ὅπως εἶναι τό κλίμα, τό ὑψόμετρο, ἡ σύσταση τοῦ ἐδάφους κτλ. Ὑπάρχουν ζῶα ὑγρόφιλα (π.χ. βάτραχοι) καί ξηρόφιλα (π.χ. ἀκρίδες), φωτόφιλα καί σκιόφιλα κτλ. Ὑπάρχουν ἀρκετά εἴδη ζώων πού ζοῦν στό ὑπέδαφος (π.χ. μέσα στίς σπηλιές

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἤ σέ σχισμές βράχων) καί ἄλλα πού ζοῦν ἐπάνω σέ μεγαλύτερους ζωντανούς ὀργανισμούς.

Οἱ ἑλληνικοί ὑγρότοποι εἶναι πολλοί καί παρουσιάζουν μεγάλο ἐνδιαφέρον. Ἑκατοντάδες χιλιάδες ὑδρόβια πουλιά ζοῦν ἐκεῖ ἤ περνοῦν καί σταθμεύουν σ' αὐτούς, μεταναστεύοντας ἀπό τούς τόπους ἀναπαραγωγῆς τους στή Β. Εὐρώπη. Οἱ σπουδαιότεροι εἶναι: τό Δέλτα τοῦ Ἕβρου, οἱ Πρέσπες, τό Πόρτο Λάγο, ὁ Ἀμβρακικός κόλπος, τά Δέλτα τῶν ποταμῶν Ἀξιοῦ, Ἀλιάκμονα, Λουδία, Νέστου κ.ἄ.

ΡΥΠΑΝΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Τό μεγάλο πρόβλημα τῆς ἐποχῆς μας: Ὅταν ἡ πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ μιᾶς περιοχῆς εἶναι χαμηλή, τό περιβάλλον κατορθώνει νά ἐξουδετερώνει τά ὑποπροϊόντα τῶν ἀνθρώπινων δραστηριοτήτων (ἀπορρίμματα, λύματα κτλ.). Ὅταν ὅμως ἡ πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ αὐξάνεται ὑπερβολικά, τότε ἡ ἰσορροπία ἀνατρέπεται καί ἀρχίζει ἡ ἀλλοίωση τοῦ περιβάλλοντος, πού ἐκδηλώνεται ἀρχικά μέ τή μορφή ρύπανσης τοῦ ἀέρα, τῶν ὑδάτων καί τοῦ ἐδάφους *(εἰκ. 11.1)*. Ἄν ληφθεῖ ὑπόψη: (ι) ὅτι ὁ πληθυσμός

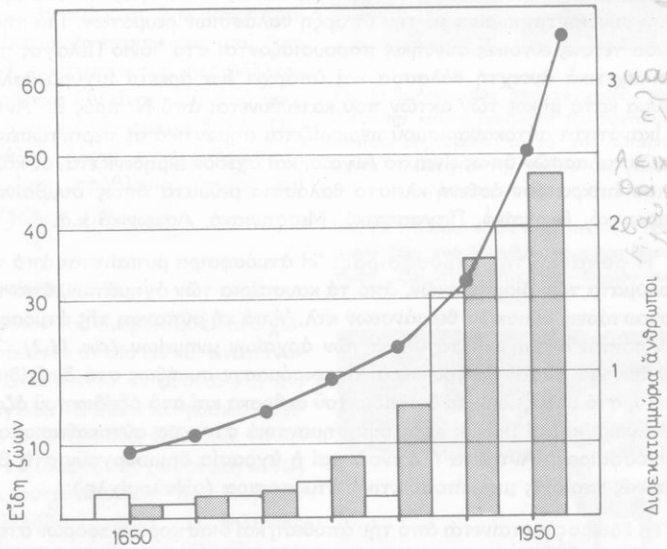

Εἰκ. 11.1. Σχέση ἀνάμεσα στήν πληθυσμιακή ἔκρηξη καί στόν ἀριθμό τῶν εἰδῶν ζώων πού ἐξαφανίστηκαν. Μαύρη καμπύλη: ἡ αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γῆ μεταξύ 1650 καί 1950. Λευκές στῆλες: Εἴδη θηλαστικῶν πού ἐξαφανίστηκαν. Σκοῦρες στῆλες: Εἴδη πουλιῶν πού ἐξαφανίστηκαν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τῆς γῆς αὐξήθηκε κατά 700 ἑκ. τή δεκαετία 1965-75, (ii) ὅτι τή μεγαλύτερη πληθυσμιακή ἐπιβάρυνση τήν ὑφίστανται οἱ μεγάλες πόλεις πού παίρνουν πιά γιγαντιαῖες διαστάσεις καί (iii) ὅτι γύρω ἀπό τίς μεγάλες πόλεις ἀναπτύσσονται γενικά οἱ βιομηχανίες, τότε εἶναι φανερό ὅτι ἡ ρύπανση τοῦ περιβάλλοντος ἐξελίσσεται στό πιό σοβαρό πρόβλημα τοῦ 20οῦ αἰώνα.

• **Προβλήματα περιβάλλοντος στή χώρα μας:** Ἡ οἰκιστική, βιομηχανική καί τεχνολογική ἀνάπτυξη τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας στή χώρα μας ἔχει, σχεδόν κατ' ἀποκλειστικότητα, συντελεστεῖ στήν ἀνατολική πλευρά τοῦ κυρίως κορμοῦ τῆς χώρας, δηλ. στόν ἄξονα Ἀθήνας — Θεσσαλονίκης. Τό γεγονός αὐτό σέ συνδυασμό μέ τήν ἔλλειψη κατάλληλης ὑποδομῆς ἀποτελεῖ τήν κύρια αἰτία δημιουργίας προβλημάτων γιά τό περιβάλλον στή χώρα μας.

• **Ἡ ρύπανση τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν:** Οἱ θάλασσές μας ρυπαίνονται γενικά ἀπό τίς ἀποχετεύσεις τῶν πόλεων (ἀστικά λύματα), τά βιομηχανικά ἀπόβλητα, τά νερά πού ἔχουν ἀποπλύνει γεωργικές καλλιέργειες ὅπου ἔχουν χρησιμοποιηθεῖ λιπάσματα, φυτοφάρμακα κτλ. Ρυπαίνονται ἐπίσης καί κατά τά ἀτυχήματα σέ μεγάλα πετρελαιοφόρα ὅταν εἶναι φορτωμένα μέ πετρέλαιο. Ἡ θάλασσα ἔχει βέβαια ὁρισμένες ἱκανότητες αὐτοκαθαρισμοῦ πού συνδέονται κυρίως μέ τήν ὕπαρξη θαλάσσιων ρευμάτων. Γιά τήν Ἑλλάδα τέτοιες εὐνοϊκές συνθῆκες παρουσιάζονται στό Ἰόνιο Πέλαγος πού εἶναι σχετικά ἀνοιχτή θάλασσα καί ὑπάρχει ἕνα ἀρκετά ἰσχυρό θαλάσσιο ρεῦμα κατά μῆκος τῶν ἀκτῶν πού κατευθύνεται ἀπό Ν. πρός Β. Ἀντίθετα ἡ ἱκανότητα αὐτοκαθαρισμοῦ περιορίζεται σημαντικά σέ περιπτώσεις κλειστῶν θαλασσῶν ὅπως εἶναι τό Αἰγαῖο, καί σχεδόν ἐκμηδενίζεται σέ κόλπους ὅπου ἐπικρατοῦν ἀσθενή κλειστά θαλάσσια ρεύματα ὅπως συμβαίνει στό Σαρωνικό, Θερμαϊκό, Παγασητικό, Μεσσηνιακό, Λακωνικό κ.ἄ.

• **Ἡ ρύπανση τῆς ἀτμόσφαιρας:** Ἡ ἀτμόσφαιρα ρυπαίνεται ἀπό τά ἀερολύματα τῶν βιομηχανιῶν, ἀπό τά καυσαέρια τῶν ὀχημάτων, ἀπό τίς ἐγκαταστάσεις οἰκιακῶν θερμάνσεων κτλ. Ἀπό τή ρύπανση τῆς ἀτμόσφαιρας φθείρονται ἀκόμη καί τά ὑλικά τῶν ἀρχαίων μνημείων *(εἰκ. 11.2)*. Ὅταν μιλᾶμε γιά ρυπαντές τοῦ ἀέρα, ἀναφερόμαστε συνήθως στό διοξείδιο τοῦ θείου, στό μονοξείδιο καί διοξείδιο τοῦ ἄνθρακα καί στά ὀξείδια τοῦ ἀζώτου. Οἱ ἄνεμοι καί οἱ βροχές εἶναι δυό σημαντικά στοιχεῖα αὐτοκαθαρισμοῦ τῆς ἀτμόσφαιρας. Ἀντίθετα ἡ ἄπνοια καί ἡ ὑγρασία δημιουργοῦν στίς βιομηχανικές περιοχές μιά ἀποπνικτική ἀτμόσφαιρα (αἰθαλομίχλη).

• **Τό ἔδαφος** ρυπαίνεται ἀπό τήν ἀπόθεση καί διασπορά διαφόρων στερεῶν, ὑγρῶν ἤ ἀέριων ρυπαντικῶν οὐσιῶν. Μεγάλο πρόβλημα ἀποτελοῦν τά οἰκιακά ἀπορρίμματα, ὅπου οἱ ποσότητές τους εἶναι τεράστιες κυρίως στίς μεγάλες πόλεις. Ὁ καταλληλότερος τρόπος καταστροφῆς τους εἶναι ἡ ὑγειονομική ταφή (ἀλλεπάλληλες στρώσεις σκουπιδιῶν καί φυσικοῦ ἐδά-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φους). Ἡ κατάχρηση λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων καί ζιζανιοκτόνων εἶναι ἐπίσης παράγοντας μόλυνσης τοῦ ἐδάφους.

• **Σέ κίνδυνο βρίσκεται σήμερα ἡ ἑλληνική χλωρίδα καί πανίδα.** Τουλάχιστον 150 εἴδη φυτῶν ἐξαφανίστηκαν τά τελευταῖα 100 χρόνια. Ἡ ἀνεξέλεγκτη βόσκηση, ἡ συλλογή βοτάνων, ἡ κατάληψη μεγάλων ἐκτάσεων γιά τεχνικά ἔργα καί ἐγκαταστάσεις κτλ. δημιουργοῦν κίνδυνο ἀφανισμοῦ πολλῶν σπάνιων φυτῶν. Ὁ ἴδιος κίνδυνος ἀπειλεῖ καί πολλά εἴδη τῆς ἑλληνικῆς πανίδας *(εἰκ. 11.3)*.

• **Κάτι πού πρέπει νά γίνει συνείδηση:** Ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστο μέρος τῆς φύσης. Κάθε μεταβολή τοῦ περιβάλλοντος, ὅσο ἀσήμαντη κι ἄν φαίνεται, ἔχει μακροπρόθεσμα δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις στή ζωή του. Ἡ προστασία τοῦ περιβάλλοντος ἑπομένως δέν εἶναι κάτι πού ἀφορᾶ μόνο τούς ἐπιστήμονες ἤ τήν Πολιτεία ἀλλά ὅλους τούς ἀνθρώπους, γιατί εἶναι πρόβλημα ὑγείας καί ὕπαρξης.

29.11.82

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ:

Περιβάλλον τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ χῶρος μέσα στόν ὁποῖο ζεῖ καί ἀναπτύσσεται. Διακρίνεται σέ φυσικό καί ἀνθρωπογενές. Τό ἑλληνικό φυσικό περιβάλλον περιλαμβάνει τόν ἀέρα, τά νερά καί τό ἔδαφος τῆς χώρας μας καθώς καί τά φυτά καί ζῶα πού διαβιοῦν στόν ἑλλαδικό χῶρο. Ἡ ἑλληνική χλωρίδα περιλαμβάνει 6.000 εἴδη φυτῶν καί θεωρεῖται ὡς μιά ἀπό τίς πλουσιότερες τοῦ κόσμου. Ἡ ἑλληνική πανίδα εἶναι ἐπίσης ἀρκετά σημαντι-

Εἰκ. 11.2. Λαβωμένα ἀπό τό χρόνο, τόν ἄνθρωπο καί τίς ἐφευρέσεις του τοῦτα τά μνημεῖα μαρτυροῦν πάντα τήν ἀπαράμιλλη τελειότητα τῆς Ἀθηναϊκῆς Ἀκρόπολης τοῦ 5ου αἰ. π.Χ.

Εἰκ. 11.3. Εἰδικοί νόμοι προστατεύουν ὁρισμένα ζῶα πού ὁ ἀριθμός τους ἔχει ἐλαττωθεῖ ἐξαιτίας κυρίως τοῦ ἄγριου κυνηγιοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κή. Οἱ ὑγρότοποι τῆς πατρίδας μας εἶναι ἀπό τούς πλουσιότερους βιότοπους. Τό περιβάλλον σέ παγκόσμια κλίμακα ἀπειλεῖται ἀπό τίς ἀνθρώπινες δραστηριότητες. Οἱ θάλασσες, ἡ ἀτμόσφαιρα καί τό ἔδαφος ρυπαίνονται ἀπό τόν ἄνθρωπο, γεγονός πού συντελεῖ στήν ὑποβάθμιση τῆς ποιότητας τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων κυρίως στίς περιοχές μέ μεγάλη πυκνότητα πληθυσμοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Τί χαρακτηρίζουμε ἑλληνικό φυσικό περιβάλλον καί τί ἀνθρωπογενές;
2. Ποῦ ἀναπτύσσεται ἡ βλάστηση τύπου μακί στή χώρα μας καί τί φυτά περιλαμβάνει;
3. Ἀναφέρετε 5 ἑλληνικούς ὑγρότοπους καί τό νομό ὅπου ὁ καθένας ὑπάγεται.
4. Τί γνωρίζετε συνοπτικά γιά τή ρύπανση τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν;
5. Μέ βάση τίς γνώσεις σας (ι) γιά τό κλίμα τῆς Ἑλλάδας καί (ιι) γιά τούς παράγοντες πού συντελοῦν στήν αὐτοκάθαρση τῆς θάλασσας καί τοῦ ἀέρα, ποιές νομίζετε πώς εἶναι οἱ πιό κατάλληλες περιοχές τῆς χώρας μας γιά τήν ἐγκατάσταση βιομηχανιῶν, ἔτσι ὥστε ἡ ρύπανση νά εἶναι ἡ μικρότερη δυνατή;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

BR 1-12-82

12 ΓΕΩΡΓΙΑ

Πρωτογενής, δευτερογενής καί τριτογενής παραγωγή: Τά προϊόντα τῆς γῆς, δηλ. τά γεωργικά, τά κτηνοτροφικά, τά δασικά, τά ἁλιευτικά καί ὁ ὀρυκτός πλοῦτος, ἐφόσον δέν ἔχουν ὑποστεῖ δευτερογενή ἐπεξεργασία ἀπό τόν ἄνθρωπο, χαρακτηρίζονται μέ τόν ὅρο **πρωτογενής παραγωγή.** Ὅταν ὅμως τά προϊόντα αὐτά ἔχουν ὑποστεῖ μεταποίηση, μιλᾶμε γιά **δευτερογενή παραγωγή.** Τέλος σάν **τριτογενής παραγωγή** καθορίζεται ἡ κάθε μορφῆς παροχή ὑπηρεσιῶν ἀπό τόν ἄνθρωπο (π.χ. τό ἐμπόριο, οἱ μεταφορές, ἡ ναυτιλία κτλ.). Τό σύνολο τῆς πρωτογενοῦς, δευτερογενοῦς καί τριτογενοῦς παραγωγῆς μιᾶς χώρας ἀποτελεῖ τήν **ἐθνική παραγωγή** της. Στά ἑπόμενα κεφάλαια θά ἐξετάσουμε συνοπτικά τούς σημαντικούς τομεῖς τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς τῆς χώρας μας.

• Τό γεγονός ὅτι τά τελευταῖα χρόνια ἡ γεωργία ἔπαψε νά εἶναι ὁ σημαντικότερος τομέας τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας δέ σημαίνει ὅτι ἔπαψε νά εἶναι σημαντική καί ὅτι παραμελήθηκε. Ὁ ρόλος της ἐξακολουθεῖ νά εἶναι πρωταρχικῆς σημασίας, γιατί ἡ διατροφή μας στηρίζεται πάντα στά γεωργικά καί κτηνοτροφικά προϊόντα.

ΜΙΑ ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

• **Ὅλο καί λιγότερος πληθυσμός ἀσχολεῖται ἀποκλειστικά μέ τή γεωργία.** Τό 1961 τό ποσοστό τοῦ πληθυσμοῦ πού ἀσχολοῦνταν μέ τή γεωργία ἦταν 53%. Δέκα χρόνια μετά (1971) τό ποσοστό ἦταν 35%, ἐνῶ τά τελευταῖα στοιχεῖα δείχνουν πώς τό ποσοστό μειώθηκε ἀκόμη περισσότερο.

• **Αὐξάνεται ἡ παραγωγικότητα** τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας χρόνο μέ τό χρόνο. Πῶς ἐξηγεῖται αὐτή ἡ φαινομενική ἀντίφαση, δηλ. νά δουλεύουν τή γῆ ὅλο καί πιό λίγοι καί νά παράγουν ὅλο καί πιό πολλά; Ἡ ἀπάντηση στό παραπάνω ἐρώτημα ἀποτελεῖ ταυτόχρονα τό τρίτο βασικό στοιχεῖο τῆς εἰκόνας τῆς σημερινῆς ἑλληνικῆς γεωργίας, πού εἶναι ὁ **ἐκσυγχρονισμός** της.

Ο ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

• **Ἡ ἀπόδοση τῆς γεωργικῆς καλλιέργειας** ἐξαρτᾶται σέ γενικές γραμμές ἀπό τό κλίμα, τήν ποιότητα τοῦ ἐδάφους, τά μηχανικά μέσα καί τίς μορφές καί μεθόδους καλλιέργειας. Ἄς ἐξετάσουμε τί σημαίνει «ἐκσυγχρονισμός» γιά καθέναν ἀπ' αὐτούς τούς παράγοντες.

• **Τό κλίμα:** Τό νά μιλᾶμε γιά ἐκσυγχρονισμό τοῦ κλίματος φαίνεται παράλογο, γιατί εἶναι γνωστό πώς τό κλίμα κάθε περιοχῆς εἶναι δεδομένο καί σταθερό. Γνωρίζουμε πώς γενικά ἔχουμε ἕνα θερμό καί ξηρό καλοκαίρι, ἔτσι πού πολλές φορές νά μή βρέχει καθόλου γιά 4-5 μῆνες (Μάιος—Σεπτέμβριος). Οἱ βροχές πού πέφτουν τό φθινόπωρο καί τό χειμώνα εἶναι συνήθως ραγδαῖες καί διαρκοῦν λίγο. Ἔτσι τό ἔδαφος δέν προλαβαίνει νά ἀπορροφήσει πολύ νερό.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εἰκ. 12.1. Ἡ ἔλλειψη νεροῦ γιά ἄρδευση τοῦ Ἀργολικοῦ κάμπου ὁδήγησε στή δέσμευση τῶν ὑποθαλάσσιων πηγῶν τοῦ Κυβερίου Ἀργολίδας, μέ τήν κατασκευή φράγματος μέσα στή θάλασσα

Εἰκ. 12.2. Πότισμα φυτείας βαμβακιοῦ μέ τό σύστημα τεχνητῆς βροχῆς (περιοχή Ὀρχομενοῦ)

Εἰκ. 12.3. Θερμοκήπιο ντομάτας

• **Τό πρόβλημα τοῦ νεροῦ:** Σύμφωνα μέ τά παραπάνω ἕνα ἀπό τά σοβαρότερα προβλήματα τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας εἶναι τό νερό, ἀφοῦ οἱ περισσότερες καλλιέργειες τό χρειάζονται. Μέχρι πρίν λίγα χρόνια οἱ ἀγρότες περίμεναν τό νερό «ἐξ οὐρανοῦ». Σήμερα, μέ τή βοήθεια τῆς γεωλογίας καί τῆς τεχνολογίας, ἐκμεταλλευόμαστε τόσο τά **ὑπόγεια** ὅσο καί τά **ἐπιφανειακά νερά.** Τά ὑπόγεια νερά ἐντοπίζονται ὕστερα ἀπό ἔρευνες. Κατόπιν γίνονται σέ κατάλληλες θέσεις γεωτρήσεις. Ἀντλίες φέρνουν τό νερό στήν ἐπιφάνεια καί ἀπό ἐκεῖ διοχετεύεται στά ἀγροκτήματα. Ἡ ἐκμετάλλευση τῶν ἐπιφανειακῶν νερῶν (ἀπό ποτάμια καί λίμνες) γίνεται μέ κατάλληλα **ἀρδευτικά ἔργα,** δηλ. ἀρδευτικά φράγματα καί κανάλια *(εἰκ. 12.1)*. Τό πότισμα γίνεται σέ πολλές περιπτώσεις μέ τό σύστημα τῆς τεχνητῆς βροχῆς *(εἰκ. 12.2)*.

• **Τά θερμοκήπια,** ἀποτελοῦν ἕναν ἄλλο τομέα ἀνθρώπινης παρέμβασης στόν κλιματικό παράγοντα *(εἰκ. 12.3)*. Στήν περίπτωση αὐτή οὐσιαστικά δέν κάνουμε τίποτε ἄλλο παρά νά διαμορφώνουμε τεχνητές κλιματικές συνθῆκες σ' ἕναν περιορισμένο χῶρο, μέ ἀποτέλεσμα νά παίρνουμε π.χ. κηπευτικά προϊόντα πρίν καί μετά τήν κανονική τους ἐποχή. Πολλά θερμοκήπια ὑπάρχουν στήν Κρήτη, τήν Πελοπόννησο, τή Στερεά, τήν Πρέβεζα κ.ἀ.

• Βλέπουμε λοιπόν πώς στήν οὐσία ὁ ἐκσυγχρονισμός δέν ἀναφέρεται σ' αὐτόν καθεαυτόν τόν παράγοντα κλίμα, ἀλλά στό ὅτι ἡ τεχνολογία ἔρχεται νά ὑποκαταστήσει μέχρι ἑνός σημείου κάποιες ἀπό τίς εὐεργετικές ἐκδηλώσεις του (προσφορά νεροῦ μέ τε-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εἰκ. 12.4. Ὁ ρυθμός ἐκμηχάνισης τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας ὑπῆρξε ταχύς τά τελευταῖα χρόνια. Ἡ διάδοση ὅμως τῶν γεωργικῶν μηχανημάτων δέν εἶναι κατανεμημένη ὁμοιόμορφα στίς διάφορες περιοχές

χνικά ἔργα) ἤ ἀκόμη καί νά διαμορφώσει ἕνα τεχνητό κλίμα (θερμοκήπια) πρός ὄφελος τοῦ ἀγρότη.

• **Ἡ ποιότητα τοῦ ἐδάφους:** Στήν Ἑλλάδα τό ἔδαφος ἐξαιτίας τῆς μακροχρόνιας ἐντατικῆς καλλιέργειας γίνεται συνεχῶς φτωχότερο. Ἔτσι ἡ ἀπόδοσή του μειώνεται. Ὁ ἐκσυγχρονισμός ἐκδηλώνεται ἐδῶ μέ τή χρήση τῶν κατάλληλων **λιπασμάτων.** Οἱ χημικές αὐτές οὐσίες ἐμπλουτίζουν τό ἔδαφος, βελτιώνουν τήν ποιότητά του καί συντελοῦν στήν αὔξηση τῆς παραγωγῆς. Ἡ ἑλληνική γεωργία ἀπορροφᾶ κυρίως ἀζωτοῦχα καί φωσφορικά λιπάσματα. Ὅλες οἱ ἀνάγκες σέ τέτοια λιπάσματα καλύπτονται ἀπό 4 ἐγχώριες βιομηχανικές ἐπιχειρήσεις.

• **Ἡ ἐκμηχάνιση τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας:** Τά γεωργικά μηχανήματα ἔχουν φέρει πραγματική ἐπανάσταση στό χῶρο τῆς γεωργίας. Ὅλο καί περισσότεροι ἑλκυστῆρες (τρακτέρ), σπαρτικές μηχανές, θεριζοαλωνιστικά συγκροτήματα κ.ἄ. ἐκτοπίζουν τά παραδοσιακά συστήματα καλλιέργειας *(εἰκ. 12.4)*, γιατί εἶναι αὐτονόητο πώς οἱ μηχανές βοηθᾶνε τούς ἀγρότες νά κάνουν περισσότερη δουλειά μέ λιγότερο κόπο. Ἡ χρησιμοποίηση μηχανικῶν μέσων κάθε μορφῆς στή γεωργία ὀνομάζεται **ἐκμηχάνιση** τῆς γεωργίας.

• **Ὁ ἐκσυγχρονισμός στίς μορφές καί μεθόδους τῆς καλλιέργειας:** Μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου ξεφεύγουμε ἀπό τήν παραδοσιακή καλλιέργεια καί περνᾶμε στήν ἐπιστημονική. Οἱ ἀγρότες, καθοδηγούμενοι κατάλληλα ἀπό τούς γεωπόνους, μποροῦν νά ξέρουν ποιά καλλιέργεια ἔχει τήν καλύτερη ἀπόδοση. Καλλιεργοῦν βελτιωμένες φυτικές ποικιλίες, πιό ἀποδοτικές ἀλλά καί πιό ἀνθεκτικές. Χρησιμοποιοῦν φυτοφάρμακα γιά νά ἀντιμετωπίσουν τίς διάφορες ἀσθένειες, τά παράσιτα κ.ἄ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

• **Ἡ ἐπαγγελματική ἐκπαίδευση τῶν ἀγροτῶν:** Ὅλα αὐτά δείχνουν ὅτι οἱ νέες γενιές ἀγροτῶν πρέπει νά ἀποκτοῦν συνεχῶς περισσότερες γνώσεις· γι' αὐτό ἡ σωστή καί ὑπεύθυνη ἐπαγγελματική τους ἐκπαίδευση ἀποκτᾶ μεγάλη σημασία.

• Ἡ Πολιτεία προγραμματίζει καί ἐνισχύει τόν ἐκσυγχρονισμό τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας. Τά μεγάλα **ἐγγειοβελτιωτικά ἔργα** πού ἀξιοποίησαν πολλές ἐκτάσεις, οἱ ἀλλαγές τῶν καλλιεργειῶν, ἡ χρηματοδότηση κτλ. δείχνουν τόν κατευθυντήριο καί προστατευτικό ρόλο τῆς Πολιτείας στή μεγάλη στροφή τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας.

Γεωργικά μηχανήματα

Εἶδη μηχανημάτων	1965	1975
Γεωργικοί Ἑλκυστῆρες (σύνολο)	49.039	152.889
Θεριζοαλωνιστικές Μηχανές	3.763	5.234
Ἁπλές Θεριστικές Μηχανές	2.690	4.062
Ἁπλές Χαρτοσυλλεκτικές Μηχανές		6.024
Ἀντλίες Πετρελαιοκίνητες	97.230	86.730
Ἀντλίες Βενζινοκίνητες		81.909
Ἀντλίες Ἠλεκτροκίνητες	20.719	52.305
Συγκροτήματα Τεχνητῆς Βροχῆς	12.836	83.476
Σπαρτικές Μηχανές Σιταριοῦ	5.780	19.277
Μηχανοκίνητοι Ψεκαστῆρες	44.352 (*)	105.648

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε. (*) Ἔτος 1968

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ:

Παρά τό γεγονός ὅτι ὁ γεωργικός πληθυσμός ἐλαττώνεται, ἡ παραγωγικότητα τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας αὐξάνεται χάρη στόν ἐκσυγχρονισμό της. Τό πρόβλημα τοῦ νεροῦ ἀντιμετωπίζεται μέ διάφορα τεχνικά ἔργα. Ἡ χρήση τῶν λιπασμάτων αὐξάνει τίς ἀποδόσεις. Ἡ ἐκμηχάνιση τῆς γεωργίας ἐπιτρέπει στούς ἀγρότες νά κάνουν περισσότερη δουλειά σέ λιγότερο χρόνο. Οἱ μορφές καί οἱ μέθοδοι καλλιέργειας ἐκσυγχρονίζονται.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Πῶς γίνεται ἡ ἐκμετάλλευση τοῦ ὑπόγειου νεροῦ;
2. Τί ὀνομάζεται ἐκμηχάνιση τῆς γεωργίας;
3. Ἀπό ποιούς παράγοντες ἐξαρτᾶται σέ γενικές γραμμές ἡ ἀπόδοση τῆς γεωργικῆς καλλιέργειας;
4. Γιατί ὑπάρχει πρόβλημα νεροῦ στήν ἑλληνική γεωργία;
5. Γιατί ἐλαττώνεται ὁ πληθυσμός πού ἀσχολεῖται μέ τή γεωργία;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

6-12-82

13 ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ — ΟΙ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ

ΓΕΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

• **Ένας εὐαίσθητος τομέας τῆς οἰκονομίας:** Ἡ γεωργία ἀποτελεῖ τόν τομέα ἐκεῖνο τῆς οἰκονομίας, πού ἡ ἀποδοσή του ἐξαρτᾶται σέ πολύ μεγάλο ποσοστό ἀπό τίς καιρικές συνθῆκες. Σέ παγκόσμια κλίμακα ὁ ἀγρότης στέκεται ἀδύναμος ἀπέναντι στίς ἀπρόβλεπτες μεταβολές τοῦ καιροῦ, στόν παγετό καί στό χαλάζι, σέ μιά βροχή πού ἦρθε σέ ἀκατάλληλη ὥρα, σέ μιά παρατεταμένη ξηρασία ἤ σέ μιά πλημμύρα.

• **Ἄμεση διακίνηση τῶν προϊόντων:** Τά νωπά γεωργικά προϊόντα εἶναι εὐπαθή, γι' αὐτό πρέπει νά διακινοῦνται γρήγορα πρός τίς ἀγορές. Ἡ ἰδιομορφία αὐτή μερικές φορές δημιουργεῖ δυσάρεστες καταστάσεις γιά τούς παραγωγούς.

ΕΙΔΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

• **Ἡ παραγωγικότητα:** Παρά τήν ἀναμφισβήτητη πρόοδο *(εἰκ. 13.1)* πού ἔχει ἐπιτελεστεῖ, ἡ παραγωγικότητα τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας δέν μπορεῖ νά χαρακτηριστεῖ, μέ τά διεθνή κριτήρια, ἀπόλυτα ἱκανοποιητική. Τό γεγονός αὐτό ὀφείλεται σέ ὁρισμένες διαρθρωτικές ἀδυναμίες τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας, πού ἤδη ἀντιμετωπίζονται ἀπό τήν Πολιτεία.

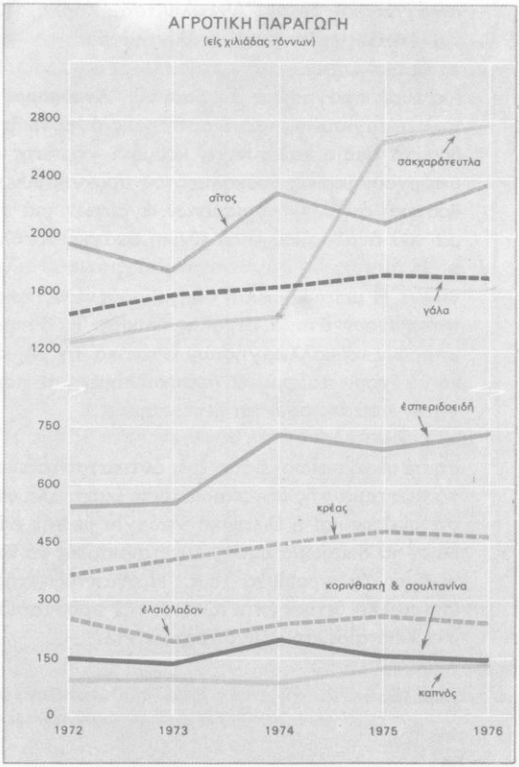

Εἰκ. 13.1. Μεταβολές τῆς παραγωγῆς τῶν κυριότερων ἀγροτικῶν προϊόντων μας κατά τά τελευταῖα χρόνια

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εἰκ. 13.2. Ὅπου οἱ κλίσεις τοῦ ἐδάφους εἶναι μεγάλες, οἱ κάτοικοι δημιουργοῦν στίς πλαγιές τεχνητές ἀναβαθμίδες (πεζοῦλες), γιά νά συγκρατήσουν τό λιγοστό χῶμα (Νάξος)

• **Τό μικρό μέγεθος τοῦ γεωργικοῦ κλήρου.** Ἡ σύγχρονη γεωργική τεχνολογία ἀπαιτεῖ μεγάλες ἐκτάσεις. Στήν Ἑλλάδα ὅμως ἡ μέση ἔκταση πού ἀντιστοιχεῖ σέ κάθε ἀγρότη εἶναι 36 στρ. (1971), δηλ. μικρή γιά τίς σημερινές ἀπαιτήσεις. Βέβαια ἡ Ἑλλάδα εἶναι χώρα ὀρεινή καί δέν ἔχει μεγάλες ἐκτάσεις κατάλληλες γιά καλλιέργεια *(εἰκ. 13.2)*. Ἡ κατάσταση ἀντιμετωπίζεται μέ ἀπόδοση στούς καλλιεργητές σημαντικῶν ἐκτάσεων, πού ἀπό λίμνες καί ἕλη μετατράπηκαν σέ καλλιεργήσιμη γῆ, ἀφοῦ ἔγιναν **ἀποστραγγιστικά ἔργα** (Ἀγουλινίτσα, Κάρλα, Κωπαΐδα, Λεσίνι, Γιαννιτσά κ.ἄ.) καθώς ἐπίσης καί μέ ἄλλα μέτρα.

• **Ὁ πολυτεμαχισμός τοῦ γεωργικοῦ κλήρου,** πού ἀντιμετωπίζεται μ' ἕνα εὐρύ πρόγραμμα ἀναδασμοῦ. **Ἀναδασμός** εἶναι ἡ ἀντικατάσταση τῆς πολυτεμαχισμένης καί διάσπαρτης ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας μ' ἕνα κατά τό δυνατό ἑνιαῖο καί συνεχές κομμάτι γῆς ἴσης ἀξίας. Παρά τό γεγονός ὅτι ὑπάρχουν μερικές δυσκολίες πού προκύπτουν κυρίως ἀπό μιά στενή παραδοσιακή ἀντίληψη ὁρισμένων ἀγροτῶν γιά τήν ἰδιοκτησία, τό πρόγραμμα τοῦ ἀναδασμοῦ εἶναι ἐθνική ἀνάγκη νά ὁλοκληρωθεῖ *(εἰκ. 13.3)*.

• **Ἡ δυσμενής σύνθεση τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ ἀπό πλευρᾶς ἡλικιῶν:** Ἡ μετανάστευση ὁδηγεῖ τούς νέους μακριά ἀπό τά χωριά, στά ὁποῖα παραμένουν ἄτομα μεγάλης ἡλικίας. Τά ἄτομα αὐτά ἀπό τή μιά μεριά δέν μποροῦν νά καλλιεργήσουν ἐντατικά τή γῆ, καί ἀπό τήν ἄλλη εἶναι φυσικό νά ἔχουν παραμείνει προσκολλημένα σέ παραδοσιακές μεθόδους καλλιέργειας, πού θεωροῦνται ξεπερασμένες.

• **Ἐκμετάλλευση σέ οἰκογενειακή βάση:** Ἡ πατροπαράδοτη ἐκμετάλλευση σέ οἰκογενειακή βάση ἔχει ἀντικατασταθεῖ στά ἀναπτυγμένα κράτη ἀπό τό σύστημα τῆς συνεταιριστικῆς ἐκμετάλλευσης. Πρός αὐτή τήν κατεύθυνση κινεῖται καί ἡ ἑλληνική γεωργία μέ τήν ἐνίσχυση τῆς Πολιτείας, πού ἔδωσε τό δικαίωμα στούς συνεταιρισμούς νά διακινοῦν καί νά ἐμπορεύονται οἱ ἴδιοι τά προϊόντα τους. Ἡ ἀνάπτυξη τῆς συνεταιριστικῆς κίνησης θά ἔχει πολλές θετικές ἐπιπτώσεις στήν προστασία τοῦ ἀγροτικοῦ εἰσοδήματος, στήν ἐκπαίδευση τῶν ἀγροτῶν κτλ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

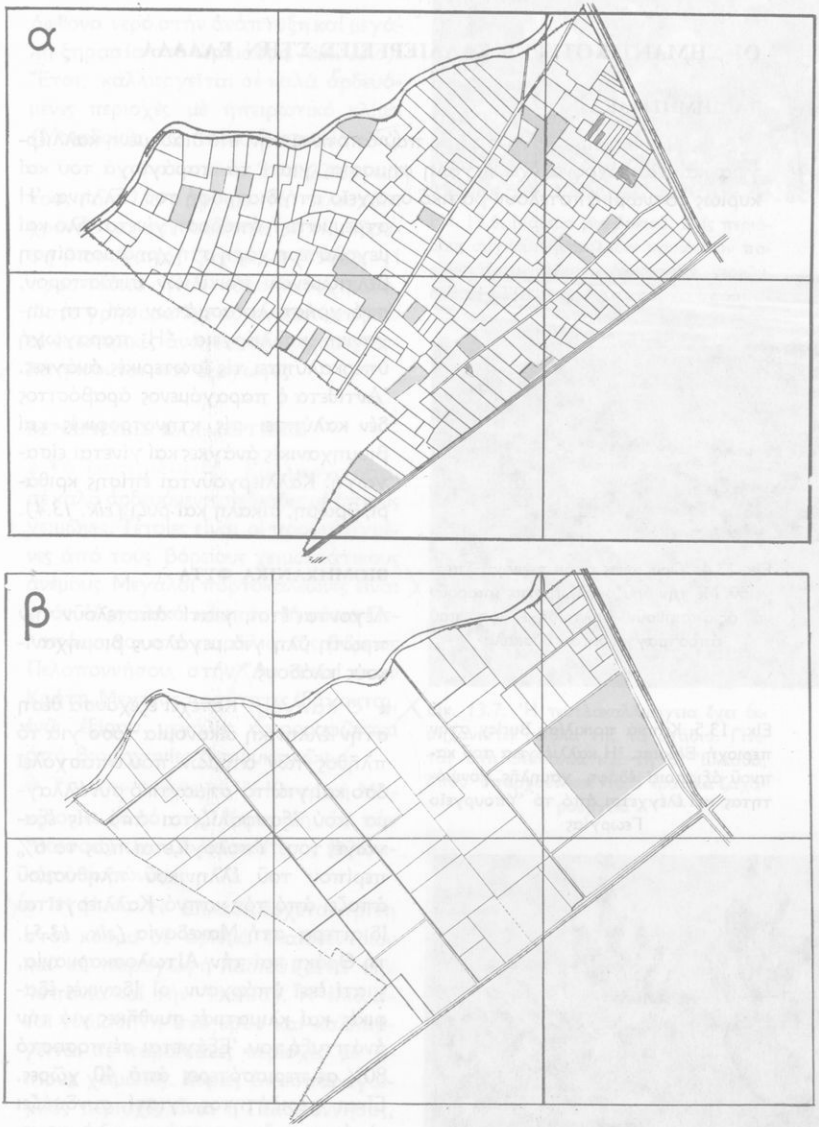

Εἰκ. 13.3. α. Περιοχή στή Θεσσαλία πρίν ἀπό τόν ἀναδασμό: 70 ἰδιοκτῆτες κατέχουν 280 ἀγροτεμάχια.

β. Ἡ ἴδια περιοχή μετά τόν ἀναδασμό: 70 ἰδιοκτῆτες κατέχουν 70 ἀγροτεμάχια. Τά χρωματισμένα κομμάτια δείχνουν ἰδιοκτησίες ἑνός ἀτόμου

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΟΙ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΤΑ ΔΗΜΗΤΡΙΑΚΑ

• **Ἐνδιαφέρει κυρίως τό σιτάρι** πού ἀποτελεῖ τήν πιό διαδομένη καλλιέργεια καί ταυτόχρονα ἔχει μεγάλη σημασία, γιατί τά παράγωγά του καί κυρίως τό ψωμί ἀποτελοῦν βασικό στοιχεῖο στή διατροφή τοῦ Ἕλληνα. Ἡ στρεμματική ἀπόδοση γίνεται ὅλο καί μεγαλύτερη χάρη στή χρησιμοποίηση βελτιωμένων ποικιλιῶν σιτόσπορου, στή χρήση λιπασμάτων καί στή μηχανική καλλιέργεια. Ἡ παραγωγή ὑπερκαλύπτει τίς ἐσωτερικές ἀνάγκες. Ἀντίθετα ὁ παραγόμενος ἀραβόσιτος δέν καλύπτει τίς κτηνοτροφικές καί βιομηχανικές ἀνάγκες καί γίνεται εἰσαγωγή. Καλλιεργοῦνται ἐπίσης κριθάρι, βρώμη, σίκαλη καί ρύζι *(εἰκ. 13.4)*.

Εἰκ. 13.4. Ὀρυζώνας στήν περιοχή Σπερχειοῦ. Μέ τήν ὀρυζοκαλλιέργεια μποροῦν νά ἀξιοποιηθοῦν βαλτώδη ἐδάφη πού ἀποστραγγίζονται δύσκολα

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΦΥΤΑ

Λέγονται ἔτσι, γιατί ἀποτελοῦν τήν πρώτη ὕλη γιά μεγάλους βιομηχανικούς κλάδους.

• **Ὁ καπνός:** Κατέχει ἐξέχουσα θέση στήν ἑλληνική οἰκονομία τόσο γιά τό πλῆθος τῶν ἀτόμων πού ἀπασχολεῖ ὅσο καί γιά τό σημαντικό συνάλλαγμα πού ἐξασφαλίζεται ἀπό τίς ἐξαγωγές του. Ὑπολογίζεται πώς τό 6% περίπου τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ἀποζεῖ ἀπό τόν καπνό. Καλλιεργεῖται ἰδιαίτερα στή Μακεδονία *(εἰκ. 13.5)*, τή Θράκη καί τήν Αἰτωλοακαρνανία, γιατί ἐκεῖ ὑπάρχουν οἱ ἰδανικές ἐδαφικές καί κλιματικές συνθῆκες γιά τήν ἀνάπτυξή του. Ἐξάγεται σέ ποσοστό 80% σέ περισσότερες ἀπό 40 χῶρες. Εἶναι περιζήτητος, γιατί συνδυάζει εὐχάριστο ἄρωμα καί χαμηλή περιεκτικότητα νικοτίνης.

Εἰκ. 13.5. Καπνά ποικιλίας Burley στήν περιοχή Βέροιας. Ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ ἀξιοποιεῖ ἐδάφη χαμηλῆς γονιμότητας καί ἐλέγχεται ἀπό τό Ὑπουργεῖο Γεωργίας

• **Τό βαμβάκι:** Πολύ σημαντική καί ἰδιόμορφη καλλιέργεια, γιατί ἀπαιτεῖ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἄφθονο νερό στήν ἀνάπτυξη καί μεγάλη ξηρασία στό ὡρίμασμα *(εἰκ. 13.6)*. Ἔτσι, καλλιεργεῖται σέ καλά ἀρδευόμενες περιοχές μέ ἠπειρωτικό κλίμα (Μακεδονία, Κωπαΐδα, Θεσσαλία κ.ἀ.)

• **Τά ζαχαροτευτλα:** Ἡ καλλιέργειά τους *(εἰκ. 13.7)* ἄρχισε τά τελευταῖα χρόνια καί συνδυάστηκε μέ τήν ἵδρυση βιομηχανίας ζαχάρεως (1960). Ἡ προσπάθεια ἦταν τόσο πετυχημένη, ὥστε γρήγορα ὄχι μόνον καλύφτηκαν οἱ ἐσωτερικές ἀνάγκες σέ ζάχαρη, ἀλλά γίνονται καί ἐξαγωγές.

ΔΕΝΔΡΩΔΕΙΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ

• **Τά ἑσπεριδοειδή** Καλλιεργοῦνται σέ καλά ἀρδευόμενες πεδιάδες μέ ἤπιους χειμῶνες. Τέτοιες εἶναι οἱ προφυλαγμένες ἀπό τούς βόρειους χειμωνιάτικους ἀνέμους. Μεγάλοι πορτοκαλεῶνες εἶναι στόν Ἀργολικό κάμπο, τή νότια Πελοπόννησο, στά παράλια τῆς βόρειας Πελοποννήσου, στήν Ἄρτα καί στήν Κρήτη. Μεγάλες ποσότητες ἐξάγονται, ἐνῶ ἐξίσου μεγάλες ἀπορροφῶνται ἀπό βιομηχανίες ἀναψυκτικῶν.

• **Τά ὀπωροφόρα:** Ἡ Κεντρική Μακεδονία (ἀπό τήν Κατερίνη ὡς τήν Ἔδεσσα) εἶναι ὁ βασικότερος ἑλληνικός ὀπωρώνας.

• **Ἡ ἐλιά:** Ἡ Ἑλλάδα ἔρχεται τρίτη στόν κόσμο σέ ἀριθμό ἐλαιοδέντρων καί σέ παραγωγή λαδιοῦ (μετά τήν Ἱσπανία καί τήν Ἰταλία). Ἡ ἐλιά εἶναι εὐαίσθητη στό κρύο καί καλλιεργεῖται σέ παραλιακές περιοχές μέ ἤπιους χειμῶνες. Κύριες ἐλαιοπαραγωγικές περιοχές εἶναι ἡ Πελοπόννησος, ἡ Λέσβος καί ἡ Κρήτη, ἐνῶ φημισμένες εἶναι οἱ ἐπιτραπέζιες ἐλιές τῆς Καλαμάτας καί τῆς Ἄμφισσας *(εἰκ. 13.8)*.

Εἰκ. 13.6. Μάζεμα βαμβακιοῦ. Στίς περιόδους συγκομιδῆς πολλῶν προϊόντων παρουσιάζεται ἔλλειψη ἐργατικῶν χεριῶν, ἐνῶ σέ ἄλλες περιόδους ὑπάρχει ὑποαπασχόληση

Εἰκ. 13.7. Ἡ τευτλοκαλλιέργεια ἔχει ἐκμηχανιστεῖ σέ ὅλα της τά στάδια. Γίνεται στή Θεσσαλία καί τή Β. Ἑλλάδα, ὅπου ὑπάρχουν καί τά 5 κρατικά ζαχαρουργεῖα

Εἰκ. 13.8. Ὁ ἐλαιώνας τῆς Ἄμφισσας, ὅπως φαίνεται ἀπό ψηλά

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ:

Πέρα ἀπό τά γενικά προβλήματα πού ἀντιμετωπίζουν οἱ καλλιεργητές τῆς γῆς σ' ὅλο τόν κόσμο, πού εἶναι οἱ καιρικές συνθῆκες καί ἡ εὐπάθεια τῶν προϊόντων, ἡ ἑλληνική γεωργία ἔχει νά ἀντιμετωπίσει καί εἰδικά προβλήματα. Τά κυριότερα ἀπό αὐτά εἶναι τό μικρό μέγεθος τοῦ γεωργικοῦ κλήρου, ὁ πολυτεμαχισμός τῆς ἰδιοκτησίας, ὁ μεγάλος μέσος ὅρος ἡλικίας τῶν γεωργῶν καί ἡ ἐκμετάλλευση σέ οἰκογενειακή βάση. Κατόπιν ἐξετάζονται συνοπτικά οἱ πιό σημαντικές καλλιέργειες στήν Ἑλλάδα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Τί εἶναι ἀναδασμός καί ποιό ἀπό τά προβλήματα τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας ἀντιμετωπίζεται μέ αὐτόν;
2. Τί ἐννοοῦμε ὅταν μιλᾶμε γιά δυσμενή σύνθεση τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ ἀπό ἄποψη ἡλικίας;
3. Σέ τί κατά τή γνώμη σας πλεονεκτεῖ ἡ συνεταιριστική ἐκμετάλλευση τῆς γῆς ἀπό τούς παραδοσιακούς τρόπους σέ οἰκογενειακή βάση;
4. Γιατί ἡ σύγχρονη γεωργική οἰκονομία ἀπαιτεῖ μεγάλες ἐκτάσεις;
5. Ποιά εἶναι τά πιό σημαντικά βιομηχανικά φυτά πού καλλιεργοῦνται στόν τόπο μας;
6. Σέ ποιούς παράγοντες ὀφείλεται ἡ μεγάλη ποικιλία τῶν καλλιεργουμένων φυτῶν στή χώρα μας;
7. Σέ ποιά γεωργικά προϊόντα εἴμαστε πλεονασματικοί καί σέ ποιά ἐλλειμματικοί;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

69-766ελ.

14 ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

8-12-02

• Ἡ κτηνοτροφία ἀποτελεῖ ἕναν τομέα τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας μέ μεγάλη σημασία, γιατί μᾶς προσφέρει βασικά εἴδη γιά τή διατροφή μας (κρέας, γάλα, τυρί, αὐγά κ.ἄ.), σημαντικές πρῶτες ὕλες γιά τή βιομηχανία μας (δέρματα, μαλλί κτλ.) καθώς ἐπίσης καί ζῶα γιά τίς μεταφορές καί τίς ἀγροτικές ἐργασίες. Κατά τίς δυό τελευταῖες δεκαετίες στήν ἐξέλιξη τῆς κτηνοτροφίας ἐπέδρασαν ἀποφασιστικά οἱ μεγάλες οἰκονομικές καί κοινωνικές ἀλλαγές πού ἔγιναν στή χώρα μας.

Ἡ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΟΡΙΣΜΕΝΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

• **Λιγότεροι κτηνοτρόφοι:** Οἱ μεγάλες μεταπολεμικές πληθυσμιακές μετακινήσεις ἀπό τό ὕπαιθρο στά ἀστικά κέντρα καί τό ἐξωτερικό ἐπηρεάζουν ἀποφασιστικά καί τήν κτηνοτροφία ὅπως καί τή γεωργία, γιατί τό ρεῦμα αὐτό παρασύρει καί τόν κτηνοτροφικό πληθυσμό, πού λιγοστεύει συνέχεια.

• **Ὁλοένα μεγαλύτερη ἡ κατανάλωση κτηνοτροφικῶν προϊόντων:** Ἡ συνεχής βελτίωση τῶν συνθηκῶν διατροφῆς τοῦ μέσου Ἕλληνα ἐκδηλώνεται κυρίως μέ τήν ὁλοένα καί πιό μεγάλη κατανάλωση κτηνοτροφικῶν προϊόντων (κρέατος, γάλατος κ.ἄ.).

• **Καί ἕνα ἀπρόοπτο ρεκόρ:** Σήμερα καταναλώνουμε ἀναλογικά μεγαλύτερο ποσοστό «ἐρυθρῶν» κρεάτων (δηλ. κυρίως βοοειδή καί γιδοπρόβατα) ἀπό τούς δυτικοευρωπαίους πού τρῶνε βασικά τά λεγόμενα «λευκά» κρέατα (κυρίως πουλερικά), μιά καί θεωροῦν τήν κατανάλωση ἐρυθρῶν κρεάτων πολυτέλεια.

• **Ἡ παραγωγή δέν καλύπτει τήν κατανάλωση:** Παρά τό γεγονός ὅτι μειώνεται ὁ ἀριθμός τῶν κτηνοτρόφων, ἡ παραγωγή αὐξάνεται χάρη στόν ἐκσυγχρονισμό τῶν μεθόδων. Ἡ παραγωγή ὅμως δέν καλύπτει τίς ἀνάγκες τῆς κατανάλωσης κι ἔτσι κάθε χρόνο εἰσάγονται κτηνοτροφικά προϊόντα.

ΟΙ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑΣ

• **Ἡ νομαδική μορφή περιορίζεται:** Ἡ κτηνοτροφία ἀρχίζει νά χάνει τόν παραδοσιακό νομαδικό της χαρακτήρα πού ἤθελε τόν κτηνοτρόφο νά μετακινεῖται συνέχεια μέ τό κοπάδι του ἀπό τό βουνό στόν κάμπο (τό χειμώνα) καί ἀντίστροφα (τό καλοκαίρι), δηλ. νά εἶναι νομάδας, χωρίς μόνιμη κατοικία. Ἐξαιτίας τῶν σκληρῶν συνθηκῶν διαβίωσης ἡ μορφή αὐτή ἐγκαταλείπεται καί οἱ κτηνοτρόφοι πού παραμένουν στό ἐπάγγελμα προτιμοῦν νά ἐγκατασταθοῦν μόνιμα στό χωριό καί νά ἀσχοληθοῦν μέ τήν **ἡμινομαδική** μορφή κτηνοτροφίας πού τούς ἐπιτρέπει νά περνοῦν τή νύχτα στό σπίτι τους.

• **Ἀναπτύσσεται ἡ κτηνοτροφία σέ στάβλους:** Αὐτή ἡ μορφή εἶναι ἡ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

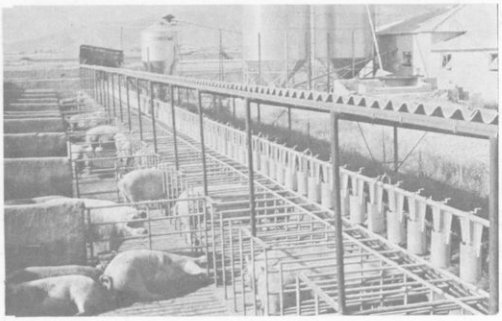

Εἰκ. 14.1. Ὀργανωμένο χοιροστάσιο. Στά χοιρινά κρέατα ἡ ἐγχώρια παραγωγή καλύπτει τίς ἐσωτερικές ἀνάγκες

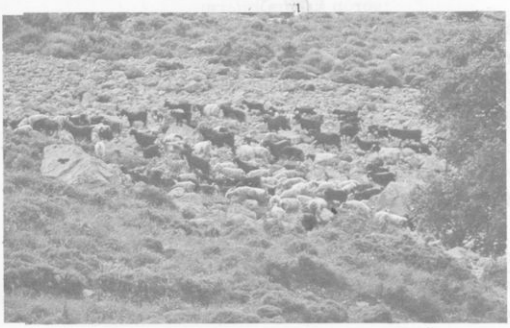

Εἰκ. 14.2. Ἡ σημασία τῆς ἐκτροφῆς γιδοπροβάτων εἶναι μεγάλη κυρίως γιά τούς ὀρεινούς πληθυσμούς

Εἰκ. 14.3. Ἡ ποιοτική βελτίωση τοῦ ζωικοῦ πληθυσμοῦ εἶναι χαρακτηριστική κυρίως στά βοοειδή

πιό ἐξελιγμένη καί γίνεται σέ ὀργανωμένες σταβλικές ἐγκαταστάσεις πού βρίσκονται γύρω ἀπό τά μεγάλα ἀστικά κέντρα. Ἕνα πολύ σημαντικό μέρος ἀπό τίς ἀνάγκες τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ σέ κτηνοτροφικά προϊόντα καλύπτεται μ' αὐτό τόν τρόπο *(εἰκ. 14.1)*.

- Τέλος θά πρέπει νά ἀναφέρουμε καί τήν **οἰκόσιτη** κτηνοτροφία, τά λίγα δηλ. οἰκόσιτα ζῶα πού ἔχει σχεδόν κάθε ἀγροτικό νοικοκυριό, ἴσα ἴσα γιά νά καλύπτει ὁρισμένες ἀπό τίς ἀνάγκες του σέ κτηνοτροφικά προϊόντα.

ΕΙΔΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑΣ

- **Ἄμεση συνάρτηση τοῦ εἴδους τῆς φυσικῆς βλάστησης καί τῆς ὀρεινῆς διαμόρφωσης τῆς χώρας** εἶναι τό εἶδος τοῦ ζωικοῦ πληθυσμοῦ πού ἐκτρέφεται. Τά **γιδοπρόβατα,** καί μάλιστα μερικές φυλές ἀνθεκτικές καί λιτοδίαιτες, χαρακτηρίζουν τήν κτηνοτροφία τῶν ὀρεινῶν περιοχῶν *(εἰκ. 14.2)*. Ἀντίθετα, τά **βοοειδή** συγκεντρώνονται κυρίως στά πεδινά καί εὔφορα ἐδάφη, ὅπου ὑπάρχουν ἐπαρκεῖς καλλιεργούμενες ζωοτροφές. Τέτοιες περιοχές εἶναι ἡ Θεσσαλία, ἡ Μακεδονία καί ἡ Θράκη *(εἰκ. 14.3)*. Σημαντικός ἀριθμός βοοειδῶν ὑπῆρχε παλαιότερα καί στά ἡμιορεινά καί ὀρεινά διαμερίσματα καί ἀποτελοῦνταν ἀπό ἐγχώριες μικρόσωμες καί ἀνθεκτικές ράτσες μέ κύριο προορισμό τήν κρεατοπαραγωγή καί τήν ἐργασία. Ἡ ἀντικατάσταση ὅμως τῆς ζωικῆς δύναμης ἀπό τή μηχανή καί ἡ ἀραίωση τοῦ ὀρεινοῦ πληθυσμοῦ ἔχουν περιορίσει τά ζῶα αὐτά.

- **Ἡ πτηνοτροφία ἔχει ἀναπτυχθεῖ** τόσο ραγδαῖα τά τελευταῖα χρόνια,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

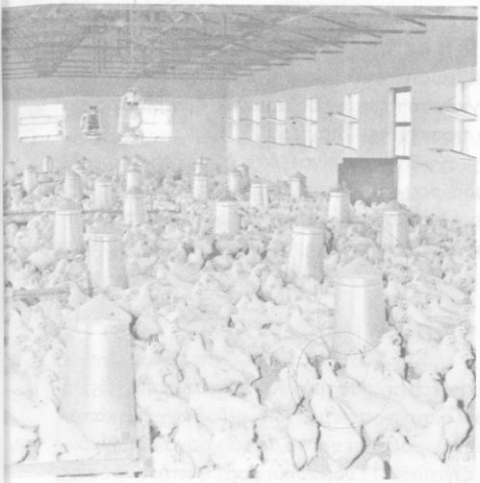

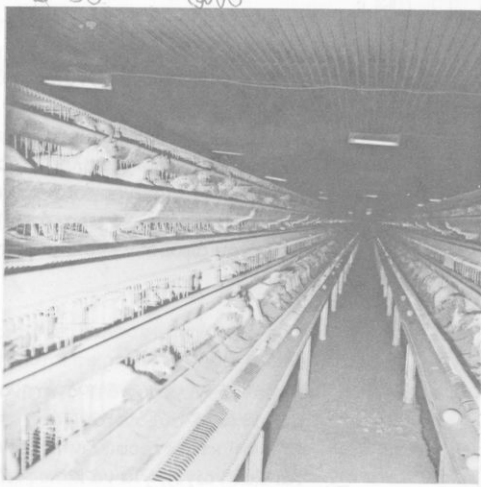

Εἰκ. 14.4. Στήν πτηνοτροφία τό 85% τοῦ κρέατος καί τό 55% τῶν αὐγῶν προέρχεται ἀπό ὀργανωμένες μονάδες

ἔτσι πού νά μή γίνεται πλέον σκέψη γιά εἰσαγωγές πουλερικῶν καί αὐγῶν, ὅπως παλιότερα. Μέσα σέ μεγάλα καί ὀργανωμένα συγκροτήματα ἐκτρέφονται χιλιάδες κότες, εἴτε γιά παραγωγή κρέατος *(εἰκ. 14.4 α)*, εἴτε γιά παραγωγή αὐγῶν *(εἰκ. 14.4 β)*. Οἱ ἀνάγκες τῆς κατανάλωσης στήν περιφέρεια τῆς πρωτεύουσας καλύπτονται ἀπό τά κτηνοτροφικά κέντρα τῆς Χαλκίδας καί τῶν Μεγάρων.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑΣ

- **Ἡ χαμηλή παραγωγικότητα** ἀποτελεῖ τό βασικό πρόβλημα τῆς ἑλληνικῆς κτηνοτροφίας. Παρά τό γεγονός ὅτι οἱ ἀποδόσεις τῶν ζώων στά διάφορα προϊόντα αὐξάνονται τά τελευταῖα χρόνια συνέχεια, ἐντούτοις δέν ἔχουν φτάσει ἀκόμα σὲ ἱκανοποιητικά διεθνῶς ἐπίπεδα. Ἀπό ποιούς παράγοντες ὅμως ἐξαρτᾶται ἡ παραγωγικότητα;
- **Ἡ ποικιλία τοῦ ζώου:** Τά ζῶα δέν ἀποδίδουν, ὅταν ἡ ράτσα τους δέν εἶναι ἀποδοτική. Τό γεγονός αὐτό ἀντιμετωπίζεται μέ τήν εἰσαγωγή βελτιωμένων ποικιλιῶν πού διασταυρώνονται μέ τά ὑπάρχοντα ἄτομα δίνοντας ἔτσι ἀπογόνους μέ ὑψηλότερες ἀποδόσεις.
- **Ἡ καλή ὑγεία τοῦ ζώου** εἶναι ἕνας πολύ σημαντικός παράγοντας, γιατί, ὅταν δέν ὑπάρχει, ὄχι μόνο οἱ ἀποδόσεις εἶναι μικρές, ἀλλά — τό σπουδαιότερο — τά προϊόντα τους εἶναι δυνατό νά εἶναι ἐπικίνδυνα γιά τή δημόσια ὑγεία.
- **Ἡ σωστή διατροφή τοῦ ζώου:** Οἱ τροφές πρέπει νά εἶναι κατάλληλες σέ ποσότητα καί ποιότητα. Ὅταν δέν εἶναι ἐπαρκεῖς ἤ ὅταν δέν περιέχουν ὁρισμένα ἀπαραίτητα στοιχεῖα (ἅλατα, βιταμίνες κ.ἄ.), εἶναι φυσικό νά ἐπηρεάζεται ἡ ἀπόδοση τοῦ ζώου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

- **Οἱ κατάλληλες συνθῆκες διαβίωσης τοῦ ζώου** ἔχουν ἰδιαίτερη σημασία, γιατί ἡ καθαριότητα τῶν ἐγκαταστάσεων, ὁ ἀερισμός, ἡ θερμοκρασία εἶναι στοιχεῖα πού μερικοί δέν τά προσέχουν ἰδιαίτερα.
- Συνέπειες τῆς χαμηλῆς παραγωγικότητας εἶναι ὅτι ὁ παραγωγός δέ μένει ἱκανοποιημένος ἀπό τά ἔσοδά του καί ὅτι οἱ ἐσωτερικές ἀνάγκες καλύπτονται μόνο ὕστερα ἀπό μεγάλες εἰσαγωγές κτηνοτροφικῶν προϊόντων, πού ἀφοροῦν κυρίως κρέατα (νωπά καί καταψυγμένα), γάλα καί βούτυρο.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ:

Παρά τό γεγονός ὅτι ὁ κτηνοτροφικός πληθυσμός λιγοστεύει συνεχῶς, ἡ παραγωγή αὐξάνεται χάρη στόν ἐκσυγχρονισμό τῶν μεθόδων. Ἡ κατανάλωση κτηνοτροφικῶν προϊόντων μεγαλώνει χρόνο μέ τό χρόνο καί γίνονται εἰσαγωγές, γιά νά καλυφθεῖ ἡ ζήτηση. Ἡ νομαδική μορφή κτηνοτροφίας ἔχει περιοριστεῖ σημαντικά, ἐνῶ ἀναπτύσσεται ἡ σταβλική μορφή. Τά γιδοπρόβατα καί τά βοοειδή ἀποτελοῦν τά πιό σημαντικά εἴδη τῆς ἑλληνικῆς κτηνοτροφίας, ἐνῶ μεγάλη πρόοδο ἔχει σημειώσει καί ἡ πτηνοτροφία. Ἡ σχετικά χαμηλή παραγωγικότητα ἀποτελεῖ πρόβλημα τῆς ἑλληνικῆς κτηνοτροφίας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Σέ ποιά ἐδαφικά διαμερίσματα τῆς χώρας εὐνοεῖται ἡ βοοτροφία καί γιατί;
2. Ποιοί παράγοντες βοηθοῦν τήν ἐπίτευξη ὑψηλῆς παραγωγικότητας στήν κτηνοτροφία;
3. Ἀπό ποιούς παράγοντες ἐξαρτᾶται τό εἶδος τῆς κτηνοτροφίας κάθε περιοχῆς;
4. Ποιές εἶναι οἱ πιό σημαντικές μορφές τῆς ἑλληνικῆς κτηνοτροφίας;
5. Νά ἀναφέρετε ὁρισμένα κοινωνικά φαινόμενα τῶν τελευταίων χρόνων πού ἄσκησαν ἐπίδραση στήν ἑλληνική κτηνοτροφία.

μορφές χωροθέτησης παράγοντες κτηνοτροφίας,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

15 ΑΛΙΕΙΑ

8-12-82

● **Ἡ ἔννοια τῆς ἁλιείας:** Ὅταν λέμε «ἁλιεία» ἐννοοῦμε ὄχι μόνο τό ψάρεμα στή θάλασσα, τίς λίμνες καί τά ποτάμια ἀλλά καί τή συλλογή κάθε εἴδους θαλασσινοῦ, ὅπως εἶναι τά στρείδια, τά μύδια, τά κοράλλια, τά σφουγγάρια κτλ. Διακρίνεται σέ **θαλάσσια ἁλιεία** καί σέ **ἁλιεία ἐσωτερικῶν ὑδάτων,** πού γίνεται στά νερά τῶν λιμνοθαλασσῶν, τῶν λιμνῶν καί ποταμῶν.

Η ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΑΛΙΕΙΑ

● **Πεδία ἤ περιοχές ἁλιείας:** Ὑπάρχουν ὁρισμένες θαλάσσιες περιοχές πού εἶναι φτωχές σέ ζωικό πλοῦτο, ἐνῶ ἄλλες, ἐπειδή ἐπικρατοῦν σ' αὐτές εἰδικές εὐνοϊκές συνθῆκες, εἶναι πλούσιες. Αὐτές τίς θαλάσσιες περιοχές πού εἶναι πλούσιες σέ ψάρια τίς λέμε **πεδία ἁλιείας** ἤ περιοχές ἁλιείας (ψαρότοπους). Τέτοιες εἶναι γενικά οἱ περιοχές ὅπου χύνονται μεγάλοι ποταμοί, περιοχές ὅπου δημιουργοῦνται ὁρισμένα εὐνοϊκά θαλάσσια ρεύματα, περιοχές ἀπό ὅπου περνοῦν τά κοπάδια τῶν μεταναστευτικῶν ψαριῶν κ.ἄ.

● **Ὁ πλοῦτος τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν.** Οἱ ἑλληνικές θάλασσες καί γενικότερα ἡ Μεσόγειος δέν περιέχουν σημαντικό ἁλιευτικό πλοῦτο. Αὐτό συμβαίνει, γιατί οἱ συνθῆκες γενικά δέν εἶναι εὐνοϊκές γιά νά ἀναπτυχθεῖ σ'αὐτές πλούσιος ζωικός κόσμος, ἀλλά καί γιατί ἡ ἐντατική ἁλιεία πού γίνεται ἀπό τούς κατοίκους τῶν παραμεσογείων κρατῶν — σέ ὁρισμένες μάλιστα περιπτώσεις μέ καταστροφικούς τρόπους (π.χ. ψάρεμα μέ δυναμίτη, πού ἀφανίζει τόν ἁλιευτικό πλοῦτο) — καί ἡ ὁλοένα καί μεγαλύτερη ρύπανση τῆς κλειστῆς αὐτῆς θάλασσας, περιορίζουν τό ζωικό κόσμο πού ὑπάρχει. Στίς ἑλληνικές θάλασσες σχετικά πλούσιες εἶναι: (ι) οἱ περιοχές ὅπου χύνονται τά μεγάλα ποτάμια (Β. Αἰγαῖο, ἐκβολές Ἀχελώου κτλ.), γιατί τά νερά τους κατεβάζουν μεγάλες ποσότητες ἀπό φυτικά κυρίως ὑλικά πού εἶναι τροφή γιά τά ψάρια, (ιι) ὁρισμένα περάσματα ἀπό ὅπου περνοῦν τά κοπάδια πού ἔρχονται ἀπό τή Μαύρη Θάλασσα στό χῶρο τοῦ Αἰγαίου γιά νά γεννήσουν, (ιιι) ὁρισμένες περιοχές, ὅπως ὁ κόλπος τῆς Καλλονῆς στή Λέσβο, ὁ Ἀμβρακικός κόλπος κ.ἄ., λόγω τῶν εἰδικῶν εὐνοϊκῶν συνθηκῶν πού ἐπικρατοῦν σ' αὐτές.

ΟΙ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΟΙ ΚΛΑΔΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΑΛΑΣΣΙΑΣ ΑΛΙΕΙΑΣ

● **Σέ τρεῖς κλάδους** χωρίζεται γενικά ἡ ἑλληνική ἁλιεία, δηλαδή στή **μικρή ἤ παράκτια,** στή **μέση ἤ μεσογειακή** καί στή **μεγάλη ἤ ὑπερπόντια.**

● **Κοντά στίς ἀκτές γίνεται ἡ μικρή ἤ παράκτια ἁλιεία** καί χρησιμοποιοῦνται μικρά σκάφη *(εἰκ. 15.1)* Τό ψάρεμα γίνεται μέ δίχτυα, παραγάδια, συρτές, καθετές κ.ἄ.

● **Ἡ μέση ἤ μεσογειακή ἁλιεία** γίνεται μέ μηχανότρατες καί γριγρί *(εἰκ. 15.2)*, δηλαδή σκάφη μεγαλύτερα καί πιό δυνατά πού μποροῦν νά ἀπομα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εἰκ. 15.1. Ἀνάπαυλα γιά ἕναν καφέ... Ἡ παραδοσιακή μορφή ἁλιείας στήν Ἑλλάδα εἶναι ἡ παράκτια

κρυνθοῦν πολύ ἀπό τίς ἀκτές καί γιά περισσότερο χρόνο. Τό ψάρεμα γίνεται ὄχι μόνο στά ἑλληνικά νερά ἀλλά καί στά διεθνή. Οἱ μηχανότρατες σέρνουν δίχτυα καί μαζεύουν ψάρια πού ζοῦν σέ ἀρκετά μεγάλο βάθος, ἐνῶ τά γριγρί ψαρεύουν ψάρια πού ζοῦν καί κινοῦνται κοντά στήν ἐπιφάνεια (ἀφρόψαρα: σαρδέλες, γάβρους, παλαμίδες, κολιούς, σαφρίδια κ.ἄ.).

● **Ἡ μεγάλη ἤ ὑπερπόντια ἁλιεία** γίνεται μέ μεγάλα ποντοπόρα ἁλιευτικά σκάφη στά ἁλιευτικά πεδία τῶν ὠκεανῶν. Τά σκάφη αὐτά διαθέτουν μεγάλα ψυγεῖα καί ἐφαρμόζουν τήν τεχνική τῆς κατάψυξης στά ψάρια πού πιάνουν. Ἡ τεχνική αὐτή στηρίζεται στήν ταχύτατη καί βαθιά κατάψυξη (σταθερά χαμηλότερη τῶν −29° C). Τά καταψυγμένα ψάρια μποροῦν νά

Εἰκ. 15.2. Γριγρί

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

διατηρηθοῦν σέ συνθῆκες κατάψυξης γιά μεγάλα χρονικά διαστήματα. Ἔτσι τά ποντοπόρα πλοῖα – ψυγεῖα μποροῦν νά πραγματοποιοῦν μακροχρόνιες ἁλιευτικές ἐξορμήσεις καί νά πετυχαίνουν μεγαλύτερη συγκομιδή. Γι' αὐτό τά καταψυγμένα ψάρια στοιχίζουν σχετικά φτηνότερα στόν καταναλωτή χωρίς νά ὑστεροῦν ποιοτικά.

• **Ἡ σπογγαλιεία:** Τό ψάρεμα τῶν σφουγγαριῶν *(εἰκ. 15.3)* εἶναι ἕνας εἰδικός κλάδος τῆς θαλάσσιας ἁλιείας. Πολλά σφουγγάρια ἐξάγονται σέ ξένες ἀγορές, γι' αὐτό πολλά ἄτομα, κυρίως ἀπό ἄγονα νησιά τοῦ Αἰγαίου, ἀσχολοῦνται μέ τό ἐπικίνδυνο ἐπάγγελμα τοῦ δύτη. Φημισμένοι εἶναι οἱ σφουγγαράδες τῆς Καλύμνου *(εἰκ. 15.4)*, πού βουτοῦν συνήθως μέ σκάφανδρα σέ μεγάλα βάθη γιά νά μαζέψουν αὐτά τά περίεργα θαλασσινά ζῶα, πού ὁ σκελετός τους εἶναι τό γνωστό σέ ὅλους μας σφουγγάρι. Ἡ ἁλιεία τῶν σπόγγων γίνεται τόσο σέ δικές μας θαλάσσιες περιοχές (Δωδεκάνησα, Κρήτη, Κύπρο) ὅσο καί στούς θαλάσσιους χώρους τῆς Β. Ἀφρικῆς. Τά τελευταῖα χρόνια ἡ σπογγαλιεία ἀντιμετωπίζει δυσκολίες, ἐπειδή τά κράτη τῆς Β. Ἀφρικῆς δημιουργοῦν προβλήματα στούς σπογγαλιεῖς μας καί ἐπειδή τά πλαστικά σφουγγάρια χρησιμοποιοῦνται εὐρύτατα ἀπό τόν κόσμο, γιατί εἶναι πολύ φτηνότερα.

Ἡ ΑΛΙΕΙΑ ΣΤΑ ΕΣΩΤΕΡΙΚΑ ΝΕΡΑ

• Τά ἐσωτερικά νερά τῆς Ἑλλάδας (λιμνοθάλασσες, λίμνες καί ποτάμια) περιέχουν σέ ὁρισμένες περιπτώσεις, ἁλιευτικό πλοῦτο. Ἡ ἁλιεία πού γίνεται ἔχει τοπικό χαρακτήρα καί δέν ἀντιπροσωπεύει σημαντικό οἰκονομικό μέγεθος. Τά τελευταῖα χρόνια γίνεται προσπάθεια νά αὐξηθεῖ τό ἁλιευτικό δυναμικό τῶν γλυκῶν νερῶν *(εἰκ. 15.5)*.

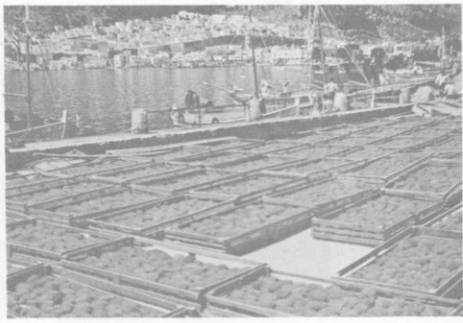

Εἰκ. 15.3. Τελάρα μέ σφουγγάρια στήν παραλία τῆς Καλύμνου

Εἰκ. 15.4. Ἡ ἀναχώρηση τῶν σπογγαλιέων τῆς Καλύμνου γίνεται σέ ἀτμόσφαιρα λαϊκοῦ πανηγυριοῦ

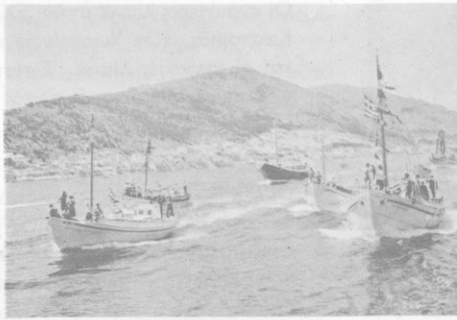

Εἰκ. 15.5. Ὀρεινό πεστροφοτροφεῖο στό ν. Ἰωαννίνων

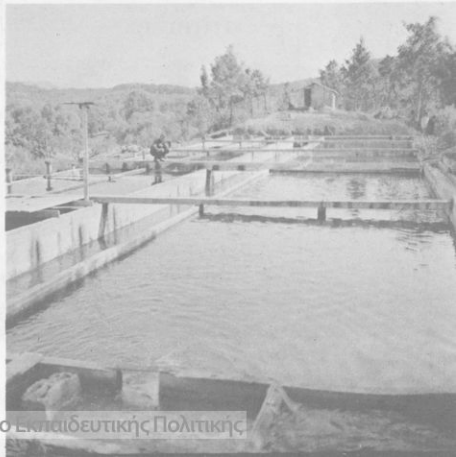

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εἰκ. 15.6. Ἄποψη ἀπό τή λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου

● **Ἰχθυογεννητικοί σταθμοί:** Γι' αὐτό τό σκοπό ἱδρύθηκαν ἰχθυογεννητικοί σταθμοί (Λούρου, Ἔδεσσας, Δράμας κ.ἄ.). Σ' αὐτούς, μέ ἐπιστημονική παρακολούθηση, γίνεται ἀναπαραγωγή ἐκλεκτῶν ποικιλιῶν ψαριῶν τοῦ γλυκοῦ νεροῦ (κυρίως πέστροφες καί κυπρίνοι). Τά «ἰχθύδια» — ὅπως ὀνομάζει ἡ ἐπιστήμη τά μικρά ψαράκια — τά μεταφέρουν σέ λίμνες καί ποτάμια. Στό φυσικό τους περιβάλλον πιά, τά ἰχθύδια μεγαλώνουν κι ἔτσι τό ἁλιευτικό περιεχόμενο τῶν ἐσωτερικῶν νερῶν ἐμπλουτίζεται. Λιμνοθάλασσες πού χρησιμοποιοῦνται γιά ἰχθυοκαλλιέργεια εἶναι τοῦ Μεσολογγίου *(εἰκ. 15.6)*, τῆς Λογαροῦς καί τοῦ Τσουκαλιοῦ στόν Ἀμβρακικό, τῆς Βιστονίδας (Πόρτο Λάγο) στή Θράκη κ.ἄ. Οἱ κυριότερες λίμνες στήν Ἑλλάδα μέ ψάρια εἶναι ἡ Βόλβη, οἱ λίμνες τῆς Καστοριᾶς, τῶν Ἰωαννίνων καί οἱ Πρέσπες, ἐνῶ ἐμπλουτίζονται μέ ψάρια καί οἱ τεχνητές λίμνες. Ἐπίσης, οἱ ποταμοί τῆς Ἠπείρου καί τῆς Μακεδονίας περιέχουν ἀρκετές ποσότητες ἀπό ψάρια.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ:

Οἱ ἑλληνικές θάλασσες δέν περιέχουν σημαντικό ἁλιευτικό πλοῦτο. Οἱ σπουδαιότεροι κλάδοι τῆς ἑλληνικῆς θαλάσσιας ἁλιείας εἶναι ἡ μικρή ἤ παράκτια, ἡ μέση ἤ μεσογειακή καί ἡ μεγάλη ἤ ὑπερπόντια. Ἡ σπογγαλιεία ἀποτελεῖ ἕναν εἰδικό κλάδο τῆς θαλάσσιας ἁλιείας καί ἔχει ἀναπτυχθεῖ σέ ὁρισμένα ἄγονα νησιά τοῦ Αἰγαίου, πού ἔχουν μεγάλη παράδοση. Ἡ ἁλιεία στά ἐσωτερικά νερά τῆς Ἑλλάδας ἔχει, πρός τό παρόν, τοπικό χαρακτήρα. Στίς λιμνοθάλασσες ὅμως ἡ ἰχθυοκαλλιέργεια εἶναι ἀρκετά σημαντική.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Τί γνωρίζετε συνοπτικά γιά τούς πιό σημαντικούς κλάδους τῆς ἑλληνικῆς θαλάσσιας ἁλιείας;
2. Τί ὀνομάζουμε πεδία ἁλιείας καί σέ ποιές περιοχές τοῦ ἑλληνικοῦ θαλάσσιου χώρου ὑπάρχουν τέτοια;
3. Γιατί ἀσχολοῦνται μέ τή σπογγαλιεία οἱ κάτοικοι τῆς Καλύμνου καί ὄχι π.χ. οἱ κάτοικοι τῆς Ρόδου;
4. Ποιά εἶναι τά πλεονεκτήματα τῆς ὑπερπόντιας ἁλιείας σέ σχέση μέ τούς δυό ἄλλους κλάδους τῆς ἑλληνικῆς θαλάσσιας ἁλιείας;
5. Γιατί ἡ Μεσόγειος δέν παρουσιάζει σημαντικό ἁλιευτικό πλοῦτο;
6. Σέ τί ἐξυπηρετοῦν οἱ ἰχθυογεννητικοί σταθμοί;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

16 ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ

• **Πολύπλοκες ζωντανές κοινωνίες εἶναι τά δάση.** πού συγκροτοῦνται ἀπό δέντρα, θάμνους, μονοετή φυτά καί φυτικούς μικροοργανισμούς. Μέσα στά δάση ζοῦν ἔντομα, μικρά καί μεγάλα ζῶα κ.ἄ. Ὅλα αὐτά τά φυτικά καί ζωικά στοιχεῖα συνδέονται μέ μιά στενή σχέση ἀλληλοεξάρτησης.

ΤΑ ΔΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

• **Τά δάση καλύπτουν σήμερα τό 19% τῆς ἔκτασης τῆς Ἑλλάδας.** Στά πολύ παλιά χρόνια πυκνά δάση σκέπαζαν τή χώρα μας. Μέ τήν ἀνάπτυξη τοῦ πολιτισμοῦ, ὅμως, ἄρχισαν νά περιορίζονται, γιατί οἱ ἄνθρωποι ἔκοβαν τά δέντρα, γιά νά αὐξήσουν τίς καλλιεργήσιμες ἐκτάσεις, πού ἦταν λιγοστές. Ἐπιδρομές, πόλεμοι καί ἄλλες αἰτίες συντέλεσαν ὥστε σήμερα ἡ Ἑλλάδα νά εἶναι μιά χώρα μέ περιορισμένο δασικό πλοῦτο.

• **Διάφορα εἴδη δασῶν ἔχει ἡ χώρα μας:** Τά κυριότερα βρίσκονται σέ περιοχές μεγάλου ὑψομέτρου καί αὐτά εἶναι κυρίως τά δάση μαύρου πεύκου, ἔλατου, ἐρυθρέλατου καί ὀξιᾶς *(εἰκ. 16.1)*. Σέ περιοχές μέ μέσο ὑψόμετρο ὑπάρχουν δάση βελανιδιᾶς καί καστανιᾶς, ἐνῶ σέ περιοχές χαμηλοῦ ὑψομέτρου δάση ρητινοφόρου πεύκου, λεῦκες, κουμαριές κ.ἄ. *(εἰκ. 16.2)*.

• **25 ἑκατομμύρια στρέμματα ἔκταση** ἔχουν τά ἑλληνικά δάση. Ἀπό αὐτά 10 ἑκ. στρ. καταλαμβάνονται ἀπό κωνοφόρα (διάφορα εἴδη ἐλάτων καί πεύκων), πού συγκροτοῦν ἀξιόλογα παραγωγικά δάση. 10 ἑκ. στρ. κα-

← Εἰκ. 16.1. Δάσος ἐρυθρέλατου σέ ὀρεινή ζώνη τοῦ νομοῦ Δράμας

↓ Εἰκ. 16.2. Στίς πεδινές ἐκτάσεις, κυρίως τῆς Κεντρικῆς καί Βόρειας Ἑλλάδας, καλλιεργοῦνται λεῦκες πού ἀναπτύσσονται γρήγορα

μία ὥρα σχολείο μιας μέρας

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εικ. 16.3. Δασικός δρόμος μέ στοιβαγμένους κορμούς δέντρων, άπό προγραμματισμένη ύλοτομία

Εικ. 16.4. Διευθέτηση κοίτης χείμαρρου μέ μικρά φράγματα σέ ὀρεινή περιοχή

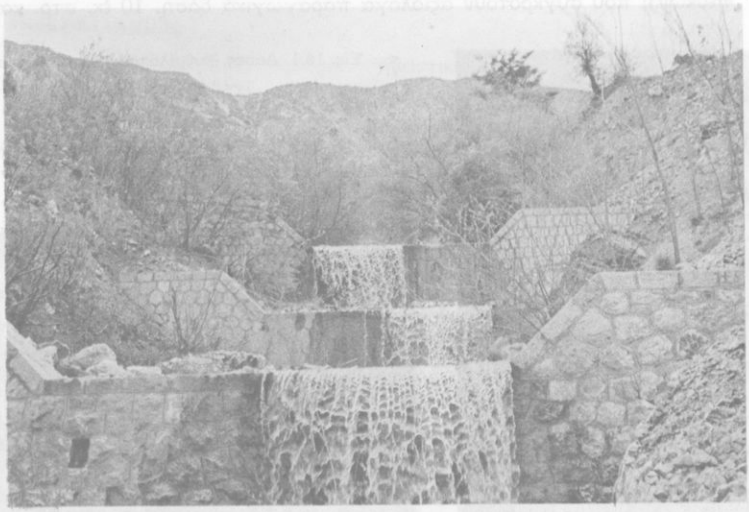

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λύπτονται ἀπό πλατύφυλλα (ὀξιές, δρῦς, καστανιές, λεῦκες κ.ἄ.). Τέλος 5 ἑκ. στρ. καταλαμβάνονται ἀπό ἀειθαλή δέντρα καί θάμνους, κυρίως στή χαμηλότερη καί θερμότερη ζώνη τῆς χώρας.

• **Τό 65% τῆς δασικῆς ἔκτασης ἀνήκει στό Δημόσιο.** Ὑπάρχουν δυό βασικά συστήματα ἐκμετάλλευσης γιά τά δημόσια δάση. Τό Κράτος εἴτε ἐκμεταλλεύεται ἀπευθείας τό δάσος, εἴτε δίνει τήν ἐκμετάλλευση σέ δασικούς συνεταιρισμούς. Τό πρῶτο σύστημα ἀντικαθιστᾶ σιγά σιγά τό δεύτερο.

• **Οἱ πιό σημαντικές δασικές περιοχές** ἐντοπίζονται στό ὀρεινό συγκρότημα τῆς Πίνδου (ν. Ἰωαννίνων, Καστοριᾶς, Κοζάνης, Γρεβενῶν, Τρικάλων, Ἄρτας καί Εὐρυτανίας). Ἐπίσης στίς ὀρεινές ζῶνες τῆς Ἀνατ. Μακεδονίας (ν. Σερρῶν καί Δράμας), τῆς Πελοποννήσου καί τῆς Εὔβοιας.

ΟΦΕΛΗ ΑΠΟ ΤΑ ΔΑΣΗ

Τά οἰκονομικά ὀφέλη πού προσφέρει τό δάσος στόν ἄνθρωπο μποροῦμε νά τά διακρίνουμε σέ ἄμεσα καί ἔμμεσα.

• **Ἄμεσα ὑλικά ὀφέλη** εἶναι τά διάφορα δασικά προϊόντα. Ἀπό αὐτά σημαντικότερο εἶναι τό ξύλο *(εἰκ. 16.3)*, πού μέ κατάλληλη μηχανική καί χημική ἐπεξεργασία μετατρέπεται σέ πολυάριθμα χρήσιμα γιά τόν ἄνθρωπο προϊόντα, ὅπως π.χ. τά διάφορα εἴδη ξυλείας, τό χαρτί, τό τεχνητό μετάξι, ἡ γλυκόζη, ἡ συνθετική βανίλια, τά φωτογραφικά φίλμ κ.ἄ. Τό ξύλο χρησιμοποιεῖται ἐπίσης σάν καύσιμη ὕλη (καυσόξυλα). Ἄλλο δασικό προϊόν εἶναι τό ρετσίνι, πού παράγουν τά πεῦκα. Ἀπό αὐτό βγαίνει τό κολοφώνιο καί τό νέφτι πού χρησιμοποιοῦνται στή χρωματοποιία, τή φαρμακευτική, τή βιοτεχνία καί τή βιομηχανία.

• **Ἡ ἔμμεση οἰκονομική προσφορά** τοῦ δάσους συνοψίζεται στά ἀκόλουθα: Τό δάσος προστατεύει τό ἔδαφος ἀπό τή διάβρωση καί τήν ἀπόπλυση καί ἀποτρέπει τή δημιουργία ὁρμητικῶν χειμάρρων πού θά μποροῦσαν νά προκαλέσουν μεγάλες καταστροφές *(εἰκ. 16.4)*. Τό δάσος σάν ὑδρολογικός παράγοντας βοηθάει τή διείσδυση τοῦ νεροῦ τῶν βροχῶν μέσα στό ἔδαφος κι ἔτσι ἐμπλουτίζονται οἱ ὑπόγειοι ὑδροφόροι ὁρίζοντες. Τό δάσος ἀποτελεῖ τόν ἄριστο βιότοπο γιά τή διαμονή, διατροφή καί πολλαπλασιασμό διάφορων ζώων. Τέλος τό δάσος σάν κοινωνικός παράγοντας προσφέρει εὐκαιρίες ἀπασχόλησης σέ ἕνα μεγάλο ἀριθμό ἀνθρώπων, πού εἴτε ἐργάζονται σ' αὐτό εἴτε ἀσχολοῦνται μέ τή μεταποίηση καί ἐμπορία τῶν προϊόντων του.

• **Τό δάσος πηγή ὑγείας καί ὀμορφιᾶς:** Πέρα ἀπό ὅλα τά προηγούμενα, ἡ σημαντικότερη προσφορά τοῦ δάσους στόν ἄνθρωπο εἶναι ἡ εὐεργετική ἐπίδραση πού ἀσκεῖ στήν ὑγιεινή, αἰσθητική καί ψυχοπνευματική κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου. Τό δάσος ἀποτελεῖ ἕνα βιολογικό ἐργοστάσιο ἀδιάκοπης παραγωγῆς καθαροῦ καί ὀξυγονωμένου ἀέρα, μιά πηγή δροσιᾶς καί ὀμορφιᾶς γιά τό σύγχρονο ἄνθρωπο. Καί αὐτή ἀκριβῶς ἡ προσφορά

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

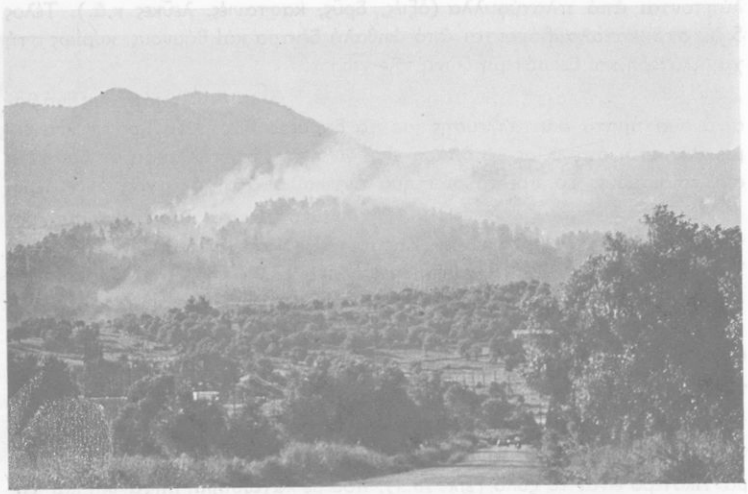

Εἰκ. 16.5. Πυρκαγιά: Ὁ μεγαλύτερος ἐχθρός τοῦ δάσους

δέν μπορεῖ νά ἀποτιμηθεῖ σέ χρῆμα, ἀφοῦ συνδέεται ἄμεσα μέ τήν καλή ποιότητα ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.

ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΠΟΥ ΑΠΕΙΛΟΥΝ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΑΣΗ

• **Ὁ πιό μεγάλος ἐχθρός τοῦ δάσους: ὁ ἄνθρωπος.** Τά κυριότερα ἀνθρωπογενή αἴτια, πού συντέλεσαν στήν καταστροφή τῶν δασῶν τῆς χώρας μας, εἶναι: οἱ ἀλόγιστες ἐκχερσώσεις γιά γεωργική ἐκμετάλλευση, οἱ παράνομες ὑλοτομίες, ἡ ἀνεξέλεγκτη βόσκηση χιλιάδων γιδοπροβάτων μέσα στά δάση, ἡ ὁποία ἐξαφανίζει τή φυσική ἀναγέννηση, καί τέλος οἱ πυρκαγιές τῶν δασῶν, πού ἀποτελοῦν τή φοβερότερη μάστιγα στά χρόνια μας. Κάθε χρόνο προκαλοῦνται στή χώρα μας 600 πυρκαγιές, κατά μέσο ὅρο, καί καταστρέφονται δασικές ἐκτάσεις 100.000 περίπου στρεμμάτων *(εἰκ. 16.5)*.

• **Οἱ δασικές πυρκαγιές** κατά τό μεγαλύτερο ποσοστό, ὀφείλονται στήν ἐγκληματική ἀπερισκεψία τῶν ἀνθρώπων. Ἕνα ποσοστό ὅμως ἀποδίδεται σέ ἐμπρησμούς, πού προκαλοῦν ὁρισμένα ἄτομα γιά ἰδιοτελεῖς σκοπούς.

ΠΩΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΕΤΑΙ Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

• **Ἡ Πολιτεία παίρνει καί προληπτικά καί κατασταλτικά μέτρα** γιά τήν προστασία τοῦ δασικοῦ πλούτου. Ἐντείνονται τά μέτρα περιφρούρησης τοῦ δάσους ἀπό τίς δασικές ὑπηρεσίες καί διανοίγονται δασικοί δρόμοι καί ἀντιπυρικές ζῶνες. Ἐκτελεῖται πρόγραμμα ἀπογραφῆς καί χαρτογράφησης ὅλων τῶν δασικῶν ἐκτάσεων τῆς χώρας. Τά δάση φωτογραφίζονται ἀπό ἀεροπλάνα καί καθορίζονται ἔτσι τά ὅρια τους. Μέ τόν τρόπο αὐτό

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θά φαίνεται κάθε προσπάθεια καταπάτησης δασικῆς ἔκτασης. Ἀγοράζονται νέα πυροσβεστικά ἀεροπλάνα. Θεσπίζονται αὐστηρές ποινές γιά τούς ἐμπρηστές. Οἱ καμένες ἐκτάσεις κηρύσσονται ἀμέσως ἀναδασωτέες καί ξαναφυτεύονται κ.ἄ.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ:

Λιγότερο ἀπό τό 1/5 τῆς συνολικῆς ἐπιφάνειας τῆς Ἑλλάδας καλύπτονται ἀπό δάση, ἐνῶ παλιότερα οἱ δασικές ἐκτάσεις ἦταν πιό πολύ ἐκτεταμένες. Τά δάση τῆς Ἑλλάδας διακρίνονται σέ μεγάλου, μέσου καί χαμηλοῦ ὑψομέτρου. Κωνοφόρα, πλατύφυλλα καί ἀειθαλή δέντρα συγκροτοῦν τά ἑλληνικά δάση, πού ἀναπτύσσονται κυρίως στήν Πίνδο, τή Μακεδονία καί τήν Κεντρική Πελοπόννησο. Οἱ ὠφέλειες ἀπό τά δάση εἶναι οἰκονομικές καί ἄλλες πού συνδέονται μέ τήν καλή ποιότητα ζωῆς τῶν ἀνθρώπων.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Τί εἴδη δασῶν ἀναμένουμε σέ περιοχές μέ διάφορα ὑψόμετρα;
2. Ποῦ ἐντοπίζονται κυρίως οἱ δασικές περιοχές τῆς χώρας μας;
3. Ποιά εἶναι τά ἄμεσα καί ποιά τά ἔμμεσα οἰκονομικά ὀφέλη πού προκύπτουν ἀπό τά δάση;
4. Ποιά εἶναι ἡ πιό σημαντική προσφορά τοῦ δάσους στόν ἄνθρωπο;
5. Ποιά μέτρα προστασίας τῶν δασῶν λαμβάνονται ἀπό τήν Πολιτεία; Νομίζετε ὅτι ἡ φροντίδα τοῦ δάσους πρέπει νά ἀφεθεῖ ἀποκλειστικά στήν Πολιτεία;
6. Ἔχετε δεῖ ποτέ καμένο δάσος; Τί αἰσθήματα σᾶς προξένησε ἡ θέα τῶν καμένων δέντρων;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

17 ΟΡΥΚΤΟΣ ΠΛΟΥΤΟΣ

● **Ἡ ἔννοια τοῦ ὀρυκτοῦ πλούτου:** Ὅταν λέμε «ὀρυκτός πλοῦτος» ἐννοοῦμε ὅλες τίς ὕλες πού προέρχονται ἀπό τό ὑπέδαφος καί πού μποροῦν νά τίς χρησιμοποιήσουν οἱ ἄνθρωποι γιά τίς ἀνάγκες τους. Ὁ ὀρυκτός πλοῦτος μπορεῖ νά διακριθεῖ σέ: (ι) **μεταλλεύματα,** (ιι) **ὀρυκτά καύσιμα** καί (ιιι) **λατομικά προϊόντα.** Στόν ὀρυκτό πλοῦτο μιᾶς χώρας ἐντάσσονται καί τά **ὑπόγεια νερά** της.

● **Ἡ ἔννοια τοῦ κοιτάσματος:** Τά περισσότερα ἀπό τά ὀρυκτά τῶν πετρωμάτων δέν ἐνδιαφέρουν τόν ἄνθρωπο ἀπό οἰκονομικῆς πλευρᾶς. Ὑπάρχουν ὅμως ὁρισμένα ὀρυκτά πού εἶναι χρήσιμα. Ὅταν αὐτά εἶναι διάσπαρτα καί σέ μικρές ποσότητες μέσα στά πετρώματα, δέν παρουσιάζουν οἰκονομικό ἐνδιαφέρον. Συμβαίνει ὅμως — γιά διάφορους λόγους — νά παρουσιάζονται στό στερεό φλοιό ὁρισμένες μάζες, περιορισμένων διαστάσεων, πού εἶναι ἐμπλουτισμένες σ' αὐτά τά χρήσιμα ὀρυκτά. Μέσα σ' αὐτές τίς μάζες, οἱ περιεκτικότητες τῶν διάφορων χρήσιμων ὀρυκτῶν εἶναι κατά πολύ μεγαλύτερες ἀπό τίς ὑπάρχουσες συνήθως στή φύση. Γιά παράδειγμα, ξέρουμε πώς ἡ μέση περιεκτικότητα τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ σέ μόλυβδο εἶναι 0,0016%. Μποροῦμε νά μιλᾶμε γιά ἐκμεταλλεύσιμο κοίτασμα μολύβδου, ὅταν ἡ περιεκτικότητα μιᾶς μάζας πετρώματος σέ μόλυβδο εἶναι τουλάχιστον 4%, δηλ. 2.500 φορές μεγαλύτερη ἀπό τή συνηθισμένη. Ἂν αὐτή τήν ἐμπλουτισμένη σέ χρήσιμα ὀρυκτά μάζα εἶναι δυνατό νά τήν ἐκμεταλλευτεῖ ὁ ἄνθρωπος, τότε τήν ὀνομάζουμε **κοίτασμα.** Ὑπάρχουν πολλοί παράγοντες πού καθορίζουν πότε συμφέρει ἡ ἐκμετάλλευση ἑνός κοιτάσματος καί πότε ὄχι. Ἐκτός ἀπό τήν περιεκτικότητα, σημαντικό ρόλο μεταξύ ἄλλων παίζει καί ἡ γεωγραφική του θέση. Ἕνα καί τό αὐτό κοίτασμα μπορεῖ νά εἶναι ἐκμεταλλεύσιμο, ἂν βρίσκεται σέ εὐνοϊκή τοποθεσία (λ.χ. κοντά σέ δρόμους, χωριά κτλ.), ἢ ἀσύμφορο, ἂν βρίσκεται σέ ἀπρόσιτη τοποθεσία.

● **Πολυειδής καί σχετικά ἀνεκμετάλλευτος εἶναι ὁ ὀρυκτός πλοῦτος τῆς Ἑλλάδας.** Τά τελευταῖα χρόνια ὅμως ἔχει ἀρχίσει μιά ἐκτεταμένη καί συστηματική ἔρευνα, μέ σκοπό νά ἐντοπιστοῦν τά κοιτάσματα μεταλλευμάτων καί ὀρυκτῶν καυσίμων πού ὑπάρχουν στόν ἑλλαδικό χῶρο. Οἱ ἔρευνες γίνονται κυρίως ἀπό τό Ι.Γ.Μ.Ε (Ἰνστιτοῦτο Γεωλογικῶν καί Μεταλλευτικῶν Ἐρευνῶν) καί ἀπό ἰδιωτικούς φορεῖς, ἐνῶ εἰδικά γιά τά πετρέλαια ἀπό τή Δ.Ε.Π (Δημόσια Ἐπιχείρηση Πετρελαίου).

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΜΕΤΑΛΛΕΥΜΑΤΑ

● **Κυρίως στίς ἀνατολικές περιοχές:** Τό ὑπέδαφος τῆς Ἑλλάδας περιέχει μεταλλεύματα πού οἱ πιό σημαντικές τους ποσότητες βρίσκονται στίς ἀνατολικές περιοχές, ὅπως στήν Ἀνατολική Στερεά, στήν Εὔβοια, στήν Ἀν. Ἀργολίδα, στή Χαλκιδική, στήν περιοχή τῆς Κοζάνης, στά νησιά τοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κεντρικοῦ Αἰγαίου κ.ἀ. Ἡ ἐξόρυξη τοῦ μεταλλεύματος γίνεται ἀλλοῦ μέ ὑπόγειες στοές *(εἰκ. 17.1)* καί ἀλλοῦ ἐπιφανειακά, μέ μηχανήματα ἐκσκαφῆς. Ἡ ὑπόγεια μορφή ἐξόρυξης εἶναι πιό δύσκολη καί πιό δαπανηρή. Γιά νά ἐλαττωθοῦν τά μεταφορικά, δημιουργεῖται συνήθως ἡ ἀντίστοιχη βασική μεταλλουργική βιομηχανία κοντά στό χῶρο τῆς ἐξόρυξης.

Εἰκ. 17.1. Εἴσοδος στοᾶς μεταλλείου στή Χαλκιδική

- **Ὁ βωξίτης.** Ἀπό αὐτόν παράγεται τό ἀλουμίνιο. Πλούσια κοιτάσματα βωξίτη ὑπάρχουν στόν Παρνασσό, τήν Γκιώνα, Ἐλικώνα, Κιθαιρώνα κ.ἀ. Παλιότερα τό σύνολο τοῦ παραγόμενου βωξίτη ἐξαγόταν ἀκατέργαστο. Τά τελευταῖα χρόνια ὅμως ἀναπτύχθηκε ἐγχώρια μεταλλουργία μέ ἀποτέλεσμα τήν ἔντονη ἀνάπτυξη τῶν κλάδων πού συνδέονται μέ τό ἀλουμίνιο. Ἡ Ἑλλάδα συμπεριλαμβάνεται στίς πιό μεγάλες βωξιτοπαραγωγούς χῶρες τοῦ κόσμου καί κάνει σημαντικές ἐξαγωγές βωξίτη καί ἀλουμινίου ἀπό τό λιμάνι τῆς Ἀντίκυρας στό Β. Κορινθιακό, πού βρίσκεται κοντά στόν τόπο ἐξόρυξης καί κατεργασίας.
- **Ὁ χρωμίτης** εἶναι τό μετάλλευμα ἀπ' ὅπου βγαίνει τό χρώμιο (χρήσεις: μεταλλουργία, πυρίμαχα, χημική βιομηχανία κ.ἄ.). Κοιτάσματα ὑπάρχουν στό Βούρινο Κοζάνης, τή Χαλκιδική, τήν Εὔβοια, τό Δομοκό κ.ἀ.
- **Ὁ λευκόλιθος**: Κοιτάσματα ὑπάρχουν στήν Εὔβοια, τή Χαλκιδική κ.ἀ. Ἡ ἐπεξεργασία του γίνεται στήν Ἑλλάδα καί χρησιμοποιεῖται στή χημική βιομηχανία.
- **Ἄλλα μεταλλεύματα**: **Σιδερονικελιοῦχα** ὑπάρχουν στή Λάρυμνα, ὅπου ὑπάρχει καί μεγάλη βιομηχανία γιά τήν ἐπεξεργασία τοῦ μεταλλεύματος. Γίνονται σημαντικές ἐξαγωγές ἀπό τό λιμάνι τῆς Λάρυμνας (Ἀνατ. Στερεά). Ὑπάρχουν ἐπίσης **μεικτά θειοῦχα** (Λαύριο, Χαλκιδική), **ἀμίαντος** (Κοζάνη), **μαγγάνιο** (Δράμα, Χαλκιδική), **σμύριδα** (Νάξος) κ.ἄ.

ΤΑ ΟΡΥΚΤΑ ΚΑΥΣΙΜΑ

- **Τό πετρέλαιο**: Ἀποτελεῖ τήν κινητήρια δύναμη τῆς βιομηχανικῆς ἐποχῆς μας. Πρόσφατα, καί σέ μιά περίοδο πού τό ἐνεργειακό πρόβλημα ἀρ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εἰκ. 17.2. Ἐργοτάξιο γεώτρησης γιά τόν ἐντοπισμό πετρελαίου στήν περιοχή Φιλιάτες (Ἤπειρος)

Εἰκ. 17.3. Ἐπιφανειακή ἐξόρυξη λιγνίτη στό λιγνιτωρυχεῖο τῆς Μεγαλόπολης

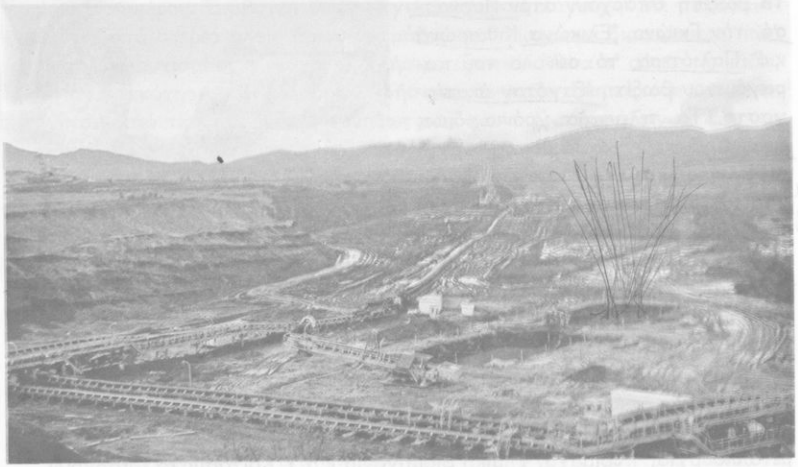

χίζει νά ἀπασχολεῖ πολύ σοβαρά τίς βιομηχανικές χῶρες, ἀνακαλύφθηκε πετρέλαιο στήν Ἑλλάδα καί συγκεκριμένα στό θαλάσσιο χῶρο ΒΔ τῆς Θάσου. Παρά τό ὅτι ἡ ὑπολογιζόμενη ἀπόδοση τοῦ πετρελαιοφόρου αὐτοῦ κοιτάσματος θά καλύψει ἕνα μέρος μόνο τῶν ἀναγκῶν τῆς χώρας, ἡ ἀνακάλυψη αὐτή ἔχει μεγάλη σημασία γιά τήν ἐθνική οἰκονομία κι ἐνισχύει τήν ἄποψη πώς ὑπάρχει καί ἄλλοῦ πετρέλαιο στή χώρα μας. Οἱ ἐπιστήμονες γνωρίζουν ὅτι τό πετρέλαιο χαρακτηρίζεται ἀπό μιά τάση μετακίνησης ἀπό τό χῶρο πού σχηματίστηκε πρίν πολλά ἑκατομμύρια χρόνια. Κατά τήν πορεία του αὐτή, πού εἶναι πάντα ἀνοδική, συχνά ἐγκλωβίζεται ἀπό ὁρισμένες διατάξεις τῶν πετρωμάτων. Αὐτές ἀκριβῶς τίς «παγίδες» προσπαθοῦν νά ἐντοπίσουν οἱ ἔρευνες πού γίνονται στόν ἑλλαδικό χῶρο. Μετά τόν ἐντοπισμό ἀκολουθεῖ ἡ γεώτρηση πού φτάνει πολλές

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φορές σέ βάθος χιλιάδων μέτρων καί κοστίζει πολλά χρήματα *(εἰκ. 17. 2)*. Τώρα γίνονται ἔρευνες στό 'Ιόνιο καί στή Δυτική Πελοπόννησο.

• **Οἱ λιγνίτες:** Μεγάλα λιγνιτοφόρα κοιτάσματα ὑπάρχουν στήν Πτολεμαΐδα, τή Μεγαλόπολη *(εἰκ. 17. 3)*, τό 'Αλιβέρι κ.ἄ. Στά μέρη αὐτά λειτουργοῦν θερμοηλεκτρικοί σταθμοί τῆς ΔΕΗ γιά τήν παραγωγή ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας ἀπό τήν καύση τοῦ λιγνίτη. 'Επειδή τά ἀποθέματα εἶναι τῆς τάξεως τῶν δισεκατομμυρίων τόνων, οἱ ἐγκαταστάσεις συνέχεια ἐπεκτείνονται. Λιγνίτες ὑπάρχουν καί σέ ἄλλα μέρη καί οἱ ἔρευνες συνεχίζονται. Στούς Φιλίππους τῆς Καβάλας, τέλος, ὑπάρχουν τεράστιες ποσότητες **τύρφης**, δηλ. γαιάνθρακα τρίτης ποιότητας.

Κυριότερα ὀρυκτά προϊόντα
(σέ χιλιάδες τόνους)

	1961	1976	1977
Λιγνίτης	2.504	22.241	23.307
Βωξίτης	1.120	2.555	2.874
Μεταλλεύματα νικελίου	—	2.205	2.059
Λευκόλιθος	148	1.251	1.363
Δίπυρη μαγνησία	23	341	360
Μικτά θειοῦχα μεταλλεύματα		792	560
Σιδεροπυρίτης (ἐμπλουτισμένο μετάλλευμα)	187	175	129
Βαριτίνη (σέ φυσική κατάσταση)	75	87	92
Βαριτίνη (ἐμπλουτισμένο μετάλλευμα)	16	14	14
Χρωμίτης (σέ φυσική κατάσταση)	78	67	72
Χρωμίτης (ἐμπλουτισμένο μετάλλευμα)	14	27	33

Πηγή: 'Εθνική Τράπεζα

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ:

'Ο ὀρυκτός πλοῦτος τῆς 'Ελλάδας εἶναι πολυειδής καί σχετικά ἀνεκμετάλλευτος, ἀφοῦ μόλις τά τελευταῖα χρόνια ἔχει ἀρχίσει ἐκτεταμένη καί συστηματική ἔρευνα. Τά ἑλληνικά μεταλλεύματα (βωξίτης χρωμίτης, σιδηρονικελιοῦχα κ.ἄ.) βρίσκονται κυρίως στίς ἀνατολικές περιοχές τῆς χώρας μας. Τά ὀρυκτά καύσιμα (λιγνίτες, πετρέλαιο) δέν ὑπόκεινται σ' αὐτό τόν περιοριστικό παράγοντα καί ἀναζητοῦνται σ' ὁλόκληρο τόν ἑλλαδικό χῶρο, φυσικά στίς ἐνδεικνυόμενες περιοχές.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Ποιά εἶναι, συνοπτικά, ἡ ἔννοια τοῦ κοιτάσματος;
2. Τί σημαίνουν τά ἀρχικά: Ι.Γ.Μ.Ε. καί Δ.Ε.Π.; Ποιές ὑπηρεσίες προσφέρουν οἱ δυό αὐτοί ὀργανισμοί;
3. Ποιά εἶναι τά πιό σημαντικά μεταλλεύματα τῆς χώρας μας;
4. Νά ἀναφέρετε 3 ἑλληνικούς νομούς πού παρουσιάζουν σημαντικό μεταλλευτικό πλοῦτο.
5. Τί γνωρίζετε γιά τίς ἔρευνες πετρελαίου στή χώρα μας;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

10-1-83

18 ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ

ΓΕΝΙΚΑ

• **Ἡ ἔννοια τῆς μεταποίησης:** Στούς τομεῖς τῆς δευτερογενοῦς παραγωγῆς ὑπεισέρχεται ἡ ἔννοια τῆς μεταποίησης τοῦ φυσικοῦ προϊόντος. Μέ ἄλλα λόγια ἡ δευτερογενής παραγωγή περιλαμβάνει τά προϊόντα ἐκεῖνα πού ἔχουν ὑποστεῖ μιά διαδικασία ἐπεξεργασίας ἀπό τόν ἄνθρωπο, πού μπορεῖ νά εἶναι τόσο πολύπλοκη, ὥστε τό τελικό προϊόν νά μήν ἔχει καμιά φαινομενική σχέση μέ τήν πρώτη ὕλη ἀπό τήν ὁποία προῆλθε. Γιά παράδειγμα, ἕνα προϊόν μιᾶς χημικῆς ἤ μιᾶς φαρμακευτικῆς βιομηχανίας δέ μᾶς παρέχει συνήθως καμιά ἔνδειξη γιά τίς πρῶτες ὕλες ἀπό τίς ὁποῖες προῆλθε, ἐνῶ ἀντίθετα τά προϊόντα π.χ. τῶν βιομηχανικῶν εἰδῶν διατροφῆς κρατοῦν σέ μικρότερο ἤ μεγαλύτερο βαθμό ὁρισμένους ἀπό τούς πρωτογενεῖς τους χαρακτῆρες.

• **Ἡ ἱστορική ἐξέλιξη τῆς μεταποίησης.** Οἱ διαδοχικές ἐξελικτικές μορφές μεταποίησης ἀπό τότε πού πρωτοεμφανίστηκε ὁ ἄνθρωπος μέχρι σήμερα περιλαμβάνουν τρία βασικά στάδια: Τό πρῶτο στάδιο εἶναι ἡ χειροτεχνία, τό ἑπόμενο εἶναι ἡ βιοτεχνία καί τό τρίτο ἡ βιομηχανία. Παρατηρεῖται δηλ. μιά συνεχής ἐξέλιξη ἀπό τίς πιό ἁπλές σέ ὁλοένα καί πιό σύνθετες μορφές. Σήμερα στίς οἰκονομικά ἀναπτυγμένες χῶρες κυριαρχεῖ ἡ βιομηχανία, ἔτσι ὥστε ἡ ἐποχή μας νά χαρακτηρίζεται βιομηχανική καί ἡ κοινωνία μας καταναλωτική. Ταυτόχρονα ὅμως συνυπάρχουν στό σημερινό κόσμο κοινωνίες πού βρίσκονται ἀκόμη στό ἐξελικτικό στάδιο τῆς βιοτεχνίας καί ἄλλες πού δέν ἔχουν περάσει οὔτε κάν καί σ' αὐτό.

ΟΙ ΜΟΡΦΕΣ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗΣ ΣΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΛΛΑΔΑ

• **Χειροτεχνία:** Ὁ βασικός παράγοντας σ' αὐτήν εἶναι τά ἀνθρώπινα χέρια *(εἰκ. 18.1)*. Τά ἁπλά μηχανικά μέσα βοηθοῦν στήν ὑλοποίηση τῆς ἀνθρώπινης ἰδέας. Σημαντικά στοιχεῖα εἶναι τό ταλέντο, ἡ εὐαισθησία καί ἡ προσωπικότητα (μέ μιά λέξη: ἡ τέχνη) τοῦ δημιουργοῦ. Δουλεύει ἕνα ἄτομο ἤ τά μέλη μιᾶς οἰκογένειας (οἰκοτεχνία).

• **Βιοτεχνία:** Ὁ ρόλος τοῦ ἀνθρώπου-δημιουργοῦ μειώνεται, ἀλλοῦ περισσότερο καί ἀλλοῦ λιγότερο, ἐνῶ ἀντίστροφα κυμαίνεται ὁ ρόλος τῆς μηχανῆς. Δουλεύει σχετικά μικρός ἀριθμός ἀτόμων μέ ὑπαλληλική σχέση, ἐνῶ ἡ παραγωγή εἶναι σχετικά περιορισμένη.

• **Βιομηχανία:** Στή διαδικασία τῆς παραγωγῆς ὁ βασικός παράγοντας εἶναι ἡ μηχανή, ἐνῶ ὁ ρόλος τοῦ ἀνθρώπου περιορίζεται στό σωστό χειρισμό της. Δουλεύουν συνήθως πολλά ἄτομα. Ἡ παραγωγή εἶναι μαζική. Πρέπει νά παρατηρήσουμε πώς τά ὅρια μεταξύ τῶν τριῶν μορφῶν δέν εἶναι σαφή. Στή σημερινή ἐποχή ἀπό πλευρᾶς σημασίας ὑπερέχει σημαντικά ἡ βιομηχανία, ἡ βιοτεχνία περιορίζεται, ἐνῶ ἡ χειροτεχνία ἔχει πολύ μικρή παρουσία.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

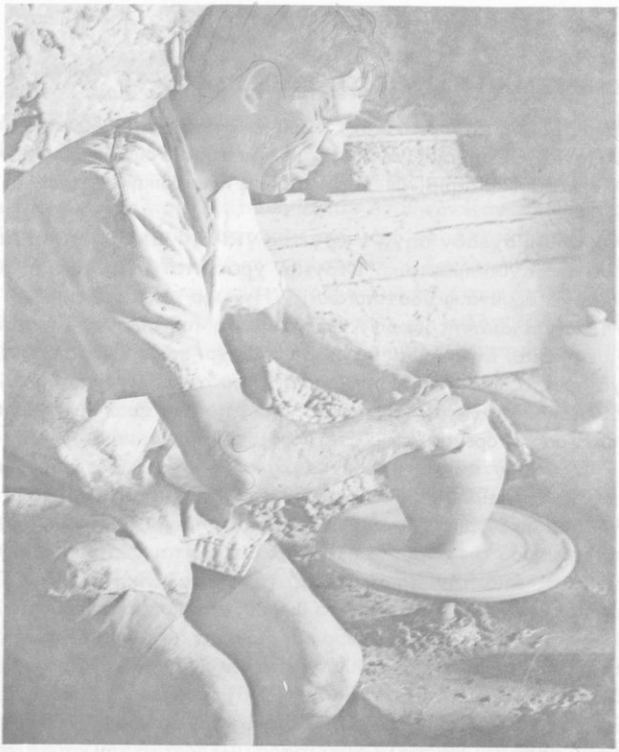

Εἰκ. 18.1. Ἀγγειοπλαστική: μιά τέχνη πού οἱ ρίζες της χάνονται στά βάθη τῆς ἑλληνικῆς παράδοσης

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

• **Ἡ ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας σέ μιά χώρα** ἐξαρτᾶται ἀπό πολλούς παράγοντες, πού οἱ σπουδαιότεροι εἶναι: (ι) Οἱ **πρῶτες ὕλες,** δηλ. τά φυσικά προϊόντα, πού θά ὑποστοῦν τή μεταποίηση. (ιι) Ἡ **ἐνέργεια,** πού θά κινήσει τά μηχανήματα, καί (ιιι) τό εἰδικευμένο τεχνικό προσωπικό, πού θά χειρίζεται τά μηχανήματα. Οἱ πρῶτες ὕλες πού ὑπάρχουν σ' ἕναν τόπο καθορίζουν συνήθως καί τό εἶδος τῆς βιομηχανίας πού θά ἀναπτυχθεῖ στήν περιοχή. Οἱ **βασικές βιομηχανίες** δημιουργοῦνται συνήθως κοντά στίς πρῶτες ὕλες, ἐνῶ τά μεγάλα **μεταποιητικά** βιομηχανικά συγκροτήματα κοντά στά ἀστικά κέντρα, γιά νά βρίσκονται κοντά στίς ἀγορές καί στό ἐργατικό δυναμικό.

Οἱ πρῶτες ὕλες τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου: Ἡ Ἑλλάδα γενικά δέν ἔχει μεγάλο πλοῦτο σέ πρῶτες ὕλες. Διαθέτει ὅμως ἐκλεκτά γεωργικά προϊόντα καί ἀρκετά μεταλλεύματα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

● **Ἕνας ρόλος καθοριστικός:** Χωρίς ἐνέργεια εἶναι ἀδύνατο νά ὑπάρξει βιομηχανία. Οἱ μηχανές, ἀνάλογα μέ τόν τύπο τους, κινοῦνται κυρίως μέ ἀτμό, μέ φυσικά ἀέρια, μέ πετρέλαιο, μέ ἠλεκτρική ἐνέργεια, μέ ἀτομική ἐνέργεια.

● **Μοναδική σχεδόν πηγή ἐνέργειας γιά τήν Ἑλλάδα: ὁ ἠλεκτρισμός.** Γιά νά παραχθεῖ ἠλεκτρική ἐνέργεια, χρειάζεται πετρέλαιο ἤ λιγνίτης ἤ ραδιενεργά ὀρυκτά ἤ ὑδατοπτώσεις. Ἡ χώρα μας εἰσάγει, μέχρι στιγμῆς, ὅλο τό πετρέλαιό της, ἀφοῦ ἡ ἐκμετάλλευση τοῦ ἑλληνικοῦ πετρελαίου δέν ἄρχισε ἀκόμα. Ἐπίσης δέν ἔχουν βρεθεῖ μέχρι τώρα ἐκμεταλλεύσιμα ραδιενεργά ὀρυκτά. Διαθέτει ὅμως τεράστιες ποσότητες λιγνίτη, δηλ. γαιάνθρακα δεύτερης ποιότητας, καί ἀρκετό νερό ἀπό ποτάμια. Ἐνεργειακά λοιπόν ἡ χώρα μας μπορεῖ νά στηριχτεῖ μόνο στόν ἠλεκτρισμό.

● **1950: ἕνας σταθμός στά ἐνεργειακά χρονικά.** Τότε ἱδρύθηκε ἡ ΔΕΗ (Δημόσια Ἐπιχείρηση Ἠλεκτρισμοῦ), πού σήμερα ἀποτελεῖ τό μεγαλύτερο τεχνικό καί οἰκονομικό ὀργανισμό τῆς χώρας. Μέχρι τό 1950 ἡ ἐξυπηρέτηση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας σέ ἠλεκτρικό ρεῦμα ἦταν οὐσιαστικά ἀνύπαρκτη, γιατί ἐκτός ἀπό τήν πρωτεύουσα, τή Θεσσαλονίκη καί τήν Πάτρα, οἱ ἄλλες πόλεις ἐξυπηρετοῦνταν ἀπό μικρούς τοπικούς σταθμούς πού λειτουργοῦσαν ὁρισμένες ὧρες τό 24ωρο καί διάθεταν τό ρεῦμα σέ τιμές ἀπρόσιτες γιά τούς πολλούς. Τά πιό πολλά χωριά δέν εἶχαν φῶς. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ἡ Ἀθήνα, μέ τό 18% τοῦ τότε (1950) συνολικοῦ πληθυσμοῦ, ἀπορροφοῦσε τό 85% ἀπό τή συνολική παραγωγή ἠλ. ρεύματος. Τέλος ἡ λειτουργία τῶν σταθμῶν ἐξασφαλιζόταν σχεδόν 100% ἀπό τήν καύση πετρελαίου.

Εἰκ. 18.2. Ὁ θερμοηλεκτρικός σταθμός τῆς ΔΕΗ στήν Καρδιά (Πτολεμαΐδα)

Εἰκ. 18.3. Τό φράγμα καί ἡ τεχνητή λίμνη στό Πολύφυτο Κοζάνης

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

• **Τό σημερινό θαῦμα τοῦ ἐξηλεκτρισμοῦ:** Σήμερα πάνω ἀπό τά 98% τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας ἔχουν στή διάθεσή τους ἠλ. ρεῦμα γιά κάθε χρήση ὅλο τό 24ωρο. Ὅλα σχεδόν τά χωριά ἠλεκτροδοτήθηκαν. Ἡ παραγωγή ἠλ. ἐνέργειας εἶναι 30 φορές μεγαλύτερη ἀπό τό 1950. Ἀξιοποιήθηκαν οἱ ἐνεργειακοί πόροι τῆς χώρας κι ἔτσι ἡ λειτουργία τῶν σταθμῶν ἐξασφαλίζεται κατά τό 70% ἀπό λιγνίτες καί ὑδατοπτώσεις καί μόνο τό 30% ἀπό πετρέλαιο.

• **Ἀτμοηλεκτρικοί σταθμοί** λέγονται ἐκεῖνοι πού δουλεύουν μέ πετρέλαιο καί λιγνίτη *(εἰκ. 18.2)*. Ὅσοι χρησιμοποιοῦν λιγνίτη ἔχουν κατασκευαστεῖ κοντά σέ λιγνιτωρυχεῖα (Ἀλιβέρι, Πτολεμαΐδα, Μεγαλόπολη), ἐνῶ ὅσοι χρησιμοποιοῦν πετρέλαιο εἶναι κοντά σέ λιμάνια (Κερατσίνι, Ἀλιβέρι, Ἡράκλειο κ.ἀ.).

• **Ὑδροηλεκτρικοί** λέγονται οἱ σταθμοί πού ἐκμεταλλεύονται τήν ἐνέργεια τοῦ νεροῦ πού πέφτει ἀπό μεγάλο ὕψος. Τέτοιοι εἶναι οἱ σταθμοί τῶν Κρεμαστῶν καί τοῦ Καστρακίου στόν Ἀχελῶο, τοῦ Ἄγρα στήν Ἔδεσσα, τοῦ Λάδωνα κοντά στήν Ὀλυμπία, τοῦ Λούρου στήν Ἄρτα, τοῦ Ταυρωποῦ στήν Καρδίτσα καί τοῦ Πολυφύτου *(εἰκ. 18.3)* στήν Κοζάνη, ἐνῶ κατασκευάζονται καί ἄλλοι.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ:

Καθοριστικός παράγοντας γιά τή δευτερογενή παραγωγή εἶναι ἡ μεταποίηση τοῦ φυσικοῦ προϊόντος. Οἱ μορφές μεταποίησης εἶναι ἡ χειροτεχνία, ἡ βιοτεχνία καί ἡ βιομηχανία. Ἡ ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας ἐξαρτᾶται ἀπό τίς πρῶτες ὕλες, τήν ἐνέργεια καί τό εἰδικευμένο τεχνικό προσωπικό. Στήν Ἑλλάδα μοναδική σχεδόν πηγή ἐνέργειας εἶναι ὁ ἠλεκτρισμός, πού παράγεται ἀπό ἐγχώριους λιγνίτες, ὑδατοπτώσεις καί εἰσαγόμενο πετρέλαιο. Ἡ παραγωγή ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας αὐξήθηκε 30 φορές ἀπό τό 1950, ἔτος πού ἱδρύθηκε ἡ ΔΕΗ.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Ποιά εἶναι ἡ ἔννοια τῆς μεταποίησης;
2. Ποιά εἶναι τά κύρια χαρακτηριστικά τῶν τριῶν μορφῶν μεταποίησης καί πῶς διαδέχονται ἱστορικά ἡ μιά τήν ἄλλη;
3. Ἀπό ποιούς παράγοντες ἐξαρτᾶται ἡ βιομηχανική ἀνάπτυξη μιᾶς περιοχῆς;
4. Σέ ποιές περιοχές λειτουργοῦν θερμοηλεκτρικοί σταθμοί τῆς ΔΕΗ.; Ὑπάρχει συγκεκριμένος λόγος πού λειτουργοῦν στίς συγκεκριμένες περιοχές ἢ ἱδρύθηκαν ἐκεῖ τυχαῖα;
5. Ἀναφέρετε μερικά στοιχεῖα πού δείχνουν τήν πρόοδο τοῦ ἐξηλεκτρισμοῦ τῆς χώρας μας ἀπό τό 1950 μέχρι σήμερα.
6. Ποιές εἶναι οἱ βασικές ἐγχώριες πηγές ἐνέργειας καί γιατί ἔχει ἐθνική σημασία ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἐκμετάλλευσης τους;
7. Γιατί ἡ ἐκβιομηχάνιση ἀποτελεῖ κύριο σκοπό τῆς διαδικασίας οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης μιᾶς χώρας;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

12-1-83

19 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

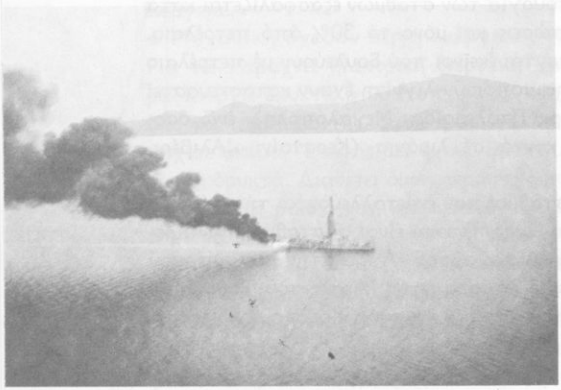

Εἰκ. 19.1. Τέστ καύσεως στό πρῶτο ἑλληνικό κοίτασμα πετρελαίου (θαλάσσιος χῶρος ΒΔ τῆς Θάσου)

ΟΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

• **Ἡ ἀξιοποίηση τῶν κοιτασμάτων πετρελαίου τῆς Θάσου** *(εἰκ. 19.1)* θά ἀνακουφίσει σέ μεγάλο βαθμό τήν ἐθνική οἰκονομία, γιατί θά καλύψει ἕνα μέρος ἀπό τίς ἀνάγκες τῆς χώρας σέ καύσιμα. Παράλληλα συνεχίζονται οἱ ἔρευνες ἀπό τή ΔΕΠ καί σέ ἄλλες περιοχές τῆς χώρας. Ἡ ΔΕΗ ἀρχίζει καινούρια ἐξόρμηση μέ στόχο τήν ἀξιοποίηση στόν ἀνώτατο δυνατό βαθμό ὅλων τῶν ἐνεργειακῶν πηγῶν τῆς χώρας, δηλ. τοῦ λιγνίτη, τῶν νερῶν καί πιθανῶς τῆς γεωθερμίας καί τῶν φυσικῶν ἀερίων. Στά πλαίσια αὐτά ἐπεκτείνει τούς λιγνιτικούς σταθμούς, ἐπιταχύνει τά ἔργα γιά τή δημιουργία νέων ὑδροηλεκτρικῶν σταθμῶν στό Πουρνάρι τῆς Ἄρτας, στήν περιοχή τῆς Βέροιας, στόν Ἀχελῶο κ.ἀ., ἐνῶ προγραμματίζει τή δημιουργία μικροῦ σταθμοῦ στό νησί Μῆλος, πού θά ἐκμεταλλεύεται τή γεωθερμική ἐνέργεια γιά τήν παραγωγή ἠλ. ἐνέργειας. Ἀκόμη ὑπάρχει πρόβλεψη γιά τή χρησιμοποίηση πυρηνικῆς ἐνέργειας. Τέλος ἡ Πολιτεία ἐνθαρρύνει τή χρησιμοποίηση τῆς ἡλιακῆς ἐνέργειας κυρίως γιά οἰκιακή καί ξενοδοχειακή χρήση, ἐνῶ μελετῶνται οἱ δυνατότητες ἀξιοποίησης καί τῆς αἰολικῆς ἐνέργειας.

ΟΡΙΣΜΕΝΑ ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

• **Τό μικρομεσαῖο μέγεθος τῶν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων:** Εἶναι γεγονός ὅτι τό μέγεθος τῶν ἑλληνικῶν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων, ἀκόμη καί πολλῶν ἀπό τίς μεγαλύτερες, πολύ ἀπέχει ἀπό τό ἄριστο ἐπίπεδο. Καί αὐτό τή στιγμή πού στίς βιομηχανικά ἀναπτυγμένες χῶρες ὁμοειδεῖς βιομηχανίες συγχωνεύονται σέ διαρκῶς μεγαλύτερα βιομηχανικά συγκροτήματα.

• **Ἡ ἐλαφρά βιομηχανία εἶναι πολύ μεγαλύτερη ἀπό τή βαριά:** Αὐτό σημαίνει ὅτι τό μεγαλύτερο ποσοστό τῆς παραγωγῆς ἀφορᾶ **καταναλωτικά**

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εἰκ. 19.2. Σχηματική ἀπεικόνιση πού δείχνει ὅτι ἡ συμμετοχή τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων στίς ἑλληνικές ἐξαγωγές συνεχῶς αὐξάνεται

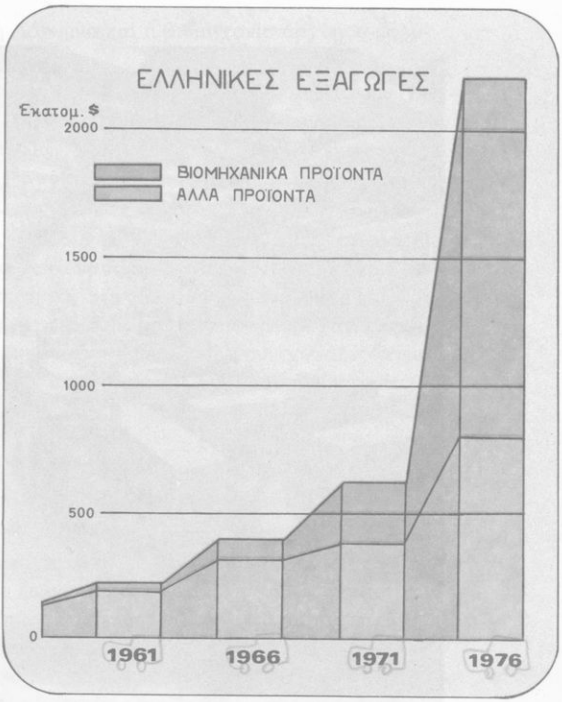

ἀγαθά, ὅπως εἶναι τά εἴδη διατροφῆς, ρουχισμοῦ, διάφορων σκευῶν κτλ., ἐνῶ ἡ παραγωγή **κεφαλαιουχικῶν** (ἤ παραγωγικῶν) **ἀγαθῶν,** δηλ. προϊόντων πού μπαίνουν στίς διαδικασίες τῆς παραγωγῆς (μηχανημάτων, ἀνταλλακτικῶν κτλ.) εἶναι σχετικά μικρή.

• **Ἀπευθύνεται κυρίως στήν ἐσωτερική ἀγορά.** Πάντως τά τελευταῖα χρόνια ἔχουν ἀναπτυχθεῖ βιομηχανίες μέ ἐξαγωγικό προσανατολισμό καί ἤδη ἡ αὔξηση τῶν ἐξαγωγῶν ἑλληνικῶν βιομηχανικῶν προϊόντων εἶναι ἐντυπωσιακή *(εἰκ. 19.2)*.

• **Ἡ συγκέντρωση τῶν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων** σέ δυό βασικά, περιοχές καί πιό συγκεκριμένα στίς περιφέρειες Ἀθήνας καί Θεσσαλονίκης, γιατί τά δυό αὐτά πολεοδομικά συγκροτήματα ἀποτελοῦν τά κατεξοχήν καταναλωτικά κέντρα τῆς χώρας ἀλλά καί τίς μεγάλες πηγές ἐργατικοῦ δυναμικοῦ. Ἤδη ὅμως ἀναπτύσσονται καί ἄλλα βιομηχανικά κέντρα, ὅπως ἡ Πάτρα, ὁ Βόλος, ἡ Λάρισα, ἡ Καβάλα, ἡ Χαλκίδα, ἡ Πτολεμαΐδα κ.ἄ.

ΟΙ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΙ ΚΛΑΔΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

Ι. ΟΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕΤΑΛΛΩΝ

Διακρίνονται σέ **βασικές μεταλλουργικές** βιομηχανίες, πού ἐπεξεργάζονται τήν πρώτη ὕλη, καί σέ **μεταποιητικές μεταλλουργικές** βιομηχανίες, πού ἐπεξεργάζονται σέ τελική φάση τά προϊόντα τῶν βασικῶν.

• **Οἱ βασικές μεταλλουργικές βιομηχανίες** εἶναι συγκεντρωμένες ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχουν μεταλλεύματα. Τέτοιες εἶναι ἡ βιομηχανία ἀλουμινίου στήν παραλία τοῦ Διστόμου, πού ἐπεξεργάζεται τούς βωξίτες, τό βιομηχανικό

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εικ. 19.3. Ἐσωτερικό μεγάλης βιομηχανίας γεωργικῶν ἑλκυστήρων (περιοχή Θεσσαλονίκης)

Εικ. 19.4. Ναυπηγικές ἐγκαταστάσεις στήν περιοχή Ἐλευσίνας

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

συγκρότημα σιδηρονικελίου στή Λάρυμνα καί ή βιομηχανία άργύρου-μολύβδου στό Λαύριο.

• **Οἱ μεταποιητικές μεταλλουργικές βιομηχανίες** χρησιμοποιοῦν τά προϊόντα τῶν βασικῶν καί κατασκευάζουν άμαξώματα αὐτοκινήτων, τρακτέρ *(εἰκ. 19.3)*, ἠλεκτρικές συσκευές, διάφορα μεταλλικά ἀντικείμενα κτλ. Πολλά ἀπό τά προϊόντα τους ἐξάγονται, ὅπως π.χ. άμαξώματα αὐτοκινήτων, τά ὁποῖα πωλοῦνται σέ χῶρες τῆς 'Αφρικῆς.

• **Οἱ ναυπηγικές βιομηχανίες** μποροῦν νά ἐνταχθοῦν σ' αὐτή τήν κατηγορία. Διακρίνονται σέ μεγάλες κατασκευαστικές ναυπηγικές βιομηχανίες, ὅπως τά ναυπηγεῖα τοῦ Σκαραμαγκᾶ, τῆς 'Ελευσίνας *(εἰκ. 19.4)* καί τῆς Σύρου, καί σέ μικρότερες ἐπισκευαστικές. Στίς ναυπηγικές βιομηχανίες, πού εἶναι ἀπό τίς μεγαλύτερες βιομηχανίες τῆς χώρας, δουλεύουν χιλιάδες ἄτομα καί ἐπιτελεῖται ἕνα ἔργο τεράστιας σημασίας γιά τήν ἐθνική οἰκονομία.

2. ΟΙ ΥΦΑΝΤΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ

• Εἶναι ἀπό τούς σημαντικότερους κλάδους τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας, μέ σταθερούς ἐξαγωγικούς προσανατολισμούς καί διαρκή ἀνοδική πορεία. Τά ὑφαντουργικά προϊόντα κατέχουν τήν πρώτη θέση στίς ἑλληνικές ἐξαγωγές. Χρησιμοποιοῦνται φυσικές ὑφαντικές ὕλες πού ἡ προέλευσή τους εἶναι εἴτε φυτική (βαμβάκι) εἴτε ζωική (μετάξι, μαλλί), καθώς ἐπίσης καί τεχνητά ὑποκατάστατά τους, ὅπως τό τεχνητό μαλλί καί τό τεχνητό μετάξι (ραιγιόν) πού προέρχεται ἀπό τήν ἐπεξεργασία τῆς κυτταρίνης. Πολλές βιομηχανίες ἐνδυμάτων χρησιμοποιοῦν συνθετικές ὑφαντικές ὕλες καί κυρίως τό νάυλον.

3. ΟΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ ΕΙΔΩΝ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ

• **Μεγάλη ἀνάπτυξη** παρουσιάζουν οἱ βιομηχανίες αὐτοῦ τοῦ κλάδου, οἱ ὁποῖες χρησιμοποιοῦν ὡς πρῶτες ὕλες γεωργοκτηνοτροφικά προϊόντα. 'Εδῶ ἀνήκουν οἱ βιομηχανίες τροφίμων, οἱ ἀλευρόμυλοι, τά ἐργοστάσια ζάχαρης *(εἰκ. 19.5)*, γαλακτοκομικῶν προϊόντων, κτλ. Οἱ **γεωργικές βιομηχανίες** ἀποτελοῦν ἀπαραίτητο συμπλήρωμα τῆς γεωργικῆς πα-

Εἰκ. 19.5. Ἕνα ἀπό τά 5 μεγάλα κρατικά ἐργοστάσια ζαχάρεως

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ραγωγῆς καί εἶναι πολύ σημαντικό ὅτι οἱ περισσότερες εἶναι ἐγκαταστημένες ἔξω ἀπό τήν περιφέρεια τῆς πρωτεύουσας, κοντά στά κέντρα παραγωγῆς. Ἔτσι προσφέρουν συμπληρωματική ἐποχική ἀπασχόληση στούς ἀγρότες καί τά μέλη τῶν οἰκογενειῶν τους σέ περιόδους πού ὑπάρχει ὑποαπασχόληση.

4. ΟΙ ΧΗΜΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ

Ἐδῶ ἀνήκουν οἱ βιομηχανίες πού παράγουν λιπάσματα, πλαστικές ὕλες, φαρμακευτικά προϊόντα, λάστιχα κτλ. καθώς ἐπίσης καί τά διυλιστήρια πετρελαίου (Ἀσπρόπυργος, Ἐλευσίνα, Ἅγ. Θεόδωροι, Θεσσαλονίκη). Ἡ χημική βιομηχανία συγκεντρώνεται κοντά στίς μεγάλες πόλεις *(εἰκ. 19.6)*.

5. ΟΙ ΚΑΠΝΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ

Καπνεργοστάσια βρίσκονται στήν Ἀθήνα, τόν Πειραιά, τή Θεσσαλονίκη, τήν Καλαμάτα καθώς καί στά κέντρα παραγωγῆς τοῦ καπνοῦ. Τά

Εἰκ. 19.6. Ἀεροφωτογραφία τμήματος τῶν ἐγκαταστάσεων τοῦ μεγάλου κρατικοῦ διυλιστηρίου στόν Ἀσπρόπυργο

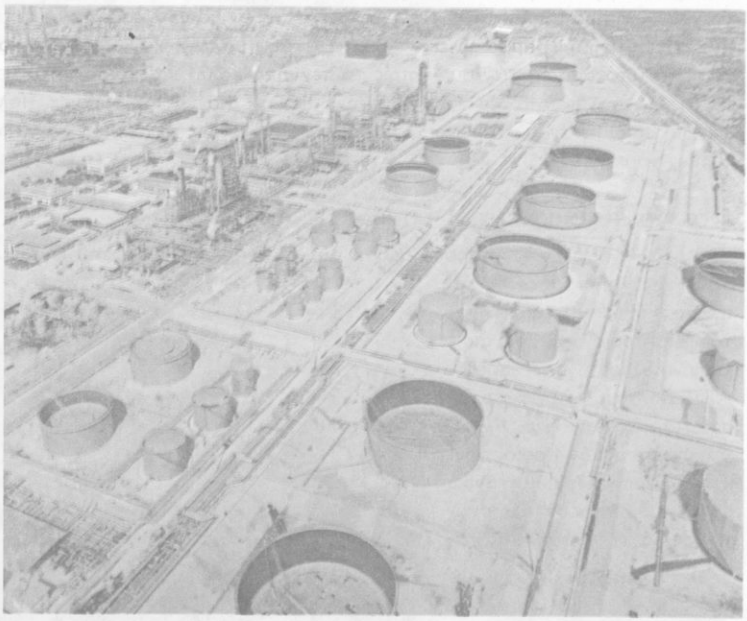

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

προϊόντα ἐπαρκοῦν γιά τίς ἀνάγκες τῆς ἑλληνικῆς ἀγορᾶς καί γίνονται σημαντικές ἐξαγωγές.

6. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΩΝ ΥΛΙΚΩΝ

Στόν κλάδο αὐτό ἀνήκουν τά ἐργοστάσια πού παράγουν τσιμέντα, πλάκες γιά μωσαϊκά, τσιμεντοσωλῆνες, εἴδη ὑγιεινῆς κτλ. Συνήθως βρίσκονται κοντά στίς μεγάλες πόλεις, ὅπου ὑπάρχει οἰκοδομικός ὀργασμός. Ἡ πιό σημαντική εἶναι ἡ βιομηχανία τσιμέντων πού τά τελευταῖα χρόνια παρουσιάζει ἐκπληκτική ἀνάπτυξη μέ ἀποτέλεσμα ἡ Ἑλλάδα νά εἶναι μιά ἀπό τίς πρῶτες τσιμεντοπαραγωγούς χῶρες τοῦ κόσμου.

Κυριότερα βιομηχανικά προϊόντα
(σέ χιλιάδες τόνους)

	1961	1976	1977		1961	1976	1977
Ὑφαντικές ἶνες	38	137	128	Ἀλουμίνα	—	450	474
Τσιμέντα	1.837	8.714	10.558	Ἀλουμίνιο	—	133	131
Λιπάσματα	336	1.554	1.443	Ἠλεκτρικές κουζίνες (σέ χιλ. τεμ.)	23	124	129
Ἀμμωνία	—	287	288	Ἠλεκτρικά ψυγεῖα (σέ χιλ. τεμ.)	36	201	223
Σίδερο μπετόν	137	589	590	Εἴδη ἀπό γυαλί	24	131	128
Σιδερονικέλιο	—	16	10				

Πηγή: Ἐθνική Τράπεζα

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ:

Οἱ βασικοί χαρακτῆρες τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας εἶναι τό μικρομεσαῖο μέγεθος τῶν ἐπιχειρήσεων, ἡ ὑπεροχή τῆς ἐλαφρᾶς βιομηχανίας σέ σχέση μέ τή βαριά, τό ὅτι ἡ παραγωγή ἀφορᾶ κυρίως καταναλωτικά καί ὄχι κεφαλαιουχικά ἀγαθά καί τέλος ὅτι ἀπευθύνεται βασικά στήν ἐσωτερική ἀγορά. Σημαντικότεροι κλάδοι τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας εἶναι οἱ μεταλλουργικές, οἱ ὑφαντικές, οἱ βιομηχανίες εἰδῶν διατροφῆς, οἱ χημικές, οἱ καπνοβιομηχανίες καί οἱ τσιμεντοβιομηχανίες.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Οἱ ἔρευνες γιά τόν ἐντοπισμό τῶν γεωθερμικῶν πεδίων πού θά μπορούσαμε νά τά ἐκμεταλλευτοῦμε γίνονται στό ἀνατολικό τμῆμα τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου. Μέ ὅσα ἔχετε διαβάσει στά προηγούμενα κεφάλαια, μπορεῖτε νά ἐξηγήσετε τό λόγο;
2. Ποιά εἶναι τά κύρια χαρακτηριστικά τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας;
3. Ποῦ ἐγκαθίστανται συνήθως οἱ βασικές μεταλλουργικές βιομηχανίες καί ποῦ οἱ μεταποιητικές; Ἐξηγῆστε τούς λόγους.
4. Γιά ποιούς λόγους οἱ περισσότερες ἑλληνικές βιομηχανίες ἐγκαθίστανται κοντά στά δυό μεγάλα πολεοδομικά συγκροτήματα;
5. Γιατί στήν περιοχή πού σπουδάζετε ἔχει ἤ δέν ἔχει ἀναπτυχθεῖ ἡ βιομηχανία;
6. Ποῦ ἐγκαθίστανται συνήθως οἱ γεωργικές βιομηχανίες καί γιατί;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

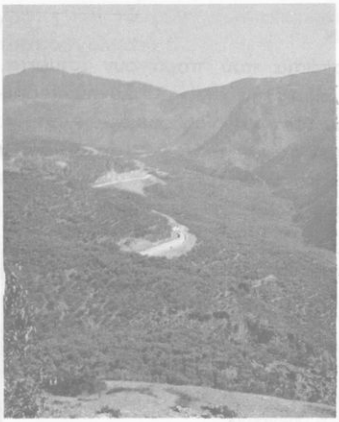

Εἰκ. 20.1. Δρόμος σέ ὀρεινή περιοχή. Ἡ χάραξη δρόμων σέ πλαγιές προϋποθέτει σοβαρή μελέτη, γιά νά μή δημιουργηθοῦν προβλήματα (κατολισθήσεις κ.ἄ.)

Εἰκ. 20.2. Κατολίσθηση στήν ὁδό Μεγάλου Σπηλαίου — Καλαβρύτων

ΧΕΡΣΑΙΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

Διακρίνονται σέ **ὁδικές** καί **σιδηροδρομικές.**

● **Τό ὀρεινό ἔδαφος: ἕνας παράγοντας πού δυσκολεύει τίς χερσαῖες συγκοινωνίες.** Ἐπειδή τό ἔδαφος τῆς Ἑλλάδας εἶναι ὀρεινό, ἡ ἀνάπτυξη χερσαίου συγκοινωνιακοῦ δικτύου συναντοῦσε ἀνέκαθεν ἐμπόδια *(εἰκ. 20.1)*. Ἡ μεγάλη προσπάθεια ὅμως πού ἄρχισε μετά τό 1950 ξεπέρασε πολλές ἀπό τίς δυσκολίες αὐτές κι ἔτσι σήμερα ὑπάρχει ἕνα ἱκανοποιητικό ὁδικό δίκτυο πού ἐξυπηρετεῖ σέ μεγάλο βαθμό τίς ἀνάγκες τοῦ πληθυσμοῦ.

● **Πίνδος: ἕνα φυσικό ἐμπόδιο πού δημιουργεῖ δυσχέρειες στήν ἐγκάρσια ὁδική ἐπικοινωνία.** Μεταξύ τῶν ἀνατολικῶν καί τῶν δυτικῶν περιοχῶν παρεμβάλλεται τό ὀρεινό συγκρότημα τῆς Πίνδου, πού δημιουργεῖ πολλά προβλήματα στήν ὁδική ἐπικοινωνία μεταξύ τους. Αὐτό συμβαίνει, γιατί ἡ διάνοιξη δρόμων ἐγκάρσια πρός τήν Πίνδο ἀπαιτεῖ πολυδάπανα ἔργα ὑποδομῆς. Πάντως καί τό πρόβλημα αὐτό ἀντιμετωπίζεται κι ἔτσι σήμερα ὑπάρχουν τέσσερις δυνατότητες ὁδικῆς ἐπικοινωνίας: (ι) παραλιακή ὁδός Ἰτέας - Ναυπάκτου - Ἀγρινίου, (ιι) ὁδός Λαμίας - Καρπενησίου - Ἀγρινίου, (ιιι) ὁδός Ἰωαννίνων - Καλαμπάκας (δίοδος Κατάρας) καί (ιv) ὁδός Ἰωαννίνων - Κόνιτσας - Σιάτιστας. Παρά τήν πρόοδο ὅμως αὐτή, ἡ ἐγκάρσια ἐπικοινωνία ἐξακολουθεῖ νά παραμένει προβληματική

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἰδίως κατά τή χειμερινή περίοδο πού οἱ διαβάσεις κλείνουν ὅταν πέφτει πολύ χιόνι. Γιά τούς λόγους αὐτούς ἡ βασικότερη ὁδική ἐπικοινωνία τῆς πρωτεύουσας μέ τίς περιοχές τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδας γίνεται μέσω Β. Πελοποννήσου καί συνδυάζεται μέ διαπόρθμευση τῶν ὀχημάτων στό θαλάσσιο στενό Ρίου — Ἀντιρρίου (πλάτος 1850 μ.).

- **Κατολισθήσεις: ἕνα μεγάλο πρόβλημα.** Τό φαινόμενο τῶν κατολισθήσεων εἶναι πολύ συνηθισμένο στήν Ἑλλάδα κυρίως κατά τή φθινοπωρινή περίοδο, μετά τίς πρῶτες δυνατές βροχές. Συνέπεια τοῦ φαινομένου αὐτοῦ εἶναι δρόμοι πού περνοῦν ἀπό ὁρισμένες ἐπιρρεπεῖς σέ κατολισθήσεις πλαγιές νά καλύπτονται ἀπό ὄγκους χωμάτων ἤ βράχους, ἔτσι πού ἡ συγκοινωνία νά διακόπτεται *(εἰκ. 20.2)*. Τό πρόβλημα ἀντιμετωπίζεται ἱκανοποιητικά μέ διάφορα τεχνικά ἔργα.
- **8.700 χλμ.** ἦταν τό συνολικό μῆκος τοῦ ἐθνικοῦ ὁδικοῦ δικτύου τό 1976, ἐνῶ τό συνολικό μῆκος τοῦ ἐπαρχιακοῦ ὁδικοῦ δικτύου ξεπερνοῦσε τά 28.000 χλμ.
- **1 ἑκατομμύριο ἑλληνικά ὀχήματα** (λεωφορεῖα, φορτηγά, ἐπιβατηγά καί μοτοσικλέτες) κυκλοφοροῦν σ' αὐτούς τούς δρόμους *(εἰκ. 20.3)*. Ἀντιστοιχεῖ δηλαδή 1 ὄχημα σέ κάθε 9 Ἕλληνες. Κάθε χρόνο προστίθενται στήν κυκλοφορία περισσότερα ἀπό 150.000 νέα ὀχήματα.

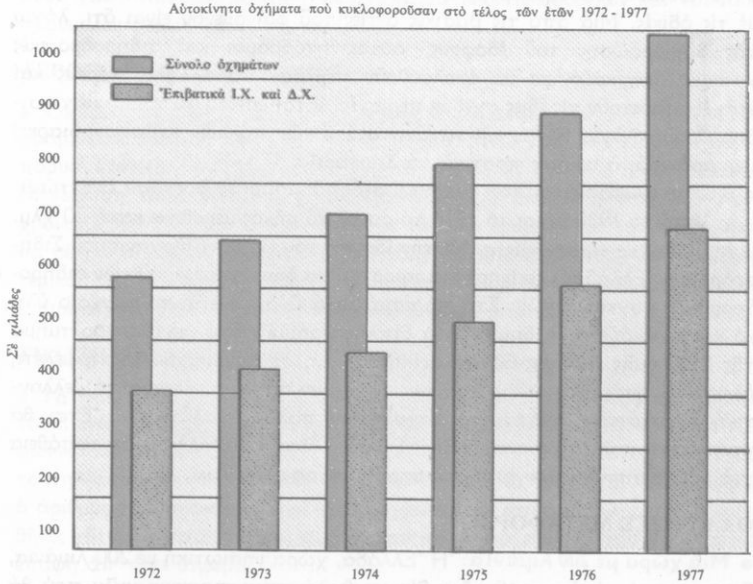

Εἰκ. 20.3. Σχηματική ἀπεικόνιση πού δείχνει τήν αὔξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τροχοφόρων ὀχημάτων στή χώρα μας στό τέλος τῶν ἐτῶν 1972-1977.

7

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

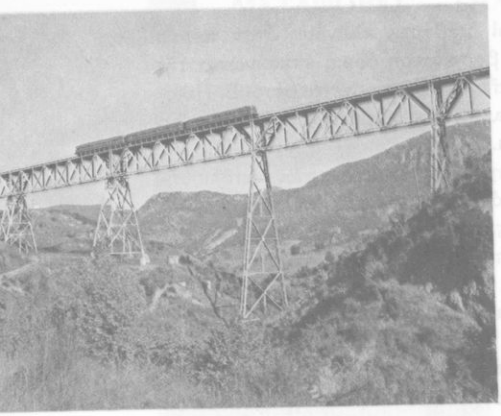

Εἰκ. 20.4. Μεγάλα τεχνικά ἔργα (γέφυρες, τοῦνελ κ.ἄ.) εἶναι συχνά ἀπαραίτητα, γιά νά ξεπεραστοῦν οἱ δυσκολίες ἀπό τό τραχύ καί πολύμορφο ἀνάγλυφο.

Εἰκ. 20.5. Εἰδικά βαγόνια χρησιμοποιοῦνται γιά τή μεταφορά αὐτοκινήτων.

• **Σιδηροδρομικές συγκοινωνίες:** Ἐνῶ στά ἄλλα εὐρωπαϊκά κράτη οἱ χερσαῖες συγκοινωνίες γίνονται κατά κύριο λόγο μέ τούς σιδηροδρόμους, στήν Ἑλλάδα οἱ σιδηροδρομικές συγκοινωνίες *(εἰκ. 20.4)* ὑστεροῦν σέ σχέση μέ τίς ὁδικές. Μιά ἀπό τίς βασικές αἰτίες τοῦ φαινομένου εἶναι ὅτι, λόγω τῆς διαμόρφωσης τοῦ ἐδάφους, αὐτοκινητόδρομοι καί σιδηροδρομικές γραμμές ἀναγκάζονται νά ἀκολουθοῦν περίπου παράλληλες πορεῖες καί ἔτσι ἐξυπηρετοῦν τίς ἴδιες σχεδόν περιοχές. Ἔτσι ἐπειδή τό ταξίδι μέ τό σιδηρόδρομο, λόγω τῆς μικρῆς ταχύτητας καί τῶν πολλῶν στάσεων, διαρκεῖ περισσότερο, ὁ κόσμος προτιμᾶ τά λεωφορεῖα.

• **Τό συνολικό μῆκος τοῦ ἐνεργοῦ σιδηροδρομικοῦ δικτύου ἐλαττώνεται:** Ἀπό τό 1938 μέχρι τό 1976 τό συνολικό μῆκος μειώθηκε κατά 80 χλμ.

• **Αἰσιόδοξες προοπτικές:** Μέ τήν ἵδρυση τοῦ Ο.Σ.Ε (Ὀργανισμοῦ Σιδηροδρόμων Ἑλλάδας) ξεκίνησε μιά προσπάθεια ἐκσυγχρονισμοῦ τῶν σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν. Στά πλαίσια αὐτά ἀνανεώνεται τό τροχαῖο ὑλικό καί σχεδιάζεται ἡ δημιουργία διπλῆς γραμμῆς στό μεγαλύτερο τμῆμα τῆς διαδρομῆς Ἀθήνας-Θεσσαλονίκης. Αὐτά, σέ συνδυασμό μέ τή μελέτη ἠλεκτροκίνησης τῶν σιδηροδρόμων, θά ἔχουν σάν ἀποτέλεσμα τή μελλοντική δυνατότητα ἀνάπτυξης ταχυτήτων πολύ μεγαλύτερων. Ἔτσι θά περιοριστεῖ πολύ ἡ διάρκεια τοῦ ταξιδιοῦ. Τέλος καταβάλλεται προσπάθεια γιά τήν ἀνάπτυξη τῶν ἐμπορευματικῶν μεταφορῶν *(εἰκ. 20.5)*.

ΘΑΛΑΣΣΙΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

• **Μιά χώρα μέ 200 λιμάνια:** Ἡ Ἑλλάδα, χώρα νησιωτική μέ 200 λιμάνια, ἦταν φυσικό νά ἀναπτύξει ἕνα δίκτυο θαλάσσιων συγκοινωνιῶν πού θά ἔφερνε σέ ἐπικοινωνία τούς νησιωτικούς πληθυσμούς μέ τήν ἠπειρωτική

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εἰκ. 20.6. Ὁ ἀεροπορικός στόλος τῆς Ὀλυμπιακῆς ἔχει ἐνισχυθεῖ μέ γιγαντιαῖα ὑπερσύγχρονα ἀεριωθούμενα «Τζάμπο».

Ἑλλάδα ἀλλά καί μεταξύ τους. Ἔτσι ὑπάρχει ἕνα δίκτυο ἀκτοπλοϊκῶν γραμμῶν πού ἑνώνει τό λιμάνι τοῦ Πειραιᾶ μέ τά νησιά τοῦ Αἰγαίου καί τήν Κρήτη. Τά δρομολόγια πυκνώνουν τό καλοκαίρι, λόγω τῆς μεγάλης τουριστικῆς κίνησης στό νησιωτικό χῶρο. Τέλος ἡ συγκοινωνία τῶν Ἰόνιων νησιῶν γίνεται κυρίως μέ συνδυασμό ὑπεραστικῶν λεωφορείων καί τοπικῶν πορθμείων (φερυμπότ).

ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

• **Ὀλυμπιακή Ἀεροπορία: ὁ κρατικός ἀερομεταφορέας.** Οἱ ἀεροπορικές γραμμές ἐσωτερικοῦ ἐξυπηρετοῦνται ἀποκλειστικά ἀπό τήν κρατική ἀεροπορική ἑταιρεία, τή γνωστή Ὀλυμπιακή. Αὐτή ὡς τό 1975 ἦταν ἰδιωτική ἐπιχείρηση, ἀλλά ἐκεῖνο τό χρόνο ἐξαγοράστηκε ἀπό τό Κράτος. Τά σύγχρονα ἀεροπλάνα τῆς Ο.Α. ἑνώνουν μέ τακτικά δρομολόγια τήν πρωτεύουσα μέ τίς σημαντικές πόλεις τῆς Ἑλλάδας (ἐσωτερικό δίκτυο) καί τοῦ ἐξωτερικοῦ (ἐξωτερικό δίκτυο). Ἡ Ὀλυμπιακή θεωρεῖται διεθνῶς ἀεροπορική ἑταιρεία μέ μεγάλο κύρος καί πολύ καλή φήμη *(εἰκ. 20.6)*.

ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ

• **Τά πρῶτα βήματα:** Στήν Ἑλλάδα τό τηλέφωνο πρωτοεμφανίστηκε τό 1892, ἐνῶ τρία χρόνια μετά ἐγκαταστάθηκε στήν Ἀθήνα τό πρῶτο τηλεφωνικό κέντρο μέ 60 συνδρομητές. Γιά ἕνα πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα τό τηλέφωνο θεωροῦνταν σάν εἶδος πολυτελείας κι ἔτσι ἦταν πολύ μικρός ὁ ἀριθμός τῶν συσκευῶν πού λειτουργοῦσαν σέ σπίτια. Ἄλλωστε οἱ συνθῆκες τῆς ζωῆς ἦταν τέτοιες πού ἔκαναν πολύ πιό εὔκολη τήν προσωπική ἐπαφή ἀπ' ὅ,τι σήμερα.

• **1949: γεννιέται ὁ Ο.Τ.Ε.** Τό 1949 δημιουργήθηκε ὁ Ὀργανισμός Τηλεπικοινωνιῶν τῆς Ἑλλάδας (Ο.Τ.Ε.). Ἡ πρόοδος ἦταν πολύ γρήγορη τά

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

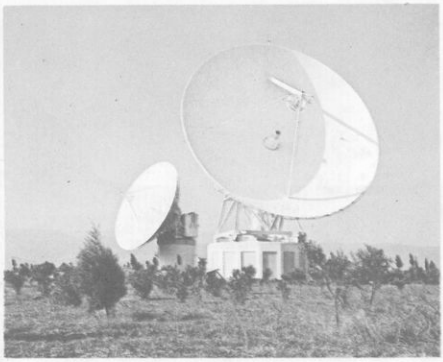

Εἰκ. 20.7. Ὁ δορυφορικός σταθμός ἐδάφους τοῦ Ο.Τ.Ε. στίς Θερμοπύλες.

τελευταῖα χρόνια, ἔτσι ὥστε ἡ Ἑλλάδα νά θεωρεῖται σήμερα μιά ἀπό τίς πιό ἀναπτυγμένες τηλεπικοινωνιακά χῶρες.

● **2.200.000 τηλεφωνικές συσκευές λειτουργοῦσαν τό 1976,** ἀντιστοιχοῦσε δηλαδή 1 συσκευή σέ 4 κατοίκους. Δορυφορικά, ραδιοηλεκτρικά καί ὑποβρύχια δίκτυα καλύπτουν τίς ἀνάγκες τηλεπικοινωνίας μέ ξένα κράτη, πλοῖα κτλ. *(εἰκ. 20.7)*.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ:

Τό ὀρεινό ἔδαφος δυσκολεύει τίς χερσαῖες συγκοινωνίες, πού ὅμως ἔχουν βελτιωθεῖ σημαντικά τά τελευταῖα χρόνια. Σχετικά δύσκολα γίνεται ἡ ὁδική ἐπικοινωνία δυτικῶν καί ἀνατολικῶν περιοχῶν, ἐξαιτίας τοῦ ὀρεινοῦ συγκροτήματος τῆς Πίνδου. Οἱ σιδηροδρομικές συγκοινωνίες ὑστεροῦν σέ σχέση μέ τίς ὁδικές. Οἱ θαλάσσιες συγκοινωνίες γίνονται μέ δίκτυο ἀκτοπλοϊκῶν γραμμῶν πού ἔχει βασικό κέντρο τό λιμάνι τοῦ Πειραιᾶ. Οἱ ἀεροπορικές συγκοινωνίες τοῦ ἐσωτερικοῦ γίνονται ἀπό τήν Ὀλυμπιακή Ἀεροπορία, τόν κρατικό ἀερομεταφορέα. Ἡ Ὀλυμπιακή ἔχει ἐπίσης ἕνα πυκνό δίκτυο ἐξωτερικῶν γραμμῶν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Ποιός παράγοντας δυσκολεύει τήν ἐγκάρσια ὁδική ἐπικοινωνία καί πῶς ἀντιμετωπίζεται τό πρόβλημα;
2. Ποιό δρομολόγιο πρέπει νά ἀκολουθήσει κάποιος πού θέλει νά κατευθυνθεῖ ἀπό τήν Καρδίτσα στήν Ἄρτα;
3. Γιατί οἱ σιδηροδρομικές συγκοινωνίες ὑστεροῦν σέ σχέση μέ τίς ὁδικές;
4. Τί γνωρίζετε γιά τόν κρατικό ἀερομεταφορέα;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

17-1-82

21 ΕΜΠΟΡΙΟ

• **Ἡ ἔννοια τοῦ ἐμπορίου:** Ὅταν λέμε «ἐμπόριο», ἐννοοῦμε ἐκείνη τήν ἀνθρώπινη δραστηριότητα πού ἀποβλέποντας στό κέρδος ἔχει ὡς ἀποστολή τή διακίνηση τῶν πλεοναζόντων ἀγαθῶν ἀπό τόν τόπο παραγωγῆς τους στίς ἀγορές. Δηλαδή οἱ ἔμποροι ἀγοράζουν τό προϊόν ἀπό τόν παραγωγό (ἀγρότη, βιομήχανο κτλ.), τό μεταφέρουν καί τό μεταπωλοῦν στούς καταναλωτές.

• **Τό σύγχρονο ἐμπόριο** διακρίνεται σέ ἐσωτερικό καί ἐξωτερικό. **Ἐσωτερικό** χαρακτηρίζεται τό ἐμπόριο μιᾶς χώρας πού γίνεται μέσα στά σύνορά της καί διακρίνεται σέ **χονδρικό** καί **λιανικό. Ἐξωτερικό ἐμπόριο** εἶναι τό σύνολο τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν μιᾶς χώρας μέ ἄλλες χῶρες. Ἔτσι μιά χώρα ἐξάγει τά ἀγαθά πού πλεονάζουν σ' αὐτή **(ἐξαγωγικό ἐμπόριο)** καί ἀντίστοιχα εἰσάγει τά προϊόντα πού χρειάζεται **(εἰσαγωγικό ἐμπόριο).**

ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

• **Ἕνας λαός μέ ἐμπορική παράδοση χιλιετηρίδων:** Οἱ Ἕλληνες ἔχουν μεγάλη παράδοση στό ἐμπόριο. Ἀπό πολύ νωρίς ἐξοικειώθηκαν μέ τή θάλασσα καί χρησιμοποίησαν τή ναυτιλία τους γιά νά μεταφέρουν τά προϊόντα τους. Τό ἐμπορικό τους δαιμόνιο τούς κατεύθυνε κατά τήν ἀρχαιότητα στό νά ἱδρύσουν ἀποικίες σέ ὅλα τά παράλια τῆς Μεσογείου, μέ ἀποτέλεσμα τό ἑλληνικό ἐμπόριο νά ἁπλωθεῖ σέ ὁλόκληρο τόν τότε γνωστό κόσμο. Σέ ὅλη τή μακροχρόνια ἱστορία τους οἱ Ἕλληνες ποτέ δέν ἔπαψαν νά ἀσχολοῦνται μέ τό ἐμπόριο. Ἀκόμα καί στίς πιό δύσκολες γιά τό ἔθνος περιόδους ὅπως π.χ. κατά τήν Τουρκοκρατία, οἱ Ἕλληνες ἔμποροι πλούτιζαν.

ΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ

• **Τό ἐσωτερικό ἐμπορικό κύκλωμα:** Συνήθως οἱ χονδρέμποροι ἀγοράζουν τά προϊόντα ἀπό τούς παραγωγούς καί τά μεταφέρουν σέ καταστήματα - ἀποθῆκες στά μεγάλα ἀστικά κέντρα. Οἱ λιανοπωλητές προμηθεύονται τά προϊόντα ἀπό τούς χονδρέμπορους καί τά μεταπωλοῦν στούς καταναλωτές. Ὑπάρχουν ὅμως περιπτώσεις πού μεταξύ παραγωγοῦ καί καταναλωτῆ παρεμβάλλονται περισσότεροι ἐνδιάμεσοι. Γενικά τό φαινόμενο τῶν πολλῶν μεσαζόντων δέν εἶναι εὐνοϊκό γιά τήν οἰκονομία μιᾶς χώρας, γιατί ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τή δυσανάλογη αὔξηση τῆς τιμῆς τοῦ προϊόντος, μιά καί ὅλοι οἱ παρεμβαλλόμενοι πρέπει νά κερδίσουν.

• **Μεγάλος ὁ ἀριθμός τῶν ἐμπόρων στήν Ἑλλάδα:** Τό ποσοστό τοῦ οἰκονομικά ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ πού ἀπασχολεῖται μέ τό ἐμπόριο ξεπερνάει τό 10%. Ἕνα ἄλλο ἐνδεικτικό στοιχεῖο εἶναι ὅτι κατά τό 1969 ἀντιστοιχοῦσε 1 ἐμπορικό κατάστημα γιά κάθε 54 Ἕλληνες. Τά στοιχεῖα αὐτά, στά ὁποῖα δέ συμπεριλαμβάνονται οἱ πλανόδιοι ὑπαίθριοι πωλητές, δείχνουν ὅτι τό

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εἰκ. 21.1. Πλανόδιοι μικροπωλητές.
Εἰκ. 21.2. Στά σοῦπερ μάρκετ ἐφαρμόζεται τό σύστημα τῆς αὐτοεξυπηρέτησης τῶν πελατῶν. Γι' αὐτό τό προσωπικό τους εἶναι σχετικά ὀλιγάριθμο.

ἐπάγγελμα τοῦ ἐμπόρου εἶναι ἀπροσδόκητα δημοφιλές στόν τόπο μας *(εἰκ. 21.1)*. Ταυτόχρονα ὅμως ἐπισημαίνουν μιά κατάσταση πού τόσο τά αἴτια ὅσο καί οἱ συνέπειές της θά πρέπει νά μᾶς προβληματίσουν.

- **Ἕνας νέος τύπος καταστημάτων:** Τόν τελευταῖο καιρό πραγματοποιεῖται στόν τόπο μας μιά στροφή πρός καινούργια συστήματα πωλήσεων στόν τομέα τοῦ λιανικοῦ ἐμπορίου. Ἔτσι τά μικρά παραδοσιακά καταστήματα (παντοπωλεῖα, μανάβικα, καταστήματα ψιλικῶν κτλ.) πᾶνε νά ἀντικατασταθοῦν ἀπό μεγάλα καταστήματα λιανικῆς πωλήσεως, πού διεθνῶς λέγονται σοῦπερ μάρκετ (ὑπεραγορές) *(εἰκ. 21.2)*. Στά καταστήματα αὐτά μπορεῖ κανείς νά ἀγοράσει σχεδόν τά πάντα.

ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ

- **Ἐξάγουμε πολύ λιγότερα προϊόντα ἀπ' ὅσα εἰσάγουμε:** Στή χώρα μας πάντοτε ἡ ἀξία τῶν ἐξαγωγῶν εἶναι πολύ μικρότερη ἀπό τήν ἀξία τῶν εἰσαγωγῶν. Ἔτσι, παρά τό γεγονός ὅτι οἱ ἐξαγωγές αὐξάνουν χρόνο μέ τό χρόνο, ἡ διαφορά μεγαλώνει, γιατί ὁ ρυθμός αὔξησης τῶν εἰσαγωγῶν εἶναι πιό μεγάλος. Τό φαινόμενο αὐτό ὀφείλεται στή βιομηχανική ἀνάπτυξη τῆς χώρας μας πού ἀπαιτεῖ εἰσαγωγές μηχανημάτων, ἀνταλλακτικῶν κτλ., στίς ὁλοένα αὐξανόμενες ἀνάγκες σέ προϊόντα πετρελαίου, στή συνεχή βελτίωση τοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εἰκ. 21.3 α καί β. Οἱ κυριότερες ἐξαγωγές βιομηχανικῶν καί βιοτεχνικῶν προϊόντων μας.

βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ μας πού ἀγοράζει ὅλο καί περισσότερα αὐτοκίνητα, διάφορες συσκευές κτλ. καί τέλος σέ μιά ἀδικαιολόγητη ροπή τῶν Ἑλλήνων πρός τά ξένα προϊόντα, παρά τό γεγονός ὅτι τά ἀντίστοιχα ἑλληνικά εἶναι ἐφάμιλλα καί σέ πολλές περιπτώσεις ἀνώτερα ἀπό πολλά ξένα.

• **Οἱ ἐξαγωγές μας** ἀφοροῦν κυρίως ὑφαντικές ὕλες καί ὑφάσματα, φρέσκα φροῦτα καί λαχανικά, χημικά προϊόντα, ὀρυκτά (βωξίτη, νικέλιο κ.ἄ.), τσιμέντα, καπνά, σταφίδα, βαμβάκι κ.ἄ. *(εἰκ. 21.3)*. Τά 10 κυριότερα ἐξαγωγικά μας κέντρα εἶναι κατά σειρά: ὁ Πειραιάς, ἡ Θεσσαλονίκη, ἡ Ἀθήνα, ἡ Βέροια, ἡ Χαλκίδα, ἡ Ἀντίκυρα, ὁ Βόλος, ἡ Ἐλευσίνα, ἡ Πάτρα καί ἡ Λάρυμνα. Τό 50% τῶν ἐξαγωγῶν μας κατευθύνεται στίς χῶρες τῆς ΕΟΚ *(εἰκ. 21.4)*.

• **Οἱ εἰσαγωγές μας** ἀφοροῦν κυρίως διάφορα μηχανήματα, προϊόντα πετρελαίου, αὐτοκίνητα καί ἀνταλλακτικά, χημικά καί φαρμακευτικά

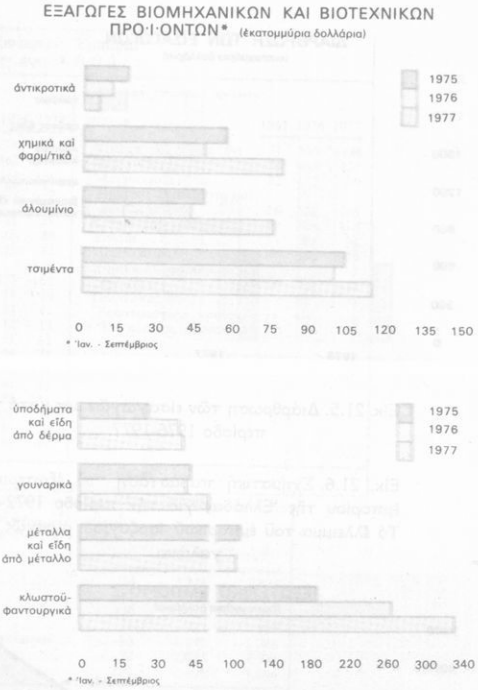

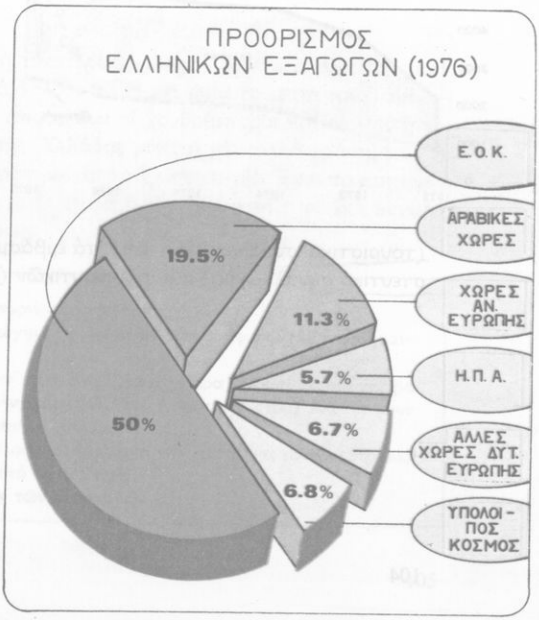

Εἰκ. 21.4. Σχηματική ἀπεικόνιση πού δείχνει τόν προορισμό τῶν ἐξαγωγῶν μας τό 1976.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

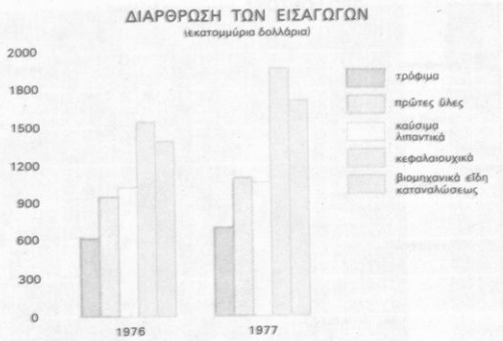

Εἰκ. 21.5. Διάρθρωση τῶν εἰσαγωγῶν μας κατά τήν περίοδο 1976-1977.

Εἰκ. 21.6. Σχηματική παράσταση τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑλλάδας γιά τήν περίοδο 1972-77. Τό ἔλλειμμα τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου συνεχῶς μεγαλώνει.

προϊόντα, σίδερο καί ἀτσάλι, διάφορες οἰκιακές συσκευές κ.ἄ. *(εἰκ. 21.5)*.

• **Τό ἐμπορικό ἰσοζύγιο** δείχνει τή σχέση μεταξύ τῆς συνολικῆς ἀξίας τῶν εἰσαγωγῶν καί τῆς συνολικῆς ἀξίας τῶν ἐξαγωγῶν μιᾶς χώρας σ' ἕνα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα (π.χ. μέσα σ' ἕνα χρόνο). Λέμε ὅτι μιά χώρα ἔχει **ἐνεργητικό ἐμπορικό ἰσοζύγιο,** ὅταν ἡ συνολική ἀξία τῶν ἐξαγωγῶν της εἶναι μεγαλύτερη ἀπό τήν ἀξία τῶν εἰσαγωγῶν της. Ὅταν συμβαίνει τό ἀντίθετο, μιλᾶμε γιά **παθητικό ἤ ἐλλειμματικό ἐμπορικό ἰσοζύγιο.** Σύμφωνα μέ ὅσα εἴπαμε παραπάνω, τό ἐμπορικό ἰσοζύγιο τῆς Ἑλλάδας εἶναι ἐλλειμματικό (παθητικό) *(εἰκ. 21.6)*.

• **Οἱ ἄδηλοι πόροι καλύπτουν τό ἔλλειμμα:** Τό ἔλλειμμα τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου τῆς χώρας μας καλύπτεται κατά ἕνα μεγάλο μέρος ἀπό τούς λεγόμενους **ἄδηλους πόρους,** δηλ. ἀπό τό συνάλλαγμα πού μπαίνει στή χώρα μας ἀπό τόν τουρισμό (τουριστικό συνάλλαγμα), ἀπό τά ἐμβάσματα τῶν μεταναστῶν (μεταναστευτικό συνάλλαγμα) καί τῶν ναυτικῶν (ναυτιλιακό συνάλλαγμα).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐξωτερικό Ἐμπόριο
(σέ ἑκατ. $ Η.Π.Α.)

Κυριότερα ἐξαγόμενα προϊόντα

	1961	1976	1977
Κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα	3	370	443
Χημικά προϊόντα	9	162	214
Τσιμέντο	1	131*	156
Ὑποδήματα καί εἴδη ἀπό δέρμα		55	56
Βωξίτης	5	21	29
Ἀλουμίνιο-ἀλουμίνα	—	60	89
Νικέλιο-σιδερονικέλιο	—	36	33
Ἄλλα μέταλλα καί μεταλλικά εἴδη	1	177	164
Ἠλεκτρικές συσκευές	—	14	14
Δίπυρη μαγνησία	1	51	41
Μάρμαρα	—	12	14
Δέρματα	11	51	61
Γουναρικά	—	59	71
Καπνός	81	162	155
Βαμβάκι	27	40	35
Σταφίδες	29	77	141
Φρούτα καί λαχανικά	16	201	256
Ἐλιές καί ἐλαιόλαδο	5	46	50
Κρασί καί ποτά	3	34	44

Κυριότερα εἰσαγόμενα προϊόντα

	1961	1976	1977
Κρέατα καί ζῶντα ζῶα	31	200	186
Μηχανήματα	78	965	1.127
Μεταφορικά μέσα	22	482	589
Ἰδιωτικά αὐτοκίνητα καί ἀνταλλακτικά	26	278	425
Σίδερο καί χάλυβας	49	295	310
Ξυλεία	1ο	80	94
Πετρελαιοειδή	44	988	1.034
Χημικά καί φαρμακευτικά προϊόντα	54	389	424
Πλαστικές ὕλες		107	104
Ὑφαντουργικά προϊόντα	19	114	118
Ἠλεκτρικές συσκευές	7	61	76

Πηγή: Ἐθνική Τράπεζα

Ἰσοζύγιο Πληρωμῶν
(σέ ἑκατ. $ Η.Π.Α.)

	1961	1976	1977
Ἐξαγωγές (FOB)	234	2.228	2.522
Εἰσαγωγές (CIF)	561	5.556	6.410
Ἀδηλοι πόροι	320	3.024	3.497
Ἀδηλες πληρωμές	76	787	877
Ἰσοζύγιο τρεχουσῶν συναλλαγῶν	—83	—1.091	—1.268
Καθαρή εἰσροή κεφαλαίων	72	1.093	1.531
Συναλλαγματικά ἀποθέματα	251	905	1.046

Πηγή: Ἐθνική Τράπεζα

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ:

Οἱ Ἕλληνες, λαός μέ ἐμπορική παράδοση χιλιετηρίδων, ἐξακολουθοῦν καί σήμερα σέ μεγάλο ποσοστό νά ἀσκοῦν τό ἐπάγγελμα τοῦ ἐμπόρου. Τό ἐσωτερικό ἐμπορικό κύκλωμα τό ἀποτελοῦν οἱ χονδρέμποροι καί οἱ λιανοπωλητές. Τό ἐξωτερικό ἐμπόριο τῆς Ἑλλάδας γίνεται μέ πολλά κράτη, ἐνῶ οἱ ἐξαγωγές μας εἶναι ἀρκετά μικρότερες ἀπό τίς εἰσαγωγές. Ἔτσι τό ἐμπορικό μας ἰσοζύγιο εἶναι παθητικό, τό ἔλλειμμα ὅμως καλύπτεται σέ ἕνα μεγάλο μέρος ἀπό τούς ἄδηλους πόρους.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Πῶς γίνεται τό ἐσωτερικό ἐμπόριο στήν Ἑλλάδα;
2. Ποιά εἶναι τά κυριότερα ἐξαγώγιμα προϊόντα μας καί τί ἀφοροῦν οἱ πιό σημαντικές εἰσαγωγές μας;
3. Πῶς ἐξηγεῖται τό γεγονός ὅτι μέσα στά 10 μεγαλύτερα ἐξαγωγικά μας κέντρα ὑπάρχουν ἡ Βέροια (4ο), ἡ Ἀντίκυρα (6ο) καί ἡ Λάρυμνα (10ο) ἐνῶ λείπουν κέντρα ὅπως π.χ. τό Ἡράκλειο, ἡ Καλαμάτα κ.ἄ.;
4. Τί ἐννοοῦμε ὅταν λέμε ὅτι τό ἐμπορικό ἰσοζύγιο τῆς χώρας μας εἶναι παθητικό; Καλύπτεται τό ἔλλειμμα καί ἀπό ποιές πηγές;
5. Ποῦ ὀφείλεται τό μεγάλο ὕψος τῶν εἰσαγωγῶν μας;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

22 Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΑΥΤΙΛΙΑ

• **Παγκόσμια ναυτιλιακή κρίση:** Ἐδῶ καί μερικά χρόνια ἡ παγκόσμια ναυτιλία περνάει σοβαρή κρίση. Μερικά ἀπό τά πιό χαρακτηριστικά στοιχεῖα, πού ἔρχονται νά ἐπιβεβαιώσουν τό γεγονός αὐτό, εἶναι τά παρακάτω: (ι) Χῶρες μέ μεγάλη παράδοση στήν ἐμπορική ναυτιλία, ὅπως ἡ Ἰαπωνία, ἡ Μ. Βρετανία, ἡ Σουηδία κ.ἄ., παρουσίασαν τό 1977 μείωση τῆς δύναμης τῶν ἐμπορικῶν τους στόλων σέ σχέση μέ τό 1976. (ιι) Κατά τό 1977 ὁ ἀριθμός τῶν πλοίων πού διαλύθηκαν γιά «παλιοσίδερα» ἦταν μεγαλύτερος παρά ποτέ, καί μάλιστα τό 80% ἀφοροῦσε δεξαμενόπλοια. (ιιι) Ἀκυρώθηκαν πολλές παραγγελίες ναυπήγησης μεγάλων σκαφῶν καί κυρίως δεξαμενοπλοίων. Τέλος (ιν) ἕνας πολύ μεγάλος ἀριθμός πλοίων «ἔδεσε» περιμένοντας καλύτερες μέρες *(εἰκ. 22.1)*.

• **Ἕνας δυναμισμός πού ἐντυπωσιάζει:** Μέσα σ' αὐτό τό μελαγχολικό

Εἰκ. 22.1. Τήν καθέλκυση ἑνός νέου πλοίου στά ναυπηγεῖα Σκαραμαγκᾶ παρακολουθοῦν πολυάριθμα πλοῖα ἀγκυροβολημένα στό θαλάσσιο χῶρο τῆς Κυνοσούρας (στό βάθος).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καί ἀπαισιόδοξο πλαίσιο ὁ δυναμισμός τῆς ἑλληνικῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας πραγματικά ἐντυπωσιάζει. Ἔτσι τό 1977 ἡ συνολική χωρητικότητα τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορικοῦ στόλου ὄχι μόνο δέ μειώθηκε σέ σχέση μέ τό 1976, ἀλλά παρουσίασε τή δεύτερη μεγαλύτερη αὔξηση σέ παγκόσμια κλίμακα, μετά τή Λιβερία.

• **1.000 ἑλληνόκτητα πλοῖα μέ ξένες σημαῖες:** Ὑπάρχουν μερικά μικρά κράτη, κυρίως ἡ Λιβερία καί ὁ Παναμάς, πού παρέχουν πολλές νομικές καί οἰκονομικές διευκολύνσεις (π.χ. πολύ μικρότερη φορολογία) στά ξένα πλοῖα πού ὑψώνουν τή σημαία τους, ἀποβλέποντας φυσικά στήν ἐνίσχυση τῶν οἰκονομιῶν τους. Αὐτές οἱ ἀμοιβαῖες διευκολύνσεις προσελκύουν πολλούς ἐφοπλιστές, ἀνάμεσα στούς ὁποίους καί πολλούς Ἕλληνες, πού τελικά ὑψώνουν στά πλοῖα τους τή λιβεριανή ἤ τήν παναμαϊκή σημαία. Οἱ σημαῖες ὅλων αὐτῶν τῶν κρατῶν ἀποκαλοῦνται ἀπό τούς ναυτικούς «σημαῖες εὐκολίας» ἤ «σημαῖες εὐκαιρίας». Ὅλα αὐτά ἐξηγοῦν γιατί αὐτά τά δυό κράτη κατέχουν τίς πρῶτες θέσεις στήν παγκόσμια ναυτιλία, ἐνῶ ἡ πραγματική δύναμη τῶν ἐμπορικῶν τους στόλων εἶναι μηδαμινή. Ἔτσι 1.000 περίπου πλοῖα πού ἀνήκουν σέ Ἕλληνες ἐφοπλιστές ταξίδευαν τό 1977 μέ σημαῖες εὐκολίας.

• **4.000 πλοῖα μέ ἑλληνική σημαία** βρίσκει ἡ ἀνατολή τοῦ 1978. Ἡ ὁλική χωρητικότητά τους πλησιάζει τά 35 ἑκατομμύρια κόρους, πράγμα πού δίνει στόν ἑλληνικό ἐμπορικό στόλο τήν 5η θέση στόν κόσμο.

• **Ἡ ναυτιλιακή δύναμη στόν κόσμο:** Ἄν στά 4.000 πλοῖα μέ ἑλληνική σημαία προστεθοῦν καί τά 1.000 περίπου ἑλληνόκτητα πλοῖα μέ σημαῖες εὐκολίας, τότε ὁ ἑλληνόκτητος (δηλ. ὁ ἑλληνικῆς πλοιοκτησίας) ἐμπορικός στόλος φθάνει τό 1977 τά 5.000 πλοῖα, μέ συνολική ὁλική χωρητικότητα 50 ἑκατομμυρίων κόρων *(εἰκ. 22.2)*. Οἱ ἀριθμοί αὐτοί δίνουν στήν Ἑλλάδα τήν 1η θέση στόν παγκόσμιο χῶρο.

Ὁλική χωρητικότητα :

Ὁ συνολικός ὄγκος τῶν κλειστῶν χώρων ἑνός πλοίου, συμπεριλαμβανομένου τοῦ μηχανοστασίου ἀλλά ἐξαιρουμένων ὁρισμένων ὅπως π.χ. τῶν μαγειρίων, τῶν δεξαμενῶν ἕρματος κ.ἄ. 1 κόρος = 100 κυβ. πόδια = 2,83 m^3.

Εἰκ. 22.2. Ἡ δύναμη τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορικοῦ στόλου αὐξάνεται χρόνο μέ τό χρόνο.

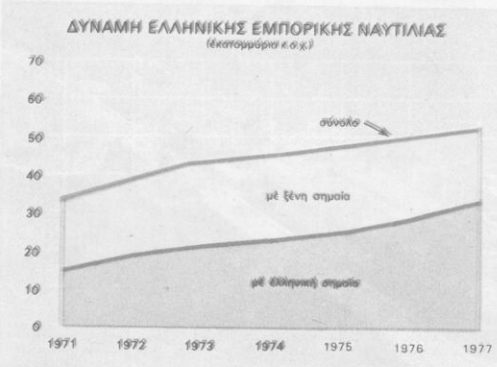

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

• **Ἡ ἑλληνική σημαία πρωταγωνιστεῖ** σέ ὅλες τίς ἐπιμέρους κατηγορίες πλοίων. Ἔτσι, ἄν πάρουμε σάν κριτήριο τήν ὁλική χωρητικότητα, τότε στά φορτηγά πλοῖα γενικοῦ φορτίου ἡ ἑλληνική σημαία κατέχει τήν 1η θέση στόν παγκόσμιο χῶρο, μέ 2η τή σοβιετική καί 3η τήν παναμαϊκή, τῆς ὁποίας ἕνα σημαντικό ποσοστό ἀφορᾶ πλοῖα ἑλληνικῶν συμφερόντων. Στά δεξαμενόπλοια *(εἰκ. 22.3)* ἡ ἑλληνική σημαία κατέχει τήν 5η θέση, μέ 1η τή λιβεριανή. Στήν κατηγορία τῶν φορτηγῶν πλοίων πού φορτώνουν ὄχι συσκευασμένα ἐμπορεύματα ἀλλά χύμα (π.χ. μεταλλεύματα, δημητριακά) *(εἰκ. 22.4)* ἡ ἑλληνική σημαία κατέχει τήν 3η θέση. Τέλος στά κρουαζιερόπλοια ἡ ἑλληνική σημαία κατέχει μέ κριτήριο τή χωρητικότητα τήν 5η θέση καί μέ κριτήριο τόν ἀριθμό πλοίων τήν 1η θέση.

• **Μιά τεράστια προσφορά στήν ἐθνική οἰκονομία:** Περίπου 150.000 ἑλληνικές οἰκογένειες ζοῦν ἀξιοπρεπῶς ἀπό τήν ἑλληνική ναυτιλία, ἐνῶ εἰσέρχεται στή χώρα μας πολύτιμο συνάλλαγμα πού τό 1977 ξεπέρασε τό 1 δισεκατομμύριο δολάρια. Τό **ναυτιλιακό συνάλλαγμα** ἐντάσσεται στούς ἄδηλους πόρους.

Εἰκ. 22.3. Γιγαντιαῖο πετρελαιοφόρο (τάνκερ) ξεφορτώνει τό πετρέλαιο του στήν εἰδική ἐξέδρα τοῦ διυλιστηρίου τῆς Ἐλευσίνας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

• **Μιά ἀνεκτίμητη ἐθνική προσφορά:** Τά ἑλληνικά πλοῖα ὑπερήφανα μεταφέρουν τήν ἑλληνική σημαία στίς θάλασσες καί τούς ὠκεανούς τοῦ πλανήτη μας. Δέν εἶναι ὑπερβολικό νά ποῦμε πώς ἀποτελοῦν κινητές ἑλληνικές πρεσβεῖες σέ εἰρηνικές περιόδους καί ἀνυπολόγιστης ἀξίας συντελεστές σέ ὅλους τούς πολέμους πού διεξήγαγε ἡ Ἑλλάδα.

• **Οἱ συντελεστὲς τοῦ σημερινοῦ θαύματος:** Ἡ ἐπίζηλη θέση πού κατέχει σήμερα στόν παγκόσμιο χῶρο ἡ ἑλληνική ἐμπορική ναυτιλία κερδήθηκε χάρη στή ναυτιλιακή πολιτική, στήν εὐφυία, τή διαίσθηση καί τήν τόλμη τῶν Ἑλλήνων ἐφοπλιστῶν καί κυρίως στήν ἄφθαστη ποιότητα, τήν ἄρτια ἐπαγγελματική κατάρτιση καί τά ἔξοχα ἔμφυτα χαρίσματα τῶν ναυτικῶν μας.

Εἰκ. 22.4. Φόρτωση μεταλλεύματος χύμα σέ εἰδικοῦ τύπου φορτηγό πλοῖο (μπάλκκάριερ).

• **Σκληρή ἀλλά ἐνδιαφέρουσα ἡ δουλειά τοῦ ναυτικοῦ.** Σκληρή, γιατί εἶναι ἀναγκασμένος να στερεῖται γιά πολύ καιρό τήν παρουσία προσώπων ἀγαπημένων ταξιδεύοντας σέ θάλασσες συχνά ἀφιλόξενες, παλεύοντας μέ τά στοιχεῖα τῆς φύσης. Ἐνδιαφέρουσα, γιατί ἀποκτάει ἐμπειρίες καί γνωρίζει τόπους, λαούς καί συνήθειες πού ἕνας ἄλλος ἄνθρωπος εἶναι σχεδόν ἀδύνατο νά γνωρίσει στόν κύκλο τῆς ζωῆς του, ἐξασκώντας συγχρόνως ἕνα ἀρκετά προσοδοφόρο ἐπάγγελμα.

• **25.000 ξένοι στά ἑλληνικά πλοῖα** συνυπηρετοῦν μέ τούς Ἕλληνες ναυτικούς, οἱ περισσότεροι χωρίς πείρα καί εἰδικότητα. Ἡ ναυτολόγηση τῶν ξένων ἔχει ἐπιτραπεῖ ἐδῶ καί μερικά χρόνια σέ ποσοστό 25% στή σύνθεση τοῦ πληρώματος τοῦ πλοίου, ἐπειδή τό ἔμψυχο ὑλικό μας δέν ἐπαρκοῦσε γιά νά ἐπανδρώσει τό μεγάλο ἐμπορικό μας στόλο.

• Ἡ ὡραία ναυτική μας παράδοση πού ξεκινώντας ἀπό τήν ἀρχαιότητα πέρασε στούς βυζαντινούς χρόνους καί ἀπό ἐκεῖ, διαμέσου τῶν σκοτεινῶν καιρῶν τῆς Τουρκοκρατίας, ἔφθασε στή νεώτερη Ἑλλάδα, συνεχίζεται πάντα μέ τήν ἴδια ἀξιοσύνη.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ:

Παρά τήν παγκόσμια ναυτιλιακή κρίση ἡ ἑλληνική ναυτιλία ἀκμάζει. Ἔτσι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τό τέλος τοῦ 1977 βρίσκει 4.000 ἑλληνικά πλοῖα (δηλ. μέ ἑλληνική σημαία) καί 1.000 ἑλληνόκτητα πλοῖα μέ ξένες σημαῖες (σημαῖες εὐκολίας) συνολικῆς ὁλικῆς χωρητικότητας 5.000.000 κόρων. Οἱ ἀριθμοί αὐτοί δίνουν στόν ἑλληνικῆς πλοιοκτησίας ἐμπορικό στόλο τήν πρώτη θέση στόν κόσμο. Ἀπό τήν ἐμπορική μας ναυτιλία ἀποζοῦν 150.000 ἑλληνικές οἰκογένειες καί εἰσέρχεται στή χώρα μας πολύτιμο συνάλλαγμα (ναυτιλιακό συνάλλαγμα).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Πῶς ἐξηγεῖται τό γεγονός ὅτι χῶρες μικρές, ὅπως π.χ. ἡ Λιβερία ἤ ὁ Παναμάς, ἐμφανίζουν ἐμπορικούς στόλους πού κατέχουν τίς πρῶτες θέσεις σέ παγκόσμια κλίμακα;
2. Ποιά ἡ προσφορά τῆς ἐμπορικῆς μας ναυτιλίας στό ἑλληνικό ἔθνος, τόσο ἀπό οἰκονομικῆς ὅσο καί ἀπό γενικότερης σκοπιᾶς;
3. Ἀναφέρετε μερικά χαρακτηριστικά στοιχεῖα πού δείχνουν τό δυναμισμό τῆς ἐμπορικῆς μας ναυτιλίας.
4. Ἀπό ποιές, κατά τή γνώμη σας, περιοχές τῆς χώρας προέρχεται κυρίως τό ἀνθρώπινο δυναμικό πού ἐπανδρώνει τή ναυτιλία μας;
5. Ποιά εἶναι ἡ γνώμη σας γιά τό ἐπάγγελμα τοῦ ναυτικοῦ;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

29-1683

23 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

• **Ἡ ἔννοια τοῦ τουρισμοῦ:** Ὅταν λέμε «τουρισμός», ἐννοοῦμε τήν προσωρινή μετακίνηση ἀνθρώπων ἀπό τόν τόπο πού μένουν μόνιμα σέ ἄλλους τόπους μέ σκοπό τήν ψυχαγωγία, τήν ξεκούραση καί τήν ἱκανοποίηση τῆς περιέργειάς τους. Διακρίνεται σέ **ἐξωτερικό τουρισμό,** πού γίνεται ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἐπισκέπτονται ξένες χῶρες, καί σέ **ἐσωτερικό τουρισμό,** ὅταν οἱ ἄνθρωποι μετακινοῦνται σέ ἄλλες περιοχές τῆς πατρίδας τους.

• **Ἕνα παγκόσμιο φαινόμενο** εἶναι στίς μέρες μας ὁ τουρισμός, πού ἄρχισε νά ἀναπτύσσεται γοργά κυρίως μετά τόν τελευταῖο μεγάλο πόλεμο. Αὐτό συμβαίνει, γιατί ὁ τουρισμός ἀποτελεῖ μιά ψυχολογική καί βιολογική ἀνάγκη γιά τό σύγχρονο ἄνθρωπο (κυρίως τῶν μεγαλουπόλεων) καί γιατί τά ταξίδια ἔχουν γίνει καί εὐκολότερα καί σχετικῶς προσιτά.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

• **5 ἑκατομμύρια ξένοι τουρίστες τό 1978:** Τά τελευταῖα χρόνια ἡ Ἑλλάδα δέχεται, κυρίως κατά τούς καλοκαιρινούς μῆνες, τήν εἰρηνική εἰσβολή ἑκατοντάδων χιλιάδων ξένων τουριστῶν *(εἰκ. 23.1)*, πού χρόνο μέ τό χρόνο γίνονται περισσότεροι. Ἔτσι τό 1977 μπῆκαν στήν Ἑλλάδα περίπου 4.700.000 ξένοι τουρίστες. Ὁ ἀριθμός αὐτός ξεπερνάει κάθε προηγούμενο καί ἀντιστοιχεῖ στό μισό πληθυσμό τῆς χώρας. Μέ αὐτή τήν ἀναλογία ἡ Ἑλλάδα συγκαταλέγεται στίς μεγαλύτερες τουριστικές δυνάμεις σέ παγκόσμια κλίμακα. Τά στοιχεῖα γιά τό 1978 δείχνουν πώς ὁ ἀριθμός τῶν ξένων τουριστῶν ἔφτασε τά 5 ἑκατομμύρια.

• **1 δισεκατομμύριο δολάρια ἔφτασε τό τουριστικό συνάλλαγμα** πού εἰσῆλθε στήν Ἑλλάδα τό 1977 *(εἰκ. 23.2)*. Τό συνάλλαγμα

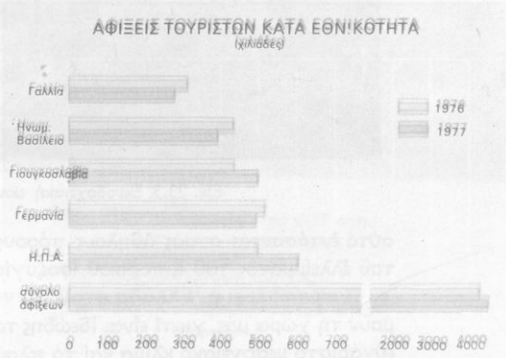

Εἰκ. 23.1. Οἱ κυριότερες χῶρες προέλευσης τῶν ξένων ἐπισκεπτῶν μας.

Εἰκ 23.2. Τό τουριστικό συνάλλαγμα συνεχῶς αὐξάνεται.

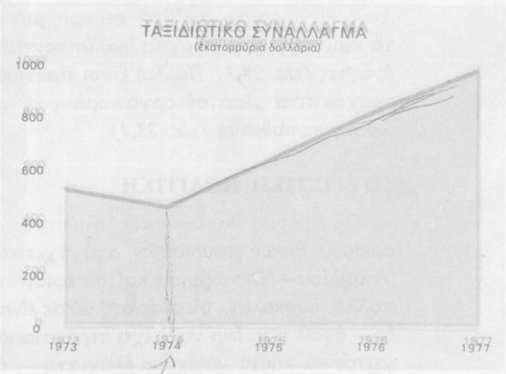

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

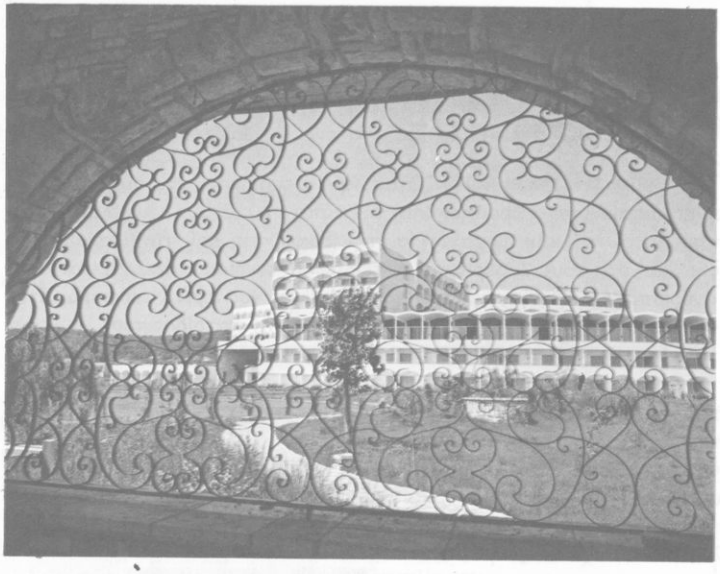

Εἰκ. 23.3. Ξενοδοχειακή μονάδα στήν Κέρκυρα.

αὐτό ἐντάσσεται στούς ἄδηλους πόρους καί βοηθάει πολύ στήν κάλυψη τοῦ ἐλλείμματος τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου τῆς χώρας

• **Τί προσφέρει ἡ Ἑλλάδα στούς ξένους της:** Οἱ ξένοι ἐπισκέπτες προτιμοῦν τή χώρα μας, γιατί εἶναι ἰδεώδης τόπος γιά παραθερισμό. Συνδυάζει τό εὐχάριστο μεσογειακό κλίμα καί τό πλούσιο σέ ἐναλλαγές τοπίο μέ τά ἀθάνατα μνημεῖα τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Μέσα σέ κάθε μορφωμένο ἄνθρωπο, ἀνεξάρτητα ἀπό ἐθνικότητα, ὑπάρχει ἡ ἐπιθυμία νά ἐπισκεφτεῖ κάποτε τήν Ἑλλάδα γιά τήν ὁποία τόσα ἄκουσε καί διάβασε στά σχολικά του χρόνια.

• **Πενταπλασιάστηκε ὁ ἀριθμός τῶν ξενοδοχειακῶν κλινῶν ἀπό τό 1960.** Ἡ χώρα μας διαθέτει σήμερα μιά ἀξιόλογη τουριστική ὑποδομή. Μέ τά καινούργια ξενοδοχεῖα καλύπτονται σέ μεγάλο βαθμό οἱ τουριστικές ἀνάγκες *(εἰκ. 23.3)*. Πολλοί ξένοι προτιμοῦν ἐπίσης τή διαμονή σέ σκηνές καί τροχόσπιτα μέσα σέ ὀργανωμένες ἐγκαταστάσεις (κάμπιγκ) ἤ σέ ἄλλες ὡραῖες τοποθεσίες *(εἰκ. 23.4)*.

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

• **Ὁρισμένες σημαντικές διαπιστώσεις:** Οἱ μαζικές ἀφίξεις τεράστιου ἀριθμοῦ ξένων τουριστῶν στό σχετικά περιορισμένο χρονικό διάστημα Ἀπριλίου – Ὀκτωβρίου καί σέ ὁρισμένα τουριστικά κέντρα δημιουργοῦν πολλές δυσκολίες. Μερικές ἀπ' αὐτές εἶναι ἡ ἀσύμμετρη οἰκονομική ἀνάπτυξη – ἀφοῦ π.χ. ἕνα νησί ἔχει τεράστια κίνηση, ἐνῶ εἶναι δυνατό τά κοντινά γειτονικά νησιά νά ἔχουν ἐλάχιστη –, ἡ ἀλλοίωση τῆς φυσιογνωμίας τοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

↑ Εἰκ. 23.4. Τό κάμπιγκ τοῦ ΕΟΤ στήν Ἁγία Τριάδα (Θεσσαλονίκη).

← Εἰκ. 23.5. Μανιάτικος πύργος.

↓ Εἰκ. 23.6. Χιονοδρομικό κέντρο στόν Παρνασσό.

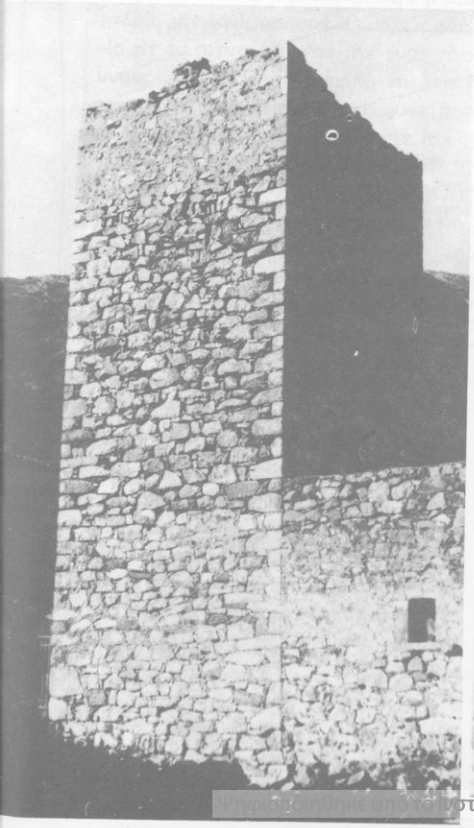

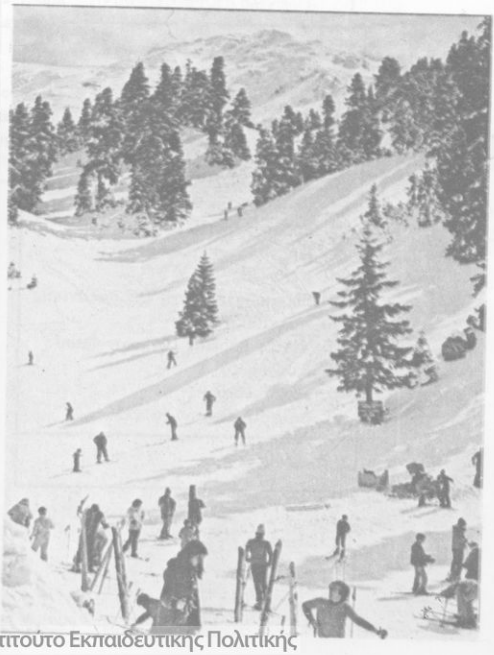

Ψηφιοποίηση: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

συγκεκριμένου τόπου καθώς ἐπίσης καί τῆς ψυχοσύνθεσης τῶν κατοίκων, πράγμα πού ὁδηγεῖ σέ μιά ἀναπόφευκτη «βιομηχανοποίηση» τοῦ τουρισμοῦ. Τότε χάνεται κάθε ἀνθρώπινη ἐπαφή στίς σχέσεις φιλοξενοῦντος καί φιλοξενουμένου.

• **Στόχοι τῆς τουριστικῆς πολιτικῆς.** Γιά νά ἀντιμετωπιστοῦν τά προβλήματα αὐτά ὁ Ἑλληνικός Ὀργανισμός Τουρισμοῦ (Ε.Ο.Τ.) πῆρε μιά σειρά μέτρων πού ἀποβλέπουν: (ι) Στήν ἐλάττωση τῆς ροῆς ξένων τουριστῶν πρός τά κορεσμένα τουριστικά κέντρα μέ παράλληλη ἀνάπτυξη πολλῶν νέων τουριστικῶν κέντρων σέ διάφορες περιοχές τῆς χώρας. Τά νέα αὐτά κέντρα (π.χ. Μάνη, Ζαγοροχώρια, Κεφαλλονιά κ.ἄ.), σωστά ὀργανωμένα καί μέ διατηρημένο τό παραδοσιακό χρῶμα, διαφημίζονται κατάλληλα καί ἤδη προσελκύουν πολλούς ξένους *(εἰκ. 23.5)*. (ιι) Στήν ἐπιμήκυνση τῆς τουριστικῆς περιόδου ἔτσι ὥστε νά διαρκεῖ ὅλο τό χρόνο, φυσικά σέ μέρη πού προσφέρονται ἀπό πλευρᾶς κλίματος *(εἰκ. 23.6)*. Τέλος ἐπιδιώκεται ἡ προσέλκυση ὄχι πιά περισσότερων τουριστῶν ἀλλά τουριστῶν μεγαλύτερου εἰσοδήματος.

Ο ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

• **Ἡ καλοκαιρινή φυγή:** Τό καλοκαίρι ἡ πρωτεύουσα, ἡ Θεσσαλονίκη καί σέ μικρότερο βαθμό οἱ ἄλλες πόλεις, ἀδειάζουν. Οἱ κουρασμένοι τῆς πόλης ἐκμεταλλεύονται τήν περίοδο τῆς ἄδειάς τους καί κατευθύνονται μέ τίς οἰκογένειές τους εἴτε στήν πατρική γῆ εἴτε σέ ἄλλα μέρη γιά νά περάσουν τίς διακοπές τους. Φυσικά ἡ προτίμησή τους στρέφεται κυρίως σέ παραθαλάσσια μέρη, καί τῆς ἠπειρωτικῆς καί τῆς νησιωτικῆς Ἑλλάδας.

• Τό φαινόμενο τῆς ὁμαδικῆς φυγῆς εἶναι ἴσως πιό ἐντυπωσιακό τίς ἡμέρες τῶν ἀργιῶν καί τῶν μεγάλων ἑορτῶν (Χριστουγέννων καί Πάσχα). Χιλιάδες αὐτοκίνητα κατακλύζουν τούς μεγάλους δρόμους φέρνοντας, ἔστω καί γιά λίγες ὧρες, τόν κόσμο τῶν μεγάλων πόλεων κοντά στή φύση.

Τουριστικές περιοχές

Μέ κριτήριο τίς διανυκτερεύσεις ἀλλοδαπῶν τουριστῶν στά διάφορα ξενοδοχειακά καταλύματα τό 1977, οἱ σημαντικότερες τουριστικές περιοχές τῆς χώρας μας εἶναι:

1. Εὐρύτερη περιοχή Ἀθήνας
2. Ρόδος
3. Κρήτη
4. Κέρκυρα
5. Εὐρύτερη περιοχή Θεσσαλονίκης
6. Χαλκιδική
7. Ἀκτές βόρειας Πελοποννήσου
8. Κυκλάδες
9. Πλαταμώνας
10. Δελφοί, Ἑρμιονίδα κτλ.

Πηγή: Ε.Ο.Τ.

ΜΙΑ ΜΕΓΑΛΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

• Ὁ τουρισμός μπορεῖ νά γίνει ἕνας σημαντικός παράγοντας πού θά κρατήσει τόν κόσμο τῆς ὑπαίθρου — καί ἰδιαίτερα τῶν λιγότερο ἀναπτυγμένων περιοχῶν — στόν τόπο του, γιατί θά τούς προσφέρει ἕνα ἱκανοποιητικό εἰσόδημα. Πέρα ὅμως ἀπό τά οἰ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κονομικά ὀφέλη, μέ τόν τουρισμό πετυχαίνεται κάτι σημαντικότερο: Ἄνθρωποι διάφορων ἐθνικοτήτων γνωρίζονται μεταξύ τους καί μέ τή γνωριμία ἐπέρχεται βαθμιαῖα ἡ συναδέλφωση τῶν λαῶν.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ:

Ἡ Ἑλλάδα δέχεται κάθε χρόνο, κυρίως κατά τήν καλοκαιρινή περίοδο, ἑκατοντάδες χιλιάδες ξένους τουρίστες. Ὁ ἀριθμός τῶν ξένων πού ἐπισκέφτηκαν τή χώρα μας τό 1978 ξεπερνάει σέ μέγεθος τό μισό τοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ ἀναλογία αὐτή ἐπισκεπτῶν – πληθυσμοῦ χαρακτηρίζει τήν Ἑλλάδα σάν μιά ἀπό τίς μεγάλες τουριστικές δυνάμεις τοῦ κόσμου. Τά προβλήματα πού δημιουργοῦν οἱ μαζικές ἀφίξεις ξένων σέ ὀλιγάριθμα ὑπεραναπτυγμένα τουριστικά κέντρα ἀντιμετωπίζονται ἀπό τόν ΕΟΤ μέ τήν παράλληλη ἀνάπτυξη νέων τουριστικῶν κέντρων. Ὁ τουρισμός ἀποτελεῖ πηγή συναλλάγματος γιά τή χώρα μας καί μπορεῖ νά ἀποβεῖ ἕνας σημαντικός παράγοντας πού θά περιορίσει τήν ἀστυφιλία.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Γιατί τό φαινόμενο τοῦ τουρισμοῦ γνώρισε μεταπολεμικά τόσο μεγάλη ἀνάπτυξη σέ παγκόσμια κλίμακα;
2. Ποιά στοιχεῖα μᾶς ἐπιτρέπουν τό χαρακτηρισμό τῆς Ἑλλάδας ὡς μεγάλης τουριστικῆς δύναμης;
3. Τί προβλήματα δημιουργοῦνται ἀπό τήν τουριστική ὑπερανάπτυξη ὀλιγάριθμων τουριστικῶν κέντρων καί πῶς ἀντιμετωπίζεται ἡ κατάσταση αὐτή;
4. Ἐκτιμῆστε τήν προσφορά τοῦ τουρισμοῦ στή χώρα μας, τόσο ἀπό οἰκονομικῆς ὅσο καί ἀπό γενικότερης σκοπιᾶς.
5. Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἐσωτερικοῦ τουρισμοῦ στή χώρα μας νομίζετε πώς εἶναι θετικό φαινόμενο γιά τήν ἐθνική μας οἰκονομία ἤ δέν ἔχει καμιά ἐπίπτωση σ' αὐτή;
6. Γιατί ἔχει ἤ δέν ἔχει ἀναπτυχθεῖ ὁ τουρισμός στήν περιοχή σας; Αἰτιολογῆστε τήν ἀπάντησή σας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

24 Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ (Ι)

ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΝΩΜΕΝΗ ΕΥΡΩΠΗ

● **Τί εἶναι ἡ Εὐρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότητα.** Ἡ **Εὐρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.)** ἱδρύθηκε τό 1957 μέ τή Συνθήκη τῆς Ρώμης *(εἰκ. 24.1)* ἀπό ἕξι κράτη: τό Βέλγιο, τή Γαλλία, τή Δ. Γερμανία, τήν Ἰταλία, τό Λουξεμβοῦργο καί τήν Ὀλλανδία. Σ' αὐτά προστέθηκαν τό 1973 ἡ Μ. Βρετανία, ἡ Ἰρλανδία καί ἡ Δανία *(εἰκ. 24.2)*. Ἡ Ε.Ο.Κ. εὐθύς ἐξαρχῆς δημιουργήθηκε μέ προοπτική τήν ἐξέλιξή της σέ πρώτη φάση σέ **οἰκονομική ἕνωση** τῶν μελῶν της μέ τή δημιουργία μιᾶς κοινῆς ἀγορᾶς, ὅπου τά προϊόντα, τά κεφάλαια καί οἱ ἄνθρωποι τῶν χωρῶν-μελῶν της θά μποροῦν νά κινοῦνται ἐλεύθερα (χωρίς διαβατήρια, χωρίς τελωνεῖα κτλ.). Ὁ ἀπώτερος σκοπός ὅμως τῆς Ε.Ο.Κ. εἶναι τό πέρασμα στήν τελική φάση, πού εἶναι ἡ **πολιτική ἕνωση** τῶν χωρῶν - μελῶν της. Ἡ ὁλοκλήρωση αὐτή θά δημιουργήσει μιά Εὐρώπη μέ κεντρικούς πολιτικούς καί οἰκονομικούς θεσμούς, ἰσχυρή καί μέ παγκόσμια ἀκτινοβολία, πού θά ἀποτελέσει βασικό παράγοντα εἰρήνης καί ἰσορροπίας.

Εἰκ. 24.1α. Ρώμη 1957: ἕνα ἱστορικό βῆμα πρός τήν κατεύθυνση τῆς Ἑνωμένης Εὐρώπης.

Εἰκ. 24.1β. Ἡ σελίδα τῆς Συνθήκης τῆς Ρώμης μέ τίς ὑπογραφές τῶν ἡγετῶν τῶν 6 χωρῶν.

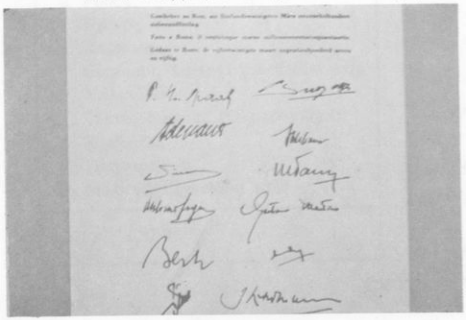

● **1951: τό πρῶτο βῆμα.** Ἡ Συνθήκη τῆς Ρώμης δέν ὑπῆρξε τό πρῶτο βῆμα πρός τήν κατεύθυνση τῆς Ἑνωμένης Εὐρώπης. 6 χρόνια πρίν, δηλ. τό 1951, οἱ ἴδιες χῶρες πού δημιούργησαν τήν «Ε.Ο.Κ. τῶν 6» εἶχαν ἱδρύσει τήν **Εὐρωπαϊκή Κοινότητα Ἄνθρακος καί Χάλυβος (Ε.Κ.Α.Χ.).** Ἔτσι τά προϊόντα ἄνθρακας καί χάλυβας μποροῦσαν πιά νά κυκλοφοροῦν στίς 6 αὐτές χῶρες χωρίς περιορισμούς. Ἄν ἀναλογιστοῦμε τή σημασία πού ἔχουν τά προϊόντα αὐτά γιά τίς βιομηχανικά ἀναπτυγμένες χῶρες, μποροῦμε νά ἐκτιμήσουμε τή σημασία τῆς πρώτης αὐτῆς συμφωνίας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εἰκ. 24.2. Οἱ σημαῖες τῶν χωρῶν τῆς ΕΟΚ. Σύντομα θά προστεθοῦν 2 ἀκόμα: ἡ ἱσπανική καί ἡ πορτογαλική.

• **1958: ἡ ΕΥΡΑΤΟΜ.** Μετά τήν ἵδρυση τῆς Ε.Ο.Κ. δημιουργήθηκε τό 1958 καί μιά τρίτη κοινοτική ὀργάνωση, ἡ **ΕΥΡΑΤΟΜ,** δηλ. ἡ Εὐρωπαϊκή Κοινότητα γιά τήν ἀτομική ἐνέργεια. Ἡ ΕΚΑΧ, ἡ ΕΟΚ καί ἡ ΕΥΡΑΤΟΜ ἀποτέλεσαν μιά εὐρύτερη Κοινότητα, μέ τή συγχώνευση τῶν ἐκτελεστικῶν τους ὀργάνων. Γι' αὐτό πολλές φορές μιλᾶμε γιά **Εὐρωπαϊκές Κοινότητες.**

ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΟΚ

• Ἡ Ἑλλάδα ἔγινε δεκτή ὡς συνδεμένο μέλος μέ τή Συνθήκη τῶν Ἀθηνῶν πού ὑπογράφτηκε τό 1961 καί ἄρχισε νά ἰσχύει τό 1962. Ἡ πλήρης ἔνταξή της θά γινόταν μόλις θά ἦταν ὥριμη νά ἀναλάβει ὅλες τίς ὑποχρεώσεις τῆς συνθήκης τῆς Ρώμης. Στίς 12 Ἰουλίου 1975 ἡ Ἑλλάδα ζήτησε τήν ἔνταξή της ὡς τό 10ο μέλος τῆς Ε.Ο.Κ. Ἀπό τότε ἄρχισε μιά περίοδος ἔντονων διαβουλεύσεων, συναντήσεων καί διαπραγματεύσεων πού κράτησαν περίπου 3,5 χρόνια. Ἡ τελική φάση τῶν διαπραγματεύσεων ὁλοκληρώθηκε τήν 21η Δεκεμβρίου 1978. 5 περίπου μῆνες ἀργότερα, τήν 28η Μαΐου 1979, ὑπογράφτηκε στήν Ἀθήνα ἡ συμφωνία γιά τήν προσχώρηση τῆς χώρας μας ὡς πλήρους μέλους τῆς Ε.Ο.Κ., πού ἐπικυρώθηκε κατόπιν ἀπό τή Βουλή τῶν Ἑλλήνων, καθώς ἐπίσης καί ἀπό τά κοινοβούλια τῶν 9 παλαιοτέρων κρατῶν - μελῶν. Ἔτσι ἀπό τήν 1η Ἰανουαρίου 1981 ἡ Ἑλλάδα εἶναι καί τυπικά τό 10ο μέλος τῆς Κοινότητας.

ΤΑ ΘΕΣΜΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ ΤΗΣ ΕΟΚ ΚΑΙ Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥΣ *(εἰκ. 24.3).*

• **Τά τεσσερα ὄργανα τῆς Κοινότητας:** Ἡ διεύρυνση τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων, πού προῆλθε ἀπό τήν ἔνταξη τῶν 3 κρατῶν τό 1973, δέν ἔθιξε τή διάρθρωση τῶν 4 κοινοτικῶν ὀργάνων πού εἶναι: τό **Εὐρωπαϊκό Κοινοβούλιο, τό Συμβούλιο Ὑπουργῶν,** ἡ **Εὐρωπαϊκή Ἐπιτροπή** καί τό **Δικαστήριο.** Ἀπό τό 1967 τά ὄργανα αὐτά εἶναι κοινά καί γιά τίς τρεῖς Εὐρωπαϊκές Κοινότητες (ΕΚΑΧ, ΕΟΚ, ΕΥΡΑΤΟΜ).

• **Τό Εὐρωπαϊκό Κοινοβούλιο:** Ἀποτελεῖται ἀπό 434 μέλη ἀπό τά ὁποῖα 24 εἶναι τά μέλη τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας (εὐρωβουλευτές). Ὁ ἀριθμός τῶν μελῶν κάθε κράτους εἶναι ἀνάλογος μέ τόν πληθυσμό του. Ἔτσι τά 4 μεγάλα κράτη - μέλη (Γαλλία, Γερμανία, Ἰταλία, Μ. Βρετανία) ἔχουν ἀπό 81 μέλη. Ἡ Ὁλλανδία 25, τό Βέλγιο 24, ἡ Δανία 16, ἡ Ἰρλανδία 15 καί τό Λουξεμβοῦργο 6.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

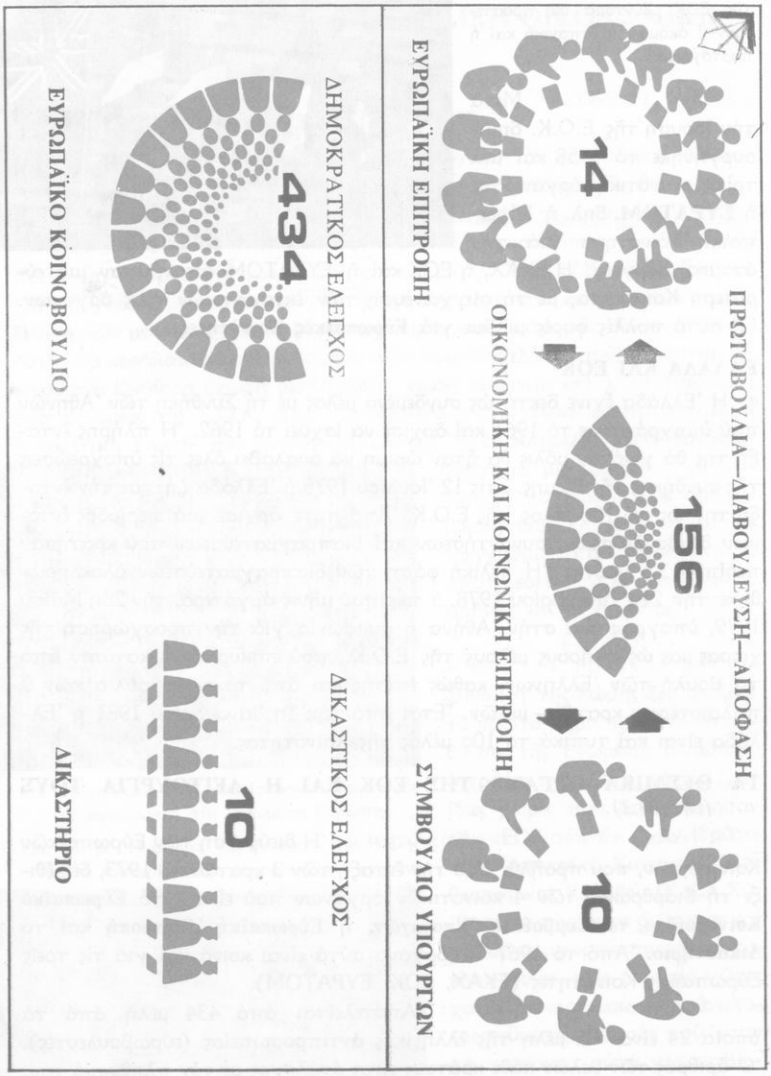

Εἰκ. 24.3. Σχηματική ἀπεικόνιση τῶν θεσμικῶν ὀργάνων τῆς ΕΟΚ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

• **Τό Συμβούλιο Ὑπουργῶν:** Ἀποτελεῖται ἀπό ἀντιπροσώπους τῶν Κυβερνήσεων τῶν κρατῶν-μελῶν. Ἀνάλογα μέ τά συζητούμενα θέματα συμμετέχουν καί οἱ ἁρμόδιοι ὑπουργοί. Πάντως κύριος ἀντιπρόσωπος κάθε χώρας θεωρεῖται ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν. Ἄν π.χ. ἕνα θέμα ἀφορᾶ τή γεωργία, συμμετέχει ὁ ὑπουργός Γεωργίας, εἴτε μόνος εἴτε μαζί μέ τόν ὑπουργό Ἐξωτερικῶν. Στό Συμβούλιο προεδρεύουν μέ τή σειρά ὅλοι οἱ ὑπουργοί Ἐξωτερικῶν, καθένας γιά 6 μῆνες. Οἱ ἀποφάσεις λαμβάνονται μέ ἐνισχυμένη πλειοψηφία. Ἕδρα τοῦ Συμβουλίου εἶναι οἱ Βρυξέλλες *(εἰκ. 24.4)*.

• **Ἡ Εὐρωπαϊκή Ἐπιτροπή:** Ἀποτελεῖται ἀπό 14 μέλη πού ὁρίζονται κατόπιν κοινῆς συμφωνίας τῶν Κυβερνήσεων, μέ ἕδρα τίς Βρυξέλλες. Καθ' ὅλη τή διάρκεια τῆς θητείας τους τά μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς ὀφείλουν νά ἐνεργοῦν μέ πλήρη ἀνεξαρτησία, τόσο ἀπέναντι τῶν Κυβερνήσεών τους ὅσο καί ἀπέναντι τοῦ Συμβουλίου, τό ὁποῖο δέν μπορεῖ νά τούς ἀφαιρέσει τήν ἐντολή. Μόνο τό Εὐρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ὕστερα ἀπό σχετική πρόταση μομφῆς, μπορεῖ νά προκαλέσει τήν αὐτόματη παραίτηση ὅλης τῆς Ἐπιτροπῆς. Τό Συμβούλιο καί ἡ Εὐρωπαϊκή Ἐπιτροπή βοηθοῦνται ἀπό μιά Οἰκονομική καί Κοινωνική Ἐπιτροπή. Τέλος ἡ Εὐρωπαϊκή Ἐπιτροπή βοηθεῖται καί ἀπό μιά Συμβουλευτική Ἐπιτροπή.

• **Τό Δικαστήριο** ἀποτελεῖται ἀπὸ 10 δικαστές μέ ἑξαετή θητεία, πού ὑποδεικνύονται κατόπιν κοινῆς συμφωνίας τῶν Κυβερνήσεων. Βοηθεῖται ἀπό 4 γενικούς εἰσαγγελεῖς. Σκοπός τους εἶναι ἡ ἐξασφάλιση τοῦ σεβασμοῦ τῶν διατάξεων καί κανόνων, πού προκύπτουν ἀπό τίς ἱδρυτικές Συνθῆκες. Ἕδρα τοῦ Δικαστηρίου εἶναι τό Λουξεμβοῦργο.

Εἰκ. 24.4. Τό μέγαρο τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐπιτροπῆς (δεξιά) καί ἀριστερά τό κτίριο ὅπου συνεδριάζει τό Συμβούλιο τῶν Ὑπουργῶν (Βρυξέλλες).

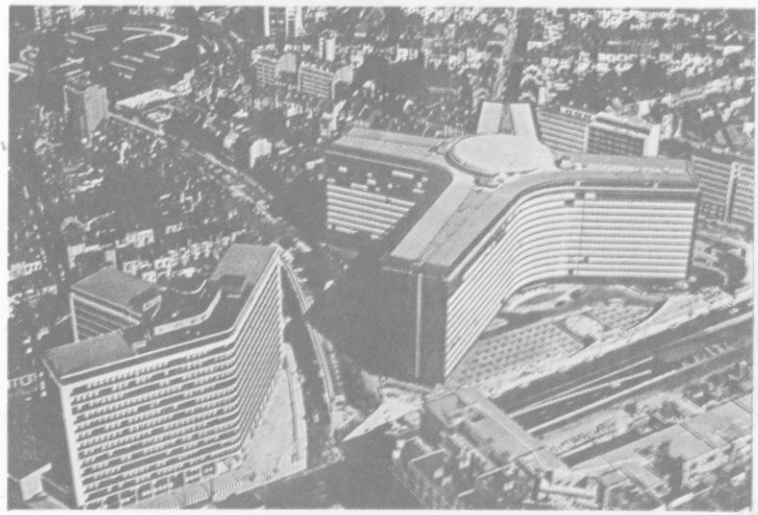

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ:

Ἡ ΕΟΚ ἱδρύθηκε τό 1957 μέ τή Συνθήκη τῆς Ρώμης, πού τήν ὑπόγραψαν 6 κράτη. Σ' αὐτά προστέθηκαν ἄλλα 3 τό 1973. Ἡ ΕΟΚ δέν ἀποτελεῖ τή μοναδική εὐρωπαϊκή κοινότητα, ἀφοῦ πρίν ἀπό αὐτήν εἶχε ἱδρυθεῖ ἡ ΕΚΑΧ (1951), ἐνῶ τό 1958 δημιουργήθηκε ἡ ΕΥΡΑΤΟΜ. Καί οἱ 3 εὐρωπαϊκές κοινότητες ἔχουν κοινά θεσμικά ὄργανα, πού εἶναι τό Κοινοβούλιο, τό Συμβούλιο τῶν Ὑπουργῶν, ἡ Ἐπιτροπή καί τό Δικαστήριο. Ἡ Ἑλλάδα ἀπό τήν 1η Ἰανουαρίου 1981 εἶναι καί τυπικά τό 10ο μέλος τῆς Ε.Ο.Κ.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Μέ ποιά Συνθήκη ἱδρύθηκε ἡ ΕΟΚ καί ποιά κράτη τήν ὑπόγραψαν; Τί προοπτικές ἐξέλιξης προβλέπονται σέ πρώτη φάση καί τί σέ τελική;
2. Τί ἐννοοῦμε ὅταν λέμε Εὐρωπαϊκές Κοινότητες;
3. Ποιά εἶναι τά θεσμικά ὄργανα τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων;
4. Ἀπό ποιά στάδια πέρασε ἡ προσπάθεια τῆς Ἑλλάδας νά γίνει μέλος τῆς ΕΟΚ;
5. Γιατί, κατά τή γνώμη σας, ἐπιχειρεῖται σέ πρώτη φάση ἡ οἰκονομική ἕνωση τῆς Εὐρώπης καί δέν γίνεται ἀπευθείας ἡ πολιτική ἕνωση;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

25 Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ (ΙΙ)

31-1-83

ΟΦΕΛΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΛΗΡΗ ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΣΤΗΝ Ε.Ο.Κ

• **Πολιτικά καί οἰκονομικά** εἶναι τά πλεονεκτήματα γιά τήν Ἑλλάδα ἀπό τήν πλήρη ἔνταξή της στήν Εὐρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότητα *(εἰκ. 25.1)*.

ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

• **Ὀργανικό τμῆμα τῆς Ἑνωμένης Εὐρώπης:** Στή Δυτική Εὐρώπη πραγματοποιοῦνται στήν ἐποχή μας ἐξελίξεις πού προετοιμάζουν σταθερά τή μεταμόρφωση τῆς σημερινῆς οἰκονομικῆς κοινότητας σέ πολιτικό ὀργανισμό. Ἡ Ἑλλάδα συμμετέχει στά συλλογικά ὄργανα καί ἀσκεῖ ἐπιρροή στή λήψη καί οἰκονομικῶν καί πολιτικῶν ἀποφάσεων. Δηλαδή ἡ χώρα μας, πού ἡ ἔκτασή της εἶναι περίπου τό 9%, ὁ πληθυσμός της τό 3,5% καί ὁ ἐθνικός της πλοῦτος περίπου τό 2% τῶν ἀντίστοιχων μεγεθῶν τῆς «Ε.Ο.Κ. τῶν 9» *(εἰκ. 25.2)* συμμετέχει ὡς ἰσότιμο μέλος στή διαμόρφωση τῆς κοινῆς πολιτικῆς τῆς Ε.Ο.Κ.

• **Ἐνίσχυση τῶν δημοκρατικῶν μας θεσμῶν,** γιατί ἡ θεσμική δομή τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων προϋποθέτει τή λειτουργία δημοκρατικοῦ πολιτεύματος σέ καθένα ἀπό τά κράτη - μέλη.

Εἰκ. 25.1. Τό «Ζάππειο μέγαρο» ὅπου ἔγινε ἡ τελετή τῆς ὑπογραφῆς τῆς συμφωνίας προσχώρησης τῆς χώρας μας στήν ΕΟΚ (28 Μαΐου 1979).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ (ΚΟΙΝΗΣ ΑΓΟΡΑΣ)

ΧΩΡΑ		ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ	ΕΚΤΑΣΗ 000 ΤΕΤΡ. ΧΜ.	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ (1975) (1)	ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΚΑΤΑ ΤΕΤΡ. ΧΜ.	ΝΟΜΙΣΜΑ	
ΕΛΛΑΣ	(GR)	ΑΘΗΝΑ	132,0	9.047.000	69	ΔΡΑΧΜΗ	(Dr.)
ΒΕΛΓΙΟ	(B)	ΒΡΥΞΕΛΛΕΣ	30,5	9.801.000	321	ΦΡΑΓΚΟ	(B.Fr.)
ΓΑΛΛΙΑ	(F)	ΠΑΡΙΣΙ	547,0	52.748.000	96	ΦΡΑΓΚΟ	(F.Fr.)
ΔΑΝΙΑ	(DK)	ΚΟΠΕΓΧΑΓΗ	43,1	5.060.000	117	ΚΟΡΩΝΑ	(D.Kr.)
ΔΥΤ. ΓΕΡΜΑΝΙΑ	(D)	ΒΟΝΝΗ	248,6	61.829.000	249	ΜΑΡΚΟ	(D.M.)
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	(IRL)	ΔΟΥΒΛΙΝΟ	70,3	3.127.000	44	ΣΤΕΡΛΙΝΑ	(£)
ΙΤΑΛΙΑ	(I)	ΡΩΜΗ	301.3	55.830.000	185	ΛΙΡΕΤΤΑ	(Lit.)
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	(L)	ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	2,6	359.000	139	ΦΡΑΓΚΟ	(B.Fr.)
ΜΕΓ. ΒΡΕΤΑΝΝΙΑ	(GB)	ΛΟΝΔΙΝΟ	244,0	56.042.000	230	ΣΤΕΡΛΙΝΑ	(£)
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	(NL)	ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ	41,2	13.666.000	332	ΦΙΟΡΙΝΙ	(Fl)
ΙΣΠΑΝΙΑ	(E)	ΜΑΔΡΙΤΗ	504,8	35.472.000	70	ΠΕΣΕΤΑ	(Pes).
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	(P)	ΛΙΣΣΑΒΩΝΑ	91,6	8.762.000	96	ΕΣΚΟΥΔΟ	(Esc.)

Χώρες τῆς Ε.Ο.Κ. *Χώρες ὑπό ἔνταξη στήν Ε.Ο.Κ.*

(1) Κατά ὑπολογισμό

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

• **Ἐπιταχυνση τῆς οἰκονομικῆς καί κοινωνικῆς ἀνάπτυξης τῆς χώρας:** Ἡ πλήρης ἔνταξη θά ἐπιτρέψει στό λαό μας νά ἀναπτύξει ἐλεύθερα τίς δραστηριότητές του μέσα σέ μιά ἀγορά 260 ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων. Θά ἀνεβάσει ἀκόμη περισσότερο τό βιοτικό ἐπίπεδο τοῦ λαοῦ μας καί εἰδικότερα τῶν ἀγροτῶν καί ἐργαζομένων, πού θά τούς φέρει σταδιακά στό ὑψηλό ἐπίπεδο τῶν εὐρωπαίων συναδέλφων τους.

• **Χρηματοδότηση ἀπό τά κοινοτικά ταμεῖα:** Ἡ Ἑλλάδα θά μπορέσει νά ἐκμεταλλευτεῖ ὅλες τίς εὐκολίες πού ἐξασφαλίζει ἡ Κοινότητα στά κράτη-μέλη. Ἡ ἄντληση οἰκονομικῶν πόρων ἀπό τά Κοινοτικά Ταμεῖα θά ἐνισχύσει τήν Ἑλλάδα στό ἔργο τῆς ἀναδιάρθρωσης καί τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ τῆς οἰκονομίας.

• **Στόν ἀγροτικό τομέα:** Ἡ δημιουργία τῆς Ε.Ο.Κ. ὠφέλησε τή γεωργία τῶν χωρῶν-μελῶν της. Ἡ ἐφαρμογή κοινῆς ἀγροτικῆς πολιτικῆς βελτίωσε τήν παραγωγικότητα. Ὁ Ἕλληνας ἀγρότης θά ὠφεληθεῖ, γιατί δέ θά ἔχει πιά τό ἄγχος τῆς διάθεσης τῶν προϊόντων του. Οἱ τιμές πού θά πουλάει θά εἶναι ἴδιες μ' αὐτές πού θά πωλοῦν οἱ Εὐρωπαῖοι συνάδελφοί του. Ἡ Ε.Ο.Κ. ἐπιδοτεῖ τόν παραγωγό ἀπό τά Ταμεῖα της. Αὐτό θά ἀποτελέσει κίνητρο γιά τόν Ἕλληνα ἀγρότη νά αὐξήσει τήν παραγωγικότητά του χωρίς νά φοβᾶται ὅτι ἡ μεγάλη παραγωγή θά ρίξει τίς τιμές, γιατί ἡ χώρα μας, λόγω ἐδαφολογικῶν καί κλιματολογικῶν συνθηκῶν, παράγει πολλά προϊόντα στά ὁποῖα ἡ Ε.Ο.Κ. εἶναι ἐλλειμματική. Εἶναι δηλαδή ἡ ἑλληνική γεωργία συμπληρωματική καί ὄχι ἀνταγωνιστική τῆς γεωργίας τῆς Ε.Ο.Κ.

• **Στό βιομηχανικό τομέα:** Τό γεγονός πώς ἡ περίοδος τῆς μεγάλης ἀνάπτυξης τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας ἄρχισε περίπου τότε πού ἡ Ἑλλάδα συνδέθηκε μέ τήν Ε.Ο.Κ. (1962), δείχνει πόσο θετικά ἐπέδρασε στή βιομηχανία μας ἡ σύσφιξη τῶν σχέσεών μας μέ τήν Κοινότητα. Πολλοί εἰδικοί προβλέπουν πώς τά ἑπόμενα χρόνια θά γίνει μιά πραγματική βιομηχανική ἐπανάσταση στή χώρα μας. Θά ὑπάρξουν σημαντικές συγχωνεύσεις ὁμοειδῶν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων, θά ἱδρυθοῦν ὁπωσδήποτε νέα ἐργοστάσια μέ χρηματοδότηση ἀπό ἑλληνικά καί εὐρωπαϊκά κεφάλαια, θά ἐνισχυθοῦν οἱ βιομηχανίες μέ ἐξαγωγικό προσανατολισμό καί, τό κυριότερο, θά ἀπορροφηθοῦν βαθμιαῖα ἀπό τήν ἑλληνική βιομηχανία τά ἑλληνικά ἐργατικά χέρια πού ἀπασχολοῦνται σήμερα σέ βιομηχανίες τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἀκόμη θά ἐξασφαλιστεῖ ἡ συστηματικότερη βιομηχανική ἐκμετάλλευση τοῦ ὀρυκτοῦ πλούτου καί γενικότερα τῶν ἑλληνικῶν πρώτων ὑλῶν, πού ἕνα μεγάλο μέρος τους σήμερα ἐξάγεται ἀκατέργαστο. Τέλος προβλέπεται ὅτι τά Κοινοτικά Ταμεῖα θά χρηματοδοτήσουν ἔργα πού θά ἀναπτύξουν

← Εἰκ. 25.2. Χάρτης τῆς Εὐρώπης πού ἀπεικονίζει τή σημερινή κατάσταση τῆς ΕΟΚ. Ἡ Ἑλλάδα ἀποτελεῖ καί τυπικά τό 10ο μέλος, ἐνῶ προχωροῦν οἱ διαδικασίες γιά τήν ἔνταξη τῆς Ἱσπανίας καί τῆς Πορτογαλίας. Στόν πίνακα δίνονται ὁρισμένα στοιχεῖα τῶν 12 κρατῶν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τήν περιφέρεια, ἔτσι ὥστε νά περιοριστεῖ τό φαινόμενο τῆς ἀστυφιλίας καί ἴσως στό μέλλον νά ἀρχίσει ἕνα ἀντίστροφο ρεῦμα.

ΟΦΕΛΗ ΤΗΣ ΕΟΚ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

• **Ὁ ὀρυκτός πλοῦτος καί τό πετρέλαιο.** Ἡ Ἑλλάδα ἔχει πολυειδή καί σέ ἐκτεταμένο βαθμό ἀνεκμετάλλευτο ὀρυκτό πλοῦτο. Ἔχει ἐπίσης πετρέλαιο καί ὑπάρχουν ἐνδείξεις πώς ὑπάρχει περισσότερο ἀπ' αὐτό πού βρέθηκε στή Θάσο. Στούς τομεῖς αὐτούς ἡ Ε.Ο.Κ. εἶναι ἐλλειμματική.

• **Ἡ γεωγραφική θέση τῆς Ἑλλάδας** προσφέρεται γιά τήν ἵδρυση κοινῶν βιομηχανικῶν συγκροτημάτων πού θά ἀπευθύνονται στίς ἀναπτυσσόμενες καταναλωτικές ἀγορές τῶν χωρῶν τῆς Μέσης Ἀνατολῆς καί τῆς Ἀφρικῆς, μέ τίς ὁποῖες ἡ Ἑλλάδα διατηρεῖ πατροπαράδοτες σχέσεις φιλίας. Σήμερα ἑλληνικές τεχνικές ἑταιρίες ἐκτελοῦν τεράστια ἔργα στίς χῶρες αὐτές *(εἰκ. 25.3)*, ἐνῶ ὑπάρχει συγκοινωνιακή σύνδεση μέ τή Συρία μέ μεγάλα ὀχηματαγωγά πού φεύγουν ἀπό τό Βόλο.

Εἰκ. 25.3. Γεωτρητική ἐργασία ἀπό ἑλληνική τεχνική ἑταιρεία σέ ἀφρικανικό κράτος

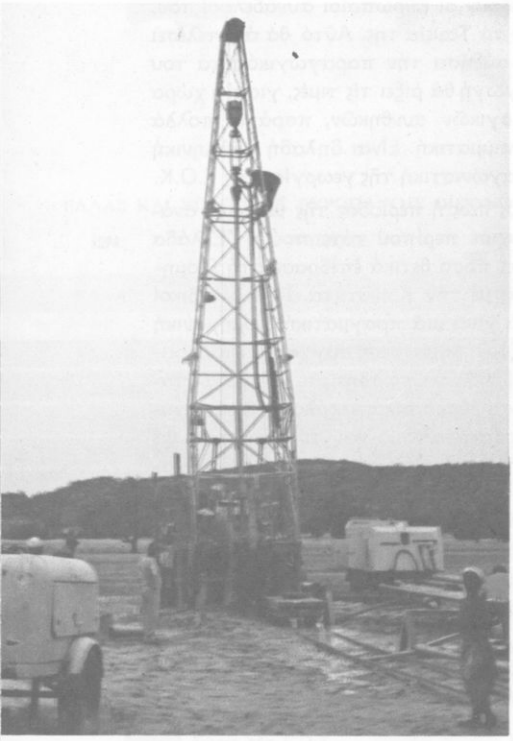

• **Ὁ τεράστιος ἐμπορικός στόλος μας,** πού ἰσοδυναμεῖ μέ τό 65% περίπου τῆς συνολικῆς χωρητικότητας ὅλων μαζί τῶν στόλων τῶν χωρῶν τῆς Ε.Ο.Κ., ἐντάσσεται πιά στήν ἐμπορική ναυτιλιακή δύναμη τῆς Κοινότητας. Τό γεγονός αὐτό ἔχει μεγάλη σημασία, γιατί τό ἐξωτερικό ἐμπόριο τῆς Ε.Ο.Κ. γίνεται, στό μέγιστο μέρος του, μέ πλοῖα.

ΑΦΕΤΗΡΙΑ ΜΙΑΣ ΝΕΑΣ ΕΠΟΧΗΣ

• Συμπερασματικά ἡ Ἑλλάδα εἶναι τό 10ο μέλος τῆς Ε.Ο.Κ., πράγμα πού ἀποτελεῖ ἕναν ἀπό τούς πιό σημαντικούς σταθμούς στή νεώτερη ἱστορία της. Πρέπει ὅμως νά γίνει συνείδηση σέ ὅλους ὅτι μέ τήν ἔνταξη στήν Ε.Ο.Κ. δέ λύνονται ὡς διά μαγείας ὅλα τά προβλήματα τοῦ λαοῦ μας. Ἡ Κοινότητα ἀποτελεῖ ἕναν εὐρύ ἀγωνιστικό στίβο καί γιά νά μπορέσουμε νά ἐπωφεληθοῦμε ἀπό τά προνόμια τῆς ἰσότιμης παρουσίας μας στόν εὐρωπαϊκό χῶρο, θά πρέπει νά δουλέψουμε μέ σύστημα καί ὀργάνωση.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ:

Τά ὀφέλη τῆς 'Ελλάδας ἀπό τήν πλήρη ἔνταξή της στήν ΕΟΚ.θά εἶναι πολιτικά καί οἰκονομικά. Στά πολιτικά περιλαμβάνονται ἡ ἰσότιμη συμμετοχή τῆς 'Ελλάδας σέ ὅλες τίς διαδικασίες πού θά ὁδηγήσουν στή μελλοντική ἕνωση τῆς Εὐρώπης, καθώς καί ἡ διασφάλιση τῶν δημοκρατικῶν μας θεσμῶν, ἀφοῦ τό δημοκρατικό πολίτευμα ἀποτελεῖ ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιά τή συμμετοχή μας. Στά οἰκονομικά ὀφέλη περιλαμβάνονται ἡ ἐνίσχυση τῆς γεωργίας μας ἀπό τά Κοινοτικά Ταμεῖα καθώς καί ἡ βιομηχανική ἀνάπτυξη. 'Ωφελεῖται ὅμως καί ἡ Κοινότητα ἀπό τήν εἴσοδο τῆς 'Ελλάδας σ' αὐτήν. 'Ο ὀρυκτός πλοῦτος καί ἡ ναυτιλία τῆς χώρας μας καθώς καί ἡ καίρια γεωγραφική της θέση ἀποτελοῦν μερικά στοιχεῖα πού ἀποδεικνύουν τό δυναμισμό τῆς ἑλληνικῆς συμμετοχῆς.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Σέ τί θά ὠφελήσει τήν Κοινότητα ἡ γεωγραφική θέση τῆς 'Ελλάδας;
2. Ποιές κατά τή γνώμη σας χῶρες τῆς ΕΟΚ ἔχουν γεωργική παραγωγή παραπλήσιου τύπου μέ τήν ἑλληνική;
3. Τί ἐννοοῦμε ὅταν λέμε ὅτι ἡ ἑλληνική γεωργία εἶναι συμπληρωματική καί ὄχι ἀνταγωνιστική τῆς γεωργίας τῆς ΕΟΚ;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

26 Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ

ΓΕΝΙΚΑ

• **Ἡ ἑλληνική διασπορά εἶναι ἕνα φαινόμενο παλαιό, σχεδόν ὅσο καί τό ἴδιο τό ἑλληνικό ἔθνος.** Στήν ἱστορία μας τό φαινόμενο αὐτό ἐμφανίζεται κυρίως ὄχι μέ τή μορφή μαζικῶν μετακινήσεων πληθυσμοῦ ἀλλά μέ τή μορφή μετανάστευσης ἀτόμων, οἰκογενειῶν ἤ, τό πολύ, μικρῶν ὁμάδων.

• **Σέ τέσσερις κύριες φάσεις μπορεῖ νά διαιρέσει κανείς ἱστορικά τήν ἑλληνική διασπορά.** Ἡ πρώτη εἶναι ἡ περίοδος τῆς ἵδρυσης τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἀποικιῶν στά παράλια τῆς Μεσογείου. Δεύτερη εἶναι ἡ περίοδος τῆς κοσμοκρατορίας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Τρίτη εἶναι ἡ περίοδος πού ἀκολούθησε τήν ἅλωση τῆς Κωνσταντινούπολης. Τέλος τέταρτη εἶναι ἡ περίοδος τῆς μετανάστευσης τῶν νεώτερων χρόνων. Εἶναι ἀναμφισβήτητο πώς οἱ τρεῖς πρῶτες ἐπέδρασαν σημαντικά στήν ἐξέλιξη τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητας. Σήμερα ὅμως δέν ἀπομένουν παρά ἐλάχιστα κατάλοιπα τοῦ λαμπροῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκείνων τῶν ἐποχῶν *(εἰκ. 26.1)*.

Εἰκ. 26.1. Παιδιά στό ἑλληνόφωνο χωριό «Καλημέρα» τῆς Νοτ. Ἰταλίας. Ἡ ἑλληνική γλώσσα καί οἱ ἑλληνικές παραδόσεις διατηροῦνται ἐκεῖ ἀπό τήν ἀρχαιότητα (Μεγάλη Ἑλλάδα).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

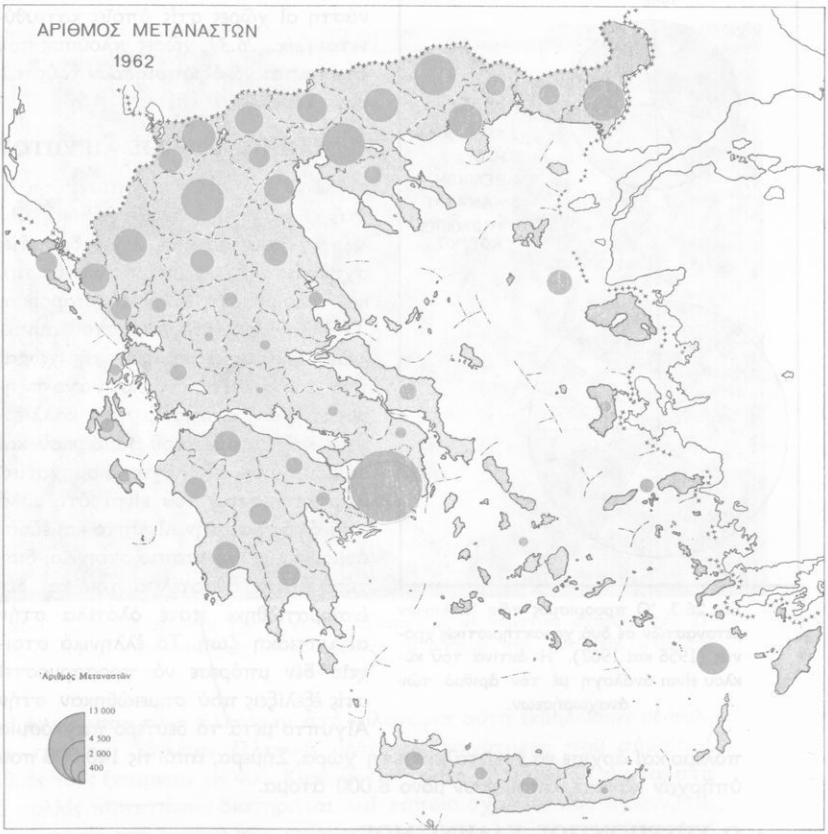

Εἰκ. 26.2. Ἡ συμμετοχή τῶν νομῶν τῆς χώρας στή μετανάστευση τοῦ 1962.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΑΣΠΟΡΑ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ *(εἰκ. 26.2)*.

• **Μέ τρεῖς κυρίως μορφές ἐμφανίζεται ἡ ἑλληνική διασπορά τῶν νεώτερων χρόνων.** Ἱστορικά αὐτές οἱ μορφές διαδέχονται ἡ μιά τήν ἄλλη, μέ τήν ἔννοια ὅτι ἀκμάζουν ὄχι ταυτόχρονα ἀλλά διαδοχικά. Πρώτη μορφή εἶναι οἱ παροικίες πού μέχρι πρίν μερικά χρόνια ἀνθοῦσαν στή Ρουμανία, Αἴγυπτο κ.ἄ. χῶρες. Δεύτερη μορφή εἶναι ὁ ὑπερπόντιος ἑλληνισμός τῆς ἀμερικανικῆς ἠπείρου, τῆς Αὐστραλίας καί τῆς Ἀφρικῆς. Τρίτη μορφή εἶναι οἱ χιλιάδες Ἕλληνες πού τά τελευταῖα χρόνια ἐργάζονται στίς βιομηχανίες τῆς Δ. Εὐρώπης καί σέ ὁρισμένες χῶρες τῆς Μέσης Ἀνατολῆς.

• **Τό κύριο κίνητρο τῆς ἀποδημίας** καί στίς τρεῖς περιπτώσεις ἦταν καί εἶναι οἱ δυνατότητες πού πιστεύεται πώς προσφέρουν στόν Ἕλληνα μετα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

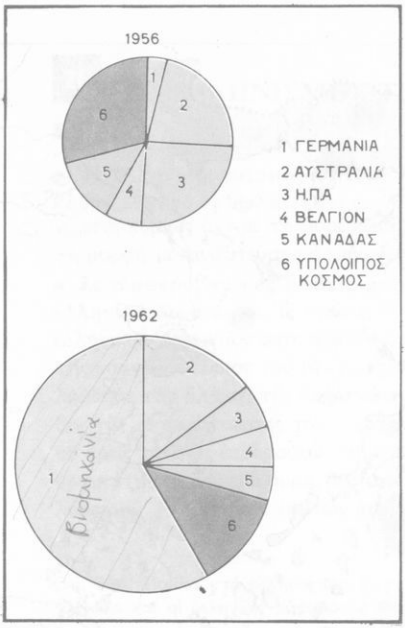

Εἰκ. 26.3. Ὁ προορισμός τῶν Ἑλλήνων μεταναστῶν σέ δυό χαρακτηριστικές χρονιές (1956 καί 1962). Ἡ ἀκτίνα τοῦ κύκλου εἶναι ἀνάλογη μέ τόν ἀριθμό τῶν ἀναχωρήσεων.

νάστη οἱ χῶρες στίς ὁποῖες κατευθύνεται *(εἰκ. 26.3)*, χῶρες πλούσιες πού ἐπείγονται νά ἀξιοποιήσουν τούς πόρους τους.

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ

● **Μετά τό 1850 ἐγκαταστάθηκαν στή χώρα τοῦ Νείλου πολλοί Ἕλληνες,** πού μέσα σέ λίγες δεκαετίες σχημάτισαν ἐκεῖ μιά πολυάνθρωπη καί ἀνθηρότατη ἑλληνική παροικία. Ὁ ἑλληνισμός τῆς Αἰγύπτου συντέλεσε πολύ στήν πρόοδο τῆς χώρας πού τόν φιλοξένησε: εἰσήγαγε πλῆθος τεχνῶν, ἀνάπτυξε τήν καλλιέργεια καί ἐμπορία τοῦ βαμβακιοῦ καί δημιούργησε ἀξιόλογες βιομηχανίες. Χαρακτηριστικό του εἶναι ὅτι, μόλο πού ἀγάπησε τήν Αἴγυπτο καί ἔζησε ἁρμονικά μέ τό ντόπιο στοιχεῖο, διατήρησε τήν αὐτοτέλειά του καί δέν ἐνσωματώθηκε ποτέ ὁλότελα στήν αἰγυπτιακή ζωή. Τό ἑλληνικό στοιχεῖο δέν μπόρεσε νά προσαρμοστεῖ στίς ἐξελίξεις πού σημειώθηκαν στήν Αἴγυπτο μετά τό δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο καί ἄρχισε νά ἐγκαταλείπει τή χώρα. Σήμερα, ἀπό τίς 140.000 πού ὑπῆρχαν κάποτε, ἀπομένουν μόνο 8.000 ἄτομα.

Ο ΥΠΕΡΠΟΝΤΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

● **Στά τέλη τοῦ περασμένου αἰώνα ἔφτασαν στίς ΗΠΑ τά πρῶτα κύματα τῶν Ἑλλήνων μεταναστῶν.** Τόν πρῶτο καιρό οἱ συμπατριῶτες μας ἔζησαν σέ συνθῆκες σκληρές, γρήγορα ὅμως τό ἑλληνικό στοιχεῖο ἄρχισε νά προοδεύει. Μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου οἱ μετανάστες μας συνειδητοποίησαν πώς ἡ παραμονή τους μακριά ἀπό τήν Ἑλλάδα δέ θά ἦταν προσωρινή. Γι' αὐτό σκέφτηκαν πώς ἔπρεπε νά βροῦν τρόπους γιά νά συνεχίσουν τή ζωή τους, χωρίς νά ξεκόψουν ἀπό τίς ἐθνικές καί θρησκευτικές τους παραδόσεις. Αὐτό ὅμως δέν ἦταν εὔκολο, γιατί τότε ἐπικρατοῦσε στίς ΗΠΑ ἡ φιλοσοφία τοῦ «χωνευτήριου», σύμφωνα μέ τήν ὁποία ὅποιος ἔρχόταν στήν Ἀμερική ὄφειλε νά ἀποβάλει τήν ἰδιαίτερη ἐθνική καί πολιτιστική του ταυτότητα, γιά νά ἐνσωματωθεῖ τό ταχύτερο στό ἀνθρώπινο κράμα πού θά σχημάτιζε τό καινούργιο ἀμερικανικό ἔθνος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εἰκ. 26.4. Ἑλληνόπουλα τῆς τρίτης γενιᾶς μεταναστῶν σέ δημοτικό σχολεῖο τοῦ Σικάγου (Η.Π.Α.), παρακολουθοῦν μέ προσήλωση τό μάθημα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας καί ἱστορίας

- **Ἡ ἀντίδραση τῶν Ἑλλήνων** στή φιλοσοφία αὐτή ἐκδηλώθηκε μέ πολλούς τρόπους. Ἵδρυσαν ἑλληνικές ὀρθόδοξες κοινότητες, πού σήμερα ὁ ἀριθμός τους ξεπερνάει τίς 400. Καθεμιά ἀπ' αὐτές ἔχει τό ναό της καί στίς πιό πολλές περιπτώσεις διατηρεῖται καί κάποιο σχολεῖο, πού ἀγωνίζεται νά ἐμφυσήσει στά παιδιά τῶν μεταναστῶν τίς ἀρετές πού πηγάζουν ἀπό τήν ἐθνική καί θρησκευτική μας παράδοση *(εἰκ. 26.4)*. Δημιούργησαν ἐπίσης ὁμογενειακές ὀργανώσεις, ὅπως ἡ ΑΧΕΠΑ, ἡ ΓΚΑΠΑ κ.ἄ.
- **Σήμερα ἡ φιλοσοφία τοῦ χωνευτήριου ἔχει ἐγκαταλειφθεῖ.** Στό μεταξύ ἡ ὁμογένειά μας ἔχει προοδεύσει καί ἔχει ἀποκτήσει μιά ἀξιόλογη θέση μέσα στήν ἀμερικανική κοινωνία. Πολλοί ἑλληνοαμερικανοί διαπρέπουν στήν πολιτική, τίς ἐπιστῆμες καί τίς ἐπιχειρήσεις. Ὁ συνολικός ἀριθμός τῶν ὁμογενῶν πλησιάζει τά 3.000.000 καί ἀποτελεῖ μιά σημαντική ἐθνική δύναμη πού ἡ ἰσχύς της φάνηκε καθαρά μέ τίς πρόσφατες κινητοποιήσεις γιά τό Κυπριακό.
- **Στόν Καναδά** ζοῦν περίπου 180.000 ὁμογενεῖς πού οἱ πιό πολλοί εἶναι συγκεντρωμένοι στίς μεγάλες πόλεις (Τορόντο, Μοντρεάλ, Βανκοῦβερ).
- **Στήν Αὐστραλία** οἱ ὁμογενεῖς ὑπολογίζονται σέ 400.000 περίπου καί οἱ περισσότεροι ζοῦν στό Σύδνεϋ, τή Μελβούρνη, τήν Ἀδελαΐδα κ.ἄ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΗΣ Δ. ΕΥΡΩΠΗΣ

- Μετά τό 2ο παγκόσμιο πόλεμο ἡ βιομηχανία ὁρισμένων χωρῶν τῆς Δ. Εὐρώπης ἀναπτύχθηκε ραγδαῖα, σέ σημεῖο πού τό ντόπιο ἐργατικό δυναμικό δέν ἦταν πιά ἀρκετό γιά νά καλύψει τίς ἀνάγκες. Ἔτσι οἱ χῶρες αὐτές βρέθηκαν στήν ἀνάγκη νά συμπληρώσουν τά κενά τους προσελκύοντας ἐργάτες ἀπό λιγότερο ἀναπτυγμένες χῶρες. Τήν περίοδο αὐτή πολλοί Ἕλληνες ἄρχισαν νά ἐργάζονται στίς βιομηχανίες τῆς Δυτ. Γερμανίας, τοῦ Βελγίου καί τῆς Σουηδίας.
- Σήμερα ὁ συνολικός ἀριθμός τῶν Ἑλλήνων πού ζοῦν στίς χῶρες τῆς Δ. Εὐρώπης ξεπερνάει τίς 300.000. Ἀπ' αὐτούς οἱ περισσότεροι ζοῦν στή Δυτ. Γερμανία. Οἱ ἐργαζόμενοι Ἕλληνες βρίσκονται ἐκεῖ προσωρινά, γιατί ἀφοῦ δουλέψουν γιά ἕνα διάστημα ἐπιστρέφουν ἀποκομίζοντας τό προϊόν τοῦ μόχθου τους.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΑΣΠΟΡΑ ΣΤΟΝ ΥΠΟΛΟΙΠΟ ΚΟΣΜΟ

- Ἐκτός ἀπό τά προηγούμενα μεγάλα κέντρα τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς διασπορᾶς ὑπάρχουν πολλά μικρότερα. Σημαντικός π.χ. ἀριθμός Ἑλλήνων ζεῖ στίς ἀνατολικές χῶρες, στή Ν. Ἀφρική, τή Ν. Ἀμερική κ.ἀ. Δέ θά ἦταν ὑπερβολή νά ὑποστηρίξει κανείς ὅτι δέν ὑπάρχει χώρα πού νά μή φιλοξενεῖ Ἕλληνες.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ:

Ἡ ἑλληνική διασπορά εἶναι φαινόμενο πολύ παλαιό. Μέ τρεῖς κυρίως μορφές ἐμφανίζεται ἡ ἑλληνική διασπορά τῶν νεώτερων χρόνων. Πρώτη μορφή εἶναι οἱ παροικίες τῆς Αἰγύπτου, Ρουμανίας κτλ. Δεύτερη μορφή εἶναι ὁ ὑπερπόντιος Ἑλληνισμός τῆς Ἀμερικῆς, Ἀφρικῆς καί Αὐστραλίας. Τρίτη μορφή εἶναι οἱ χιλιάδες Ἕλληνες πού ἐργάζονται κυρίως στίς χῶρες τῆς Δ. Εὐρώπης ἀλλά καί στή Μ. Ἀνατολή. Ὁ συνολικός ἀριθμός τῶν Ἑλλήνων τῆς διασπορᾶς ὑπολογίζεται σέ 4.000.000 περίπου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Σέ ποιές κύριες φάσεις μπορεῖ νά διαιρέσει κανείς ἱστορικά τήν ἑλληνική διασπορά;
2. Μέ ποιές κυρίως μορφές ἐμφανίζεται ἡ ἑλληνική διασπορά τῶν νεώτερων χρόνων;
3. Τί γνωρίζετε συνοπτικά γιά τόν Ἑλληνισμό τῆς Αἰγύπτου;
4. Τί γνωρίζετε συνοπτικά γιά τόν Ἑλληνισμό τῶν Η.Π.Α.;
5. Τί γνωρίζετε συνοπτικά γιά τούς Ἕλληνες τῆς Δυτ. Εὐρώπης;
6. Ποιό βασικό στοιχεῖο διαφοροποιεῖ τόν Ἑλληνισμό τῶν Η.Π.Α. ἀπό τόν Ἑλληνισμό τῆς Δυτ. Εὐρώπης;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ: Ἔκθεση ἐργασιῶν τῆς Α.Τ.Ε. διά τό ἔτος 1976 καί τό 1977.
» » Ἡ ΕΟΚ καί ὁ Ἕλληνας ἀγρότης (1978).

ΓΑΛΑΝΟΠΟΥΛΟΥ, Α.: Στοιχεῖα Σεισμολογίας καί Φυσικῆς τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Γῆς Ἀθῆναι 1971.

ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ, Π.: Μεγάλη Γεωγραφία — Ἄτλας τῆς Ἑλλάδος.

ΕΘΝ. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΚΑΠΝΟΥ: Ὁ ἑλληνικός καπνός.

ΕΘΝ. ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ: Οἰκονομικός καί Κοινωνικός Ἄτλας τῆς Ἑλλάδος 1965.
» » » Μηνιαῖα στατιστικά δελτία ἀπό Ἰανουάριο 1976 μέχρι καί Δεκέμβριο 1977.
» » » Στατιστική Ἐπετηρίς τῆς Ἑλλάδος 1977.
» » » Συνοπτική Στατιστική Ἐπετηρίς 1977.

ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ: Ἀπολογισμός 1977.

ΕΛΛ. ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΟΣ: Λεξιλόγιο Οἰκονομικοτεχνικῶν ὅρων — Ἀθῆναι 1965

ΕΛΛ. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ: Ἐτήσιες Τουριστικές Ἐκδόσεις 1977 καί 1978.

ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ: Ἐκθέσεις τοῦ Προέδρου τοῦ Δ.Σ. ἐπί τῶν ἰσολογισμῶν τῶν ἐτῶν 1976 καί 1977.

Ε.Ρ.Υ.Ε.Α.: Τό Περιβάλλον μας καί ἡ προστασία του — Ἀθῆναι 1977.

ΖΟΛΩΤΑ, Ξ.: Ἡ Ἑλλάς στήν Εὐρωπαϊκή Κοινότητα — Ἀθῆναι 1976.

ΘΕΡΙΑΝΟΥ, Α.Δ.: Ἡ δίαιτα καί ἡ γεωγραφική κατανομή τῶν ἀπορροῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου — Δελτίο Ἑλλ. Γεωλογικῆς Ἑταιρίας, τ. 9.1, σ. 28-57 — Ἀθῆναι 1974.

ΙΟΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΛΑΪΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ: Ἔκθεση τοῦ Προέδρου τοῦ Δ.Σ. ἐπί τοῦ ἰσολογισμοῦ τοῦ ἔτους 1977.

ΚΑΡΑΠΙΠΕΡΗ, Λ.: Ἡ κατανομή τῶν βροχοπτώσεων εἰς τόν ἑλληνικόν χῶρον — Δελτίο Ἑλλ. Γεωλογικῆς Ἑταιρίας, τ. 9.1, σ. 1-27 — Ἀθῆναι 1974.

ΚΕΝΤΡΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ: Τό Περιβάλλον — Προστασία, βελτίωση, ἀνάπτυξη — Ἀθῆναι 1976.

KLAUSEWITZ, W., SCHÄFER W. — TOBIAS W. — Umwelt — 2000. Senck. Natur. Ges. — Frankfurt 1973.

ΜΑΡΙΝΟΥ, Γ.: Μαθήματα καί ἀσκήσεις Παλαιοντολογίας — Θεσσαλονίκη 1967.

ΜΑΡΙΟΛΑΚΟΥ, Η.: Γεωγραφία τῆς Ἑλλάδος Α΄ Γυμνασίου — Ἀθῆναι 1976.
» Γεωλογία τῆς Ἑλλάδος — Ἀθῆναι 1976.

ΜΑΡΙΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, Η.: Τό κλῖμα τῆς Ἑλλάδος — Ἀθῆναι 1938.

ΜΑΡΙΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, Η. — ΚΑΡΑΠΙΠΕΡΗ, Λ.: Αἱ βροχοπτώσεις ἐν Ἑλλάδι — Ἀθῆναι 1955.

ΟΡΓ. ΣΙΔ. ΕΛΛΑΔΟΣ: Ἔκθεση πεπραγμένων 1977.

ΠΑΠΥΡΟΥ: Παγκόσμιος Γεωγραφικός Ἄτλας — Ἀθῆναι 1968.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ, Γ.: Κοιτασματολογία Ι — Ἀθῆναι 1969.

ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ.: ΕΟΚ καί Κοινή Ἀγροτική Πολιτική (Συνοπτική παρουσίαση) — Ἀθῆναι 1978.

ΡΕΠΠΑ, Π.: Προσδιοριστικοί παράγοντες τῆς μετακίνησης τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ὑπαίθρου — Ἐκδ. Α.Τ.Ε., Νο 2 — Ἀθήνα 1977.

ΨΑΡΙΑΝΟΥ, Π.: Ἐπίτομος Φυσική Γεωγραφία — Ἀθῆναι 1969.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΨΑΡΙΑΝΟΥ, Π. — ΣΥΜΕΩΝΙΔΗ, Ν.: Στρωματογραφία — Ἀθῆναι 1975.
ΨΑΡΙΑΝΟΥ, Π. — Σύντομον λεξικόν τῶν κυριοτέρων γεωγραφικῶν ὅρων — Ἀθῆναι 1979.

Χρησιμοποιήθηκαν ἐπίσης ἐνημερωτικά ἔντυπα τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, τῆς Α.Τ.Ε., τῆς Ε.Τ.Β.Α, τῆς Ἐμπορικῆς Τραπέζης, τοῦ Βιοτεχνικοῦ Ἐπιμελητηρίου, τοῦ Βιομηχανικοῦ Ἐπιμελητηρίου, τῆς Ὀλυμπιακῆς, τῆς Δ.Ε.Η, τοῦ Ο.Τ.Ε., ἄρθρα τοῦ Οἰκονομικοῦ Ταχυδρόμου, τῆς Ναυτεμπορικῆς καθώς καί τοῦ ἡμερήσιου καί περιοδικοῦ τύπου κ.ἄ.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Οἱ συγγραφεῖς θεωροῦν ὑποχρέωσί τους νά εὐχαριστήσουν θερμότατα καί ἀπό τή θέση αὐτή:
(ι) ὅλους ὅσους πρόσφεραν φωτογραφικό ὑλικό, διαγράμματα, πίνακες κτλ. (ἀναφέρονται ἀναλυτικά στήν παράγραφο ΠΗΓΕΣ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ).
(ιι) τίς Τράπεζες Ἀγροτική, Ἐθνική, Ἐμπορική, ΕΤΒΑ, τό ὑπ. Γεωργίας, τόν Ε.Ο.Τ., τή Στατιστική Ὑπηρεσία, τή Γεωγραφική Ὑπηρεσία Στρατοῦ καθώς καί τούς καθηγητές Α.Ε.Ι. κ.κ. Ν. Συμεωνίδη, Ν. Γιαννακόπουλο καί Ι. Δρακόπουλο, τό στρατηγό Δ. Δημητριάδη, τούς κ.κ. Α. Ζαχαρόπουλο, Ξ. Βεργίνη, Κ. Ρηγόπουλο (ὑπ. Γεωργίας), Σ. Σόλτα (Δ/ντή Δασῶν ὑπ. Γεωργίας), Ε. Σέρμπο (Δ/ντή ὑπ. Ἐξωτ.) καί Κούτρη (Δ/ντή ὑπ. Συντ.), τή συνάδελφο κ. Ε. Μοδάτσου-Μαριολάκου, τούς συναδέλφους Δρ. Ε. Βελιτζέλο, Δρ. Μ. Δερμιτζάκη, Δρ. Σ. Λέκκα, Δρ. Δ. Παπανικολάου καί Δρ. Β. Σαμπώ καί τέλος τίς σχεδιάστριες δίδες Α. Τόμπορη καί Μ. Καμαριώτου, γιὰ τήν προθυμία μέ τήν ὁποία πρόσφεραν στοιχεῖα καί κάθε βοήθεια πού τούς ζητήθηκε. Ἐπίσης τόν ΟΕΔΒ, τήν ΑΣΠΙΩΤΗ-ΕΛΚΑ γιά τήν ἄριστη συνεργασία.

ΠΗΓΕΣ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

*Ἀγροτική Τράπεζα (εἰκ. 12.2, 12.3, 12.4, 13.4, 13.5, 13.6, 14.1, 14.2, 14.3, 14.4, 15.3, 15.4, 15.5, 15.6, 16.5) * ΕΟΤ (εἰκ. 1.4, 5.2, 6.3, 9.5, 10.2, 10.3, 11.2, 15.1, 15.2, 23.4, 23.6) * ΕΣΥΕ (εἰκ. 5.1, 6.2, 7.1, 7.2, 8.1, 8.3, 9.1, 20.3, 26.2, 26.3) * Δ/νση Δασῶν (εἰκ. 9.4, 11.3, 16.1, 16.2, 16.3, 16.4) * Βιομ. Ζαχάρεως (εἰκ. 13.7, 19.5) * ΕΤΒΑ (εἰκ. 19.2, 19.3, 19.4, 21.4, 22.1, 22.3) * Ἐμπορική Τράπεζα (εἰκ. 13.1, 21.3, 21.5, 21.6, 22.2, 23.1, 23.2) * Διυλιστήρια Ἀσπροπύργου (εἰκ. 19.6) * Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ. (εἰκ. 18.1) * Γραφεῖο Ε.Ο.Κ. Ἀθήνας (εἰκ. 24.1, 24.2, 24.3, 24.4, 24.5) * Ὀλυμπιακή Ἀεροπορία (εἰκ. 20.6) * ΟΤΕ (εἰκ. 20.7) * Ο.Σ.Ε. (εἰκ. 20.4, 20.5) * ΔΕΗ (εἰκ. 18.2,18.3) * Γ. Θεοδώρου (εἰκ. 3.1γ, 3.1δ, 4.1) * Β. Σαμπώ (εἰκ. 4.2, 13.2, 20.2) * Ν. Λαλεχό (εἰκ. 17.2, 19.1) * Γ. Στουρνάρα (εἰκ. 5.3, 13.8) * Σ. Λέκκα (εἰκ. 9.2, 12.1) * Νεστ. Μάτσα (εἰκ. 26.1, 26.4) * Ε. Βελιτζέλο (εἰκ. 3.1.β) * Μ. Δερμιτζάκη (εἰκ. 3.1.α) * Ν. Δελήμπαση (εἰκ. 4.3) * Φωτ. πρακτορεῖο Δεληκάρη (εἰκ. 21.1) * Ἑταιρεία Λάτση (εἰκ. 22.3) * Γεωέρευνα (εἰκ. 25.3) * Τ. Νόλα (εἰκ. 25.1).*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

Αἰγαῖο 26
Αἰγαίδα 16
Ἀκτές (ἑλληνικοῦ τύπου) 25
Ἁλιεία 73
» ἐσωτ. ὑδάτων 73
» θαλάσσια 73
» μεσογειακή 73
» παράκτια 73
» ὑπερπόντια 74
Ἀμίαντος 83
Ἀναδασμός 64
Ἀπολίθωμα 12
Ἀπόλυτη ἡλικία 15
Ἀποστραγγιστικά ἔργα 64
Ἀρδευτικά ἔργα 60
Ἀστυφιλία 41
Ἀτμοηλεκτρικός σταθμός 89

Βαμβάκι 66
Βαρδάρης 30
Βιομηχανία 86, 90
Βιομηχανικά φυτά 66
Βιόσφαιρα 54
Βιοτεχνία 86
Βωξίτης 83

Γαῦδος 6
Γεννήσεις 38
Γεωλογική περίοδος 14
Γεωλογικός αἰώνας 14
Γεωργία 59
» ἐκμηχάνιση 61
» ἐκσυγχρονισμός 59
Γεωργικές βιομηχανίες 93

Δασοκομία 77
Δημητριακά 66
Δημογραφικό πρόβλημα 38
Διαμελισμός κατακόρυφος 23
» ὁριζόντιος 25
Διναροταυρικό τόξο 16

Ἐγγειοβελτιωτικά ἔργα 62
ΕΚΑΧ 116
Ἐκλογικό σῶμα 52
Ἐλεύθερη ζώνη 48
Ἐλιά 67
Ἑλληνίδες ὁροσειρές 23
Ἑλληνισμός διασπορᾶς 126
» τῆς Αἰγύπτου 128
Ἐμπορικό ἰσοζύγιο 104
Ἐμπόριο 101
» εἰσαγωγικό 101
» ἐξαγωγικό 101
» ἐσωτερικό 101
» λιανικό 101
» χονδρικό 101
Ἐνέργεια 87, 88
Ἐργατικό δυναμικό 36
Ἑσπεριδοειδή 67
ΕΟΚ 116
ΕΟΚ— Συμβούλιο ὑπουργῶν 119
Εὐρωπαϊκές κοινότητες 117
Εὐρωπαϊκή ἐπιτροπή 119
Εὐρωπαϊκό δικαστήριο 119
» κοινοβούλιο 117

Ζαχαρότευτλα 67

Ἠλεκτρισμός 88
Ἡλιοφάνεια 28
Ἡφαιστειακό τόξο 21
Ἡφαίστειο 11
» ἐνεργό 20
» σβησμένο 20

Θειοῦχα μεικτά 83
Θερμοκήπια 60

Ἰόνιο 26
Ἰχθυογεννητικός σταθμός 76

Καινοζωικός αἰώνας 15
Καπνοβιομηχανίες 94
Καπνός 66
Καταναλωτικά ἀγαθά 90
Κεφαλαιουχικά ἀγαθά 91
Κατολίσθηση 97
Κλίμα 28

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κοίτασμα 82
Κτηνοτροφία 69
» ἡμινομαδική 69
» μορφές 69
» νομαδική 69
» οἰκόσιτη 70

Λάβα 11
Λατομικά προϊόντα 82
Λευκόλιθος 83
Λίβας 30
Λιγνίτης 85
Λίμνες 31
Λίπασμα 61

Μαγγάνιο 83
Μάγμα 10
Μακί (βλάστηση) 54
Μελτέμι 30
Μεσόγειος 25
Μεσοζωικός αἰώνας 15
Μεσοπαγετώδης περίοδος 19
Μετάλλευμα 82
Μεταλλουργικές βιομηχανίες 92
Μεταμόρφωση 12
Μετανάστευση 39
» ἐξωτερική 39
» ἐσωτερική 39
Μεταποίηση 86
Μεταφορές 96
» ἀεροπορικές 98
» θαλάσσιες 98
» ὁδικές 96
» σιδηροδρομικές 96

Ναυπηγικές βιομηχανίες 93
Ναυτιλία 106
Νεάντερταλ ἄνθρωπος 20

Ὀθωνοί 6
Οἰκισμοί 43
Οἰκιστική ἀνάπτυξη 43
Οἰκοτεχνία 86
Ὀλόκαινο 19
Ὀπωροφόρα 67
Ὀρμένιο 6
Ὀρυκτά καύσιμα 82
Ὀρυκτά 10
Ὀρυκτός πλοῦτος 82

Παγετώδης περίοδος 19
Παλαιοζωικός αἰώνας 15
Πανίδα 54
Παραγωγή δευτερογενής 59
» ἐθνική 59
» πρωτογενής 59
» τριτογενής 59
Πεδία ἁλιείας 73
Πεδιάδα ἠπειρωτική 25
» παραθαλάσσια 25
Περιβάλλον φυσικό 54
» ἀνθρωπογενές 54
Πετρέλαιο 83
Πετρώματα ἰζηματογενή 11
» μεταμορφωμένα 12
» πυριγενή 10
Πηγή θερμομεταλλική 21
» ἰαματική 21
Πίνδος 23
Πλειστόκαινο 19
Πληθυσμός 34
» ἀγροτικός 35
» ἐνεργός 36
» ἡμιαστικός 34
» ἡμιορεινός 35
» ὀρεινός 35
» πεδινός 35
» πυκνότητα 34
Πόροι ἄδηλοι 104
Ποτάμια 31
Προκάμβριο 15
Πτηνοτροφία 70
Πτυχή 13
Πυραμίδα ἡλικιῶν 35

Ρῆγμα 13
Ρύπανση ἀτμόσφαιρας 56
» ἐδάφους 56
» θαλασσῶν 56
» περιβάλλοντος 55

Σεισμός 21
Σημαῖες εὐκαιρίας (ἢ εὐκολίας) 107
Σιδερονικελιοῦχα 83
Σμύριδα 83
Σπογγαλιεία 75
Στρογγυλή 6
Συνάλλαγμα μεταναστευτικό 104
» ναυτιλιακό 108
» τουριστικό 112
Σχετική ἡλικία 15

Τεκτονικές δυνάμεις 12

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τεκτονικά τεμάχη 13
Τηθύς 16
Τηλεπικοινωνίες 99
Τοπική αὐτοδιοίκηση 52
Τουρισμός 111
» ἐξωτερικός 111
» ἐσωτερικός 111
Τύρφη 85

Ὑγρότοποι 55
Ὑδατικά διαμερίσματα 31
Ὑδροηλεκτρικός σταθμός 89
Ὕλες πρῶτες 87
Ὑπερπόντιος Ἑλληνισμός 128
Ὑπόγεια νερά 60
Ὑπογεννητικότητα 38
Ὑφαντικές βιομηχανίες 93

Φρέαρ Οἰνουσῶν 26

Χειροτεχνία 86
Χημικές βιομηχανίες 94
Χλωρίδα (ἐνδημική) 54
Χρωμίτης 83

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελ.

1. ΜΙΑ ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ 5
—Ἡ γεωγραφική θέση τῆς Ἑλλάδας 5
—Ἔκταση τῆς Ἑλλάδας 6
—Ἑλλάδα καί θάλασσα 6
— Μιά μικρή χώρα μέ μεγάλη σημασία 7
— Μιά χώρα μέ παγκόσμια πνευματική ἀκτινοβολία 7
—Ὁ διεθνής ρόλος τῆς Ἑλλάδας 8

2. ΟΡΙΣΜΕΝΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΓΕΩΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ .. 8
— Μιά ἐνδιαφέρουσα παρατήρηση στό χάρτη 9
— Τά πετρώματα τῆς Ἑλλάδας 10
— Πτυχές καί ρήγματα 12

3. Η ΓΕΩΛΟΓΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΕΛΛΑΔΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ 14
—Ἡ ἡλικία τῶν πετρωμάτων 14
—Ἡ γεωλογική ἐξέλιξη τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου κατά τό Μεσοζωικό καί Καινοζωικό αἰώνα 16

4. ΤΟ ΠΡΟΣΦΑΤΟ ΓΕΩΛΟΓΙΚΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΤΟΥ ΕΛΛΑΔΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ 19
—Ἡ Ἑλλάδα κατά τό Τεταρτογενές 19
—Ἡ δυναμική κατάσταση τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου κατά τούς ἱστορικούς χρόνους 20

5. ΦΥΣΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ 23
— Κατακόρυφος διαμελισμός 23
—Ὁριζόντιος διαμελισμός 25
— Οἱ ἑλληνικές θάλασσες 25

6. ΟΡΙΣΜΕΝΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΚΛΙΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ... 28
— Τά ἐσωτερικά νερά (ποτάμια, λίμνες) 30

7. Ο ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 34
— Γεωγραφική κατανομή τοῦ πληθυσμοῦ 34

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σελ.

— Κατάσταση τοῦ πληθυσμοῦ 34
— Κατανομή πληθυσμοῦ κατά ἡλικίες 35
— Οἰκονομικά ἐνεργός πληθυσμός 36

8. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ 38
— Οἱ γεννήσεις 38
—Ἡ μετανάστευση 39

9. ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ — Η ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ 43
— Μιά ἐποπτική εἰκόνα 43
— Γεωγραφική κατανομή τῶν οἰκισμῶν 43
— Οἰκιστική κατανομή τοῦ πληθυσμοῦ 45
— Τό πολεοδομικό συγκρότημα τῆς Πρωτεύουσας 45

10. Η ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ — ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ ... 48
— Τό πολεοδομικό συγκρότημα τῆς Θεσσαλονίκης 48
— Τά ὑπόλοιπα ἀστικά κέντρα 49
— Τό πρόβλημα τῶν ἀγροτικῶν οἰκισμῶν 51

***ΠΟΛΙΤΕΙΑΚΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ — ΠΑΙΔΕΙΑ** 52

11. ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ 54
— Γενικά 54
— Ρύπανση τοῦ περιβάλλοντος 55

12. ΓΕΩΡΓΙΑ 59
— Μιά γενική εἰκόνα τῆς σημερινῆς ἑλληνικῆς γεωργίας 59
—Ὁ ἐκσυγχρονισμός τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας 59

13. ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ — ΟΙ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ 63
— Γενικά προβλήματα τῆς γεωργίας 63
— Εἰδικά προβλήματα τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας 63
— Οἱ σημαντικότερες καλλιέργειες στήν Ἑλλάδα 66
— Δημητριακά 66
— Βιομηχανικά φυτά 66
— Δενδρώδεις καλλιέργειες 67

14. ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ 69
—Ἡ ἐπίδραση ὁρισμένων κοινωνικῶν φαινομένων στήν κτηνοτροφία 69

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σελ.

– Οἱ πιό σημαντικές μορφές τῆς ἑλληνικῆς κτηνοτροφίας 69
– Εἴδη τῆς ἑλληνικῆς κτηνοτροφίας 70
– Προβλήματα τῆς ἑλληνικῆς κτηνοτροφίας 71

15. ΑΛΙΕΙΑ 73
–Ἡ θαλάσσια ἁλιεία 73
– Οἱ σπουδαιότεροι κλάδοι τῆς ἑλληνικῆς θαλάσσιας ἁλιείας ... 73
–Ἡ ἁλιεία στά ἐσωτερικά νερά 75

16. ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ 77
– Τά δάση στήν Ἑλλάδα 77
–Ὀφέλη ἀπό τά δάση 79
– Κίνδυνοι πού ἀπειλοῦν τά ἑλληνικά δάση 80
– Πῶς ἀντιμετωπίζεται ἡ κατάσταση 80

17. ΟΡΥΚΤΟΣ ΠΛΟΥΤΟΣ 82
– Τά ἑλληνικά μεταλλεύματα 82
– Τά ὀρυκτά καύσιμα 83

18. ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ 86
– Γενικά 86
– Οἱ μορφές μεταποίησης στή σημερινή Ἑλλάδα 86
– Προϋποθέσεις γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας 87
–Ἡ ἐνεργειακή κατάσταση στήν Ἑλλάδα 88

19. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ 90
– Οἱ ἐνεργειακές προοπτικές 90
–Ὁρισμένα βασικά χαρακτηριστικά τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας. 90
– Οἱ πιό σημαντικοί κλάδοι τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας 91
(1) Οἱ βιομηχανίες ἐπεξεργασίας μετάλλων 91
(2) Οἱ ὑφαντικές βιομηχανίες 93
(3) Οἱ βιομηχανίες εἰδῶν διατροφῆς 93
(4) Οἱ χημικές βιομηχανίες 94
(5) Οἱ καπνοβιομηχανίες 94
(6) Βιομηχανίες οἰκοδομικῶν ὑλικῶν 95

20. ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ - ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ 96
– Χερσαῖες μεταφορές 96
– Θαλάσσιες μεταφορές 98
–Ἀεροπορικές μεταφορές 99
– Τηλεπικοινωνίες 99

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σελ.

21. ΕΜΠΟΡΙΟ 101
– Τό ἐμπόριο στήν Ἑλλάδα 101
– Τό ἐσωτερικό ἐμπόριο 101
– Τό ἐξωτερικό ἐμπόριο 102

22. Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΑΥΤΙΛΙΑ 106

23. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ 111
–Ὁ ἑλληνικός τουρισμός 111
– Τουριστική πολιτική 112
–Ὁ ἐσωτερικός τουρισμός 114
– Μιά μεγάλη προσφορά τοῦ τουρισμοῦ 114

24. Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ (Ι) 116
– Πορεία πρός τήν ἑνωμένη Εὐρώπη 116
–Ἑλλάδα καί ΕΟΚ 117
– Τά θεσμικά ὄργανα τῆς ΕΟΚ καί ἡ λειτουργία τους 117

25. Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ (ΙΙ) 121
–Ὀφέλη τῆς Ἑλλάδας ἀπό τήν πλήρη ἔνταξή της στήν ΕΟΚ 121
– Τά πολιτικά πλεονεκτήματα 121
– Τά οἰκονομικά πλεονεκτήματα 123
–Ὀφέλη τῆς ΕΟΚ ἀπό τήν ἔνταξη τῆς Ἑλλάδας 124
–Ἀφετηρία μιᾶς νέας ἐποχῆς 124

26. Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ 126
– Γενικά 126
–Ἡ ἑλληνική διασπορά τῶν νεώτερων χρόνων 127
–Ὁ Ἑλληνισμός τῆς Αἰγύπτου 128
–Ὁ ὑπερπόντιος Ἑλληνισμός 128
– Οἱ Ἕλληνες τῆς Δ. Εὐρώπης 130
–Ἡ ἑλληνική διασπορά στόν ὑπόλοιπο κόσμο 130

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΤΕΛΟΣ...

THE END

FIN

FINE

σε όλες (σχεδόν) τις γλώσσες
μιά σου μιλάμε για γεωγραφία

31-1-83

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΚΔΟΣΗ Δ΄ 1982 (ΙΙΙ) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 160.000 — ΣΥΜΒΑΣΗ 3736/22-1-82

ΕΚΤΥΠΩΣΗ — ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ — «ΗΛΙΑΣ ΚΑΜΠΑΝΑΣ» ΑΒΕΕ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής